

ГАРАЖ ПАНА ЯКОБСА

ВОЛЬФАНГ ШРАЙЕР

ВОЛЬФАНГ
ШРАЙЕР

ГАРАЖ ПАНА ЯКОБСА

**ВОЛЬФГАНГ
ШРАЙЄР**

**ГАРАЖ
ПАНА
ЯКОБСА**

РОМАН

Переклад з німецької

**ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО
ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ
КИЇВ—1962**

Західноберлінська поліція вже рік ганяється за невловимою бандою грабіжників. І от новий злочин: зламано сейф у заводській лабораторії, вкрадено результати важливих дослідів. Сліди ведуть до великого гаража в передмісті Західного Берліна. Бандитське кубло можна розгромити! Але... начальство не дозволяє. Адже пограбована лабораторія в демократичній Німеччині...

Роман Вольфганга Шрайера — яскрава картина з життя Західного Берліна, перетвореного окупаційними властями західних держав та боннськими реваншистами на розсадник злочинів і провокацій, плацдарм шпіонажу та диверсій проти НДР і всього соціалістичного світу.

Переклали Ю. ЛІСНЯК та З. КУНДІРЕНКО

Перекладено за виданням:
Wolfgang Schreyer. Grossgarage Südwest. Das neue Berlin, 1960.

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

1

Був кінець липня 1948 року.

Криміналасистент¹ Александер Шенцлін увійшов у під'їзд багатопверхової будівлі на Карл-Мук-плац, 1. Тут, у будинку «Німецького страхового картелю», містився апарат гамбурзької карної поліції.

Знесилений дорогою по розпеченому сонцем місту, Шенцлін повільно проминув швейцарську, піднявся на кілька низеньких сходинок і на якусь мить спинився перед ліфтом.

Спека надворі була нестерпна, але всередині величезної будівлі стояла приємна прохолода. В будинку було якось незвично безлюдно — щойно почалась обідня перерва. Наче привиди, пропливали вгору кабінки безперервного ліфта, майже всі порожні. Александер

¹ Криміналасистент, криміналсекретар — молодші офіцерські чини західнонімецької карної поліції; криміналкомісар, криміналрат, криміналдиректор — вищі чини.

зайшов тільки в шосту. Спершись на стінку, він байдуже дивився, як поволі повзуть униз площадки сходів. На мить перед його очима зринув учорашній день: море, променисто-блакитне небо, палюче сонце... Дівчина, за-смагла, як і він сам. Хельга...

Александр ледве встиг вискочити з кабіни. Він звернув коридором ліворуч і відчинив двері з тризначним номером.

Криміналсекретар Шмідт, що заступав Александра на час відпустки, мляво повернувся на своєму обертовому стільці.

— Здоров, Александре! Ну, як відпочивалось?

— Дякую, чудово. Була така гарна погода...

— А все інше?

— Інше теж.

Шенцлін вийняв з кишені в'язку ключів, одімкнув свою шухляду в шафі, поклав туди портфель з бутербродами й повалився на стілець. У сусідній кімнаті стукотіла друкарська машинка. Александр глянув на товариша й подумав, що слід було б подякувати за сьогоднішній ранок, хоч у цьому не було нічого особливого: вони завжди при потребі заступали один одного. Але той уже заговорив сам:

— Ти, Александре, не дуже зараз розсідайся, а то потім важко буде встати. Тебе старий викликав.

— А що таке? Щось трапилось?

— Уявлення не маю. Він щойно сам заходив і сказав: зразу ж, як тільки ти прийдеш, негайно...

— А що в нього було на пиці написано?

— А хто його знає... Як звичайно.

Шенцлін, щось буркнувши, встав.

Двері з табличкою «Криміналрат Шульц» були навпроти. Александр постукав.

Назустріч Шенцлінові з-за письмового столу підвівся високий, худий літній чоловік у фіолетовому костюмі. Криміналрат Шульц простяг Александерові руку. Здивований таким незвичайним прийомом, Александр трохи розгубився. Він збирався спинитись біля дверей і офіційним тоном доповісти: «Криміналасистент Шенцлін повернувся з відпустки». Але тепер це вже не годилось. Александр промимрив: «Добрий день»,— підійшов до столу і, злегка вклонившись, потис тонку руку начальника.

— Будь ласка, дорогий колего, сідайте! Ну, добре відпочили за два дні? Така чудова погода... Я собі цього вже не можу дозволити: сонце мені шкодить. Ага! Що я вам хотів сказати...

Але йому, видно, зовсім вилетіло з голови, що ж саме він хотів сказати. «Це, мабуть, через спеку,— подумав Александер.— Нашо він погодився зайняти цей кабінет? Вікна на південь... На його місці можна дозволити собі вибирати».

Яскраве полудневе сонце немилосердно пекло крізь шибки. В кімнаті було градусів тридцять. Александер втомленим поглядом окинув некрасиве зморшкувате обличчя, тонку шию і надто широкий паперовий комірець свого начальника. «Кажуть, що чим людина бридкіша, тим вона розумніша,— подумав він.— Якщо це правда, то Шульц має бути генієм».

Криміналрат раптом рвучко встав; обличчя його всіяли великі краплі поту. Скорчив свою звичайну кислу міну і почав ходити вперед і назад біля свого стола. Він не міг сьогодні, за своєю всім відомою звичкою, закласти великі пальці за жилетку, бо через спеку скинув її. Його руки вчепились у лацкани піджака, не знаходячи там надійної опори. Час від часу Шульц кидав на Александера неспокійний погляд.

— Так от. Минулої п'ятниці під керівництвом комісара Бенке була проведена облава в барі «Суматра», чи не так?

— Так, пане криміналрат.

— Ви... теж брали участь?

— Авжеж, пане криміналрат! Ви ж самі призначили людей...

Шульц, видно, вже пригадав.

— Ага. Так, так... Ваша правда, звичайно...— пробурмотів він і знову почав ходити по кімнаті. Його черевки рипіли при кожному кроці.

Александер нерухомим поглядом дивився просто перед себе. Сонце накреслило на лінолеумі хрест віконної рами. Чого це старий від нього хоче? Чому в нього такий збентежений і безпорадний вигляд?

Александер любив його, незважаючи на негарну зовнішність. З Шульцом було набагато легше, ніж з Бенке — безпосереднім начальником Шенцліна, грубим солдафоном. Шульц був людина добродушна, хоч і

надміру недовірлива. Що це з ним сьогодні? Спершу такий дружній прийом, а тепер оця тривожна мовчанка... Усе це таке незвичайне; було над чим задуматись. Але саме до цього Александер зараз був нездатний. Гнітюча спека, важке, насичене пилюкою повітря наче паралізували його думки.

Криміналрат раптом зупинився. Він знесилено опустився в крісло, взяв жовтий олівець і почав нервово і неухважно крутити його в руці. Шенцлін неспокоїно поглядав на олівець. На лобі в нього поволі виступали крапельки поту.

— Так от, любий мій Шенцліне, я буду вам дуже вдячний, якщо ви мені розповісте з усіма подробицями, як пройшла облава в барі «Суматра».

— Охоче, пане криміналрат. Тільки... я думав, що комісар Бенке вже подав рапорт...

— Авжеж, подав. Ви мене не зовсім зрозуміли. Я хотів би дістати від вас цілком неофіційну, особисту інформацію. Ваші враження, спостереження... Ви ж знаєте, я люблю збирати відомості з різних джерел. Можливо, ви помітили якусь дрібницю, що пройшла повз увагу Бенке. А така дрібниця якраз може виявитись важливою, розумієте?

Александер нічогосінько не розумів. У нього поволі наростало якесь важке, неприємне почуття. Що це старий плете? Чому він так дивно поводитьсь? Раптом Александер пригадав, і його мозок почав гарячково працювати: «Як я міг забути хоч на одну мить? Чому старий так допитливо поглядає на мене? Це він справді чи мені тільки ввижається? Який тісний коміречь!.. Ох, ця проклятуха спека... Треба зараз щось сказати...»

— Це було так, пане криміналрат. Шмідт перший помітив у коридорі, що веде до кухні, добре замасковані двері. Уся стіна там оббита зеленою тканиною. Шмідтові впало в очі, що оббивка в одному місці прикріплена не цвяхами, а кнопками. Там і були ті двері. Ми зразу ж висадили їх і ввійшли. Там сиділо п'ять чоловіків. Вони не чинили ніякого опору. Посеред кімнати стояв стіл, на ньому чемоданчик... Такий маленький чемоданчик...

— А що в ньому було?

— Маленькі скляні ампулки, заповнені у вату. Ми зразу побачили, що то морфій. Тоді ще білий порошок,

без жодних написів. Комісар Бенке вирішив, що це кокаїн. Потім ми знайшли в спинці крісла гроші. Для чого вони їх ховали, не знаю. Хіба ж вони не розуміли, що ми...

— Добре... А вам нічого незвичайного не впало у вічі? Ви самі, особисто, ще чогось такого не помітили?

— Ви маєте на увазі чемодан чи арештованих?

— Ні, мене зараз цікавить головним чином те, що було знайдено.

Александр блискавично усе зважив. Це ж не рапорт, це справжній допит! Тільки б не виявити своєї тривоги. Старий нічого не знає, а то б він давно вже сказав!

— Помітив, пане криміналрат.

— Ну, ну?..

— Мені дали ті гроші перелічити, і я звернув увагу, що там було у десять-дванадцять разів більше, ніж коштує вміст чемоданчика на чорному ринку.

— Ви можете це так точно визначити?

— Я ж півроку служив у відділі наркотиків, пане криміналрат.

— Ах, так! Ну, а як ви це пояснюєте?

— Мабуть, у чемоданчику були тільки зразки, а насправді йшлося про значно більшу кількість. Отже, нашим далішим завданням було встановити, де ж головна партія товару...

Александр замовк: він побачив, що Шульц його зовсім не слухає.

— Отже, у вас склалось враження, що там надто багато грошей?

Шенцлін раптом з болісною ясністю відчув усю двозначність цього запитання. В ту ж мить він збагнув, нащо його викликав старий. І зрозумів, що справа програна. Хтось, очевидно, бачив... Його кар'єра в поліції скінчилась.

Александера пройняв піт. Він на мить відкинувся на спинку стільця. Кінець...

— З мене, мабуть, не вийшло б доброго слідчого. Не мучте мене, Шенцлін, признайтесь, що ви, рахуючи гроші, взяли з пачки сотню.

— Так. Признаюсь.

— Чудово. Та й даремно було б заперечувати. Справа в тому, що це бачив Бенке. Гроші ви, звичайно,

витратили на відпустку або ще на щось... Стара історія... А я був про вас кращої думки. Так, так, кращої! Ви мене гірко розчарували...

Шульц устав, і Александер теж змушений був підвестись.

— Раз ви таке вчинили, то вам повинно бути ясно, що ви... що вам тут...— Шульц збився.— Що ми не можемо тримати в карній поліції людей, які... правда ж?

— Так,— сказав Александер.

Шульц знесилено опустився в крісло і знову взяв у руку жовтий олівець. Мабуть, він зрозумів, що в таку спеку йому не під силу витримати до кінця цю зовсім не властиву йому роль. І криміналрат заговорив майже батьківським тоном:

— Любий мій Шенцліне! Тепер, коли ми змушені розлучитись, мені хочеться сказати, що я дуже симпатизував вам. Я надто стара людина і надто давно служу в поліції, щоб не зрозуміти, що то був з вашого боку просто хлоп'ячий вибрик. Спокуса велика, ви молоді, трохи легковажні... Якби все це могло лишитись між нами... Ви тихенько віддали б мені сто марок, і вдруге з вами б подібної історії не трапилось. Але тепер справа стоїть так, що ви мусите залишити службу в поліції.

— Звичайно, я повинен відповідати за свій вчинок...— тихо сказав Александер і поклав своє поліцейське посвідчення на стіл.

— Я довіряю вам і не маю сумніву, що ви найближчим часом повернете сто марок. З свого боку, я зроблю все для того, щоб не псувати вам життя надалі. В документах ми вам напишемо: «За власним бажанням». Проте в мене є ще одне прохання до вас, пане Шенцлін. Ви, може, цього не знаєте, але на світі є люди, які цікавляться звільненими співробітниками поліції. Не зв'яжуйтесь ні з ким, лишайтесь на прямій дорозі. Існує багато чесних професій. Скільки вам років?

— Двадцять три.

— Ну, от бачите. Вище голову! Беріться до чогось іншого. Хіба мало є людей, значно старших за вас, які теж змушені починати все з початку. Переселенці, репатріанти і так далі... Не занепадайте духом. От що я вам хотів сказати.

Александер попрощався й вийшов. Тільки перед ліфтом йому спало на думку: що ж тепер скаже Хельга?

Не так легко зараз де-небудь влаштуватись. Добре старому говорити... Та й з тією сотнею не так просто. В кишені в Александра було лише двадцять марок. Заставити костюм?.. Не вистачить. Ще й годинник? Теж, мабуть, мало...

Александр збентежено стояв перед ліфтом. Тихенько поскрипуючи, пливли униз порожні кабінки...

Внизу, в під'їзді, йому в обличчя важко дихнуло спекою місто. На Карл-Мук-плац вишикувались автомашини; по той бік площі блищав на сонці фасад концертного залу. На м'якому асфальті стояв великий ваговіз, за кермом сидів замурзаний чоловік. Хрипко бурмотів дизель; з-під мотора капало масло, і на асфальті утворилась паруюча райдужна калюжка. Александр бездумно ступив кілька кроків. Що ж далі?

Мерехтлива спека, запах бензину і пилюка злилися в один спогад. На кілька секунд Александр ніби навіть побачив гарячу, засохлу, втопану тисячами босих ніг глину. Скільки сягає око — жовто-бурі горби, злиденні намети, кілометри колючого дроту, вартові вишки, джипи... Гейльбронн, табір № 3. Там починалась дорога на волю, в напівголодне життя. Як же воно піде тепер?

2

Бар «Суматра», розташований у Гарвестегуде, недалеко від вокзалу Даммтор, ще недавно мав лиху славу спекулянтського кубла. В певному розумінні він і лишився таким, але тепер тут вершились справи на вищому рівні — не на кримінальному, а на комерційному. З деякими винятками, звичайно.

До таких винятків належала, наприклад, історія з наркотиками. Вона була цілком достатнім приводом, щоб закрити бар. Але, як нерідко в подібних випадках, поліція вирішила цього не робити, щоб не довелось потім зразу ж шукати нову явку.

Надвечір тридцятого липня Александр нерішуче спинився перед дверима бару. Була страшенна задуха. Повите легенькою імлюю сонце кидало безбарвне скісне проміння в ущелину вулиці. Час від часу налітав вітер і маленькими смерчами закручував куряву і викинуті

квитки біля кінотеатру навпроти. Там величезний яскравий плакат оголошував, що демонструється американський кольоровий фільм-ревію «Дівчата в світлі рампи». З дверей долинали звуки модної пісеньки: «Ай, ай, ай, чи знаєте ви Мінні з Трінідаду?»

Александр без якогось певного наміру зрушив з місця і ввійшов у бар.

— Нагору чи вниз, пане? — спитала касирка.

Александр згадав, що тут продаються квитки двох сортів. «Нагорі», на другому поверсі, зал був краще опоряджений і все було якось «культурніше». А квиток коштував лише на тридцять пфенігів дорожче. Правда, в цінах на напої різниця була значно більша.

Александр взяв квиток «нагору»; йому було байдуже, чи його кишені зовсім спорожніють тільки завтра, чи вже сьогодні. Він повернув за касою ліворуч, пройшов коротеньким коридорчиком і піднявся широкими сходами, застеленими пухнастою болотяно-зеленою доріжкою. Сходи вели до скляних дверей. Александр згадав зяючі вікна зруйнованого бомбами Гамбурга. У цьому будинку третій поверх теж згорів, але на долішніх уже спромоглися відновити «довоєнну розкіш».

Чоловік у фракку взяв у нього з запобігливою посмішкою квиток і розчинив двері. Почулася приглушена музика.

Александр озирнувся і побачив, що чоловік у фракку натискає якусь кнопку. Це був сигнал про появу гаданого агента поліції. Александр мимоволі посміхнувся: машина працює!

В гардеробі він зняв плащ і оглянув себе в дзеркалі. Цей темний костюм був у нього єдиний. Александр одягнув важку темно-зелену порт'єру, і музика залунала на повну силу.

Посеред залу, на підлозі з скляних плиток, кілька пар танцювали слоу-фокс. На підвищенні праворуч грав оркестр з семи чоловік. Нотні пюпітри мали спереду написи: «Бен Гарді». Біля задньої стіни довгастого залу була стойка з напоями. Численні ніші в бокових стінах були заставлені кімнатними рослинами. Ці ніші мали пишні назви: «Кораловий острів», «Хатинка на Борнео», «Ніч у Шанхаї», «Тихоокеанський риф», «Піратський корабель на Янцзи», «Таїті». Тут, видно, попрацював спеціаліст-географ. У кожній ніші горіла лампа іншого ко-

льору: жовта, вогненно-червона, їдуче-зелена, фіолетова, оранжева.

Александр не один тиждень спостерігав за баром і почував себе тут наче у власному домі. Він знав, наприклад, що «Піратський корабель на Янцзи», майже зовсім закритий бутафорськими бортами з круглими ілюмінаторами, має в задній стіні потайні двері, через які, по вузьких гвинтових сходах, можна вийти у двір. Йому було також відомо, що, коли біля дверей чоловік у фрак натискає кнопку, світло в цій ніші пригасає, попереджаючи про небезпеку.

Але сьогодні все це мало цікавило його. Він поволі пройшов краєм танцювальної площадки, шукаючи вільного місця. В цьому оточенні його висока, струнка постань і засмагле обличчя впадали в очі. Дехто з присутніх одразу впізнав його.

Александр сів у круглій ніші на дві особи і замовив чогось недорогого. Бездумно запалив сигарету. Оркестр грав якусь джазову мелодію; в цьому барі танцювали все, навіть найновомодніші американські танці. Тоді якраз самба досягла європейського континенту. Правда, іноді тут, наче рецидив, лунала оперна арія або класична п'еса. Тоді недобррозичливий свист з ніш, який неважко було відрізнити від схвального свисту в американському стилі, закликав Бена Гарді до порядку.

Що ж тепер робити? З Хельгою все скінчено. Не через те, що він втратив роботу. Це її зовсім не цікавить. Але в неї не вкладається в голову, як він міг таке зробити,— щось подібне вона сказала. Александр сумно подумав, що його начальник, зачерствілий криміналрат, виявив до нього більше розуміння, ніж дівчина, заради якої він, по суті, й поцупив ту сотню. «Не треба було казати їй, за що мене звільнили, тоді б... А втім, цим би я тільки позбавив її зручного приводу для розриву, бо вона б усе одно...»

Александрові думки перебив якийсь кремезний чоловік років сорока п'яти, в світло-сірому костюмі в дрібненьку клітку, що спинився перед його столиком.

— Пробачте, це місце не зайняте?

— Ні.— Александр жестом запросив незнайомого сідати.— Будь ласка.

Той сів. Александр крадькома поглядав на нього збоку. В незнайомого була велика голова з широким

лобом і величезною лисиною, що вилискувала зеленим у світлі лампи. Темні, густі брови; м'ясистий ніс. Новий гість замовив собі півпляшки мозельського. Кілька тижнів тому про таку річ годі було й думати, але тепер з'явилось багато дечого з прихованих запасів. «Дехто позбувся всього в цій девальвації,— подумав Александер,— а інші понапихали повні кишені. Я ніколи не належатиму до тих, що вміють скористатися з моменту. Я, видно, надто дурний для цього. Три роки голоду, а зараз, коли можна пожити по-людському, немає грошей. Невдаха... От ще й роботу втратив».

Його сусід попивав вино маленькими ковтками. Нараз він обернувся так несподівано, що Александер не встиг відвести погляд, і сказав приемним низьким голосом:

— Ну що, друже мій? Топимо в чарці самотність?

Александерові не довелось відповідати, бо в цю мить велика люстра у залі погасла і оркестр замовк. Звідкись вихопився сліпучо-білий промінь прожектора, поблукав по стінах і нарешті намацав постать високого чоловіка в бездоганному фраку, який стояв посеред танцювальної площадки.

Чоловік вклонився:

— Дами і панове! Зараз перед вами виступить Соня Роте, відома зірка колишньої берлінської естради «Скала». Вона щойно повернулась з Мадрида і привезла «Танець на вулкані».

Промінь прожектора став зеленувато-блакитним, і, осяяна цим таємничим світлом, на площадку вийшла «зірка». В ту ж мить в оркестрі пролунав барабанный дроб, який бурхливо наростає. Оркестр Бена Гарді зчинив оглушливий шум. Виття саксофона перекривали здавлені зойки труби, на якій віртуозно грав сам капельмейстер. Але головну партію вів усе-таки великий барабан, глухий гуркіт якого супроводжувався червоними спалахами під скляною підлогою. Це ефектне поєднання музики й світла, очевидно, мало зображувати вулкан.

Александер обернувся до свого сусіда:

— Що ж, люди розважаються... І чим темніше й більше шуму, тим їм веселіше.

— Ваша правда. Не всі ж такі відлюдьки, як ми з вами.

Алкоголь і якась гарячкова веселість, що панувала в барі, вже трохи розвіяли поганий настрій Александра. Сусід, видно, був не від того, щоб зав'язати розмову. Трохи згодом він сказав:

— Що це там у вас за пійло, ану покажіть,— і кинув погляд на етикетку.— А, ялівцівка... таке п'ють звичайно після п'ятдесяти років. Знаєте що, давайте сядемо отам біля стойки та перекуштуємо всі їхні пекельні суміші. Бо оця моя бурда теж не дуже смачна. Може, там знайдеться щось путяще...

Коли через годину вони злізли з високих табуретів біля стойки, Александр подумав: «Де б іще я так провів вечір?» Кюмель з льодом, джин, два якихось невідомих коктейлі, абрикосовий бренді, суміш какао-шуа з яечним лікером, а на закінчення ще бокал шампанського. Тепер світ здавався йому зовсім іншим. Усе стало на диво простим. Втратив роботу? Ну то й що? Від цього ще ніхто не вмирав. Моя дівчина не хоче більш зі мною знатись? Чудово! Можна з спокійною совістю шукати іншу...

— Мій шановний друже, я думаю, що час уже нам, так би мовити, познайомитись. Я доктор Ульріх Шерц. Це, так би мовити, моє офіційне... моє офіційне ім'я. Щодо доктора, то ми його можемо відкинути на сьогодні — а як хочете, то й назовсім — що ж до Шерца¹, то я сподіваюсь...

На що він сподівався, Александр так і не почув, бо Шерца перебив зойк труби, який перейшов у м'яке булькотіння саксофона. Публіка чомусь шалено плескала в долоні. Та Александр не звернув на це ніякої уваги.

— Мене звуть Шенцлін, Александр Шенцлін,— відрекомендувався він.— І не доктор, і не... і ніхто більше.

— Це нічого,— відповів доктор Шерц.— Запевняю вас, це нічого. Ким ви ще не є, тим ви ще можете стати. У вашому віці я тільки починав учитись.

— Про це нема чого й думати,— сказав Александр, якому алкоголь розв'язав язика.— Атестат зрілості в мене є, та не вистачає головного...— Він пальцями зробив жест, зрозумілий в усіх цивілізованих країнах.

¹ Гра слів. Scherz — по-німецькому жарт, забава.

— Я чув, ви криміналіст?.. Мені бармен сказав.

— Був колись... Ну, він ще цього знати не може.

— Та це як сказати... Такі речі швидше розносяться, ніж ви гадаєте. Вам просто не поталанило. Ті ваші пани занадто вразливі в подібних питаннях. Сто марок... Просто комедія.

— Що ж... вони, по суті, мають рацію. Я сам винен. Подумав: спекулянтські гроші. Але ж вони підлягали конфіскації, отже, належали державі.

— Авжеж, державі. Збідніла б ваша держава тими стома марками. Яюсь уже пережила б цю втрату. Ну, тепер пізно про це говорити. Ви, звичайно, шукаєте іншої роботи. Щось уже знайшли?

— Ні. Поки що...

Александр, звичайно, помітив, що його співрозмовник навдивовижу добре поінформований. Але в нього не виникло ніякої підозри. Цей доктор Шерц яюсь мимоволі викликав до себе довіру. Цікаво, хто він такий? Мабуть, антиквар, адвокат або вчений комерсант. На пройдисвіта він несхожий. Може, знайомий криміналіста Шульца? Александр чомусь твердо вірив, що нове знайомство буде для нього корисним. Тепер зв'язки — це все. Біржа праці навряд чи йому допоможе...

Доктор Шерц одним духом вихилив склянку, сперся масивним підборіддям на руку і глибоко замислився.

Бен Гарді і половина його оркестру стояли біля стойки; тільки саксофон розсипав яюсь химерну трель. В Александра погасла сигарета. Його пойняла невіразна тривога.

— Так у вас, кажете, ще нічого немає? Зачекайте, може, я вам допоможу. У вас є яюсь спеціальність?

— Я закінчив поліцейську школу,— сказав Александр.— Але з цим уже покінчено.

— А ви вмієте водити машину?

— Вмію.

— Гм...

Доктор Шерц витяг з внутрішньої кишені піджака малесенький синій блокнотик і почав гортати його тремтячою рукою. Александр неспокійно постукував носком черевика по ніжці стола і зробив відкриття, що майже не відчуває пальців на ногах. «Нічого собі хильнув»,— подумав він. Шерц згорнув блокнотик, сховав його і підвів очі:

— Так. Це підійде. Правда, вам доведеться залишити Гамбург і переселитись у східну зону. Ви на це готові?

— Звичайно. Хоч сьогодні.

— Я маю на увазі — чи є в вас тут які-небудь родичі?

— Батьків я втратив ще п'ять... ні, зачекайте,— шість років тому. У липні сорок третього Гамбург страшенно бомбували...

Доктор Шерц співчутливо кивнув головою.

— Сумно, дуже сумно. А якісь інші родичі або близькі друзі?

— Нема...

— А вас не лякає східна зона?

Александера це не лякало. Він тільки хотів знати, яку йому там дадуть роботу. Може, шофером? Так у нього ж тільки права третього класу...

— Ні, не зовсім шофером. Але це добре, що ви вмієте водити машину. Ми завтра про це поговоримо докладніше. Я усе влаштую, можете не турбуватись. А щоб завтра в нас були свіжі голови, ходімте вже звідси. Котра зараз година?

Александр, за звичкою, підняв лівий рукав, але годинника під ним не було. Це нагадало йому про ломбард, і він ніяково поглянув на сусіда.

Доктор Шерц підвівся і кивком покликав кельнера.

— На моєму пів на першу. Справді, час іти.

Коли вони йшли до виходу, піаніст зчинив справжню какофонію. Йому вторував тільки барабан. Александрові здавалося, що він потопає у м'якому килимі, простеленому на сходах. Доктор Шерц дбайливо взяв його під руку.

Вулиця була майже безлюдна. Знявся гарячий вітер. Кроків за двадцять від них тьмяно світився газовий ліхтар. Під ліхтарем стояла маленька легкова машина. Коли вони підійшли, Александр з упертістю п'яного почав розбирати номер: КВ 097—345. Чи 097—435... Щось таке...

Десь вдалині загримів грім. Доктор Шерц ривком відчинив дверці й допоміг своєму новому знайомому залізти на задне сидіння; в Александра на свіжому повітрі почали заплутуватись ноги. Загарчав стартер, машину смикнуло, і Александр відчув, що вона зрушила з

місця. На чорному небі над напівзруйнованим містом спалахували зірничі.

«КВ, КВ... Виходить, берлінець...» — встиг іще подумати Александер.

РОЗДІЛ ДРУГИЙ

1

Минуло три з половиною роки.

Надвечір у неділю, на початку грудня, північно-західною околицею Магдебурга йшов молодий чоловік. В одній руці він ніс патефон, а в другій — портфель, у якому щось злегка побрязкувало.

Небрукована дорога розгрузла від дощу, який не вшухав уже кілька днів. Та Александера це не дратувало; він давно звик до всього цього, бо вже довгий час жив тут, за містом.

Доктор Шерц тоді пхнув йому в руку рекомендаційного листа до якогось пана Шмербаха. Роберт Шмербах був співвласником відомої магдебурзької транспортної фірми. Александер з обережності розпечатав листа — йому пригадалися деякі історії — й заклеїв його потім знову за всіма правилами мистецтва; чого-чого, а такого у карній поліції можна навчитись. Нічого підозрілого в листі не було, але й надій особливих він збудити не міг.

Але цей лист зробив чудо. Пан Шмербах багато не розпитував, він негайно прийняв хлопця на роботу. Александерові дали мебльовану кімнату в Вільгельмштадті, і він наступного ж дня став до роботи. Здавалося, наче він і є та людина, на яку транспортна фірма «Баум і К° — місцеві, дальні й міжзональні автоперевозки» вже давно чекала.

Але ж цьому неможливо було повірити. Він же нічого не вмів. І хоч пристосувався Александер досить швидко, та неважко було б на таку саму платню знайти спеціаліста, який працював би значно краще.

Коли років зо два тому одного чудового дня безслідно зник диспетчер гаража фірми, — ходили чутки, що він утік до Західного Берліна, бо був замішаний у спе-

куляції кольоровими металами,— Александер зайняв його місце. Така робота вимагає знань, міцних нервів, кмітливості й власної ініціативи. Напочатку Александер допустився кількох помилок, які досить дорого коштували фірмі. Але Роберт Шмербах виявив при цьому загадкову вибачливість. Він похитав головою, промурмотів щось на зразок: «Треба ж було подумати» — і, очевидно, скоро забув про все.

Та одного дня загадка розгадалась. З'явився доктор Шерц. Александер чомусь саме зараз, ідучи розгрузною небрукованою дорогою, згадував усе це. Як же воно тоді було? Він уже жив тут, за містом: йому дісталася також і дача його попередника по роботі. Це був гарненький маленький будиночок на одну кімнату з кухнею й верандою. На обліку в житловому управлінні будиночок не стояв. Був тут і телефон; цю останню обставину Александер уже не раз кляв на всі заставки, бо його часом серед ночі піднімав дзвінок. Коли він, сонний, брав трубку, то чув, приміром, таке: «Шеститонний «геншель» застряв під Меране, зламалась ресора». Або: «Бюссінг» стоїть біля Еберсвальде; форсунки...»

Александер викочував з веранди мотоцикл і мчав у гараж — подивитись, чим там можна зарадити. «Хоч би сьогодні чого не сталось», — думав він тепер.

Тоді ж, два роки тому, й відбулась та вирішальна розмова. Доктор Шерц зробив йому одну пропозицію — досить дивну пропозицію. Александер ясно пам'ятав, як він сидів на дерматиновому дивані в його кімнаті: добре вдягнений, чемний, зовсім не настирливий. Низьким приємним голосом він виклав свою пропозицію. Що ця пропозиція має характер ультиматуму, стало ясно тільки під кінець розмови.

Йшлося ось про що: Александер повинен при потребі на важкому мотоциклі, якого доктор Шерц віддавав у його розпорядження, возити до зонального кордону певних людей. Там він передаватиме цих людей на явочних квартирах довіреним особам, які переправлятимуть їх через кордон. Всього існувало чотири таких явки. Александер мав право вибирати місце переходу на свій розсуд, аби воно було найближче від вихідного пункту. Якщо потрібна буде путівка, хай виписує її у «Баума і К°», Шмербах йому допомагатиме в цьому. В разі потреби йому доведеться якийсь час переховувати такого

«подорожнього» в себе вдома. Кращого місця для цього і придумати важко.

Доктор Шерц не умовляв Александера; тільки по-дружньому, люб'язно роз'яснив, у чому полягатимуть його функції. І все-таки він дав зрозуміти, що в разі відмови Шмербах знайде привід найняти собі іншого диспетчера. Він пообіцяв за кожен таку поїздку грошову винагороду. Це була солідна сума: п'ятсот марок. Ці гроші покриватимуть також вартість бензину та інші витрати.

Розмір цієї суми тоді збудив недовіру Александера. Він спитав, яких це людей він має возити. «Взагалі — політемігранти»,— відповів доктор Шерц. Але, мовляв, хай це його не цікавить. Тут нема нічого протизаконного — підвезти когось на мотоциклі, скажімо, з Бранденбурга до Бендорфа на зональному кордоні. Звичайно, нічого, але все-таки...

Вираз «політемігранти» доктор Шерц вибрав з цілком правильних психологічних міркувань. Ним рясніли сторінки гамбурзьких газет, які Александер читав щодня на протязі трьох років. І недовгочасне перебування в східній зоні ще не могло змінити його переконань. Александер тоді вважав, що допомагати політемігрантам хоч і небезпечно, але почесно і похвально. Під час першого такого рейсу він навіть відчував себе героєм, який сміливо, зухвало водить за носа прислужників неависного режиму.

Та згодом у нього виникли деякі сумніви. Александрові в його щоденній роботі доводилось багато дечого чути, і він прийшов до тверезого висновку, що дуже багато людей переходять кордон з мотивів чисто кримінального характеру. На Захід тікав той, кому загрожувало судове переслідування.

Коли Александер додумався до цього, він часом намагався пригадати обличчя тих, кого він возив до кордону на задньому сидлі свого мотоцикла.

Першого разу він віз гарненьку молоду дівчину. Александер добре пам'ятав, як вона вчепилась йому в плечі під час шаленої їзди... То була чудова, хвилююча подорож. Потім такої романтики вже не було. Щоправда, серед його пасажирів ніхто не скидався на злочинця, крім одного бридкого типа, від якого тхнуло горілкою і який мав огидну звичку гризти нігті.

Александр прискорив крок; він сподівався дійти додому, поки знову не линув дощ. Дорога з обох боків була обсаджена кущами; за ними тяглися садки, огорожені дротяною сіткою, на якій іскрились крихітні дощові краплинки. Земля була вкрита брудним мокрим листям.

П'ять разів уже їздив він у такі подорожі. Чи тільки чотири? «А скільки я вже не бачив доктора Шерца? Два роки. І за весь час жодної звістки від нього. Тільки таємничі телефонні дзвінки: «О 21.00 прибути до південного виїзду з Шверіна». Чи він взагалі ще живий? Може, він уже давно виїхав з Берліна...»

Сьогодні Александр чомусь весь час думав про це, і в нього вже почав псуватися настрій. Таке з ним бувало завжди. На роботі його нерви ще й не таке витримували; помилки й труднощі не лякали його. Але тут він нічого не міг з собою вдіяти. «Треба цьому покласти край,— думав він.— Роботи, мабуть, позбудуся, а знайти таку саму буде нелегко. Але далі так не можна.

Він уже був метрів за тридцять від старої сріблястої тополі, звідки видно його будинок; дорога там повертає вбік. Яка чудова картина — це дерево, що гнеться від вітру. Ще кілька кроків...

На згадку про дім настрої в Александра покращав. Увечері до нього мали прийти товариші по роботі. Він позичив патефон; у портфелі ніс кілька пляшок вина. Хоч би Карлгейнц не забув пластинок.

В Александра можна було досхочу повеселитись, і його друзі мирились і з далекою дорогою, і з грязюкою. «Брігітта теж прийде»,— задоволено думав Александр. Для нього це було головне.

Вже показала біла хвіртка. Але що це таке? Перед хвірткою стоїть якийсь чоловік і нетерпляче натискає кнопку дзвінка.

Александр зовсім не збирався дозволити непроханому гостеві зіпсувати вечірку — хто б він не був. Ніколи такий гість не буває більш обтяжливим, ніж коли ти ждеш інших. Тому Александр зразу ж сховався за тополею і з досадою спостерігав незнайомого.

Але той, видно, був людиною швидких і несподіваних рішень, бо раптом трохи відійшов назад, перескочив з розбігу через низеньку хвіртку, пройшов палісадником і спинився перед дверима будинку. Порившись у

кишені пальта, він вийняв якийсь предмет,— на такій відстані його не можна було розглядіти,— відімкнув ним двері й зник усередині.

Тепер Александер мусив теж вирішувати швидко. Повернутись і піти назад, як він хотів у першу мить, зараз уже не можна було. Він поквапливо рушив до будинку. Хвіртка грюкнула за ним, білий пісок скрипів під ногами. Александер машинально глянув на годинник. Стрілки показували п'ять хвилин до четвертої години.

2

Доктор Горн, начальник відділу XII-а на Фрізенштрассе, охоче підтримував би діловий контакт з народною поліцією. Але він знав, що йому на це ніколи не дадуть дозволу. Його начальство із страхом уникало всього того, що могло б якимсь чином розкрити перед НП їхні власні справи. Крім того, очевидно, не хотіли виказувати деякі адреси із східної зони, зазначені в протоколах Горна,— мабуть, тому, що їх збирались використати (або вже використовували) для якоїсь іншої мети.

Через це західноберлінському кримінальному доводилось самому добирати способу, як впоратися з бандою фальшивомонетчиків і зломщиків сейфів, що з кожним місяцем ставала все небезпечнішою. Це була майже безнадійна справа, оскільки частина членів банди мали постійне місце проживання не в Західному Берліні, а на території Німецької Демократичної Республіки і завжди могли втекти від арешту.

У неділю ввечері кримінальний доктор Едуард Горн сидів у великій, обставленій масивними коштовними меблями квартирі свого друга Георга Зірінгауза. Будинок цей був один з небагатьох, що вціліли в районі на південь від зоопарку.

Докторові Горну було вже під п'ятдесят. Це був високий чоловік з блідим довгастим обличчям і великим, довгим і тонким носом, на якому сиділи великі окуляри в чорній оправі. Важко було б описати колір його волосся в списку прикмет: чи воно ще біляве, чи вже сиве, не знав навіть сам Горн. Та він дуже мало цікавився своєю зовнішністю. Це видно було й по його штанах, на яких лише зрідка — з якоїсь особливої нагоди — можна було

побачити відпрасовані складки; опріч усього іншого, доктор Горн уже багато років був удівцем, і ніхто посправжньому не дбав про його одяг.

Доктор Горн навіть серед недоброзичливих і заздрісних колег мав славу неабиякого криміналіста. За двадцять п'ять років своєї служби в поліції він встиг попрацювати мало не у всіх відділеннях. Перед тим як стати начальником XII-а, він працював у службі ідентифікації і відтоді дуже цікавився тонкощами дактилоскопії. Теперішній його відділ працював головним чином у складі так званої секції «F», керівником якої, а, отже, і безпосереднім начальником Горна, був криміналдиректор Вюрцбургер. Секцію «F» організували майже рік тому, щоб якнайшвидше покінчити з бандитизмом у Західному Берліні, бо число бандитських нальотів почало загрозливо зростати. Проте цей намір і досі ще був дуже далекий від здійснення.

Хоч криміналрат був фанатично захоплений своєю професією, однак в розмовах з приятелем він намагався не зачіпати службових тем. Зіррінгауз, на кілька років старший за Горна, до війни був уже відомим журналістом, але тепер жив головним чином на проценти з свого капіталу, що його він якось примудрився врятувати під час девальвації. Вряди-годи в західноберлінських газетах з'являлись статті, підписані псевдонімом «Геос»; вони належали його перу. Дружні стосунки з головним редактором однієї з провідних газет давали йому змогу заробляти на тих несподіваних змінах валютного курсу, що їх з року в рік викликали ці газети та «РІАС»¹. Загалом його справи йшли непогано. Навіть краще, ніж здавалось на перший погляд: Зіррінгауз не любив збуджувати заздрість своїх ближніх і цікавість податкового управління.

Георг Зіррінгауз був розумна людина і дотепний співрозмовник, і Горн любив проводити з ним довгі осінні вечори, коли надворі негода і в шибки барабанить дощ.

Зіррінгауз тільки наприкінці листопада повернувся з подорожі по середземноморських країнах, отже, мав про що розповідати. Він побував у Парижі, а потім провів два місяці в Алжирі, Марокко й Тунісі. Враження від цієї подорожі збирався використати для роману. Темою

¹ Радіостанція в американському секторі Берліна.

його мало бути повстання тубільного населення, що страждає під французьким колоніальним ярмом.

— Власне, не стільки темою, скільки фоном,— поправився Зіррінгауз,— так, так, фоном, обрамленням, не більше.

— Такі книги вже є,— сказав доктор Горн.— По-моєму, Джон Кніттель писав щось подібне.

— Це невичерпна тема; все залежить від того, з якого боку до неї підійти.

— І ти збираєшся трактувати її без усякої особистої тенденції, хоч сам тільки що казав, що співчуваєш тубільному населенню?

— Звичайно. Все це мене мало обходить, а смаки читачів...

— Давай поки що про них забудемо. Адже...

— Еге, добре тобі говорити, але між смаками читачів і тиражами видань існує певна взаємозалежність, а все в цілому становить ланцюг причинних зв'язків, який по прямій лінії веде до моєї кишені, не забувай про це, Едуарде.

Зіррінгауз раптом без усякого переходу змінив тему: йому здалось не дуже доречним надто одверто розкривати перед приятелем справжню мету своїх літературних планів.

— Газети пишуть, що число злочинів у нас у Берліні останнім часом знову зросло; це правда? — спитав він.

— Схоже на те. Дрібні спекулянти перших післявоєнних років зникли, зате тепер ми маємо досить іншого клопоту: кишенькові злодії, пограбування автоматів, крадіжки із зломом, бандитські нальоти.

Настала невелика пауза; приятелі задумано надпили із своїх чарок.

— Сама по собі,— сказав нарешті доктор Горн,— карна злочинність є фактором сталим. Я цим хочу сказати, що взагалі існує сталий процент людей, які за певних обставин готові порушити закон. До війни з року в рік приблизно один процент усього населення потрапляв під суд за всілякі злочини, і з цих людей завжди близько третини мали вже судимість. А оскільки ми, на жаль, арештовуємо не всіх злочинців, то в дійсності цей процент ще вищий. Я сказав: за певних обставин; тут усе залежить від обставин. Я маю на увазі загальне економічне становище. Наприклад, інфляція, періоди недо-

стачі товарів або їх приховування породжують тип спекулянта. Під час депресій, пов'язаних з масовим безробіттям, особливою причиною для злочинців стають гроші; так само й під час високої економічної кон'юнктури — такої, як тепер у нас. До цього ще долучаються специфічні умови — подібні до тих, що склались зараз у Берліні. Такі специфічні умови завжди відіграють велику роль, вони створюють характерний для свого часу тип злочинця. Так, наприклад, «сухий закон» у США вивів на сцену класичний тип гангстера двадцятих років. Контрабанда алкогольних напоїв тільки тоді була вигідна, коли нею займалась досить велика організація, здатна безпечно провозити бочки з горілкою від кордону до підвалів «speakeasies» — нелегальних шинків — і боротись не тільки з поліцією, а й з організаціями-конкурентами. Так виникли нечувані раніше трести злочинців. Характерною ознакою їх було те, що вони на все мали спеціалістів, від «кіллера» — професіонального вбивці — до зв'язкового з поліцією. Цілком сучасний поділ праці. На відміну від німецьких чи англійських злочинців американські ще, до того ж, всі поспіль озброєні. Досить приємна для нас різниця. Звичайно, бувають і винятки.

— Зв'язок між економічною кон'юнктурою і формами проявів злочинності мені вже не один раз впадав у вічі, — сказав Зірінгауз. — Досить згадати Танжер — інтернаціональний вільний порт по той бік Гібралтару. Це справжнє кубло контрабандистів. І немала частина тамтешніх жителів живе з контрабанди.

— У Берліні справа стоїть так: оскільки легальна торгівля між Сходом і Заходом майже паралізована, то процвітає нелегальна. Але не так, як до 1948 року. Все це тепер має більш організований, комерційний характер. Кольорові метали, ртуть, текстильні товари, різні промислові вироби вивозять із східної зони, а туди натомість переправляють кофе, леза для бритв, ліки, сигарети. Дрібні спекулянти не можуть цим займатись — нема рації, надто суворий контроль. Потрібен капітал, транспортні засоби, організація...

— І по змозі хороші відносини з властями.

Доктор Горн знизав плечима.

— Випадки корупції траплялися скрізь і завжди. Дивно було б, якби ми становили виняток.

— Справді, було б до біса дивно,— тихо сказав Зіррінгауз.

— Чому це ти так думаєш? — підозріливо спитав Горн. Але той не відповів.

У самоварі булькала вода.

— Знаєш, що я тобі скажу,— знову почав Горн.— Я, власне, з такими речами майже не маю справи; це в основному функція митної служби — вона, до речі, розташована тут поблизу. Але можуть бути й інші причини...

Він замовк, бо з сусідньої кімнати почулось тихе дзижчання.

— Вибач, я на секунду. Хтось дзвонить.— Зіррінгауз вийшов, але зразу ж повернувся:

— Це тебе, Едуарде. Сподіваюсь, що тобі не доведеться йти...

— Навіть не уявляю, що б це могло бути,— пробурмотів Горн, пішов до телефону і взяв трубку.

— Це ви, колего Вольф? Щось трапилось?

— Та ні, пане криміналрат. Я тільки хотів пересвідчитись, що ви там. Мало чого може... У мене якийсь передчуття, наче сьогодні щось має статися. Погода така...

— Ну звичайно, має статися кілька грабунків у Берліні, можете головою закластись. Але, хвалити бога, поліція складається не тільки з нас двох, отже... Втім, до десятої ви мене застанете тут. Але краще б у вас не було приводу...

— Я певен — щось станеться.

— Ах ви, старий буркотун! Ну, до побачення.

Комісар Вольф засміявся. Горн поклав трубку і повернувся до Зіррінгауза.

— Нічого там нема. Він просто хотів знати, де я.

Георг Зіррінгауз саме ставив на стіл чашки.

— Так я ж йому сказав!

— Еге, ти б йому ще що-небудь розказав! Ні, Вольф своє діло знає. Його на такий гачок не піймаєш.

— Ох, ці мені служачки!..— Зіррінгауз похитав головою і задерикувато всміхнувся. Але доктор Горн не мав зараз охоти сперечатись. «Що це сьогодні з Вольфом,— думав він.— Якийсь він дивний...»

Александр встроїв ключ у двері. На веранді не було нікого, двері в кімнату трохи прочинені. Він прислухався, але нічого не почув. Дивно...

З кімнати двері вели на кухню; другого виходу будинок не мав. Якщо невідомий не виліз у вікно, то він або в кімнаті, або на кухні. Але нічого не було чути.

Александр озирнувся навколо, шукаючи якоїсь зброї. Мотоцикл, стілець, у кутку стіс горщиків для квітів... не годиться. Ага, ось молоток. Це підійде. Александр зважив молоток у руці, не спускаючи погляду з дверей. Він спробував пригадати вигляд незнайомця. Гладкий, важкий чоловік; але ж... отак стрибнув через хвіртку! Мабуть, небезпечний, сильний ворог. Може, він чатує отут, за дверима...

Александр подумав: а як би він повівся, коли б оце зараз його бачила Брігітта? Під враженням цієї думки він уже готовий був відчинити двері й кинутись на незнайомця. Але раптом за дверима тоненько, тривожно рипнула мостина. Александр завагався, в нього мороз пробіг поза шкірою.

Старовинний стінний годинник вибив четверту годину. Почулися чийсь важкі кроки, брязнула клямка. Кроки наближались.

В Александра прискорено забилося серце; йому стало страшно. Зусиллям волі він примусив себе дихати повільно й глибоко. В шибки барабанили великі краплі дощу.

Двері відчинились, і на веранду вийшов таємничий незнайомиць. Пальто його було розстебнуте. Величезна лиса голова непокрита; капелюха він чомно ніс у руці.

Новомодні окуляри в товстій плексигласовій оправі лише на кілька секунд збили Александра з пантелику; потім він полегшено зітхнув і тихенько за спиною поклав молоток на стіл, щоб не здатися смішним.

В Александра була своєрідна пам'ять: зорові враження в ній часто поєднувались з іншими відчуттями. Побачивши чоловіка, що поволі підходив до нього, він зразу відчув терпкий ялівцевий присмак джину на язичі, а у вухах забриніли джазові ритми оркестру Бена Гарді. В ту ж мить він упізнав свого гостя.

— Привіт, пане Шенцлін! Давно не бачились...

Вони потисли один одному руки й посідали.

— Я вас ледве впізнав, пане доктор...

— І, здається, ледве не зробили дірки в моїй вельмишановній лисині.

— Ви тепер в окулярах...

— Так, мій юний друже, старіємо помаленьку...

Доктор Шерц оглянув веранду.

— Ви тут, я бачу, непогано влаштувались. Вашу кімнату й кухню я тільки що бачив. Так... Три роки! Не малий термін.

— Може, ми роздягнемось і зайдемо в кімнату? Таку справу варто було б покропити. Тобто я маю на увазі ваш фантастичний стрибок через паркан.

Доктор Шерц лукаво посміхнувся.

— Мені вже п'ятдесят, і ви таки маєте рацію, коли поздоровляєте мене. Але, на жаль, для цього в нас нема часу. Справа, в якій я прийшов, страшенно нагальна.

Александр подумав трохи і вирішив, що зрозумів.

— Я повинен підвезти вас до кордону?

Доктор Шерц засміявся.

— Та ні, до цього ще не дійшло. Тут ідеться про інше. Ваш мотоцикл стоїть наготові?

— Так, але...

— Тоді ми негайно ж рушаємо. В чому справа, я вам поясню по дорозі. Часу в нас на це вистачить.

— Вибачте, докторе, але я боюсь, що нічого не виїде. У мене сьогодні ввечері гості...

— Так подзвоніть, хай не приходять,— одрізав доктор Шерц. Потім додав уже лагідніше: — Я добре розумію, наскільки я невчасно прийшов. Так, так! Не думайте, що я надто старий для цього. Я тільки що бачив у вас на столі портрет. Гарна дівчина! Але серед мужчин панує принцип: на першому місці справи. А те, чого я від вас вимагаю,— це справи.

— І все-таки про щось подібне ми тоді не домовлялись,— наче упертий хлопчисько, затявся Александр.

— Любий мій пане Шенцлін, прошу вас, подумайте добре. Я за настійним бажанням нашого шефа звернувся саме до вас. Справа, про яку зараз ідеться, займе приблизно три дні. Зате вона майже позбавлена ризику. Можете покластись на мене, я на цьому добре розуміюсь. Така собі чистенька, невинна торговельна операція, і коли за три дні все буде закінчено, ви негай-

но ж одержите винагороду в сумі...— доктор Шерц назвав досить велику суму, яка давала Александерові змогу придбати маленький грузовичок і працювати самостійно.

І ця обставина переважила все. Брігітта? Шкода, страшенно шкода... Чорти б його вхопили! «Шкода» — зовсім не те слово. Це була маленька катастрофа...

Александр узяв телефонну трубку, щоб сповістити спершу своїх товаришів, а потім і пана Шмербаха.

— Чудово,— сказав доктор Шерц, коли Александр завів мотор,— тепер рушаймо. До Берліна. По дорозі заскочимо в Галле. До Галле поїдемо на вашому мотоциклі, значить, поговорити не буде змоги. Зате в Галле ми пересядемо на легкову машину — такий маленький «кадлер», модель 1935 року. Там трохи чудно переключаються швидкості, ви навряд чи впораєтесь... Ну, побачимо, може, я сам поведу. Тоді я вам усе спокійно розповім.

Трохи згодом важкий мотоцикл уже мчав по мокрому від дощу Лейпцігському шосе. Виїжджаючи з міста, минули жовтий щит з написом: «Галле — 81 км».

Звідси починалось державне шосе № 71 — дорога, яка своїми непривабливими пейзажами зіпсувала настрій уже не одному шоферові. Але на Александра вона не вплинула, його настрої і так був уже вкрай зіпсований. Він нерухомим поглядом прикипів до сірої, блискучої від дощу асфальтової стрічки, що пританцьовуючи бігла й бігла під колеса мотоцикла.

Доктор Шерц на задньому сидлі, видно, не відчував ніякої незручності. Він був тепло вдягнений, не забув навіть про целулоїдні захисні окуляри. Він дуже любив такі операції, в яких учасники повинні були працювати з точністю машин і все було розраховано до хвилини.

Мотор працював рівномірно. Назустріч мчали мокрі дерева; час від часу колесо в'їжджало в калюжу, розсипаючи бризки...

4

В такий дощовий грудневий день смеркає швидко. В глибині довгого двору гаража стояла якась маленька автомашинка. Горіли підфарники, і два короткі жовтуваті конуси світла тупо і безсило впирались у темряву.

Всередині в машині було холодно і трохи вогко. В темряві можна було розгледіти тільки зеленкувате фосфорне світло щитка з приладами перед сидінням шофера, та ще час від часу спалахувала жарина сигарети.

За кермом сидів Руді Якобс, кремезний, плечистий чоловік років сорока п'яти. Якобс і був «шеф».

Чотири роки тому він був активним пайщиком однієї пароплавної компанії, яка моторним катером «Аннемарі» доставляла товари з Гамбурга до Берліна і назад. І хоч «Аннемарі» була єдиним транспортним засобом цієї дивної фірми, вона щомісяця давала прибуток, який виражався шестизначним числом,—певна річ, у старій валюті. Ця фірма проіснувала два роки, не платячи ніяких податків; її не можна було знайти в списках Торговельного реєстру, вона була невідома навіть знавцям економіки Берліна — поки одного чудового дня не була викрита і не вилетіла з гучним тріском у трубу.

І все-таки Якобс не визнав тоді за потрібне змінити арену своєї діяльності. Він купив на південно-західній околиці міста ділянку землі в два з половиною гектари, що належала якомусь збанкрутілому фабрикантові, й влаштував там,—оскільки економічна ситуація сприяла таким планам,—великий сучасний гараж з бензозаправною станцією й транспортною конторою.

Якобс, безумовно, був не з тих, що розкидаються грішми; він непогано заробив за часів «Аннемарі» і завдяки своїй передбачливості не дуже постраждав під час девальвації. Але тут він би сам не справився. Хоч ділянку з просторою, трохи старомодною віллою Якобс купив відносно дешево, проте від його капіталу лишилось небагато. А головне ще тільки починалось: треба було збудувати гаражі, обладнати бензоколонки, придбати автомобілі. Якийсь час усе висіло на волосинці; але Якобс був упертий, і скоро всі зрозуміли, що він свого доб'ється. І він таки знайшов багатого компаньйона.

Якобс не любив багато говорити і, на протилежність своєму партнерові доктору Шерцу, не вмів виголошувати пишних промов, навіть коли це було доречно. Підняти густу брову, пересмикнути куточком уст, нарешті пробурчати щось невиразне — оце звичайно й був увесь його внесок у розмову. Він справляв враження не дуже кмітливої людини і таким і був насправді, за винятком хіба що грошових справ. Але воля в нього була залізна.

Праворуч від нього сидів високий кістлявий чоловік з різкими рисами гладенько виголеного, аж синюватого обличчя. Це був американець Лью Кросбі.

Він уперше ступив на землю Європи під час війни, більш ніж вісім років тому. Це сталось у вересні 1943 року, коли він у лавах 5-ї американської армії генерала Кларка висадився в Південній Італії. Що було з ним потім, ніхто не знав. Знали тільки, що влітку 1945 року Кросбі приїхав до Берліна, де якийсь час займав напівцивільну посаду начальника складу обмундирування окупаційних військ. Серед його теперішніх колег ходили чутки, що йому довелось чимдуж чкурнути від військової поліції, коли під час раптової інвентаризації на складі було виявлено величезну недостачу. Трохи згодом він виринув в одній німецькій компанії спекулянтів, з якими й раніше мав ділові стосунки, добув собі німецькі документи і нарешті потрапив до групи Якобса.

Втім, до цього пункту історія Кросбі була відома в основному з його власних слів, тому ніхто не знав точно, чи правда все це. Бо Кросбі, коли йому треба було, міг розповідати свою біографію уривочками, окремими побіжними репліками на протязі місяців — і хоч це все була брехня, однак усі клаптики збігались, суперечностей не помічалось.

Та як би там не було, а в групі Якобса він поводився дуже стримано. Брав участь тільки в деяких операціях, та й то виключно за межами Західного Берліна. Мабуть, він боявся зіткнутися з військовою поліцією союзників, що, як він сам казав, мала відбитки його пальців. Але щоразу, коли Кросбі брав участь у наскоках, він виявляв себе як безстрашний, спритний і обачливий грабіжник, а потім як хитрий гендляр; обдурити його було важко. Якобс охоче брав би його з собою частіше, але Кросбі був не з тих, кого можна примусити. Він єдиний у всій групі міг наважитись не виконати наказу шефа, коли це йому було не вигідно.

На задньому сидінні скорчився третій — шупленький, миршавий чоловічок на ймення Ете Йордан. Його зморшкувате, синювате від пияцтва обличчя мало ехидний вираз театрального негідника, хоч насправді він був найдобродушніший і найсмирніший з усієї компанії.

Йордан прослужив усю війну збройовим майстром у дивізіоні важких польових гаубиць. Повернувшись з

полону, він вступив у володіння слюсарною майстернею свого загиблого на фронті брата, що була в Східному Берліні. Справи майстерні спочатку йшли добре, але потім вона помалу почала занепадати — Йордан сам не знав чому. І він почав шукати втіхи на дні пляшки,— жінки його вже більш не цікавили. Від пияцтва Йордан зовсім розледашив. Замовлень не було. Щоб поповнити свої прибутки, які чимдалі зменшувались, він почав займатися різними не зовсім чистими справами. Це двічі приводило його до зіткнення з властями. Податкові ордери, рахунки, нагадування, постійні візити судових виконавців з часом вичерпали природний оптимізм старого слюсаря.

Коли майстерня прогоріла і Йордан почав пити без просипу, де не взявся доктор Шерц, який залучив його до роботи в гаражі «Зюд-вест». У всьому Берліні не було сейфа, який зміг би більше ніж дві-три години опиратися зусиллям Ете Йордана і його «машинки» — чудового ацетиленового різака.

Темрява надворі здавалась зовсім непроникною. Дощ хвилями хлюпав у вікна, барабанив по верху машини, наче дробом посипав капот. Два тьмяно-жовтих конуси світла тупо й безсило вдивлялись у розбурхану ніч.

Якобс звичайно сам брав участь у всіх важливих операціях. Він завжди посилав уперед частину своїх людей, які мали все підготувати і страхувати його від усяких несподіванок: Якобс не любив несподіванок, які походили не від нього самого. Потім він сідав звичайно в стареньку, непримітну машину і в точно визначений час з'являвся з двома-трьома добірними спеціалістами на «об'єкті». «Об'єкт» — це був вираз Якобса; поліція потім називала його «місцем злочину». Якщо треба було зламати сейф, Ете Йордан щоразу опинявся серед обраних.

У тьмяному світлі підфарників показався мотоцикліст. Він влетів у велику калюжу, брутально вилаявся і зіскочив з мотоцикла.

Якобс лівою рукою опустив скло, щоб той міг встроїти голову в машину. Всередину влетіли бризки дощу.

Прибулий прошепотів:

— Знову така сама морока, шефе. Східна поліція поставила контроль на мосту Глініке. Треба їхати лісом.

— Ти що, здурів? У цю ссбачу погоду я там загрузну по вуха.

Якобс задумався. Сьогоднішній «об'єкт» був на околиці Потсдама — всього кілометрів за вісім. По дорозі — міст Глініке, там стоїть пост народної поліції. Можливо, що в таку погоду перевірятимуть тільки документи. У Якобса вони були в повному порядку: посвідчення особи, постійні міжзональні паспорти на всіх, хто був у машині, шоферські права, паспорт автомобіля, документи про сплату податків, перепуска через міський кордон. Але ж як не поталанить, то може бути так званою глибока перевірка, коли ретельно обшукують усю машину. На такий випадок Якобсові знадобились би документи на ацетиленовий різак з балоном і на повний портфель блискучих гострих інструментів. Та й документи ці йому мало допоможуть, якщо на контрольному посту не ідіоти.

Існувало, правда, ще кілька шляхів через міський кордон: наприклад, лісова дорога, що веде повз американський склад боеприпасів, розташований на південь від станції електрички «Ванзе». Але по ній і в хорошу погоду проїхати було справжнім подвигом. Всі ж інші маршрути були надто далекі. А операція мала початись через півгодини, о сьомій.

Та Якобс швидко знайшов вихід:

— Слухай сюди. Прив'яжи чемоданчик з Йордановою машинкою собі на багажник і їдь лісом.

— Не годиться, шефе,— жалісно запротестував Йордан.— Він же її цілою не довезе, а я тут...

— Shut up!¹ — втрутився Кросбі.— Ідея о'кей.

Зробили, як наказав Якобс. Йорданів зломщицький комплект перемішали з автоінструментом. Потім звірили годинники, шеф підняв скло, мотоцикл рвонувся й зник у темряві.

У маленькому автомобілі знов стало тихо. Дощ невідступно, то припускаючи, то трохи вщухаючи, барабанив по верху, що вже де-не-де почав протікати. Всі мовчки ждали. Якобс — принаймні зовні — у крижаному, зверхньому спокої. Йордан — явно схвильований.

¹ Заткни пельку! (Англ.)

Йому вже багато разів доводилось їздити на такі операції, але нерви щоразу не витримували. Якби хоч крапельку горілки! Але Якобс ніколи не дозволяв йому пити перед операцією, він ще за кілька годин встановлював за ним нагляд. А Йордан був певен: якби трошки хильнути, усе пішло б краще. Йому треба було так мало, якихось там п'ять-шість чарочок... До того ж, Ете гнітила думка про «машинку», що тряслася десь під зливою на багажнику мотоцикла: а його чудові новісінькі інструменти валяються зараз серед брудних гайкових ключів і засмальцьованих ганчірок... У нагрудній кишені Йордана лежали темні окуляри для захисту очей від яскравого полум'я різака, і він час від часу нервово намацував їх рукою.

Кросбі був збуджений і разом з тим нудгував. Він відчував приблизно те, що відчуває нормальна, здорова людина під час дуже швидкої їзди на автомобілі. Тільки все це було йому давно знайоме. Його душа прагнула небезпечних, карколомних пригод.

Раптом Якобс натис педаль стартера. В тісній кабіні злегка запахло бензином. Різкий поштовх, і машина рушила. Спалахнули фари і вихопили з темряви будівлю, що стояла посеред двору. Машина об'їхала будинок, виїхала з воріт, круто повернула і не дуже швидко покотилась униз по шосе.

В цю мить і почався ланцюг подій, перебігу яких уже ніхто з учасників не міг спинити. Він розмотувався з усією неблаганністю тієї сили, яку ми звичайно називаємо долею. Неминуче, неухильно, логічно — з математичною послідовністю.

5

«Адлер», у якому сиділи Александер і доктор Шерц, десь о чверть на восьму переїхав через Ельбу біля Віттенберга і мчав тепер по державному шосе № 2 в напрямку Берліна. За Кропштедтом доктор Шерц заговорив:

— Пане Шенцлін, я раджу вам якомога уважніше придивлятися до дороги.

— Для чого?

— Бо вам потім доведеться цією дорогою їхати

назад, і я не можу поручитись, що все буде так гладенько, як зараз.

Александр спершу нічого не відповів. Очевидно, доктор Шерц збирався сповістити йому нарешті мету цієї поїздки. А ця мета — як не дивно — зовсім його не цікавила. Шерц сказав «три дні». Що б воно могло бути... У всякому разі, ці три дні колись минуть, а тоді... тоді кінець, нарешті він покінчить з цими справами. «Доведеться шукати іншу роботу,— думав він.— За ті гроші, що я через три дні одержу, можна взити... Тільки подалі від Шмербаха, він з того самого кодла, що й доктор Шерц, це вже напевно... Найкраще буде переїхати в інше місто. Але... яка з цього користь? Оця паспортна система... Треба виявляти у поліції, а потім кожен, хто схоче, може довідатись, куди ти переїхав. Чорт, оце так вклепався...»

— Ну, ви, здається, не вельми цікавий,— обізвався доктор Шерц.

— Авжеж,— сказав Александр.— Я думаю, що це, напевно, якоесь велике свинство, якщо за нього так платять.

— Ви, я бачу, любляете круте слівце, друже мій,— засміявся Шерц,— але, по суті, ваша правда. Велике свинство — для тих, кому зараз наставлять носа. Це так зване народне підприємство, і я їм від усього серця співчуваю. Як подумаєш, що з ними буде і як дехто полетить з тепленьких насиджених місць...— Він ляснув себе вільною рукою по коліну.

— А що ж, власне, сталось, пане доктор?

— Та поки що нічого... Але хвилин через п'ять, десь о пів на восьму... Ну що ж, слухайте. Справа ось у чому. Поблизу Бранденбурга є один сталеплавильний і прокатний завод. Досить солідна лавочка, добрих дві-три тисячі робітників. Так от, це підприємство має на околиці Потсдама дослідну лабораторію. На наше щастя, ця лабораторія міститься не на території самого заводу, як воно звичайно буває. Тоді нам, мабуть, довелося б ще важче. А воно й так нелегко. Отже, лабораторія розташована на околиці Потсдама, у великому новому будинку, в якому містяться й інші дослідні установи. Скажіть, а ви хоч трохи уявляєте собі, що роблять у такій лабораторії?

— Я на металургії зовсім не розуміюся,— коротко сказав Александер.

— Металургія... це, власне, не те. Під металургією я розумію скоріше техніку виплавлення металів з руд. А ця лабораторія працює не при металургійному, а при сталеплавильному заводі. Ну, ви, мабуть, знаєте, що для спеціальних цілей до сталі додають деякі інші метали, наприклад, хром, марганець, нікель, молібден і так далі; сюди належать також вольфрам, ванадій, кобальт. Сталь, яка містить вольфрам або хром, завдяки своїй твердості вживається як швидкорізальна сталь — це я просто для прикладу. А втім, хромо-нікелеву сталь ви, напевне, знаєте: вона не іржавіє, з неї роблять виделки й ножі, деталі автомашин,— але також броньові плити. Під час війни у нас не вистачало деяких елементів для легування сталі, і ми довозили їх з Туреччини й Іспанії — під кінець, коли союзники встановили блокаду, їх навіть возили літаками, такі вони важливі. Це я тільки так, для прикладу.

Але ближче до діла. В тій потсдамській лабораторії, у відділі А-4, недавно зробили одне відкриття. Там працюють над легованою сталлю для котлів високого тиску; така сталь повинна бути міцною на розрив і газонепроникною при високій температурі. І от нашим східним братам пощастило виготовити новий матеріал, який набагато перевершує все досі досягнене в цій галузі. Наскільки мені відомо, міцність цієї нової сталі навіть значно більша, ніж потрібно для котлів. Справжнє її призначення — це хіба що стволи гармат з надзвичайно високою початковою швидкістю снаряда — наприклад, протитанкових. Отже, коли ми здобудемо рецепт виготовлення цієї спецсталі і вручимо його зацікавленим інстанціям, ми не тільки забезпечимо німецькому винаході гідне застосування, але, безсумнівно, зробимо велику послугу всьому західному світові.

— Гм... Але як же ви це зробите? Як ви здобудете документацію? Що, винахідник хоче перейти на Захід і взяти з собою свій винахід, а я маю відвезти його до кордону?

— Та ні. Воно було б непогано, але цей тип тут, здається, чудово себе почуває. Ви ж знаєте, оті науковці часом такі далекі від життя, вони зовсім не задумуються над тим, на кого вони працюють. Отже, цей варіант від-

падає. Коротше кажучи,— дивіться, отам попереду, це вже Тройєнбріцен,— шеф і дехто з наших співробітників проникають у лабораторію,— звичайно в цей час там ще працюють, але сьогодні ж неділя,— розрізують сейф...

— Розрізують?

— Ну, звичайно, не складаним ножиком, мій хлопчику,— і забирають виробничу документацію. Якщо все пройде тихенько, вони сідають у свою машину і їдуть собі додому, в Західний Берлін. Документи — фіть!.. випурхнули. Місце передачі нашим замовникам — Бремергафен. У цьому випадку вам не буде ніякої потреби брати участь в операції. Я виплачу вам двісті марок відшкодування, чи неустойки, як кажуть нотаріуси, і ви повертаєтесь до Магдебурга. Зрозуміло?

— А інші варіанти? — стривожено запитав Александер.

— Це якщо не все пройде гладенько. Якщо заводська охорона помітить щось і викличе поліцію. В цьому випадку не можна буде повертатись у Західний Берлін, бо народна поліція, яка контролює всі в'їзди до міста, легко може закрити їх наглухо. Вони будуть з шкури лізти, щоб знайти документи. Звичайно, без усякого успіху — для цього операція надто добре організована. Отже, ми вдвох будемо чекати біля південного в'їзду з Потсдама. О дев'ятій ми повинні вже бути напоготові: сейф там такий, що його можна розрізати за півтори години, я бачив мікрознімки. Потім навпроти нас спиняється автомашина, ви сідаєте за кермо і рушаєте у напрямі Галле, звідки ми зараз їдемо. Це для вас буде потіха; великий «крейслер», сто тридцять п'ять сил...

— Я на такій машині ніколи не їздив,— наприклад, передачі...

— Там нема ніяких передач, автоматична коробка. Тільки дати повний газ, а потім зменшити. Педаль газу і гальмо ви ж, мабуть, знайдете.

Александер мовчав. У світлі фар виринув жовтий щит: «Беліц — Потсдам 22 км». Вирішальна мить з кожним кілометром наближалась.

— А далі що? — спитав він з удаваною байдужістю.

— Зразу ж за вашим «крейслером» ітима друга наша машина, яка має завдання відвернути від вас можливих переслідувачів. Ця машина в Міхендорфі — ми саме до нього під'їжджаємо — зверне з шосе № 2 на

захід. Там проходить автострада на Гельмштедт, і народна поліція буде, напевно, переслідувати ту машину, яка прямує до зонального кордону. Крім того, ваш «крейслер» має таку швидкість, що його ніхто не дожене. У Галле ви відпочинете й пересядете в іншу машину. Докладніше вам про все розповість ваш супутник — його звать Кросбі. Хлопець хоч куди! Ви з ним добре порозумієтесь. Рано-вранці ви виїдете маленькою німецькою машиною на Марієнборн, там переїдете зональний кордон. Документи будуть у машині, але так добре заховані, що треба добрих півгодини повозитися, щоб їх вийняти, — якщо знаєш, де шукати. А коли не знаєш, годі й сподіватися щось знайти. Кросбі знає, він у Бремергафені розбере машину, продасть папери, покладе у схованку гроші й повернеться разом з вами назад. Оце й усе. Дитячі іграшки, еге ж?

Александр під кінець, видно, вже не слухав.

— Так, значить, це буде звичайний грабунок? — збуджено вигукнув він. — Грубий, вульгарний грабунок. Вкрадуть винахід, а я повинен буду доставити крадене в безпечне місце. Адже так?

— Ну, — незворушно відповів доктор Шерц, — я б так не висловився. Не так уже це буде грубо, як ви думаєте. В нас один із найкращих спеціалістів на весь Берлін. Крім того, на вашу долю припадає тільки участь у другому акті — це вже чисто ділова частина. Про те, що було попереду, ви нічого не знаєте. Зрозуміло? А втім, — Шерц приглушив голос так, що його було ледве чути за гудінням мотора, — якщо ви в останню мить відмовитесь нам допомагати, то ви вщент поламаєте всі наші плани і завдасте нам збитку в шістдесят тисяч доларів.

Не могло бути сумніву — це погроза. І ця погроза аж ніяк не здатна була заспокоїти Александра. У горлі в нього застряг клубок. Не довго думаючи, Александр смикнув за ручне гальмо, і машина різко спинилась на обочині дороги — аж колеса завищали по асфальту.

— В чім річ? — спитав доктор Шерц, який ніколи не втрачав самовладання.

Александр не відповів.

Доктор Шерц провів рукою по лисині. В чомусь він, видно, дав маху. В чому ж саме? Мабуть, був надто від-

вертий. Прикро. Тільки не нервувати: «Обережність — матір мудрості».

Настала гнітюча мовчанка.

— Слухайте, пане Шенцлін! Ми не можемо тут стояти.

— Ми звідси не поїдемо.

— Я ж вам уже казав,— почав доктор Шерц,— що ми зробимо західному світові надзвичайно цінну послугу, коли...— Він замовк, бо зрозумів, що цей трохи смішний аргумент не має сили.

— Надзвичайно добре оплачувану послугу, хочете ви сказати? — ушипливо зауважив Александер.— Це правда. Але грабунок лишається грабунком. Про ваші справи я й чути нічого не хочу.

— Ваша моральна стійкість гідна всілякої похвали,— глузливо сказав доктор Шерц, але в його голосі забриніла гостра, металічна нотка,— однак я насмілюсь звернути вашу увагу на те, що ви вже не раз порушували закон. Вперше — у Гамбурзі три з половиною роки тому; вам тоді довелося залишити службу в поліції. Я вам допоміг; але це тільки так, між іншим. Тут, у Німецькій Демократичній Республіці, ви п'ять разів допомагали нелегально переходити кордон особам, які вчинили серйозні злочини. Я можу вас коли завгодно видати властям, ви ж не можете мені зашкодити абсолютно нічим: я житель Західного Берліна, і моєї адреси ви не знаєте. Якщо ви відмовляєтесь їхати далі, я змушений просити вас вийти з машини і йти пішки. Ми впораємось і без вас. Але ви маєте всі шанси бути арештованим завтра ж.

«Так я тобі й повірив,— подумав Александер.— Коли я вилізу з машини, він мені пустить кулю в потилицю. Я вже знаю надто багато й можу тепер провалити всю банду — і сьогоднішнє діло зірвати». Він сидів мовчки, в цілковитому розпачі. Серце його шалено колотилось. В голові у нього все перемішалось; він одкинувся на спинку сидіння і на мить заплющив очі. Александер проclinав свою боягузливість, що не дозволяла йому вчепитись цьому доктору Шерцу в горлянку...

А втім, це теж нічого б не дало. Шерц не слабкіший за нього, до того ж, він озброєний...

— Ну, подумайте ще,— сказав доктор Шерц і натиснув педаль стартера. Мотор спочатку не заводився,

і Александер якусь хвилину надіявся, що машина взагалі не поїде. Але ця надія була марною.

Вдруге «адлер» зупинився на плавному лівому повороті дороги. З обох боків стояв густий, мокрий від дощу ліс. Це був Потсдамський гай. Вони стояли за вісімсот метрів від південного виїзду з міста. Тут і треба було чекати.

Александер глянув на годинник. Стрілки показували двадцять хвилин до дев'ятої години. Він бачив в уяві, як грабіжники навшпиньках ідуть темними коридорами, як вони скрадаються по сходах, бачив сліпучо-біле полум'я і чув глухе шипіння різачка... От гидота! А вечір же мав пройти зовсім по-іншому. Брігітта... та що ж, тепер уже нічого не змieniш. Зате через три дні все це минеться. Нове життя! Через три дні!

Доктор Шерц щільно загорнувся в пальто і відкинувся на спинку сидіння. За кілька хвилин він почав тихенько хропти. Але очі його були химерно розплюшені.

Александера морозило. Цей чоловік наводив на нього страх. А був же колись такий вечір, коли він вважав його антикваром, ученим комерсантом чи адвокатом...

Дощ перішив безперестанку, барабанив по верху кабіни, вода струмочками стікала по вікнах.

6

За дві хвилини до дев'ятої в сусідній кімнаті задерчав телефон. Георг Зіррінгауз поклав сигару і вийшов, але зразу ж повернувся.

— Це до тебе, Едуарде.

Криміналрат Горн устав, охоплений лихим передчуттям. Підійшов до телефону і притис трубку до вуха.

— Горн слухає. Що трапилось?

— Говорить Вольф. Пане криміналрат, темна історія. Тільки що нам сповістив пост шупо¹ з мосту Глініке, що народна поліція хотіла арештувати двох чоловік, які їхали автомобілем з боку Потсдама. Машина як шалена влетіла в наш сектор — ледве встигла переїхати кордон,

¹ Скорочення від «шутцполіція» — охоронна поліція Західного Берліна.

вискочила з-під самого носа у мотоциклістів НП. Поліцейські подумали, що то когось хочуть викрасти...

— Нащо ви мені все це розповідаєте? — перебив його доктор Горн.— Нехай цим займаються шупо і політичний відділ.

— Пробачте, пане криміналрат, я не договорив: річ у тому, що патруль НП розповів нашим людям біля шлагбаума, ніби в тій машині був один з наших «клієнтів». Знаєте, з тієї самої банди. В Потсдамі нібито вони вступили таку штуку... Хвилиночку, пане криміналрат, другий телефон...

Доктор Горн чекав півхвилини, нетерпляче переступаючи з ноги на ногу. Нарешті в трубці клацнуло.

— Алло, комісар Вольф?

— Так. Якраз надійшло повідомлення. Йдеться про крупну крадіжку: розрізано великий сейф за всіма правилами мистецтва. Народна поліція каже, що техніка така сама, як у Комерційному банку.

— Чорт забирай, якщо це правда, Вольф, то вони підстрелили неабияку пташку. А де ж ті двоє з автомобіля? Я б хотів на них поглянути.

Комісар Вольф відповів не зразу. За якусь хвилину він сказав:

— Та шупо, звичайно, вільно пропустили машину. Вони зразу запідозрили викрадення і думали тільки про те, щоб захистити пасажирів.

— Господи боже! — перебив його Горн.— Можна ж було хоч документи перевірити!

— Вони їх і не зупиняли, пропустили так. Тільки номер записали.

— Так установіть зараз же, кому належить машина.

— Вже зроблено: якомусь власникові гаража в Целендорфі. На прізвище Якобс. Допитати його?

Доктор Горн замислився.

— Ні, почекаймо поки що, колего Вольф. З відомостями з тієї зони треба бути дуже... обережним. Ми точно перевіримо дані тих панів зі Сходу. Якщо вони відповідають дійсності, то ми завжди встигнемо побалакати з цим Якобсом. Справді, ми повинні бути надзвичайно обережні.

Криміналрат повільно поклав трубку.

«Адлер» усе ще стояв під дощем непорушною чорною масою на обочині дороги. Стрілки годинника на шитку, ліворуч від руля, показували тринадцять хвилин до дев'ятої години. Нервовими рухами пальців Александер весь час вмикав і вимикав фари. Підфарники — ближнє світло — дальнє світло — ближнє світло — підфарники... Підфарники — ближнє світло — дальнє світло... вже, мабуть, у п'ятдесятий раз. Це чекання може звести з розуму...

— Слухайте, доктор Шерц!

Шерц підхопився. Виходить, він усе-таки спав.

— Що таке? Ідуть?

— Та поки що ні. Скажіть, а що буде, як мене на зональному кордоні чи деінде схоплять з паперами?

— Нічого, абсолютно нічого. От бачите, ви вже одумались. То ви просто трохи злякались. Ми всі колись таке пережили, це з часом минає. Можете заспокоїтись, ніхто не знайде папки, коли ви пересядете в іншу машину. А «крейсера» зроду ніхто не дожене, це наш найкращий коник. Крім того, Кросбі буде пильнувати. Ого, в нього є чого повчитись!..

— Добре, але припустімо такий варіант...

— У вашому становищі це дурниця — припускати такий варіант. Але якщо вже це вас так цікавить, могу вам сказати: в статуті нашої фірми є ряд дуже практичних пунктів, щось на взірець соціального страхування. Якщо котромусь із нас не поталанить і він потрапить під суд, то ми йому зразу ж наймаємо доброго адвоката. Крім того, він і далі одержує свій щомісячний оклад. Звичайно, при умові, що він і словечком не прохопиться про нашу організацію. А вийде на волю — і має вже кругленьку суму в банку...

Доктор Шерц замовк, бо в цю мить машину залило світло яскравих фар. Александер, засліплений цим світлом, на мить заплющив очі. Почувся виск загальмованих коліс. Александер штовхнув дверцята. Доктор Шерц ухопив його за рукав і квапливо запхнув йому щось у кишеню плаща:

— Віддасте Кросбі!

По той бік дороги спинилась велика машина, з неї вискочив якийсь чоловік. Александер бачив його уперше,

але він точно знав, що треба зробити: помінятися з ним місцями. Пробігаючи мимо, чоловік крикнув:

— Жени шодуху! Доганяють!

Ці три слова наче батоном підхльоснули Александера. Він упав на шоферське сидіння і натиснув педаль акселератора. Машина рвонулась уперед, іще, іще — і за півхвилини досягла небезпечної в цю погоду швидкості. Александер побачив, що не зможе втримати такий темп, хоч з мотора, здається, можна витиснути й більше. Поворот! Александер зменшив газ. Ох, цей слизький асфальт! І нескінченний дощ! Промені фар ледве пробивали його завісу. Нарешті пряма дорога. Александер легенько натиснув педаль, стрілка спідометра тремтячи переповзла через 80; 85—90—95—90—95—100—95—100—105... «Ш-ш-ш-ш-ш-ш»,— шелестіли дерева обабіч шосе. Дощ плескав у вітрове скло, «двірники» не вправлялись протирати його.

Поворот. Зменшити газ!.. Вода, що струмує по склу, химерно спотворює всі обриси. На якусь мить Александеру здалося, наче дорога тікає з-під машини. От паскудство! А який міг бути вечір... Еге, міг бути!.. Сто чортів!.. Знову пряма дорога, повний газ... Все одно заносить, хоч і не дуже, але ж...

Александер з перекошеним обличчям вчепився в кермо і втупив очі в вітрове скло, яке чимдалі мутнішало. «Що, як наскочимо на камінь?» — промайнуло в голові. Досить найменшого поштовху, щоб машина на цій слизькій поверхні полетіла шкереберть. А завтра тут знайдуть лише кілька шматків бляхи на деревах та мотор десь на ріллі... Хоч би не довелось гальмувати...

Швидкість поволі спадала. Надто небезпечно... Александер відчайдушним ривком перегнав якусь машину і зиркнув у дзеркальце.

— Кросбі?

— Yes? ¹

— Так не можна. Ми скрутимо собі в'язи. На поворотах вона держиться добре, але як наддати газ, заливає скло і нічого не видно. Більше сімдесяти ніяк не можна.

Лью Кросбі перехилився через сидіння.

¹ Що таке? (Англ.)

— Well, I see ¹, — прошипів він. — Слухай уважно. Ото попереду Міхендорф. Слухай! Піднімешся нагору, на автостраду. Ясно?

— Ні! На Галле! — крикнув Александер.

— Shut up! ² Нагору, на автостраду, і зразу ж униз, другою стороною, ясно?

Александер не відповів, бо він мусив зосередити всю свою увагу, щоб благополучно проскочити містечко. Чорт забирай, чим воно скінчиться? «Крейслера» зроду ніхто не дожене, це наш найкращий коник... От тварюка чортова, падло, базікало прокляте!.. Хіба в таку погоду можна...

Ага, он голубий щит, в'їзд на автостраду. Кросбі сказав — праворуч... Це маневр, щоб утекти від поліції. Може, справді вдасться!..

На повороті Александер оглянувся назад, щоб оцінити становище. Метрів за двісті позаду мчав автомобіль — це, видно, той другий, про який говорив Шерц. За ним, ще метрів за триста, кілька одиночних фар — поліцейські мотоцикли, вісім чи десять. Наздоганяють?

«Крейслер» був уже нагорі, на автостраді. Кросбі перехилився наперед:

— Фари, вимкни фари, turn, turn, повертай, ну!

Александер вимкнув зчеплення і різко крутнув кермо ліворуч. «Крейслер» круто повернув на роздільну смугу. Залопотіли, затріщали кущі. Мотор тихо гудів. Вдалині світилась блакитна неонова вивіска готелю «Міхендорф». Назустріч прогуркотів автопоїзд. Зараз повинна з'явитись друга машина, за нею — згряя поліцейських мотоциклів. Після крутого повороту Александер раптом втратив орієнтацію. Він скрізь бачив вогні; а фари «крейслера» були вимкнені. Машина з тихим гудінням намацувала дорогу; під'їхала небезпечно близько до схилу... Жах здушив Александерові серце. Але він не розгубився, знайшов поворот і, не вмикаючи фар, з'їхав униз.

Погоня тривала; трюк удався не зовсім. Лью Кросбі, що вдивлявся в задне вікно, все ще бачив крізь туманну завісу дощу світле кружальце однієї фари. Може,

¹ Добре, сам бачу (англ.).

² Заткни пельку! (Англ.)

якийсь випадковий мотоцикліст, що не має нічого спільного з поліцією... В таку погоду? Навряд...

— Газ, boy¹, газ! — скомандував Кросбі. — Побачимо, може, вдасться вшитись! А як ні, то слухай уважно: я скажу «Look out»², тоді ти притиснеш машину до правого краю і стукнеш по запальниці, вдавиш її зовсім у щиток, you understand?³ І зразу ж ліворуч, до лівого краю дороги. You will see, police⁴ тоді геть. You can rely on that!⁵

Александр не мав ані найменшого уявлення, що це означає. Але було ясно, що цей маневр повинен усунути безпосередню небезпеку. Спокій супутника передався і йому. І все ж він інстинктивно натискав на акселератор.

Перед машиною в завісі дощу виринула темна маса якогось селища. Мелькнув жовтий щит. Фари вихопили з темряви перші будівлі, залили їх сліпучо-білим світлом, і от вони вже позаду. По обидва боки дороги вискакували з темряви стіни будинків. Александр натиснув клаксон, автомобіль триголосо заревів і з швидкістю сімдесят кілометрів на годину влетів у містечко. Чотири шини з свистом розбризкували на кілька метрів грязюку і воду з калюж. Знову заревів клаксон. Болото летіло в віконниці будинків. На смерть переляканий велосипедист заїхав у чиєсь ворота.

На дорогу підступно вибігає якийсь паркан і летить назустріч. Александрові вже вчувається тріск дерева, він ледве встигає звернути. Носок лівої ноги легенько торкається педалі гальма. Обережно! Поворот! Стіни будинків раптом стають упоперек, усе крутиться; стрілка спідометра сповзає на 65—60—60—55—50... Мимо торохтить невидимий у темряві віз, ось він потрапляє у промінь фари... Дерево вискакує з ряду — обережно! — і мчить просто на радіатор — чорт! Трохи звернути вліво... Праворуч бензоколонка... Назустріч мотоцикл, фара сліпить очі... ах, падлюка!.. Ліворуч якийсь мур... ще волосинка, і був би зачепив... бам! Якось зруйнована будівля, хай йому біс... Ах, слава богу, проскочили!

Знову рівна дорога! Набираючи швидкість, «крей-

¹ Хлопче (англ.).

² Увага (англ.).

³ Зрозуміло? (Англ.)

⁴ Побачиш, поліція (англ.).

⁵ Можеш бути певний! (Англ.)

слер» вилетів з містечка. Кросбі прикипів до заднього вікна.

— Не відстає. Якраз на відстані пострілу. Камери...

Світле коло поволи збільшувалося: промінь фари мотоцикла упав на заднє вікно, і в кабіні замерехтіло ясне світло. Не було ніякого сумніву — наздоганяє. Поволі, але неухильно.

Александр не міг далі стримуватися. В шаленому пориві він до відказу натиснув педаль акселератора. Мотор заревів. 90—100—105—100—105—105—110...

Кросбі схопився:

— All devils!¹ Ти що, здурів? Зараз же назад на шістдесят!

Александр машинально послухався. Він взагалі вже нічого не тямив. Кров болюче стукотіла в скронях.

— Look out! Look out! — крикнув Кросбі. Голос його зривався.

Александр зробив так, як йому було сказано. Притиснув машину до правого краю дороги, ударом кулака вдавив у щиток вмонтовану під годинником запальничку і легенько повернув руля вліво. Машина навкіс перетяла дорогу і загрозливо наблизилась до лівого ряду дерев. Александр вивів її на середину дороги і помчав далі з тією ж швидкістю.

Кросбі притис обличчя до заднього вікна і з хижим нетерпінням вдивлявся в сліпуче кружальце фари, яке раптом затанцювало, блиснуло раз, удруге і погасло зовсім. Кросбі радісно скрикнув, повернувся до Александра і вдарив його кулаком у плече:

— Look you, suppu boy², його вже нема, зовсім! — загорлав він, перехилився наперед і натиснув клаксон. «Крейслер» протяжно заревів.

Вони мчали далі, на південь, до Ельби.

8

Ульріх Ессер, лейпцігський агент відомої берлінської парфюмерної фабрики, тільки оцій паскудній погоді завдячував тим, що лишився живий. Дощ і погана види-

¹ Сто чортів! (Англ.)

² Глянь, хлопчику мій любий (англ.).

мість змусили його вести свій «опель-капітан» повільніше, ніж звичайно. Хоч він мав намір сьогодні добратись до Лейпцига, йому довелось примиритись з необхідністю переночувати у Віттенберзі. А що він уже під'їжджав до Беліца, то сподівався добратись до міста щонайбільше години за півтори.

Але й до Віттенберга панові Ессеру сьогодні не вдалось доїхати: несподівано щось тріснуло, і машину кинуло вбік.

Реклама фірми «Опель» запевняє, що «капітан» — це машина, яка з місця за двадцять п'ять секунд може набрати швидкість сто кілометрів на годину. Але пан Ессер і гадки не мав, що спинити її можна навіть за частину цього часу. Правда, при подібному експерименті голова шофера іноді вдрузки розбиває вітрове скло. Але цього разу, на щастя, нічого такого не сталось. Тільки з заднього сидіння гепнувся чемодан із зразками товарів, і крем-депіляторій «для витончених дам» перемішався з дорогим одеколоном, що витік з розбитого флакона.

Ульріх Ессер штовхнув дверцята й виліз з машини. Його вмить до нитки промочило дощем, і переляк змінився похмурою злістю. Ця злість переросла в розпачливу лють, коли він присвітив кишеньковим ліхтариком і побачив, що три камери з чотирьох лопнули. Що робити? «Капітан» стояв поперек дороги, кожної миті хтось міг на нього налетіти.

Ессер попустив гальма і з усієї сили вперся ззаду в машину. Але її не можна було зрушити з місця. Асфальт був слизький, дощ бив Ессеру в обличчя. Він безпорадно і знесилоно озирнувся навколо.

Спереду загорілись чийсь фари. Ессер зробив єдине можливе в його становищі: він почав описувати своїм ліхтариком великі кола в повітрі.

Незабаром перед ним спинився якийсь грузовик. Перекинулись кількома фразами, потім грузовик розвернувся і поїхав назад. Якщо лопнули зразу три камери, значить, з дорогою щось не гаразд. Шофер грузовика сповістив про пригоду Беліцький поліцейський пост і викликав аварійну допомогу для пана Ессера.

РОЗДІЛ ТРЕТІЙ

1

На відстані добрих десяти хвилин ходьби від станції метро «Аеропорт», недалечко від межі районів Кройцберг і Темпельгоф, на східному боці Фрізенштрассе стоїть похмура споруда з червоної цегли — великий триповерховий будинок з круглою вежею на фасаді, огорожений залізною решіткою.

Це головний штаб західноберлінської поліції. Всередині він має менш імпозантний вигляд: побілені вапном стіни, вичовгані ногами сходи, широкі, вимощені кахлями коридори, в яких ніби чогось не вистачає... а справді, пірамід для гвинтівок! Їх прибрали, коли передавали поліції цю колишню кірасирську, а потім авіаційну казарму.

В тій частині будинку, де містяться відділи департаменту «К» (кримінальна поліція), на третьому поверсі є кімната № 379. На дверях пришпилено папірець: «Вхід через кімнату 380». Обидві ці кімнати займає відділ XII-а — відділ у справах крадіжок із зломом.

У 379-й кімнаті в понеділок уранці відбувалась нарада. Спочатку в ній брали участь тільки доктор Горн і криміналкомісар Вольф — високий, квітучого вигляду чоловік з широко поставленими очима і енергійним за смаглим обличчям. Вольфу був сорок один рік. Він носив костюми спортивного крою, кохався в автомобілях і любив розповідати двозначні анекдоти.

Криміналрат Горн у неділю ввечері після телефонної розмови з Вольфом зразу ж попросився з своїм другом Зіррінгаузом і поїхав додому. Довго сидів він у своїй холостяцькій квартирі біля каміна й думав. Якщо дійсно злочинці, які зламали сейф у Потсдамі, — це ті самі, що обікрали Комерційний банк, то нарешті він натрапив на слід, має якусь вихідну точку. Горн був певен, що той власник гаража причетний до потсдамської справи. У викрадення він не вірив, бо всі відомі йому досі випадки такого роду рано чи пізно виявлялись газетними вигадками або карними злочинами. Але чи має він право скористатись з даних народної поліції? Коли щось піде не так, він матиме неприємності з начальством... Звичайно, якщо він досягне успіху — переможців не судять...

Службові справи переплутались з політикою, і доктор Горн вперше за свою довгу кар'єру не знав, на яку ступити. Нарешті він вирішив, що доручить двом своїм підлеглим — кримінальному комісару Вольфу і кримінальному секретарю Ульману — зробити неофіційний візит НП і особисто все перевірити. Тоді буде видно, що робити з цим целендорфським власником гаража.

І от нарешті Вольф повернувся і збирався доповісти про результати. А кримінальний рат Горн уже знову почав сумніватись, чи правильне було його рішення. Він у глибині душі сподівався, що народна поліція не сповістила нічого нового. Тоді не було б чого боятись.

— Ні, пане кримінальний рат, НП не чинила ніяких перешкод,— сказав у цю мить Вольф.— Мені дали змогу спокійно все оглянути. Чиста робота. Безумовно, спеціалісти. Я особисто твердо переконаний: це ті самі хлопці, що обчистили Комерційний банк.

— Але ж і темпи! За неповних дві години...

— Та їм довелось не дуже важко, сейф застарілої моделі. Труднощі для них становив тільки бетонний прошарок. Крім того, в приміщенні величезні вікна, від підлоги до самої стелі: типова лабораторна будівля. Знаєте, коли там щось вибухне,— швидко повилітають, а все інше стоїть собі. Дуже практично, тільки не для зломщиків з ацетиленовим різакком: знаєте ж, яке в нього полум'я. Так наші панове, звичайно, все це врахували і привезли з собою достатню кількість чорного паперу. Приблизно за півтори години,— по-моєму, не більше,— вони упоралися з сейфом і добрались до його вмісту.

— Так швидко? Я думаю, близько двох годин...

— Та їм, можна сказати, не пощастило. Бо коли вони залізли в сейф, на них чекало велике розчарування. Сейф був порожній. Якихось там кілька папірців, що були їм зовсім ні до чого. Можна собі уявити, які в них були при цьому кислі пики.

— Ну, ну, далі,— нетерпляче промурмотів Горн, що ждав серйозної новини, яка дала б йому змогу виправдати свої самовільні дії.

— Потім вони знайшли маленький сейф, вмонтований у стіну. В цьому сейфі й зберігалась виробнича документація. Він мав усього тільки шестиміліметрові стінки. Можна було просто виламати дверцята, але той сейф зв'язаний з металевою арматурою стін, удари про-

лунали б на весь дім, і їх, напевне, почули б вахтери з заводської охорони. Тому наші молодці знову запалили різак і на цей раз упорались ще швидше. За якихось десятих хвилин,— я так думаю,— вони добрались до папки. І в цю мить — хвилин за десять до дев'ятої — їм перешкодили. Поліцейський патруль... ну, я на цьому не буду затримуватись, для нас тут нема нічого цікавого. Мабуть, ті, що стояли надворі на чатах, попередили їх. Втекли вони неймовірно швидко, бо коли народна поліція через чотири хвилини зайняла будинок, там уже нікого не було. При цьому хлопці, видно, страшенно квапились, бо порушили, так би мовити, верховний принцип усіх зломщиків.

— Що ж це, по-вашому, за принцип?

— Не залишати на місці злочину нічого принесеного з собою.

Доктор Горн уже не міг стриматись.

— Ви щось знайшли, Вольф?

— Та, на жаль, небагато. Клапоть чорного паперу. Видно, відірвався, коли папір зривали з вікна. Якщо на ньому не знайдеться відбитків чийхось пальців, пане криміналрат, то ми спіймали облизня. Бо більше не лишилось нічого, абсолютно нічого. Вони, звичайно, працювали в рукавичках... я не знаю, за що тоді можна буде вчепитись.

— Ну, в нас усе-таки є ще автомобіль номер КВ 097—345. Він учора о сьомій годині вечора виїхав з Берліна через міст Глініке. Постовий шупо абсолютно точно пам'ятає, що в ньому їхало троє чоловіків. За дві години машина повертається,— ви ж самі мені дзвонили,— але в ній уже їде тільки двоє. Всім зразу спадає на думку викрадення, вранішні газети теж уже сьогодні писали щось подібне. Але це дурниці: народна поліція мала серйозні підстави цікавитись тією машиною. Де ж тоді третій? Що він, поїхав у Потсдам вирізати собі апендицит? Варто було б з'ясувати! А потім оцей збіг часу! Це ж ті самі дві години, на протязі яких зламано сейф.

— Може, так, пане криміналрат, а може, й ні. Цей Якоб, чи Якоб, чи як там його — у нього ж власний гараж у Целендорфі і грошей, напевне, як полови. З ним треба бути дуже обережним, бо він найме собі доброго адвоката і такий розпочне процес, що ми й на своїх місцях не всидимо.

— Ваша правда.

— Я твердо переконаний, що в нього є алібі. І нам його доведеться ще перевіряти. Причому ми нічого не вяснимо.

— Гм... Значить, ми застряли. Якщо ваш темний папір не пролле світла на всю справу.— Горн засміявся — чи то з свого власного дотепу, чи то в нападі гіркого гумору. Його підлеглим був знайомий цей сміх; він аж ніяк не означав, що Горн здався, якраз навпаки...

— Нехай колеги з восьмого поквапляться... А ви тим часом розкажіть, що там з тим мотоциклістом, який учора ввечері...

— Темна справа, пане криміналрат. Він не спинився на вимогу патруля. НП прострелили йому камеру, він перекинувся, схопився, почав відстрілюватись, поранив одного поліція в руку і сам дістав кулю в лоба. Все це відбулося в лісі на південний захід від станції електрички «Ванзе». Впізнати труп не вдалось. Його тепер десь виставлено в моргу для огляду. Документів при ньому не було ніяких. Про те, що він причетний до цієї історії, говорить тільки один факт: на багажнику в чемодані знайшли маленький ацетиленовий різак з усім приладдям.

— Причетний — це надто м'яко сказано. Він був членом банди. Правда, скоріш за все, рядовим. Але що мені тут не подобається, так це...

Доктора Горна перебив стукіт у двері. Ввійшов третій офіцер відділу XII-а, криміналсекретар Ульман, якого Горн теж посилав у НДР. Років двадцяти восьми, з випещеним рожевим обличчям, круглими голубими очима і ріденьким волоссям, він скидався на тільки-но викупане немовля. Ульман приїхав прямо з місця аварії на шосе №2.

— Прошу, любий колего,— не приховуючи нетерпіння, сказав доктор Горн,— сідайте й розповідайте.

Ульман сів і, сповнений свідомості того, що привіз дуже важливу звістку, почав доповідати підкреслено серйозно.

— Випадок дуже дивний, пане криміналрат. Двохсотметровий відрізок шосе всипаний якимись залізними рогульками. Вони лежать...

— Невже! — втрутився Вольф. — Отже, шлях закрито?

— Чому це? Звичайно, ні.— Ульман зніяковіло всміхнувся.— Звичайно, ні. Я не зовсім правильно висловився. Правильніше було б сказати «був усипаний». Рогульки ті вже прибрано, рух припинився тільки на короткий час. Отже, вони лежали...

— Виходить, ви взагалі не бачили їх на шосе?

— Ні, не бачив. Мені про них розказав один народний поліцей і дав одну штуку з собою.

— Що таке? — вигукнув комісар Вольф з удаваним обуренням.— Народний поліцей вам розказує, а ви йому вірите? Ви що, не знаєте, що ці типи завжди брешуть?

Ульман безпорадно всміхнувся.

— Угу,— сказав він,— я думаю, що він таки сказав мені правду.— Він розгублено змовк.

— Пане Вольф! — Доктор Горн докірливо постукав пальцем по столу. Йому це вже було знайоме: щоразу, як тільки Ульман приготує собі красиву промову, Вольф обов'язково починає дражнити його. Але зараз Горнові було не до жартів. Йому не терпілось дізнатись, що ж сталось учора увечері на шосе № 2.

— Вони лежали не дуже густо,— продовжував свій рапорт кримінальсекретар,— але цього було цілком досить, щоб зробити дорогу зовсім непрохідною для автомашин. Всього знайшли сто сорок штук. Я приніс одну.

Він поліз у кишеню.

— Ось, роздерла мені всю підкладку, погань. Бачите, пане кримінальрат, чотири колючки, і як би воно не впало, одна колючка стирчатиме вгору. Кожна рогулька сантиметрів чотири заввишки. Уявляєте, як вона вгризається в покришку? По-моєму, кращого знаряддя для цієї мети й не придумаєш.

— А скажіть, вони були і в кюветах?

— Авжеж, і навіть багато, пане кримінальрат.

— Тоді можна з певністю сказати, що їх розсипали на ходу з автомашини. Колего Вольф, ви наш автоспеціаліст. Якої ви думки про технічний бік цієї проблеми?

— Важко сказати,— відповів комісар,— такого я ще не чув. На початку війни, десь у сороковому році, подібні штуки подекуди скидали з американських літаків. Але ті були більші, значно більші. А от як розсипати їх з машини — на ходу, завважте,— так, щоб при цьому свої власні камери... Що ж, мабуть, це можна зробити. Ззаду, в кюточку багажника повинен бути вмонтований такий

магазин. Припустімо тепер, що магазин цей має відкидне дно, і його можна якимсь чином опускати. На ходу оці... оці штуки висипаються. Кліренс автомобіля становить щось міліметрів двісті. На якій відстані позаду осі вони падатимуть на дорогу — при швидкості, скажімо, сімдесят кілометрів на годину? Це ж можна вирахувати. Ану, колего Ульман, ви ж не так давно з шкільної лави, як я?

— Я спробую, пане комісар, удома...

— Ах, удома! Це ж за формулою gt^2 поділене на два, правда?

— Дякую, колего Вольф, досить. У мене таке враження, що ви вважаєте це можливим; цього досить,— зауважив доктор Горн.— Слухаймо далі.

— Отже,— продовжував секретар,— згідно з тим, що мені розповіли, події розгорталися так: народна поліція переслідувала два автомобілі. Обидва вони в Міхендорфі піднялись угору на автостраду. Один з них через кілька кілометрів наздогнали й зупинили. Це був «мерседес-170 S» із східним номером, і...

— Що таке? — перепитав доктор Горн.— Східний номер?

— Добряча машина — цей «170 S»,— докинув Вольф.— Усього чотири циліндри, п'ятдесят дві сили, а який хід!...

— Так точно, пане криміналрат. SN 13—2293. Належить одній магдебурзькій транспортній фірмі, по-моєму, «Баум і K⁰». Номер я записав, а власника...

— Та це для нас не має особливого значення. Як же він пояснив те, що втікав од поліції?

— Цього я не питав. Але він, напевне, якимось пояснив, куди і чому він так поспішав. Народна поліція збирається детально розслідувати цю справу. Однак і тепер уже ясно, що злочин вчинили західноберлінці.

— Дивно, дивно,— бурмотів Вольф.— Як на таку собаку погоду, щось дуже багато автомобілів їхало цією дорогою, і жоден з них не має відношення до справи. Крім одного,— а він якраз утік.

— Так,— сказав Ульман.— Він зразу ж з'їхав з автостради вниз — там ясно видно сліди коліс на розмоклій землі, де він переїхав роздільну смугу,— і подався по шосе № 2 в напрямку Галле. Одному поліцаєві, який усе ще переслідував його, він оцими рогульками вивів з

ладу машину. Той поліцей лежить у госпіталі, ще легко відбувся, якесь там ребро чи двоє...

— Ну, добре,— перебив його доктор Горн.— Уже двадцять, давно час що-небудь починати.

Він уже наважився йти раз обраним шляхом до кінця. Нехай його потім лають. Він тільки побоювався, щоб не втрутився криміналдиректор Вюрцбургер і не перекреслив усіх його планів. Тому треба було діяти швидко, щоб просунути справу якомога далі.

— Ви, пане Ульман,— сказав Горн,— зараз же їдьте в Целендорф. Подивіться на карті: по-моєму, найкраще вийти на станції «Ніколадзе». Встановіть, чи має цей Якобс переконливе алібі на час з дев'ятнадцятої до двадцять першої години. Потім поїдете й допитаєте свідків на Фрейзінгерштрассе, щоб уже з тією справою покінчити. Рапорта про вранішню вашу екскурсію писати не треба: це була чисто інформаційна прогулянка в східну зону.

Криміналсекретар попрощався й вийшов.

— Роботи нам навалило по саму зав'язку,— сказав доктор Горн.— Історія на Фрейзінгерштрассе ще зовсім не розплутана, ну і решта все... Я вже звертався до оберкомісара Штромайера, просив дати нам одного чоловіка; з Вюрцбургером якось би домовились. Штромайер, звичайно, не дає, каже, що в самого страшенно багато роботи... А любісінько міг би дати. Хоч і Вернера, наприклад.

— Не знаю, пане криміналрат, той Штромайер... з ним каші не звариш...— Вольф замовк і спохмурнів. Ім'я «Штромайер» впливало на нього, як червона хустка на бика. Оберкомісар Отто Штромайер завідував відділом автомобільних крадіжок і був суперником Вольфа. Коли свого часу переукомплектовували цей відділ, начальник карної поліції висував на посаду керівника відділу Вольфа. Проте туди призначили Штромайера, який мав протекцію, хоч він, за словами Вольфа, не вмів відрізнити «ганомат» від «мерседеса».

— Та я знаю, що він вам поперек горла стоїть,— пробурчав Горн,— і взагалі він не дуже приємна людина, але його успіхи за останній час... Декому з нас не завадило б повчитись.

І справді: хоч оберкомісар, вступаючи на нову посаду, й не мав достатніх спеціальних знань, з того часу

Йому, очевидно, вдалося, заповнити цю прогалину — якщо судити з його успіхів. Правда, за останні півроку крива автокрадіжок у Західному Берліні круто полізла вгору. Але й Штромайер не відставав. Хоч йому й не часто вдавалось схопити винуватців, але майже щоразу він знаходив і повертав власникові вкрадену машину. Часом Штромайер просто дивував усіх своїми успіхами. Поступово він став грозою всіх західноберлінських автозłodіїв.

У президіумі Штромайера недолюбливали, проте не могли не визнавати його досягнень. Але, мабуть, тільки працівники його відділу були по-справжньому прихильні до нього. Що ж до комісара Вольфа, то йому була неприємна навіть думка про те, щоб працювати разом з співробітником Штромайєрового відділу. Вже сама присутність такої людини означала б мовчазне визнання достоїнств Штромайєра; це було б нестерпно для Вольфа.

— Може, вдасться перетягти до нас Ірінгса? — сказав він.

Доктор Горн з сумнівом похитав головою. Ірінгс був правою рукою криміналрата Шнабеля — керівника відділу в справах фальшивомонетчиків. Навряд чи з цього щось вийде... Але ж банда, на слід якої вони натрапили, безсумнівно має справу і з фальшивими грішми. Та й взагалі Ірінгс був вартий того, щоб про нього поклопотатись. І Горн вирішив спробувати.

Через дві хвилини ввійшов вахмістр з VIII відділу. Він приніс картотечний листок, до якого була акуратно припилена маленька записочка.

В ній без усяких формальностей, як звичайно в переписці між відділами, повідомлялось: «Переданий нам клапоть чорного паперу, крім кількох старих відбитків, має відбитки пальців Карла-Еріха Йордана, зареєстрованого в нас під № 609/49. Подобиці знайдете в доданій картці, яку просимо негайно ж повернути. Вишезгадані старі відбитки вже не піддаються ідентифікації».

— Чорт забирай! — промурмотів доктор Горн.— Вам таки щастить. Тепер є за, що вцепитись! Він зареєстрований тільки в сорок дев'ятому році, значить, безумовно, живе ще в нас. Ох, ці хитруни! Завжди вони надівають рукавички трохи запізно!..

Обидва з великим інтересом почали розглядати

особову картку. На ній були наклеєні три фотознімки, що зображували Йордана спереду, справа й зліва. Нижче була формула відбитків пальців і докладний опис зовнішніх прикмет. Далі зазначалось, що Йордан є власником слюсарної майстерні; вказувалась його адреса в Західному Берліні. Наприкінці йшов перелік приводів до суду.

— Малувато,— розчаровано промовив Вольф,— дрібна спекуляція, жодного серйозного злочину...— і злякано затнувся, бо криміналрат раптом з усієї сили вдарив кулаком по столу. Вольф знав, що з ним таке трапляється тільки в нападі шаленої люті. В чому ж річ? Палець начальника весь час тикав в один рядок у самому кінці картки:

«Слідство за браком доказів припинено 24/8 1949. Майстерня Й-на ліквідована 15/10 1949. Й. найнявся на роботу в гараж «Зюд-вест», Берлін — Целендорф, Потсдамське шосе, 1/12 1949».

— Це ж у нашого Якобса,— простогнав комісар.

— Як же нам тепер повернути Ульмана? Коли він поїхав?

— Та вже більше десяти хвилин, пане криміналрат. Нічого не можна зробити, сто чор... пробачте, він уже їде в метро.

— Йому треба двічі пересідати, — вголос думав Горн,— Темпельгоф і Шенберг, може, ми його там ще перехопимо... Можна ж подзвонити на всі станції.

— Краще, тобто я хочу сказати надійніше, було б послати трьох мотоциклістів на станції «Целендорф-Вест», «Шлахтензе» і «Ніколасзе». Він же повинен зійти на одній з них.

— Хіба вгадаєш, що цей Ульман надумає? Може, він зійде аж на «Ванзе». Але знаєте що, колего Вольф, я оце подумав: а навіщо його повертати?

— Так це ж буде для них попередження, пане криміналрат!

— Власне кажучи, ні. Якщо навіть той злочин у Потсдамі дійсно справа рук Якобса,— чого ми ще не довели,— то все одно він добре знає, що ми, по суті, ніколи не переслідуюмо за злочини, вчинені в східній зоні. І ніякої підозри в нього не виникне.

Комісар Вольф промовчав, бо він був з цим не зовсім

згоден; але, з другого боку, він згадав, що його начальник у подібних випадках раніше завжди мав рацію.

— Це добре, що ми послали нашого Ульмана. В нього така лагідна й щира вдача, що він нікого не може злякати,— вів далі Горн.

Вольф усміхнувся.

— А для вас я маю таке завдання. Візьміть собі після обіду одну з наших машин; зачекайте, я зараз же випишу вам наряд. Ви поїдете до Якобса,— стежити, розумієте? Найміть собі місце в гаражі, тоді ви матимете змогу заходити туди вдень і вночі. Ну, поки що все.

Комісар Вольф устав. Нарада закінчилась, а на нього чекала ще інша робота. Вони потисли один одному руки.

— А я тим часом потурбуюсь, щоб установили нагляд за телефоном Якобса,— сказав на закінчення криміналрат.

2

О третій годині дня маленький ДКВ, за кермом якого сидів Александер, був уже по той бік Везера, між Фільсеном і Сіке, на шосе № 6. Це шосе являє собою довгий ланцюг доріг різної якості, що тягнеться від Герліца через Дрезден, Лейпціг, Ганновер і Бремен аж до Куксгафена, причому слід відзначити одну курйозну обставину: починаючи від Бад-Гарцбурга, «державне шосе» вже має назву «федеральне шосе». Александер звернув на нього з автостради тільки дві години тому.

Поки що все йшло як по маслу. Вони вчора ввечері доїхали до Галле, поставили «крейслер» у якийсь гараж,— Якобсова банда, очевидно, мала зв'язки всюди,— і переночували в автомобілі, з якого було виїняте задне сидіння. Хоч вони зарились у цілу купу жовтих чохлах з автомобільних сидінь, спати було не дуже зручно: голова впиралась у стінку багажника, ноги — в передне сидіння. Їх розділяв карданний вал; вони не заважали один одному. Кросбі був цілком стерпним сусідом: він не хропив і спав, як байбак. І все-таки вранці Александер прокинувся втомленим, розбитим; у нього боліли всі кісточки. Дратувало ще й те, що він не міг поголитись.

Далі вони поїхали на гарненькому ДКВ, цілком невинному на вигляд, хоч десь у його надрах, за словами

доктора Шерца, були сховані папери, які гарячково шукає поліція. Весело дзижчав мотор. На міжзональному контрольному пункті була тривала зупинка; автомобіль обшукали. Александер під час цієї процедури почував себе не дуже добре. Його вчорашнє збудження змінила цілковита апатія, але зовні по ньому цього не було видно. Його підхопила лавина подій, приголомшив шалений темп і весь жах останніх годин: він ніяк не міг зібратися з думками. Страшенно боліла голова. Кросбі, навпаки, був у чудовому настрої: папери в безпеці, з ними вже, напевно, нічого лихого не станеться — і справді нічого не сталось.

За півгодини до Бремена Александер зупинив машину, Кросбі змінив його за кермом. Александер відкинувся на спинку сидіння і спробував заснути. Але це йому не вдалось. Його морозило; він з досадою тер своє звичайно таке гладеньке підборіддя, що зараз було вкрите колючою щетиною.

— Кросбі,— сказав він нарешті.— А вчора ж увечері все висіло на волосинці, правда?

— What's the matter?¹ Висіло — на волосинці? Non-sense².

Александер уже переконався, що з Кросбі по-німецьки не дуже-то поговориш. Але він не міг довше мовчати і трохи згодом повторив спробу, вимучивши такий жарт:

— Ви часом не родич естрадного співця Бінга Кросбі?

Американець виширився в посмішці.

— Дурниці. You are mad³.

Розмова так і не зав'язалась, поки Кросбі не почав її сам. Він поліз у кишеню піджака і витяг звідти пляшку з коньяком і пом'ятий конверт. Це був той самий конверт з дальшими інструкціями для Кросбі, якого дав Александерові доктор Шерц. Александер сам віддав його Кросбі учора в Галле.

Американець простяг йому те й друге. Александер маленькими ковточками надпив трохи з пляшки, намагаючись не розлити. Коньяк пробіг по горлянці ласкавим вогником, зігрів і оживив його. Тоді він узяв кон-

¹ Що таке? (Англ.)

² Дурниці (англ.).

³ Ти здурів (англ.).

верт і запитливо поглянув на супутника. Той кивнув, і Александер вийняв з конверта маленький, складений учетверо аркушик.

Александер того час думав, що то було щось на зразок «запечатаного наказу». Він любив читати історичні романи і пам'ятав, що власники кораблів часто давали капітанам подібні накази, які можна було розпечатати тільки у відкритому морі. Але, як виявилось, доктор Шерц мав на меті зовсім інше. У листі стояло: «Не спускайте з Шенцліна очей, може викинути якогось коника. Тоді порішіть його. Якщо ж буде триматись добре, дайте йому нашу адресу на Іспанській алеї».

— Ну, що ти скажеш на це, boy? — посміхнувся Кросбі.

Александер не відповів нічого. Ясно, що доктор Шерц написав ці рядки під враженням його вчорашньої відмови. Обережний чоловіча! Александер зиркнув скося на свого сусіда. Здоровенний хлопчина; зв'язатись з поліцією ще до Бремергафена навряд чи вдасться. Та й західнонімецька поліція напевне не схоче вжити якихось заходів проти американця. Та ще коли той везе своїм клієнтам виробничі секрети з НДР.

— Look you¹. Я не люблю сегресу... як це по-вашому... таємниць,— пояснив Кросбі свій дивний вчинок,— відкриті карти—оце по-моєму. Розкажи, що там з тобою сталося, go on², Александер, old chap!³

Александер не бачив причин, чому б не виконати цієї вимоги. Він розповів свою історію. Американець майже не перебивав його, вислухав усе до кінця, щось пробурчав і зразу ж розповів про себе.

Александер дізнався, що Кросбі поміняв у Штатах безліч професій. Перед війною був власником автокладовища, до того — барменом; ще раніше — десятником на будівництві; все чисто випадкові заняття. Потім, в армії, йому вдалося влаштуватись начальником складу обмундирування. В його розпорядженні була велика кількість черевиків на гумовій підшві, overcoats, haversacks⁴, сорочок, штанів та ковдр. Але, крім того, на складі була ще білизна для жіночого персоналу окупа-

¹ Слухай (англ.).

² Давай (англ.).

³ Друже! (Англ.)

⁴ Шинелі, речові мішки (англ.).

ційних військ. Ця остання обставина й виявилась фатальною для Кросбі. Підлеглі йому джі-ай¹ дуже полюбляли ці делікатні предмети туалету, бо їхні німецькі подружки особливо охоче приймали такі подарунки, і крали їх у неймовірній кількості. А склад був надто великий, щоб Кросбі міг усе встерегти.

Капітан, його начальник, мало турбувався про те, що робиться на складі. Кросбі робив там, що йому заманеться. Але в обов'язки капітана входило підписувати рапорти про недостачу і складати пояснювальні записки. Втрати в межах сотні не порушували його спокою: Америка багата, нащо хвилюватись. При тризначних числах він звичайно грюкав кулаком по столу і страшенно лявся, проте на цьому й кінчалось. Але коли одного чудового дня виявилась недостача великої партії жіночої білизни, — кілька тисяч, — терпечь йому урвався і він призначив суворе розслідування, результатів якого Кросбі вирішив не дожидатись.

— Тисяча п'ятсот night-gowns², чотири тисячі bras-sières, panties, slips³, не знаю, як ці штуки по-вашому називаються, — не вистачало, away⁴, пропали, вкрадено — boy, boy, boy! Шеф лютий, кричить: «Кросбі go to hell you son of a bitch!»⁵

Слухаючи Кросбі, Александер не міг стримати сміху. Настрій його покращав. Він весь час вважав свого супутника гангстером, а той, виявляється, така ж людина, як і він сам. Війна закинула його в Європу, тут він, звичайно, почав спекулювати — хто ж з американців цього не робив? — спершу сигаретами, потім одягом. Бо цілком вірити його історії, безумовно, не можна було: Кросбі, певна річ, сам приклав рук до тієї недостачі. Нарешті попався і покотився далі вниз. Все це, звичайно, не дуже красиво, але принаймні можна зрозуміти. Александер тепер уже не почував до нього такої антипатії.

А той, власне, цього й домагався. Американець не часто вимовляв слово без якоїсь мети, хіба що напідпитку. Пусті балачки, аби провести час, він вважав зай-

¹ Прізвисько американських солдатів.

² Нічні сорочки (англ.).

³ Бюстгальтери, трико, комбінації (англ.).

⁴ Геть (англ.).

⁵ Чорти б тебе вхопили, сучий сину! (Англ.)

вою розкішшю. Зараз йому потрібно було порозумітись з своїм супутником — він помітив, вірно зрозумів оцінюючий погляд Александра і не хотів наразитись на якусь неприємну несподіванку.

В душі Кросбі кляв доктора Шерца, що приставив до нього наглядача; така, на його думку, була роль Александра в цій виставі. І все ж він мусив визнати, що доктор Шерц чудовий режисер. Навіть він сам, Лью Кросбі, не зумів би краще.

Дальший хід операції було сплановано так. Місцем передачі документів мало стати одне добре відоме Кросбі кафе в Бремергафені. Крім людини, якій треба передати папери, повинна була прийти ще четверта особа — гамбурзький агент організації, особистий друг доктора Шерца. Цей чоловік повинен був зайти з грішми в туалет, звідки він ніяк не міг вийти непомітно для своїх спільників. У цій досить невідходящій обстановці — але іншого виходу в них не було — він повинен був виконати над доларами певну таємничу і в той же час досить примітивну операцію і зробити з них два пакети — один для Кросбі, а другий для Александра. В кожному пакеті буде шістсот стодоларових банкнот, препаративаних таким чином, що один окремих пакет не має ніякої вартості, а обидва разом становлять шістдесят тисяч доларів. Потім Кросбі й Александер повинні будуть поодиноці повернутись до Берліна, причому в завдання гамбурзького агента входило простежити, щоб вони їхали дійсно поодиноці. Александер поїде поїздом до Ганновера, а звідти вилетить літаком у Берлін. Тільки коли звідти повідомлять про його прибуття, агент відпустить Кросбі. Чорти б його вхопили, хитро придумано! Все це, звичайно, йому вже знайоме, це система трикутника, за якою він працював уже не раз, але тут, у Germany¹, це новинка. Німецькі бізнесмени роблять великі успіхи.

Показались перші будівлі Бремена. Кросбі згадав, що йому наказували подзвонити перед Бремергафеном докторові Шерцу — сповістити про хід операції і в разі потреби дістати нові директиви. Це можна було зробити тут.

Коли машина спинилась біля поштової контори, Александер підхопився з місця. «Виходить, я все-таки

¹ Німеччина (англ.).

спав — хоч хвилини десять», — подумав він. «Пах-пах-пах-пах-пах», — стугонів мотор. Кросбі орудував «тростинкою» — так водії зневажливо називають важіль передач ДКВ. «Пах-пах-пах-пах...» Кросбі виліз з машини і пристукнув дверцята.

— Just a moment! ¹ — крикнув він на бігу і вскочив у двері пошти.

«Звичайно, ключ від запалювання взяв з собою, — подумав Александер. — Само собою зрозуміло, адже в машині сховано папери вартістю шістьдесят тисяч доларів. Якби в мене було хоч трошечки більше енергії... трошечки більше мужності...»

3

Від Потсдамської площі, де сходяться кордони секторів у центрі Берліна, починається ланцюжок вулиць, що тягнеться на південний захід: Потсдамерштрассе, Гауптштрассе, Рейнштрассе, Шлосштрассе, Унтер ден Айхен. За містом, у Целендорфі, він переходить у Потсдамське шосе, що від Ванзе під назвою Кенігсштрассе веде на захід, через міст Глініке, до Потсдама. Перед мостом величезний щит повідомляє: «Now you are leaving American sector» ², — тут, перед першими будівлями Потсдама, пролягає міський кордон Великого Берліна.

Коли Якобс свого часу вирішив купити ділянку землі в Целендорфі, він спершу уважно вивчив місцевість. При цьому він встановив, що весь потік автомашин у західному напрямку йде по Потсдамському шосе — чудовій двосторонній асфальтовій дорозі. Тільки машини, що їдуть у Шарлоттенбург, в англійський чи французький сектори, звертають на шосе Афус.

Тут, правда, вже існував заклад, подібний до того, який хотів влаштувати Якобс: «Західна автоплощадка — місця для стоянки автомобілів, ремонтна майстерня, ресторан. Телефон 34-35-78. Площадка охороняється». Якобс зайшов туди, випив кухоль пива. Те, що він побачив, викликало у нього тільки зневажливу посмішку: ці люди не становлять для нього небезпеки. Бо, звичайно,

¹ На одну мить! (Англ.)

² Зараз ви залишаєте американський сектор (англ.)

велика різниця — чи пропонується стоянка з охороною, чи гаражі; один сорт бензину чи три; брукований в'їзд чи асфальтований двір. Неонова реклама вночі мала довершити розгром конкурента.

Взагалі Якобс не міг похвалитись фантазією, навіть у грошових справах. Але тоді його окриляла надія заснувати легальне, чесне підприємство і зажити спокійно. Як і більшість шахраїв, Якобс улітку сорок восьмого року вирішив, що тепер треба стати чесним, якщо хочеш добре заробляти. Але скоро він зрозумів, що помилився. Він не зважив як слід своїх фінансових можливостей і надто широко розмахнувся з підприємством: дві третини обладнаних за останнім словом техніки гаражів подовгу стояли порожні, транспортна контора теж не мала чого робити, і тільки продаж бензину давав зиск. Тут прибутки справді були чудові, але Якобс розумів, що так він мільйонером все одно не стане. І він вирішив знову зайнятись своїм старим ремеслом. Це була справа хоч і ризикована, але вельми прибуткова, якщо правильно за неї взятись. А він тепер мав багатий досвід, капітал, автомобілі і ще деякі переваги над іншими бандами.

Його ділянка була приблизно чотириста метрів завдовжки і шістдесят завширшки і лежала перпендикулярно до Потсдамського шосе. Край дороги стояли бензоколонки, за ними простягся в глибину довгий двір, з обох боків якого тяглись ряди гаражів. Посеред двору стояв одноповерховий будинок, який називали конторою. В кінці двору був великий спільний гараж, поставлений уперек. За ним починався сад. Цей сад і вілла, що стояла в ньому, також належали Якобсу.

Вілла була велика, простора. Вона не підлягала ревізії, бо це була надто дорога житлоплоща. Тому Якобс міг жити в ній сам. Але він так не зробив: тут жили більшість працівників гаража. Це був особистий внесок Якобса в пом'якшення житлової кризи в Берліні.

Приватні кімнати Якобса — він займав їх тільки дві — були на другому поверсі. В одній з цих кімнат — просто і водночас вишукано обставленому кабінеті — у понеділок після обіду сидів сам Якобс, а навпроти нього — молодий чоловік на ймення Боббі Копш. Крім них, у кімнаті була ще секретарка — дівчина років двадцяти. Її трохи бліде обличчя, обрамлене темними довгими ку-

черями, було на диво вродливе; воно мало ту справжню принадність, якої не можуть дати пудра й губна помада.

Рут Дойчман працювала тут недавно — всього кілька тижнів. Вона під керівництвом доктора Шерца вела ділове листування гаража. Рут була єдиною жінкою в гаражі «Зюд-вест». Взагалі жінці неможливо було влаштуватись на роботу в Якобса: він був переконаний, що дев'яносто процентів усіх невдач у його ремеслі трапляється через жінок. Твердження дещо перебільшене, але зерно істини в ньому є.

Та на цей раз Якобсові довелось поступитись своєю волею, і на те були дві причини. По-перше, доктор Шерц гаряче рекомендував «дівчинку» і наполіг на тому, щоб справа була винесена на «вузьке коло» — комітет, до складу якого, крім Якобса, належали ще троє найвидатніших членів організації. А коли дійшло до голосування, на сцену виступила друга причина: доктор Шерц і його друг Джонні проголосували за, а незламна єдність протилежної партії, до якої належали Якобс і Боббі Копш, розкололась. Боббі бачив Рут; цього було досить. Він забув свою собачу відданість дядькові, і все пішло так, як намітив доктор Шерц.

Проводячи тут шодня по вісім годин, Рут усе ближче й ближче знайомилась з своїми товаришами по роботі, і було ясно, що рано чи пізно вона повинна догадатись, що собою насправді являє гараж «Зюд-вест». Але до якоїсь серйозної розмови з цього приводу ще не дійшло. Доктор Шерц якось сказав Якобсові: «Зачекай трохи, Руді, я її поступово приручу. З такими речами не можна поспішати. Колись вона ще стане нам у великій пригоді. Бувають ситуації, коли жінка просто необхідна. Я, звичайно, маю на увазі ділові ситуації». Якобс жартів не розумів, він тільки опустил куточки губів і щось зневажливо буркнув.

Копш, маленький чоловічок з неприємним, блідим, прищуватим обличчям і неспокійними очима, нікому й нічому не вірив.

Він почав свою кар'єру багато років тому, ще підлітком, у ролі провокатора. Ватага злодіїв, які промишляли на ярмарках і товчках, платила йому за те, що він зачіпав і ображав перехожих. Коли хтось давав йому ляпаса, — а Копш діставав їх тоді немало, бо це було його ремесло, — виходили на сцену інші, в ролі захисни-

ків: вони били й обкрадали намічену жертву. Згодом Боббі торгував порнографічними книжечками; більше він ні на що не годився, хіба що на кишенькові крадіжки. А такими речами Якобс не займався: не буде ж акула роззявляти пащу на маленьку сардинку. Але Боббі був небожем Якобса, і, по суті, єдиною людиною, на яку той міг цілком покладатись. Якобс знав, що підлеглі люблять його, але недовіра його ніколи не спала. Він використовував Боббі як домашнього шпигуна. За це той користувався необмеженим довір'ям шефа. Тільки це виняткове становище й надавало Боббі якоїсь ваги. В інших обставинах він через брак видатних кримінальних талантів був би приречений пасти задніх.

Копш був твердо переконаний у тому, що Рут — коханка доктора Шерца або от-от стане нею. Хоч це зовсім не відповідало дійсності, так думали всі. Боббі дуже дивувався поганому смакові Рут,— він належав до тих надто самовпевнених молодиків, які людей, старших за сорок років, уже не вважають небезпечними суперниками,— і вирішив відбити її у Шерца. Зусилля його були марні, і він зненавидів мнених коханців. З них двох він більше ненавидів доктора Шерца, хоч і побоювався виявляти свою ненависть. Але й Рут уже відчула на собі його зубки. Тому вона в його присутності здебільшого мовчала; так було й зараз. І все одно чоловікам було приємно бачити її біля себе: адже вони обидва цілі дні проводили серед самих мужчин. Навіть Якобс уже не міг зовсім обходитись без неї. Він час від часу викликав її до себе; Рут йшла тоді до нього в віллу з своєю портативною друкарською машинкою, і Якобс диктував їй який-небудь папірець, хоч у цьому й не було великої потреби. Адже легальними справами завідував доктор Шерц, що ж до всього іншого, то в них панував принцип: не залишати ніяких слідів.

— А все інше пройшло чисто? — навіпростець спитав Боббі, який тільки півгодини тому приїхав з Західної Німеччини.

— Гм... так,— пробурчав Якобс, який сьогодні був у добром настрої і тому був трохи балакучий.— Східна поліція хотіла мене вчора арештувати, коли я їздив вирічати одного клієнта. Не знаю, що це на них найшло; я ж для них з політичного боку в повному порядку. Сьогодні тут весь ранок було повно репортерів, фотографу-

вали мене.— Він самовдоволено посміхнувся.— І поліція вже навідувалась. Зажадали від мене алібі — відносно Потсдама,— додав він тихіше, щоб не почула Рут.

— Ну, в тебе ж воно, звичайно, було?

— Авжеж, було.

— Вони задоволені?

— Мое алібі в порядку.

— Кепські справи,— сказав Боббі, скривившись. Це мало означати лукаву посмішку, але вийшла тільки дурнувата гримаса.— Кепські справи,— коли поліція починає до тебе чіплятись.

— Що ж тут поганого, якщо ти ні в чому не винен, Боббі?

Настала пауза.

— Пане Якобс, мені можна йти в контору? — спитала Рут.— Треба написати ще кілька листів.

— Любовних? — Боббі зморщив своє прищувате обличчя. Рут наче не чула.

— Будь ласка, фрейлейн, якщо у вас є робота...

Рут устала. Боббі дивився їй услід, поки за нею не зачинились двері.

— Шикарні ніжки! — сказав він.

— Не ляпай язиком! — розсердився Якобс.— Завжди у тебе дурниці в голові. Вчора ми вскочили по саму шию. Віллі Ліндау не повернувся. Він віз на багажнику Йорданову машинку. Злапали, напевно. Якщо він розколеться...

— Ну, у Віллі ж є голова на в'язах.

Якобс нічого не відповів. Якби він знав, що Ліндау лежить у потсдамському моргу, в нього було б значно легше на серці. Він сидів мовчки і думав.

— Не дуже розумно з твого боку, шеф, щоразу брати з собою Йордана. Він же й раніше викидав коники, в поліції його...— Боббі підняв свої жаб'ячі лапки, показуючи, що поліція має відбитки Йорданових пальців.

Якобс мовчав. Можна було відповісти, що він це й сам знає, та ким же замінити такого спеціаліста. Але він мовчав. Недавнього доброго настрою наче й не було, а чому — він і сам не знав.

Відчинились двері, і ввійшов доктор Ульріх Шерц. Він мовчки опустився в крісло з сталевих трубок і поглядав то на Якобса, то на Боббі.

— Ну, Уль, що ж ти нічого не кажеш?

— Хлопці! Я не знаю, в чому саме, але в чомусь ми дали маху.

— Як то? — насторожився Якобс.

— Я ідіот,— сказав доктор Шерц.

— Самопізнання...— почав Боббі, але від холодного погляду Якобса йому відібрало мову.

— Що ж трапилось? — Руді Якобс схрестив руки на грудях і приготувався до найгіршого.

Доктор Шерц запалив сигарету. Не тому, що хотів пограти на нервах своїх колег. Просто куріння допомагало йому думати. Він глибоко затягся.

— А от що: у великому гаражі повз мене проходить Йордан. Від нього тхне, як з барила. Я його за комір. Що це таке? В нас напиватись не дозволяється. Він каже, що напився з страху. Чого ж він боїться, питаю. Каже, що помітив, як за ним стежили. Він не зовсім певний, але...

— Delirium tremens¹,— докинув Боббі й огидно засміявся.

— Припни язика! — буркнув Якобс.— Далі, Уль!

— Він завжди обідає у ресторанчику, тут поблизу, ти ж знаєш... Там він і помітив. От так.

— Якого дідька він не обідає тут? — похмуро спитав Якобс, наче це зараз було найважливіше.— Що йому, наші страви не до смаку?

— У нього хворий шлунок, а відколи він посварився з Еріхом, тут йому ніхто не хоче варити дієтного.

Шеф замислився.

— Так, по-твоєму, це пов'язано з Потсдамом?

— А з чим же іще? Де це ми промахнулись, я не знаю. Але я зробив ще одну помилку. Я наказав Кросбі, як буде вже на тім боці, ще раз подзвонити нам. Без цього можна було б обійтись. Все-таки можливо, що за нашим телефоном стежать.

— Ну, це вже тобі ввижається, Уль!

— Краще хай тепер ввижається, ніж потім, коли буде пізно. Отже, якщо він дійсно подзвонить, то ви краще полиште цю справу на мене. Я вже подбаю про те, щоб він там швиденько повісив трубку.

Доктор Шерц погасив сигарету і замовк. Якобс і Кош теж мовчали, насупившись: радіти не було з чого.

¹ Біла гарячка (лат.).

Боббі напустив на себе вигляд глибокої задуми. Доктор Шерц презирливо дивився на нього — ні для кого не було секретом, що Боббі Копш — великий дурень. Якбось відкашлявся і сплюнув на підлогу.

В цю мить задеренчав телефон. Всі здригнулись і з острахом глянули на маленький чорний апарат, що стояв посеред столу.

Доктор Шерц підвівся.

— Спокійно, панове!

Він узяв трубку. Дзвонили з міжміської станції.

— Розмова з Бременом. З'єдную. Відповідайте.

Шерц затулив долонею мікрофон і тихо сказав:

— Це він.

У трубці клацнуло, потім пролунав голос, такий ясний і чистий, наче говорили з сусідньої кімнати.

— Хто біля телефону?

— Якбось,— сказав доктор Шерц. Він хотів ще щось додати, але голос у трубці випередив його:

— Говорить Кросбі. Все о'кей. За півгодини будемо в Бремергафені, там...

— Добре, добре, чудово,— перебив його доктор Шерц.— Як доїхали? Заглядайте до нас, коли знову будете в Берліні. Я дуже радий, що наші ресори витримали. Щасливої дороги.

— Thank you. Bye-bye! ¹

Доктор Шерц поклав трубку і обернувся:

— Швидко зметував хлопець. З цими даними поліція далеко не заїде.

— Так-то воно так,— зауважив Боббі Копш,— але їм могла здатися підозрілою твоя квапливість.

— Може, так, а може, й ні, мій любий. Це була звичайнісінька розмова з клієнтом-американцем, якому ми щось ремонтували.

Він хотів знову сісти в крісло, але тут постукали в двері і ввійшов робітник з гаража.

— Пане доктор Шерц, вас просять у контору. Там прийшов новий клієнт.

— Хай ним займається фрейлейн Дойчман. Вона ж учора вже робила це сама.

— Пане доктор Шерц, фрейлейн Дойчман просила,

¹ Дякую. До побачення! (Англ.)

щоб ви самі прийшли. Там ще й ревізор з податкового управління.

Шерц знизав плечима і побіг униз по сходах. «Беруться з усіх кінців»,— думав він.

4

Увійшовши в контору, він побачив високого усміхненого чоловіка в коричневому шкіряному пальті. В глибокій кімнати, за поставленим навкіс письмовим столом, сидів податковий інспектор і димів сигаретою. Добре знаючи, що він — одна з найнепопулярніших осіб у всьому Західному Берліні, інспектор навіть очей не підвів, а тільки пробурмотів:

— Повна ревізія, добродію, може затягтись на кілька днів. Так що ви не турбуйтеся, я вже як-небудь з вашою секретаркою...

Доктор Шерц на нього й не глянув.

— Вольф,— відрекомендувався чоловік у шкіряному пальті.— Маєте мороку. До мене недавно теж завітали.— Він криво посміхнувся: видно, таки справді мав мороку.

— Шерц. У всіх таке. Ці податки нас доконають. Чим може прислужитись?

— Та в мене машина — маленький форд, я б хотів його поки що поставити у вас.

— Чудово, дуже радий. Я вас зараз запишу...

— Це вже ваша мила панночка зробила.

— От і добре, тоді ми зараз можемо... А де хочете поставити машину? В окремому гаражі чи в спільному? Окремий коштує десять марок на місяць, спільний — тільки шість п'ятдесят.

Комісар Вольф подумав якусь мить і вирішив, що краще буде, коли машину менше бачитимуть. Тому він попросив окремих, заплатив за місяць наперед і одержав ключ. Доктор Шерц захотів сам показати гараж новому клієнтові. Гараж цей був досить далеко в глибокій двору, з південного боку. Дорогою зав'язалась звичайна в таких випадках розмова.

Доктор Шерц на всі лади вихваляв гараж: нагадав, що вночі тут стоїть варта, а тому небезпека крадіжки дорівнює нулю.

Вольф здався дуже задоволеним. Він уважно все оглянув і помітив на побіленій стіні досить уже вицвілий лозунг: «Я над усе люблю автомобіль, бо він відкрив мені Німеччину. Адольф Гітлер». Вольф посміхнувся.

— Видно, старий наці, цей ваш шеф,— сказав він. Звичайно, його це зовсім не цікавило — просто він хотів звернути розмову на підприємство та його хазяїна. Але доктор Шерц не попався на цей гачок, і комісар не наважився пробувати вдруге. Вони повернулись до контори, і Вольф попрощався:

— Ну, до побачення, пане Вітц!¹

— Шерц,— ввічливо поправив той.

Вольф засміявся. Доктор Шерц теж посміхнувся — мов той прикажчик, що мусить люб'язно схвалювати кожний вдалий і невдалий дотеп свого клієнта, навіть якщо кепкують з нього самого. Доктору Шерцу було неважко грати роль чесного і трохи обмеженого адміністратора гаража, для нього це був свого роду духовний відпочинок. Але сьогодні він був весь час насторожі: йому не терпілось усе в'яснити.

Ввійшовши в контору, він навіть не подивився в бік податкового інспектора, що сидів у хмарах тютюнового диму, а зразу ж розгорнув велику реєстраційну книгу. Там було записано номер машини, для якої цей Вольф найняв гараж: КВ 077—123. Охоплений певним передчуттям, Шерц витяг з внутрішньої кишені піджака крихітний синій блокнотик. Трохи погортавши його, він знайшов сторінку, зверху донизу списану номерами автомобілів. Щоразу, коли докторові Шерцу доводилось бувати на Фрізенштрасе, куди він ходив по міжзональні перепустки, він записував номери машин, які стояли у дворі колишньої кірасирської казарми. Поступово він списав дрібнесеньким бісерним почерком цілу сторінку в блокнотуку. І тепер його праця дала перші плоди: № 077—123 був там записаний. Отже, це машина західноберлінського карного розшуку.

Доктор Шерц пройшов двором і через великий гараж вийшов у сад. Чорт забирай, видно, справа серйозна. Якийсь криміналіст сказився. А може, це податкове управління?.. Коли той тип прийшов? О пів на четверту. В такий час фінансові інспектори не приходять, вони о

¹ Гра слів. Sherz по-німецьки — жарт, Witz — дотеп.

четвертій кінчають роботу... Чорт!.. Шерц важко зійшов сходами нагору і ввійшов до кабінету Якобса.

— Руді, тільки що якийсь тип з поліції поставив у нас машину. Його звать Вольф, я довідаюсь, з якого він відділу. Карний розшук зацікавився нами.

Якобс встав і підійшов до вікна. Він кілька хвилин стояв там і дивився на сіре осіннє небо. В такі хвилини ніхто не міг би сказати, що діється в його голові,— навіть доктор Шерц, який вважав себе знавцем людської психології.

— Склич на сьогодні, на сьому годину,— буркнув Якобс, не обертаючись,— нараду «вузького кола». Пункт перший порядку денного — збут банкнот. Сподіваюсь, ти, Уль, маєш що сказати на цю тему. Пункт другий — контрзаходи проти підступів поліції.

Доктор Шерц ледве стримав посмішку. Як це схоже на Якобса! Важливіші питання — на друге місце, аби тільки напустити на себе вигляд зверхньої холоднокровності. А коли обговорення першого пункту затягнеться, то до другого взагалі черга не дійде. Отак завжди. Тактика страуса!

5

Приблизно в цей же час у доктора Горна на столі вже лежав точний запис телефонної розмови Бремен — Берлін.

«Хто біля телефону? — Якобс.— Говорить Кросбі. Все о'кей. За півгодини будемо в Бремергафені, там...— Добре, добре, чудово. Як доїхали? Заглядайте до нас, коли знову будете в Берліні. Я дуже радий, що наші ресори витримали. Щасливої дороги!— Thank you. Bye-bye!»

Доктор Горн підійшов до великої карти Німеччини, що висіла на стіні поруч з планом Берліна. Від Бремена до Безермюнде — двадцять дев'ять кілометрів. Бремергафен лежить зразу за Везермюнде. Розмова відбулась п'ять хвилин тому. Якщо зв'язатися зараз із західнонімецькою поліцією, вона ще встигне затримати машину на федеральному шосе №6: водієві, за власними його словами, лишалось до Бремергафена ще тридцять хвилин. З них двадцять п'ять були в розпорядженні Горна.

Так, часу у нього на це вистачить. Але все інше... Горн не знав ні номера машини, ні її марки. Тільки ім'я одного з тих, що їдуть у ній,— Кросбі. Криміналрат згадав, що Бремергафен — це американський енклав у англійській зоні, порт, куди прибувають американські кораблі. На шосе № 6, мабуть, завжди повно автомашин окупаційних військ. Якщо західнонімецька поліція захоче перекрити шосе і ґрунтовно перевірити всі машини, їй доведеться залучити до операції військову поліцію. Для цього треба мати дуже серйозні підстави. А таких підстав не було.

Доктор Горн розумів, який хисткий ґрунт має під собою його припущення, що тут ідеться про ту саму машину, яка вчора втекла від поліції на шосе № 2. Підслухана телефонна розмова могла бути абсолютно невинною розмовою з клієнтом, подібною до тих, що їх уже добрий десяток лежав у Горна у шухляді. Правда, підозріло те, що ця остання якась ніби зовсім не потрібна. Для чого він дзвонив, той Кросбі? Тільки щоб сказати, що витримала ресора, очевидно, поставлена в гаражі «Зюд-вест»? Це якось не по-американському. Криміналрат говорив собі далі: «Якщо це приватна розмова між добрими знайомими,— вона тривала б довше і тон був би більш дружній. Якщо ж дзвонять у справі — тоді потрібен серйозний привід, якась потреба. А тут ні те ні друге».

Явно відчувалось, що тут щось не чисто; але вчепитись не було за що. Такі історії завжди драгували доктора Горна. Щоб трохи розвіятись, він узяв трубку й подзвонив у податкове управління: спитати, чи почалась уже фінансова ревізія гаража «Зюд-вест», яку він просив провести. Йому відповіли, що почалась.

— Я вже говорив вам, пане оберінспектор,— сказав Горн,— мене зараз не цікавлять якісь там дрібні порушення...

— Зате нас цікавлять! — перебив його той.

— ...Я тільки хочу знати, чи взагалі підприємство рентабельне. В якому відношенні стоять прибутки фірми до числа працівників, чи нема тут суперечностей. У вас же є дані — тобто в середньому по цій галузі...

— Звичайно, є, пане криміналрат. При таких розмірах підприємства ревізія триватиме два-три дні. Ми перевіряємо ґрунтовно; тоді майже завжди щось ви-

пливе наверх. Саме ці гаражі й бензозаправні пункти купують багато безе.

— Що таке, пробачте?

— Купують багато без запису, б. з., як це ще називається. Тобто вони частину своїх закупок не заносять у книги, щоб приховати від оподаткування прибутку з них.

— Зрозумів. Але завтра, сподіваюсь, уже можна буде спитати про попередні результати? Ваш ревізор уже, мабуть, зможе сказати, наскільки підприємство рентабельне.

— Звичайно, пане криміналрат.

— Дуже вам вдячний, пане оберінспектор. Я пошлю по нього машину.

Докторові Горну було потрібно якомога швидше зібрати конкретні дані: можливо, що йому незабаром заборонять провадити далі розслідування. Завтра він уже знатиме, чи в Якобса більший штат працівників, ніж потрібно для підприємства, і чи не змушує його економічне становище шукати побічних прибутків. Ще малесенький крок уперед...

— Нічогенька лавочка,— сказав комісар Вольф, що саме ввійшов у кабінет.— Все устатковано цілком по сучасному. Там, здається, лише кілька старих гаражів. Я на стіні бачив нацистський лозунг...

— То не обов'язково давній,— байдуже зауважив доктор Горн.— А взагалі яке ваше враження?

Вольф знизав плечима.

— Важко сказати. Мене прийняв якийсь чоловік, лисий, в окулярах з товстою білою оправою. Намагався говорити по-простацькому, але, по-моєму, інтелігент...

— Нічого дивного — при нинішньому клятому безробітті.

— Ще там у них гарненька секретарка... Чарівна дівчина, пане криміналрат. Гм... Моє загальне враження—негативне. Для нас. Уся ця контора, здається, справжня.

Доктор Горн зняв окуляри і почав протирати праве скельце. Здавалося, він зовсім не слухає.

— Треба дістати список усіх, хто там працює і живе,— сказав він похмуро.— Це, мабуть, можна доручити Ульманові...

О сьомій годині вечора в Якобсовій віллі почалась нарада «вузького кола».

Спеціально призначена для цих нарад кругла кімната у вежі мала тільки один видимий вихід. Вона була від підлоги до стелі обшита чудовою старовинною різьбленою панеллю і обставлена важкими, темними дубовими меблями. В панель було вставлено кілька пейзажів; знавець зразу ж помітив би серед них дві дуже добрі копії з Бекліна: «Староримську таверну» і «Віллу на березі моря». Зі стелі звисала важка люстра, але вона зараз не горіла. Кімнату освітлювала тільки маленька настільна лампа з жовтим абажуром. Кімната мала з двох боків по високому вузькому вікну. Навпроти дверей був великий камін, у якому палахкотіли, догоряючи, дрова.

Посеред кімнати стояв овальний стіл, за яким і зібралось «вузьке коло». До нього входили Якобс, Боббі Копш, доктор Шерц і ще один чоловік на ймення Джонні Літт. Джонні був керівником спеціального відділення організації, яке виготовляло фальшиві західнонімецькі марки. Це був високий, худий чоловік з довгими нервовими пальцями, що скидався на вченого; він був дуже вправним графіком. За останній час продуктивність його відділення так зросла, що шефа почало непокоїти питання збуту. Стоси банкнот у потаємному підвалі гаража «Зюд-вест» загрожували найближчими днями досягти стелі. Тому Якобс наказав тимчасово припинити друкування. Проблему збуту фальшивих грошей мали обговорити на сьогоднішній нараді. Саме виступав доктор Шерц.

— Панове, так далі діло не піде. Як ми робили до цього часу? На операцію відправляється двоє. Один має при собі повний портфель наших грошей, а другий пачку справжніх банкнот і поміж ними одну фальшиву. На випадок, якби він попався,— на щастя, такого ще не траплялось,— поліція не зможе нічого довести, бо фальшиву банкноту можуть будь-кому підсунути. Якщо йому вдається успішно збути банкноту, тоді він іде до свого напарника і бере в нього другу.

Начебто все гаразд — це випробуваний, так би мовити, довоєнний спосіб. Але біда в тому, що він надто по-

вільний. Наші люди повинні бути дуже обережні. Не можна ж просто обходити підряд усі магазини і збувати нашу шахрайську продукцію, пробач за грубий вислів,— доктор Шерц злегка вклонився в бік Джонні Літта, той у відповідь кисло всміхнувся.— І потім наше лихо ще й у тому, що ми маємо тільки маленький плацдарм — Берлін. Ринок збуту надто обмежений. Дуже погано, коли всі операції проходять у полі зору одного й того ж поліцейського. А йти з нашими західними марками в східну зону — це занадто ризиковано. Можна було б вивозити їх у Західну Німеччину — в нашому ДКВ є тайник... Але ж там у нас немає органів збуту. А тут два чоловіки за день можуть збути щонайбільше триста марок, це ми вже точно встановили. Оскільки ж вони при цьому завжди мусять щось купувати і ще вимагають особливої надбавки за ризик, чистий прибуток становить усього від ста двадцяти до ста п'ятдесяти марок на день. Для нас це майже ніщо. Ми могли б друкувати в двадцять разів більше, і...

— Так чому ти не пошлеш шістьох замість двох? — встряв Боббі Копш.— Берлін же великий!

Доктор Шерц вибачливо всміхнувся.

— Хоч я й сказав тільки-но, що як ринок збуту він для нас надто малий... але, якщо вже ти так хочеш,— звичайно, він великий. Проте, на жаль, він має також великий поліцейський апарат. У Берліні, щоб ти знав, є тисяча сорок працівників карного розшуку. А як ти гадаєш, що трапиться, коли два чи три сліди, на які натрапить відділ у справах фальшивомонетчиків, зійдуться в нас? Коротше кажучи, ризик стає занадто великим. Тому я пропоную, щоб ми більше самі не займалися збутом.

Доповідач зробив паузу й оглянувся навколо. У високі вікна, на яких лежала тінь від абажура, зрідка стукотіли краплі дощу. Наближалася темна, безмісячна ніч. Час від часу в комині свистів вітер, роздмухуючи пригаслий вогонь. У саду потріскувало сухе гілля.

Джонні Літт, керівник фальшивомонетної секції, раптом схопився з місця. Його стілець загуркотів по підлозі. Двома велетенськими стрибками Літт досяг дверей, але по дорозі зачепився за шнур від лампи. В ту мить, коли він штовхнув двері, лампа з брязкотом упала і світло погасло. Чути було, як хтось прожогом біжить униз по

сходах. В кімнаті війнуло сильним протягом, і важкі двері, грюкнувши, зачинились. В ту ж мить під стелею спалахнула яскрава люстра.

Присутні спантеличено дивились один на одного. Всі, крім доктора Шерца, який ввімкнув світло, мали в руках пістолети. Якобс перший сховав зброю і повернувся до Літта.

— Що сталось, Джонні?

— Я почув якийсь шурхіт за дверима і хотів подивитись, що там таке. Якби я не перекинув лампи, ми, напевне, зробили б цікаве відкриття. Ви ж чули, як воно бігло по сходах!

— Хто це «воно»? — спитав Боббі, але ніхто йому не відповів.

Бос підійшов до каміна і відчинив потайні дверцята в панелі. За ними був телефонний апарат. Якобс узяв трубку і покрутив ручку. Апарат був підключений до кільцевої системи, і тому, коли покрутити ручку, дзвонили всі внутрішні телефони на території гаража. Всього таких телефонів було дев'ять, і хоч не біля кожного з них сидів черговий, Якобс почув неймовірну мішанину голосів. Проте шеф швидко навів порядок:

— Черговий біля головного входу, відповідайте: хто-небудь проходив?

— За останні дві години ніхто, — відповів той.

— Черговий у парку, відповідайте: помітили що-небудь?

— Нічого.

— Посилити пильність! Усе.

Руді Якобс зачинив дверцята і повернувся на своє місце. Інші теж посідали. Від сліпучого світла люстри в кімнаті було якось незатишно.

Шеф заговорив перший:

— Я гадаю, що підслухував хтось із наших. Уль, ти завтра розслідуєш цю справу. А зараз давай далі... Чи, може, ще хто хоче щось сказати?

— Я хотів би зауважити... — сказав Літт. — Після сьогоднішніх подій цілком можливо, що це був хтось чужий.

Він вимовив це таким несміливим і тривожним тоном, що всі відразу ж зрозуміли: Джонні має на увазі поліцію. Доктор Шерц прикусив губу, щоб не всміхнутись. У Джонні зовсім розладналися нерви...

— Навряд,— коротко відрізав Якобс.— Тільки свій міг би непомітно пройти повз вартових. Завтра ми все з'ясуємо, Джонні. Уль, продовжуй, будь ласка!

Доктор Шерц зручніше вмовстився в кріслі.

— Я багато не говоритиму, бо за годину в мене має бути нарада в іншому місці, досить важлива. Отже, ми прийшли до висновку, що збут банкнот для нас — марудна, ризикована і не вигідна справа. Тому я розпочав переговори з різними групами. Повинен сказати, що охочих збувати наші папірці знайти неважко. Якість своєї роботи, Джонні...— він вклонився Літтові.— Але дуже важко знайти людину, яка давала б пристойний процент. Представник однієї групи, яка окопалась у французькому секторі, запропонував мені цілих п'ять процентів.

— Тобто,— занепокоєно перепитав Якобс,— ми даємо тисячу марок наших грошей, а він нам за них дає п'ятдесят справжніх?

— Тільки п'ятдесят? — повторив за ним Боббі.

— Абсолютно точно, — глузливо сказав доктор Шерц.— Я з задоволенням констатую, що правила обчислення процентів засвоєні й прийняті до вжитку всіма присутніми. Ну, п'ять процентів — це для нас, звичайно, надто мало. Бо якщо згадати, як дорого ми платимо за папір, скільки нам коштувало обладнання і скільки ми повинні щомісяця виплачувати оцьому добродієві,— він кивнув на Джонні Літта,— то стає ясно, що так ми далеко не заїдемо. Десять процентів — це наш прожитковий мінімум. Другий представник, який, за його словами, керує однією західнонімецькою організацією,— що було б для нас дуже приємно,— пропонував сім з половиною процентів. Оскільки я наполягав на десяти, він випросив у мене одну банкноту на пробу і пообіцяв прийти завтра. А тим часом він хоче порадитись з своїми колегами. Завтра о третій ми з ним зустрінемося у «Черепасі». Я сподіваюсь, що угоду буде укладено. Ви схвалюєте мої методи?

— Та добре,— сказав Якобс,— гляди тільки, будь обережний.

— Ну, щодо цього ми можемо бути цілком спокійні,— сказав Літт.— На Уля я покладаюся, як на кам'яну гору. Коли він загримується, його не впізнають навіть найближчі друзі.

— Якщо вони в нього є,— злобно кинув Боббі Копш.

— Є,— відрізав доктор Шерц.— Добре, з цим питанням ми покінчили.— Він неспокійно глянув на годинник.— Хлопці, мені треба йти. У вас на черзі тема «Поліція». Я думаю, що тут ви й без мене обійдетесь. Моя порада: Ете Йордан повинен зникнути з Берліна. Хай їде в Західну Німеччину, може, вдасться знайти йому там роботу. Рано чи пізно його злапають, і він нас завалять.

— Якщо він зараз зникне,— заперечив бос, який за всяку ціну хотів зберегти свого спеціаліста по сейфах,— це збудить підозру поліції.

— Вона вже й так збуджена. Ну що ж, обміркуйте все ще раз як слід. Завтра побачимось.

Коли він уже відчинив двері, Боббі кинув йому вслід:

— Бажаємо тобі весело провести вечір з Рут!

Шеф несхвально похитав головою. Якобса не цікавило, чим займаються його компаньйони у вільний час; але він страшенно не любив, коли вони сварилися через приватні справи. Він сам не мав ніякого «особистого життя» і тому не міг зрозуміти такого, як він казав, «неподобства».

Двері за доктором Шерцом зачинились. Чути було, як риплять сходи під його ногами.

7

Доктор Едуард Горн, прощаючись учора з своїм другом, пообіцяв йому неодмінно прийти наступного вечора. На цей раз у Зіррінгауза був ще один гість — доктор Рудольф Крамер, берлінський адвокат.

Крамер, п'ятдесятирічний чоловік з іще густою темно-русою шевелюрою, був людина бувала й цікава в багатьох відношеннях. Поки що він майже не брав участі в розмові і тільки коли-не-коли кидав якусь репліку.

— Кажуть, що курси деяких акцій на нью-йоркській біржі падають,— сказав він.— Песимісти твердять, що, незважаючи на страшенну гонку озброєнь, уже помітні ознаки економічної кризи. Я не знаю — чи можна поділяти цю думку? Як ти гадаєш, Георге?

Зіррінгауз відповів не зразу, бо саме був зайнятий іншим. Він вийняв з кишені ключ і відчинив невеличкий

буфетик, де стояли карафки химерної форми з міцними напоями.

— Твій смак, Рудольфе, ми знаємо... Едові ми дамо його улюбленого «Старого шведа». Хоч воно й гірке, та чого не питимеш заради здоров'я... Що ти сказав? Економічна криза? Не знаю, що тобі відповісти, я зараз далекий від усього цього. Але я не вірю, щоб вона серйозно зачепила людей нашого кола. Наскільки я пригадую, ці кризи беруть за горлянку головним чином дрібних підприємців; ну, і робітників, звичайно. Та зараз, у всякому разі, до цього ще далеко. Я поки що почувую себе чудово, ви теж... Будьмо здорові!

Всі троє випили. Господар налив ще по одній.

— Гм... Чудово відчуваєш,— обізвався доктор Горн.— Чудово відчуваєш — це, по-моєму, не зовсім правильний вираз. Коли мені доводиться бачити, як люди, що в нормальних обставинах були б цілком чесними, під тиском злиднених умов життя збиваються на хибну стежку, то почувую себе не надто чудово. Я тоді питаю себе: а чи не краще було б вдатися до профілактики, ніж потім хірургічним ножом вирізати з тіла народного уражені місця. Бо що таке вся наша юстиція, як не ніж хірурга?

— Логічно,— з посмішкою сказав Зіррінгауз і поставив перед друзями ящик з сигарами. Доктор Крамер, відрізуючи кінчик довгої віргінії, обернувся до Горна:

— Скажи-но, Еде, у вас учора знову щось сталось? Мені Георг розповідав. Що ж там таке могло трапитись, що тебе й у неділю викликали? Хіба там не було чергового офіцера?

— Звичайно, був. Та коли цілий рік займаєшся загадковими крадіжками і раптом тобі сповіщають про продовження цієї серії, тут уже прокидається не тільки службовий, а й особистий інтерес.

— Загадковими крадіжками... Що ж у них загадкового?

— Самі злодії. Ми вже досить точно знаємо, що це все та сама компанія. Знаєш, кожна банда має, так би мовити, свої характерні методи роботи, свій почерк. Та сама компанія, а ми до цього часу не знаємо, хто вони такі.

— Дійсно, це таки може зачепити за живе. І що ж, учора ввечері знову?..

— Ну, не будуть же вони на мене оглядатись... Про

це вже всі газети кричать: «Пограбування заводської лабораторії», «Викрадено результати дослідів»... У «Телеграфі» теж є.

Доктор Крамер мовчав, обмацуючи свій м'ясистий ніс. У сусідній кімнаті вітер грюкав відчиненим вікном. Зіррінгауз підвівся.

— Вибачте, я на одну мить, тільки зачиню вікно, поки шибки не повилітали.

Рудольф Крамер глибоко затягся сигарою, відкинувся на м'яку спинку крісла і наморщив лоба.

— Ти диви... Лабораторія... Хіба в нас взагалі ще є такі речі? Американці ж повивозили всі патенти й пустили з молотка в своїх Штатах. Цілі стоси фотокопій.

Зіррінгауз, що саме повернувся до кімнати, почув останні слова і, видно, неправильно зрозумів їх.

— А що, Рудольфе, у тебе, може, ділові зв'язки з цим підприємством? Ти ж колись займався патентним правом — до війни...

— Навряд чи тут можуть бути якісь ділові зв'язки, — з посмішкою зауважив доктор Горн. — Справа в тому, що лабораторія розташована в східній зоні — в Потсдамі.

Зіррінгауз здивовано поглянув на нього.

— Тоді яке взагалі діло нашої поліції до всього цього?

— Звичайно, ніякого, — сказав Горн, — якби не було підозри, що ці злочинці живуть у Західному Берліні.

— І в цьому разі, — зауважив доктор Крамер, — я б, на твоєму місці, Едуарде, не дуже пнувся з шкури. Поки наші гангстери мають досить такту, щоб діяти тільки за межами міста, вони для нас не страшні.

— На жаль, ми не маємо ніяких гарантій, що вони діятимуть виключно в східній зоні, — відповів криміналіст. — Крім того, для такого старого служачки, як я, це не аргумент. Зрештою, в східній зоні теж живуть німці, не можемо ж ми дозволяти нашим злочинним елементам чинити там неподобства.

— А чому б і ні? — Зіррінгауз любив подразжити Горна.

— Твоя точка зору трохи старомодна, — вже серйозніше сказав Крамер. — Нехай східна поліція сама ловить їх.

— Як же вона може їх виловити, коли вони живуть у нас? — сердито відповів Горн.— Якщо, припустімо, в твого сусіда заведуться блощиці, то і ти їх не позбудешся, поки він з своїми нічого не зробить.

— Ні в мене, ні в мого сусіда блощиць немає,— з гідністю сказав адвокат.— Не знаю, чи це взагалі доречне порівняння. Крім того, я читав уже, що про це пишуть деякі наші газети; та й східні я часом читаю — просто так, для інформації. Я б хотів тебе застерегти в одному відношенні. Тут ідеться не про звичайну крадіжку, це щось інше — як би його назвати... промисловий шпіонаж.

— Авжеж,— відповів Горн,— можна назвати й так.

— Подібними речами тепер навряд чи займаються приватні особи. Здебільшого за такими справами стоять державні установи.

— Ага,— догадався криміналіст,— ти хочеш сказати, що я можу попектись?

— От-от-от. Саме це я й хотів сказати. Я б, на твоєму місці, діяв без зайвої квапливості. Тактика зволікання, поки тобі не стане все ясно.

— Навпаки,— одрізав Горн.— Я мушу поспішати, щоб довести справу до кінця, поки мені начальство не намилило шиї. Політика мене цікавить мало, та й то тільки поза службою. А на службі я повинен виконувати свій обов'язок.

— Знову ця твоя старомодна позиція.

— Рудольфе, прошу тебе,— втрутився Зіррінгауз,— Едуард сам знає, що йому робити. А що там, власне, вкрадено?

— Результати дослідів,— відповів Горн.

— Мабуть, ласий шматочок?

— Новий сорт спеціальної сталі.

— Не розумію, нащо красти такі речі. Адже західні країни мають високорозвинену сталеплавильну промисловість — наприклад, Швеція, США, Англія... Я не можу уявити...

— Звичайно,— відповів Крамер,— звичайно, вони могли б і самі визначити склад тієї сталі. Але знаєш, як це робиться? Треба проробити силу-силенну експериментів. Сотні й тисячі окремих дослідів з різними варіантами складу. Це коштує досить дорого, мабуть, буде дешевше доручити просто вкрасти готові результати.

А передусім так буде значно швидше. До того ж, такий сорт сталі може мати велике значення для воєнної промисловості. В такому разі не можна чекати результатів своїх власних дослідів, виникає необхідність...

— Гм... гм...— гмукнув криміналрат.— Необхідність! Красиво сказано. Крадіжка була необхідною... Чудово! Правда, при цьому один поліцай випадково потрапив у госпіталь, ледве-ледве не скрутив собі в'язів. Але це не має ніякого значення. Так, дрібна виробнича травма, правда ж? А решта в повному порядку. Отак часом можна побачити, як добрий адвокат одним розчерком з чорного робить біле. Поздоровляю, Рудольфе!

— Просто у мене ширший погляд на речі,— сказав доктор Крамер трохи сердито, хоч звичайно він не ображався на жарти.— Необхідність у національному масштабі. Вірніше,— в наш час, в епоху глобальної стратегії,— в інтернаціональному. В інтересах усього вільного світу. Твоя поліцейська точка зору заслуговує всілякої поваги, Едуарде, але часом вона мені поперек горла стоїть.

— Хоч я ще ніколи не бачив точки, яка стояла б уперек,— педантично пробурчав криміналрат, розпалений суперечкою,— але я визнаю, що кожний факт можна розглядати з двох боків. Ви, адвокати, завжди проповідуете... гм... надзвичайно гуманні теорії, які мені не подобаються, які я вважаю аморальними і які призвели б світ до загибелі, якби чинити за вашими приписами.

— Гуманні, але аморальні... так-так. Ми про це ще поговоримо. А скажи, якщо ці люди дійсно живуть у Західному Берліні і ти їх спіймаєш, їх справді покарають по заслугі? Як ти думаєш, Едуарде?

Криміналрат відповів не зразу. Він засунув руку у внутрішню кишеню піджака й витяг сап'яновий бумажник. Акуратно відкрив його, вийняв звідти двадцятимаркову банкноту і простяг своїм друзям.

— Ану, як по-вашому, що це таке?

Доктор Крамер узяв банкноту і покрутив її на всі боки.

— А що, фальшива? Ти так питаєш, що треба думати... Правда, я цього не можу визначити. Начебто все гаразд: водяні знаки, контрольний штамп, номери...

— Дивна річ,— з добродушним докором промовив доктор Горн,— як мало в нас розуміються на грошах навіть освічені люди. Знають тільки, як їх заробити. Але чи вони справжні... Гм... Втім, тут і я нічого не міг би сказати. Надзвичайно майстерна підробка. Придивись ще раз гарненько.

— Ні, при всім бажанні... Я б її від кого завгодно взяв. На вигляд зовсім справжня.

Криміналрат якусь мить втішався своєю перевагою.

— Ну, кілька косметичних дефектів на ній таки є, якщо розглядати її крізь лупу. Суміщення окремих кліше досить вдале, але деякі вади є в гільйоширній сітці, тобто в отих змістких лініях, що наче без усякої системи вкривають банкноту. Правда, це такі тонкощі, які неспеціаліст навряд чи зможе помітити. І папір на справжніх трохи цупкіший. Чого це я надумав показати її вам? Ось подивіться, тут є напис: «Виготовлення і поширення фальшивих грошових знаків карається каторжними роботами на строк не менший за два роки».

— Досить неприємно для фальшивомонетчиків,— обізвався доктор Крамер.— Весь час доводиться друкувати свій майбутній вирок.

— Так,— сказав криміналрат,— у всякому разі, вони потім не можуть заявляти, ніби не знали, що їхні вчинки караються законом, як це часом буває з іншими злочинцями. Тут, Рудольфе, вже не можна відбріхуватись або, наприклад, виправдуватись «необхідністю в вищих інтересах». Ці люди добре знають, що роблять. Вони несуть усю відповідальність за свої вчинки.

Криміналрат обережно сховав банкноту, яку дав йому вдень комісар Ірінгс. Півхвилини тривало мовчання. Вітер торгав віконниці; в кімнаті поруч годинник видзвонив десяту годину.

Коли доктор Горн десь опівночі виходив з дому свого друга, все ще лив дощ. Зіррінгауз дав йому парасольку. До станції метро «Ноллендорфплац» криміналрат завжди йшов пішки. Потім він їхав лінією «А» до Рейхсканцлерплаца, а звідти було вже недалеко до його дому. Він жив на Фредеріціасштрассе, на п'ятому поверсі.

РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ

1

У вівторок вранці, годині о десятій, у кімнаті № 379 знову почалась нарада. Крім доктора Горна і комісара Вольфа, на ній був присутній ще комісар Гергард Ірінгс. Це був високий, сухорлявий чорнявий чоловік років сорока. На його вузькому, довгастому обличчі завжди лежав вираз нудьги, так наче йому страшенно хотілося спати. Про нього розповідали, що він за весь час своєї роботи в президіумі ще ні разу не промовив підряд більше трьох фраз. Він мав репутацію спритного детектива, і даремно доктор Горн так домагався вчора у криміналдиректора Вюрцбургера, щоб Ірінгса перевели в його відділ. Досі комісар працював у відділі в справах фальшивомонетчиків. Доктор Горн не знав, що Ірінгса так чи інакше збиралися перевести звідти, хоч, може, й не обов'язково до XII-а. Ірінгс своїми діями в одній справі, про яку ще буде мова, накликав на себе невдоволення Вюрцбургера, а в криміналдиректора несподіване переведення до іншого відділу було ніби легкою формою покарання.

На обговоренні саме стояла справа гаража «Зюдвест», і доктор Горн поставив питання: що робити далі? Ніхто не хотів брати слова. У великому кабінеті панувала тиша, яку порушував тільки стукіт друкарської машинки в сусідній кімнаті. Фрізенштрассе, незважаючи на безліч дрібних крамничок, ніколи не була дуже шумною вулицею, і знадвору сюди доносилось тільки невиразне гудіння, яке то спадало, то наростало.

Криміналрат зрозумів, що він нічого не діждеться, і перший порушив мовчання:

— Отже, справа стоїть так, панове: ми маємо докази, що Йордан брав участь у потсдамському злочині. Значить, він був і серед тих, що зламали сейф у Комерційному банку, і, безумовно, замішаний у всіх інших операціях тієї невловимої банди. Його провини можна вважати доведеною. Ми могли б його арештувати. Якщо ми цього не робимо, то тільки тому, що хочемо вистежити решту членів банди. Підозра у першу чергу падає на його хазяїна Якобса, який у час вчинення злочину

перебував у тому районі. Що ви скажете, наприклад, про таке алібі?

Доктор Горн почав ритись у своєму столі, завжди заваленому всякими паперами, зведеннями, директивами, папками, шукаючи вчорашній рапорт Ульмана.

— Ага, ось воно. «Якобс, коли його спитали, для чого він учора ввечері залишив Західний Берлін і на дві години виїхав у східну зону, дав таке пояснення: «Я прийняв у неділю ввечері телефонограму з одного селища поблизу Вердера. Дзвонив водій автопоїзда роттердамської фірми «Воортман і К^о». Вони збилися з дороги: за Леєніном помилково звернули ліворуч і потрапили на Північну кільцеву автостраду. Через кілька кілометрів у них зупинився мотор. Полагодити його вони не могли через брак спеціальної деталі, що її в східній зоні не можна було дістати. Оскільки була неділя і всі мої робітники, крім двох, мали вихідний день, я сам виїхав з цими двома до місця, де застряв автопоїзд,— приблизно за тридцять п'ять кілометрів від Берліна. Ми полагодили мотор, встановивши привезені з собою деталі, і поїхали назад, причому один з моїх працівників залишився показати шоферові дорогу. Ніч була дощова, видимість дуже погана. Коли ми вже наближались до міського кордону, нас без усякої причини хотів зупинити мотоциклетний патруль східної поліції. Оскільки ми боялись арешту, то спробували втекти. Це нам удалось, і ми щасливо уникли викрадення, яке східна поліція, безсумнівно, мала на меті». Оце, приблизно, таке. Я дещо скоротив; тут, звичайно, вказані прізвища його працівників, я їх випустив. Йордан серед них не згаданий. Те, що народна поліція мала досить причин гнатись за машиною, ми вже знаємо. Значить, варіант викрадення ми маємо всі підстави відкинути. Що ви на це скажете?

— Насамперед мені страшенно не подобається вираз «спеціальна деталь». Це так схоже на Ульмана. Адже Якобс, напевно, сказав, яка саме то була деталь...— Вольф похитав головою.

— Звичайно. Але яке це має значення? Адже цей Якобс такий самий спеціаліст, як і ви, колего Вольф. Якщо вся ця історія вигадана, то на такій подробиці його не ввіймаеш. А взагалі, як по-вашому, історія правдоподібна?

— Пробачте, пане криміналрат,— обізвався комісар

Ірінґс,— не в цьому ж справа. Хіба не можна перевірити?

— То ж бо, що ні. Принаймні в даний момент. Ті шофери ще вчора вранці виїхали з Берліна з новим вантажем. Звичайно, я зв'язувався з роттердамською фірмою. Вони мені сказали, що автопоїзд не повертається назад у Голландію, а взяв у Берліні вантаж для Швейцарії. Він прибуде в Базель не раніше як завтра вранці. Як бачите, все складається досить несприятливо для нас.

— Є ще одна можливість,— сказав комісар Вольф,— симулювати телефонний виклик з Бремергафенá. Може, вони щось вибовкають.

— На такий гачок їх не піймаєш,— заперечив Ірінґс.— Це їм буде тільки зайве попередження.

В двері постукали; ввійшов криміналсекретар Ульман і мовчки сів у кутку.

— Що ж до алібі...— сказав Вольф.— Не знаю... Пом'яму, історія звучить досить правдоподібно. Та й для чого було Якобсові брехати? Що він цим виграє? Все одно не пізніше як завтра все розкриється.

— Час,— лаконічно сказав Ірінґс.— Він виграє час.

Вольф скептично всміхнувся.

— Якби йшлося про когось іншого, я б з вами погодився. Але Якобс? Що він, свою віллу та гараж у чомодан запакує?

— Що нам з того, справжнє це алібі чи фальшиве?— вирішив доктор Горн.— Якщо воно фальшиве, ми все одно не зможемо цього довести. Якобс багата людина. За тисячу марок можна купити яке завгодно свідчення; звичайно, коли заплатиш п'ять тисяч, ще краще...

— Я теж так думаю,— сказав Ірінґс.

— Тому,— вів далі криміналрат,— нам треба держатись Йордана.

— Цього ми вже теж не можемо, пане криміналрат,— обізвався з свого кутка Ульман.— Йордан десь зник. Останній раз я бачив його вчора опівдні, коли він увійшов у ворота гаража. Мабуть, Якобс посадив його в машину і кудись одвіз. Хіба ж можна роздивитись, хто там сидить у кожній машині, яка виїжджає з воріт?

Це була прикра несподіванка для доктора Горна.

— То ви так добре стежили за ним, що він це помітив.

Ульман ніяково посміхнувся.

— Ну що ж, тепер шукай вітра в полі. Але, з другого боку, здається, наші підозри підтверджуються. Припустімо, що ми зараз поїдемо до Якобса і спитаємо, де Йордан. Нам скажуть, що він звільнився і виїхав. «Щиро кажучи, пане криміналрат,— скаже Якобс,— я радий, що позбувся цього типа. Бо я чув, що в нього були судимості». Отакою приблизно казочкою нас почастиють; я цих хлопців знаю. Нам такий візит абсолютно нічого не дасть, тільки Якобса зайвий раз попередимо. В добру халепу ми вскочили; я вже бачу, що ця історія затягнеться до безконечності.

Комісар Ірінгс раптом підвів голову.

— Пане криміналрат, ви знаєте, я цією справою займаюсь всього одну годину. Проте в мене вже склалась певна думка. Я пропоную зробити несподіваний ґрунтовний обшук у Якобса.

— Та, звичайно, це було б найкраще, але у нас ще немає для цього достатніх підстав. Крім того, мені сьогодні ж довелось б признатись, що ми нашу основну інформацію одержали від народної поліції. А ви ж знаєте, як на це реагує Вюрцбургер. Та й взагалі— Якобс всього-на-всього тільки роботодавець Йордана. А сама підозра, що алібі фальшиве, ще не дає нам права ритись у нього в підвалі...

— Бо ми живемо в демократичному суспільстві,— іронічно додав Вольф,— і в нас панує принцип: краще лишити на волі десять шахраїв, ніж потривожити одного чесного громадянина.

— Ви перебільшуєте,— сказав доктор Горн.— І все-таки, якщо наші підозри не справдяться, він подасть до адміністративного суду про відшкодування збитків, і горе тому, хто виписав ордер на обшук без достатніх підстав...

— Але справа не терпить зволікання,— наполягав Ірінгс.

— І тому,— відповів доктор Горн,— я зараз же звернусь до криміналдиректора Вюрцбургера. Тобто через півгодини, раніше я його навряд чи застану.

Комісар Ірінгс підвівся.

— Пане криміналрат, дозвольте мені піти. У мене на третю годину призначено важливе побачення, до якого я повинен підготуватись.

— А що це за побачення?

— У кафе «Черепаха». З тим самим чоловіком, що дав мені вчора на пробу оту банкноту, яку я віддав вам...

— Так вам її повернути? — спитав Горн і поліз у кишеню.

— Та ні, вона мені не потрібна. Але я прошу дати мені двох чоловік з вашого відділу — двох вахмістрів; бажано, щоб це були дужі хлопці, бо може статись, що того типа доведеться арештувати. На цьому скінчиться моє останнє завдання у фальшивомонетному відділі, і я перейду цілком у ваше розпорядження.

— Чудово, я буду дуже радий. Ви... — Доктор Горн замовк; щось йому в цій історії не подобалось. Він задумався. Звичайно, Ірінгсу можна довіряти, безумовно... Гергард Ірінгс дослужився до комісара з рядового поліцая, він був один з небагатьох офіцерів, які зробили кар'єру виключно завдяки своїм здібностям, не маючи спеціальної освіти — склавши тільки відповідні екзамени. В президіумі Ірінгса вважали вправним детективом; казали, що в нього просто собачий нюх. В роботі йому часто ставали в пригоді численні знайомства серед дрібних шахраїв. І все-таки... він часом діяв надто свавільно і цим нерідко завдавав немало клопоту своєму начальству, яке діставало прочухана згори. Про це й згадав зараз криміналрат.

— Адже тут ідеться про фальшиві гроші? — з обережності ще раз перепитав він.

— Авжеж.

— Тоді чому ви не попросите людей у своєму старому відділі?

— Криміналрат Шнабель їх мені не дасть.

З виразу обличчя Ірінгса видно було, що йому не хочеться більше про це говорити.

— Гм... — доктор Горн задумався. — Я, здається, можу його зрозуміти. А скажіть, де вона, ця ваша «Черепаха»?

— На Мулакштрассе, — пробурчав Ірінгс.

— А, на Мулакштрассе! Ще один, кого тягне на схід! Просто якась пошесть. Мулакштрассе... це ж була ваша суверенна територія, ще як ми на Алексі¹ працювали — Лініенштрассе, Мулакштрассе, і як там іще... «Гостиниця «У коваля» — дешеві кімнати» і так далі. Ви не забули

¹ Скорочення від Александерплац.

справу Літфінські? Вона теж там зав'язалась. Небагато зараз від усього того лишилось...

— Ви й досі пам'ятаєте, пане криміналрат! Це ж було майже двадцять років тому!

— Справа Літфінські була, по-моєму, вашим першим великим успіхом, колего Ірінгс. Всім берлінським газетам на кілька днів вистачало матеріалу для відділу міської хроніки! Але все це було давно, а тепер Мулакштрасе у східному секторі... Ви ж прекрасно знаєте, що вам не дозволяється призначати зустрічі в східному секторі...

— Інакше не виходило. Це було ніби випробування.

— Тобто як?

— Битий, шельма! Наша перша зустріч відбулась на Кудаммі, значить я не з східної поліції. Друге побачення він пропонує на сході. Якби я завагався, він би зразу подумав: обережно, цей з західної!

— От кляті сектори! — обізвався комісар Вольф. — Слово честі, тепер варто стати шахраєм. Вам, Ірінгс, нічого більше не лишалось, як погодитись.

Доктор Горн зняв окуляри і протер очі.

— А ви впораєтесь з ним?

— Я ж не хочу його зразу арештовувати; треба ще розвідати, де вони фабрикують свої фальшивки.

— Ви думаєте, що він поведе вас з собою?

— Диви, який оптиміст, — засміявся Вольф.

— У всякому разі, спробую.

Видно було: доктор Горн не знає, що робити. Чи має він право так ризикувати? Якийсь час він ще вагався, але йому просто не вистачило духу підтримати Ірінгса.

— Так не можна, колего, — сказав він. — Ви знаєте наші правила не гірше за мене. Відмовтеся краще від вашого побачення і спробуйте підступитись до цього тупа з іншого боку.

Ірінгс зробив крок до столу.

— Ну що ж, піду сам. Якщо ми сьогодні не зустрінемося, то я його вже більше не побачу.

Він рвучко витяг з задньої кишені штанів пістолет і поклав його на стіл.

— Правила також суворо забороняють брати на той бік зброю. Ось, будь ласка.

Потім повернувся й вийшов з кімнати, навіть не озирнувшись.

А Ете Йордан і не думав зникати. В ту мить, коли таке припущення було висловлене на Фрізенштрассе, за чотирнадцять кілометрів на схід, Ете саме лежав у спільному гаражі під легковою машиною й удавав, ніби щось ремонтує. Насправді ж він заліз туди, щоб спокійно напиться. Бо Йордан відчув непереборну потребу чимось заглушити страх, що гнітив його. Він навіть не ночував удома цієї ночі, хоч його квартира була зовсім недалечко, а ліг спати в автомобілі. Як не дивно, але тут, за муrom гаража «Зюд-вест», він почував себе в більшій безпеці.

Ете проліз поміж товстими шинами і звівся на ноги. У плящі вже нічого не лишилося, лежати на цементовій підлозі було холодно. Він витер руки об засмальцьований комбінезон, гикнув і вийшов надвір. Нікому до нього немає діла...

Очі в Йордана войовниче блищали, на серці в нього було вже легко. Він попростував до контори, мугикаючи собі під ніс: «Вабиш, чаруєш, зелений гаю, тільки самотність серце стискає...» Стулав він досить твердо, майже не заточувався. Що йому треба було в конторі, Ете й сам не знав. Мабуть, його гнала туди згадка про маленьку настінну шафку, у якій доктор Шерц зберігав горілку для шоферів і коньяк для кращих клієнтів.

Ете відчинив двері контори, став на порозі й дурнувато захихикав. Картина, що відкрилась перед ним, збудила в ньому нестримну веселість. У кімнаті не було нікого, крім податкового інспектора. Без піджака, з сигаретою в руці, він зігнувся над столом, майже сховавшись за стосом товстених бухгалтерських книг і підшивок. У попільничці перед ним лежало вже з десятка недокурків.

— Будьте такі ласкаві, зачиніть двері,— промурмотів інспектор, не підводячи голови. Йордан послухався, потім підійшов ближче, став біля ревізора і зчудовано втупився в довгі колонки цифр.

— Братіку,— забелькотів він,— що це ти робиш? Скажи мені, що ти робиш? Ну навіть ти так стараєшся? Ось подивись на мене,— він фамільярно ляпнув інспектора брудною рукою по плечу.— Подивись, я старий чоловік, з мене вже порохня сиплеться, все життя гнув

спину на роботі, тільки й знав гнути спину, а тепер що? Ну, скажи мені, що тепер? — і поторсав інспектора за плече, наче хотів привести його до тями й переконати в безглуздості цієї роботи.

Ревізор підвів голову й побачив над собою зморшкувате, помережане синіми жилками обличчя старого клоуна. Розтягнені в посмішці губи відкривали два ряди жовтих гнилих пеньків. Дихнувши ревізорові в лице горілчаним перегаром, Йордан пискляво, по-старечому захихикав, але раптом змовк і спохмурнів. На очі йому набігли сльози. Він одійшов і поліз у шафку на стіні.

В інспекторові, який спершу відчув тільки огиду, ворухнулось співчуття до старого.

— А що ж вам поперек дороги стало? — спитав він досить приязно.

Йордан не відповів. Він поставив на стіл дві чарки, відіткнув неповну пляшку горілки і тремтячою рукою наповнив чарки, розливаючи горілку на стіл.

— Вип'ємо по одній? — запропонував він ревізорові.

— Дякую, не хочу, — відповів той. — Та й вам я б не радив.

— Е, — сказав Йордан, — мені вже все одно. — Він гикнув. — Так чи так — все одно капут. Ви ж із сповідальні?

— Ні, звідки ви взяли?

— Хіба ви не по подушне? Хе-хе-хе... Не по... по душі?

— Та ні. Подушне? Тепер такого нема, просто — податки. — Ревізор засміявся, хоч усе це вже почало його дратувати.

Йордан одним духом вихилив свою чарку і похитав головою.

— Тоді я вам нічого не скажу. — Він подивився на ревізора сумним поглядом побитої собаки і почухав скуйовджену голову.

— А чому? — спитав той, аби щось сказати. «Хоч би вже скоріше хто прийшов та забрав його», — думав він. Йордан узяв другу чарку і теж вихилив. По його запалих щоках скотилися дві сльози, і він витер їх рукою. Потім нахилився над столом:

— Тільки нікому не кажіть!..

Раптом обличчя Ете пересмикнулось, і він верескливо захихикав. Його маленьке, висхле тіло тряслось від нестямного реготу.

— А-а-а, це все дурниці, дурниці! — кричав він, тупцюючи по кімнаті.

Раптом відчинилися двері, і ввійшов Руді Якобс. Йордан підбіг до нього і ткнув гострим пальцем йому у живіт.

— Це наш бос,— відрекомендував він його з серйозною міною.— А цей пан— з податкового управління. А, я бачу, ви вже знайомі. Ну, то бувайте здорові, я вже йду, чуєте, я пішов — хи-и-и-хи-хи-хи-хи-хи-хи!..

— Ходімо, Ете,— сказав Якобс і схопив його за руку.— Ходімо, Ете,— повторив він і повів його, як малу дитину. Надворі Йордан покірно біг поруч з ним. Вони пройшли через великий гараж і вийшли в сад.

— А куди ми йдемо? — злякано спитав Йордан, але відповіді не було. Якобс тільки міцніше стиснув його руку.

— Я далі не піду,— уперся Ете,— ні, ні, я з тобою далі не піду, Руді!

— Ану цити! — гримнув шеф і потяг його за собою. Йордан спіткнувся й упав, але зразу ж схопився.

— Не піду! — пронизливо заверещав він, зовсім протверезівши від переляку.— Не піду! Пусти мене! Пусти! Пусти-и-и!

Якобс знизав плечима і відпустив його. «Забагато галасу»,— подумав він, відступив на півкроку назад і, не замахаючись, сильно вдарив Йордана в обличчя — раз, і вдруге, і втретє. Старий, навіть не скрикнувши, повалився на землю. Якобс підняв його, гидливо зморщив носа, кинув його, як мішок соломи, на плече і пішов до вилли, не зігнувшись під своєю легкою ношею.

3

Того ж дня годині о четвертій на польовій дорозі, що проходила повз Якобсів сад, різко спинився темно-сірий б'юїк. Відчинились дверцята, і з машини вийшли комісар Гергард Ірінгс і чоловік років п'ятдесяти в окулярах з світлою оправою.

Через хвіртку в мурі вони ввійшли в сад, і Ірінгс побачив трохи віддалік великий будинок, сірі кам'яні стіни якого обплітав дикий виноград. Комісар, який кохався в старовинній архітектурі, звернув увагу на те, що архі-

тектор застосував деякі староримські елементи. Будинок мав портал з двоххилим дахом, який підтримували дві колони. Плоска покрівля самої вілли була обгороджена трохи важкуватою балюстрадою. На північно-східному розі височіла вежа — кругла вежа, яка, правда, мало пасувала до стилю будови. Крім того...

Гергард Ірінгс зусиллям волі стримав свою цікавість; він згадав, що повинен бути дуже обережним і зібрати все своє самовладання, щоб не збудити підозри в супутникові. Бо Ірінгсові було ясно: на такого битого і хитрого шахрая він ще ніколи не натрапляв. Правда, той привіз його до себе... Спершу вони їхали на розбитому, деренчливому опелі. Капот машини був стягнутий ременем, і вся вона, забризкана грязюкою й химерно розмальована рудими плямами шпаклівки, дуже пасувала до загального вигляду Мулакштресе, де вона якийсь час стояла. На цій машині вони проїхали людними вулицями центру на захід, через Бранденбурзьку браму, і біля Триумфальної колони звернули ліворуч. Біля вокзалу «Зоопарк» пересіли в іншу машину і стрілою помчали спершу по Канштрасе, потім по Афус.

Широкими сходами вони піднялись на третій поверх і пройшли довгим коридором. Доктор Шерц відчинив передостанні двері і пропустив свого гостя вперед.

Комісар опинився у великій кімнаті, — добрих шістдесят квадратних метрів. Крізь два високих вікна лилось світло сірого дня, що блідими смугами падало на підлогу, вкриту посередині пухнастим турецьким килимом.

Ірінгс зразу ж побачив, що він потрапив у бібліотеку. Вздовж стін стояли широкі, високі шафи, повні книжок. На якусь частку секунди в Ірінгсові прокинулася його постійна жадоба знань, яку йому ніколи не вдавалось заспокоїти. Яка шкода, що він прийшов сюди тільки у службовій справі! В цих шафах можна було б цілий день ритись.

— Прошу, колего, сідайте! — люб'язно сказав доктор Шерц, показавши на вигідне крісло. Навпроти крісла стояв масивний дубовий столик, за яким сів він сам.

Комісар Ірінгс тим часом підійшов до вікна і кинув погляд надвір. У нього це вже стало твердою звичкою,

майже інстинктом — складати собі якомога повніше уявлення про місце, куди він потрапив. Але від того, що він побачив зараз, йому на хвилину перехопило дух: крізь оголене гілля великого саду добре видно було довгий двір гаража, посеред якого стояв світло-сірий бетонний куб. Це ж та сама контора, про яку згадували в кабінеті доктора Горна! Ірінгс одразу зрозумів, що він попав до Якобсової вілли і що відділ у справах фальшивомонетчиків і ХІІ-а натрапили на слід тієї самої банди.

— Прошу! Чого ж ви не сідаєте,— повторив своє запрошення доктор Шерц.

Ірінгс відступив од вікна, обійшов столик і опустився в крісло. В голові у нього все змішалось. А що, коли просто оглушити цього типа? Прямо перед ним на столі стояв телефон. Можна було б зразу подзвонити в президіум. За чверть години у ворота влетять два десятки машин з поліцейськими, і вони тут усе догори дном перевернуть.

Ірінгс не довго думав, коли треба було пустити в хід кулаки. Він проводив половину свого робочого часу в шинках і різних кишлях і завдячував своїми успіхами не тільки тому, що крізь пальці дивився на дрібних шахраїв і це допомагало йому ловити великих. Не один раз йому вдавалось досягти своєї мети добрячим боксерським ударом. Але в даному випадку це навряд чи годилось. Бо цілком можливо, що телефон не підключено до міської мережі, і тоді...

— По-моєму,— почав доктор Шерц,— я вам уже продемонстрував своє довір'я, привізши вас сюди. Тому я думаю, що можна б уже відмовитись від нашого інкогніто. Мене звуть Шерц, доктор Ульріх Шерц.

«Той самий суб'єкт, що здавав Вольфові гараж. Видно, грає тут немалу роль»,— подумав комісар.

— Мене звуть Крюгер, Ганс Крюгер. Я, звичайно, сподіваюсь, пане доктор Шерц, що ви не зловживете знанням мого імені.

— Безумовно, безумовно, пане Крюгер. Це я просто так, для звертання. Але я думаю, що час перейти до діла. Значить, як ви мені вже недавно сказали в «Черепасі», ви даєте вісім процентів?

— Саме так. Сподіваюсь, що на цій основі ми зможемо домовитись. Якщо ж ви наполягатимете на ваших десяти, то мені дуже шкода, що я вас даремно потур-

бував. Загалом ваші банкноти мають досить гарний вигляд, але в них є різні дрібні косметичні дефекти: мені не подобаються водяні знаки, та й у гільйоширній сітці є деякі неточності — звичайно, їх видно тільки в лупу, але все ж таки...

Доктор Шерц злегка посміхнувся.

— У гільйоширній сітці... Хто ж це помітить? А як має виглядати справжній водяний знак — мало хто знає. Головне — аби він взагалі там був.

Там, де треба було поторгуватись, Ірінгс почував себе як риба в воді. І він натискав на всі педалі, щоб не видати себе. Тільки б вибратись звідси цілим!

— Цілком вірно, — кивнув він, — і я б вам дав без довгих слів десять процентів або й усі дванадцять, якби... якби ми жили в Західній Німеччині. Але, самі розумієте, ми не можемо не зважати на додатковий ризик при транспортуванні..

— Ну, добре, — несподівано поступився доктор Шерц, — згоден, згоден. Щодо мене, то навіть охоче. Я тільки не можу вам твердо обіцяти, що мій довіритель погодиться прийняти ваші умови. А тепер головне: які суми ви сподіваєтесь збувати?

Ірінгс задумався. Така несподівана поступка партнера не сподобалась йому. Погляд комісара блукав по кімнаті. Останнє проміння призахідного сонця химерно переломлювалось у скляних дверцятах високих книжкових шаф.

— Це буде видно, пане доктор. Тисячі дві-три на день. Але поки що, на перший раз, я хотів би взяти у вас... ну, скажімо, сто тисяч. При цьому я хотів зробити вам таку пропозицію: половину ви даєте за готівку, решту — в кредит. Я виплачую вам чотири тисячі марок одразу, а решту чотири тисячі — через кілька днів. Що ви на це скажете? Ви б допомогли моїй групі, так би мовити, зіп'ястись на ноги.

— Це не пропозиція, а здирство, — сердито сказав доктор Шерц. — Хто мені гарантує, що я справді одержу решту чотири тисячі?

В комісара наче камінь від серця відпав; йому було б ще приємніше, якби Шерц нагримав на нього. Але той для цього, очевидно, був надто добре вихований.

— Хто вам гарантує? Нам же треба більш ніж сто тисяч, я мушу прийти ще. Здоровий глузд вам гарантує.

— Мені цього замало,— сухо відповів Шерц.— Не всі його мають, ваш здоровий глузд.

— Ну, може, я приніс би вам що-небудь у заставу... Можна було б роздобути цінних речей, перснів, годинників на чотири тисячі марок...

— Авжеж,— холодно сказав доктор Шерц.— Хіба мало в Берліні ювелірів? Але я не переховувач краденого. Якщо дозволите, я, як досвідчений комерсант, дам вам пораду: починайте з малого, не розмахуйтеся зразу дуже широко, бо з цього ніколи добра не буває.

— Чому ви думаєте, що це обов'язково крадене? — заперечив Ірінгс. Шерц напустив на себе замислений вигляд і нічого не відповів.

За вікном уже сховався блідий диск сонця, почало смеркати. Темрява затоплювала всі куточки кімнати, непомітно повзла по стінах угору, повивала стелю. Зливалися тіні. Світлі отвори високих вікон погрозово втупились у присмерк кімнати.

Доктор Шерц відняв руку від свого м'ясистого носа і поклав її на стіл. Трохи нахилившись уперед, він сказав:

— Значить, чотири тисячі готівкою, а чотири тисячі коштовностями. Чотири тисячі готівкою... а втім, скажіть мені, ви коли-небудь бачили стільки грошей одразу?

— Звичайно...

— На стойці банку, мабуть?

— Звідки ви це взяли, чорт забирай! Я сюди не жартувати прийшов!

— Звідки я це взяв? Дуже проста річ: попервах криміналкомісар одержує три тисячі дев'ятсот марок на рік. Потім трохи більше — доплата на квартиру, і відрахування менші... Та що я вам розказую, ви й самі це добре знаєте, пане комісар Ірінгс!

У комісара мороз пішов поза шкірою. Він до крові прикусив губу. От так ускочив! І без зброї... Страх пронизав його; якусь мить він сидів наче паралізований. Потім схопився на рівні ноги.

— Нічого, сидіть, сидіть, любий колего... з супротивної партії,— промовив доктор Шерц своїм низьким, звучним голосом. Він був зовсім спокійний. Пальці його барабанили по столу, мов пальці піаніста; байдужими, наче сонними, очима він розглядав ворога.

— Вашу пукавку ви ж усе одно не мали права взяти

з собою на Мулакштрассе,— шпигнув він Ірінгса.— Не сердьтеся, вона б вам усе одно не допомогла. Тут вам може допомогти тільки одне: розсудливість. Ви, я бачу, маєте голову на в'язях. Давайте укладемо угоду. Працюйте на нас. Інформуйте нас про все, що замишляє проти нас відділ доктора Горна. Я вам гарантую, що в нас ви заробите більше ніж три дев'ятсот на рік...— Шерц раптом затнувся, очі його розширились, і він інстинктивно затулювся руками.

Кулак комісара Ірінгса влучив докторові Шерцу в обличчя. Окуляри розлетілись, скло врізалось у шкіру. Тоненька цівочка крові потекла по щоці й підборіддю. Доктор Шерц з тихим стогоном осів, повільно сповз із крісла і повалився на підлогу.

4

— Так, так, чудово, — сказав криміналдиректор Вюрцбургер, рослий, кремезний чоловік років шістдесяти, з зовсім білою головою і красивими чорними очима, який здавався років на десять молодшим.— Але ми більше не можемо дозволити собі жодної помилки. Минулого тижня наш керівник відділу у справах фальшивомонетчиків, криміналрат Шнабель, дав наказ обшукати одну друкарню, бо його комісар Ірінгс мав підозру, що там друкують фальшиві гроші. Завважте собі: мав підозру. Точних доказів у нього не було, і так воно й вишло: помилка.

— Це може з кожним статись,— заперечив доктор Горн.— І все-таки Ірінгс один з кращих наших детективів.

— Безумовно! — відповів криміналдиректор. — Але, на наше лихо, це була друкарня, в якій виготовляються брошури, плакати й листівки СДПН¹. А я, як ви, мабуть, знаєте, належу до ХДС². Ну, звичайно, цю справу так роздули, приплели сюди політику, і мене викликали

¹ Соціал-демократична партія Німеччини — реформістська урядовська партія, утворена в Західній Німеччині в 1946 році.

² Християнсько-демократичний союз — найвпливовіша реакційна партія ФРН, партія великої монополістичної буржуазії та поміщиків.

до бургомистра. Другого подібного випадку я за всяку ціну хотів би уникнути. Можете собі уявити, що мені довелося там вислухати!..

— Правду кажучи, ні,— признався доктор Горн.— Такі помилки бували завжди.

— Але в наш час, та ще тут, у Західному Берліні, їх не повинно бути. Для цього атмосфера занадто наелектризована. Та, на жаль, дорогий пане доктор, про вас у мене склалось таке враження,— і наша сьогоднішня розмова його підтверджує,— що ви явно недооцінюєте значення політичних факторів у нашій роботі. Ми тут становимо плацдарм західного світу проти навали зі Сходу. Боротьба проти комунізму і в наших завданнях повинна стояти на першому місці; та це ви й самі знаєте, нащо зайвий раз згадувати. Про це треба менше говорити, але ніколи не забувати!

— Без обшуку,— знову повернувся до свого доктор Горн,— я в цій справі не можу просунутись далі.

— Ах, так, ми на цьому спинились... Гм... Наскільки я бачу, обшук у гаражі «Зюд-вест» вимагатиме залучення підрозділів шутцполіції, якщо ви хочете розраховувати на успіх. Якби навіть я дав вашому відділу підкріплення на цей надзвичайний випадок, ви все одно не зможете зайняти всю територію гаража. Виникає небезпека, що вам відведуть очі і ви нічого не знайдете. Площа, на жаль, надто велика.

— Там приблизно два з половиною гектари.

— От бачите! А якщо врахувати ще можливість збройного опору, як це було з групою Мертеса минулого року, то менш як двома сотнями поліцаїв ви не обійдетесь.

Вюрцбургер замовк і почав розглядати свої наманікюрені нігті. Ці маленькі акторські паузи були вже давно знайомі докторові Горну. Спочатку криміналрат думав, що це робиться просто для зовнішнього ефекту; але пізніше він зрозумів: його начальник використовує ці паузи для того, щоб сформулювати свої думки і обдумати відповідь на можливі заперечення. В такі хвилини не варто було щось говорити: Вюрцбургер усе одно нічого не почує.

— Подібної операції,— заговорив нарешті кримінал-директор,— не вдасться приховати, якщо вона буде по-

милковою. Принесіть мені новий обвинувальний матеріал, пане доктор, тоді я охоче візьму на себе відповідальність.

— Але справа не терпить зволікання, пане криміналдиректор,— сказав доктор Горн, мимоволі повторивши слова Ірінгса.

Вюрцбургер провів рукою по своєму чисто виголеному вольовому підборіддю.

— Тут потрібна обачність, пане доктор. Зрештою, якісь два чи три дні нічого не вирішують. А вам тим часом, безумовно, вдасться здобути нові відомості.

Доктор Горн повернувся й пішов до дверей, але Вюрцбургер затримав його.

— А скажіть, колего Горн,— спитав він,— це правда, що ви розпочали слідство на підставі даних, одержаних від східної поліції?

Горн уже знав, що буде далі. Він кивнув.

— І ви думаєте, що цій інформації можна довіряти? — продовжував Вюрцбургер.— Ви ж знаєте, що вони там весь час вдаються до брехні й наклепів, щоб затруїти нам, західноберлінцям, життя. Я, між іншим, уже цікавився, що ви за цей час зробили. Безумовно, не виключена можливість, що вам удасться досягти успіху, але я в це не вірю. Звичайно, я залишаю на ваш розсуд, коли саме припинити розслідування. Але я був би вам дуже вдячний, якби це сталось якнайскоріше. В першу чергу розпорядіться, будь ласка, щоб зняли нагляд з телефону пана Якобса в Целендорфі. З прямим порушенням спокою громадян Західного Берліна на підставі комуністичних доносів я, на жаль, не можу миритись. Крім того, прошу вас передати мені для ознайомлення ті ваші матеріали зі Сходу. Я там щось чув про якісь відбитки пальців і протоколи...

Горн заклав руки за спину і мимоволі стис кулаки. «Звідки все це Вюрцбургеру відомо, хотів би я знати»,— думав він.

— І ще одне,— сказав криміналдиректор через якусь хвилину.— Якщо ви або хто-небудь з працівників вашого відділу ще раз зайдете у якісь стосунки з східною поліцією, то я змушений буду доповісти про це панові

Штумму¹. Цілком імовірно, що вас тоді притягнуть до відповідальності, а це було б мені надзвичайно неприємно.

5

Ірінгс бистрим поглядом окинув непритомного ворога і не втрачав більше ні секунди. Його висока постать заметалась від дверей до дверей. Всього їх у кімнаті було троє. Комісар повернув ключі, що стирчали зсередини в двох дверях, а треті замкнув одмичкою, яку він витяг з кишені. Потім схилився над Шерцом, шукаючи зброї. В кишені піджака він знайшов незграбний пістолет з вигравіруваним написом: «Драйзе, Рейнський металообробний і машинобудівний завод» і сховав його собі в кишеню. Бо Ірінгс знав: якщо цей доктор Шерц навмисне заманив його в пастку, то він усе як слід підготував і, безумовно, поставив варту на всіх виходах. У довгому лабіринті коридора й на сходах спроба втекти неминуче скінчиться кулею в спину. Лишалась одна можливість: протриматись тут, поки не прибуде підкріплення. Телефон! Через десять хвилин...

Гергард Ірінгс кинувся до телефону й зняв трубку. Тремтячи від нетерпіння, він притис її до вуха, але гудка не було. Він покрутив ручку, і через дві секунди в трубці, перебиваючи один одного, заговорило кілька голосів. Апарат був підключений до системи, що з'єднувала всі телефони Якобсового підприємства.

Почувши монотонний гомін кількох голосів у трубці, Ірінгс зрозумів, що апарат не зв'язаний з міською мережею. Він у розпачі випустив з руки трубку, і вона, як маятник, загойдалась на шнурі над самим килимом. Погляд комісара блукав по кімнаті, спиняючись на всяких дрібницях. Його увагу привернув широкий шкіряний корінець якоїсь дорогої книги, на якому золотом було витиснено: «Критика практичного розуму». Зусиллям волі він узяв себе в руки. Що робити? Все-таки доведеться спробувати втекти. Коридор, сходи, сад... сто можливостей наразитись на кулю. Але іншого виходу нема...

Раптом у комісара виникла нова ідея. А що, як цей доктор Шерц привіз його сюди без відома своєї банди?

¹ Поліцайпрезидент Західного Берліна, керівник усієї західноберлінської поліції.

Цілком можливо... Думав, що впорається сам або спокусить його видати службові таємниці; останні його слова наводили на таку думку. Якщо це справді так, то найкраще буде просто вийти й піти собі. І як це він зразу не подумав! А втім, можна пересвідчитись, треба тільки взяти трубку і послухати, що вони там балакають.

Ірінгс знову повернувся до телефону, але в цю мить на обох вікнах заgrimіли, падаючи, жалюзі. Неясний присмерк враз змінився цілковитою темрявою. Комісар кинувся до вимикача; ще входячи в кімнату, він помітив його біля середніх дверей. Він повернув вимикач, але світла не було.

Перед лицем смертельної небезпеки до нього повернулось усе його самовладання. «Ну що ж, хай ідуть, стрілятиму з темряви в світло»,— холоднокривно подумав він. А втім, шести патронів ненадовго вистачить, якщо... Ірінгс помацки знайшов стіл, крісло і нагнувся над тим місцем, де лишився лежати доктор Шерц. Напевно, у нього в кишені є запасний магазин...

Але доктора Шерца там уже не було. Комісар намацав тільки осколки розбитих окулярів. Його вже нема! Опритомнів! І десь чигає тут, у цій самій кімнаті, готовий на все!

Ірінгсові забило дух. Серце його стислось. Але це зразу ж минуло. Ірінгс мав залізні нерви. Він помацки повернувся на своє місце і спустив запобіжник пістоleta.

В коридорі почувся тупіт багатьох ніг. В двоє дверей одразу з силою вдарили чимсь важким. Затріщало дерево. Першими піддалися середні двері, і в слабенькому світлі, що проникало з коридора, комісар побачив кілька постатей, що майже беззвучно прослизали в кімнату і ставали попід стіною.

Ірінгс підняв руку, прицілився в напрямку дверей, спустив курок і зразу ж відскочив убік. Спалах пострілу на мить освітив кімнату, і комісарові здалось, що він побачив збоку за кілька кроків від себе якусь зігнуту постать. Раптом він відчув сильний удар у плече, ще один—вище коліна і на весь зріст простягся на м'якому килимі. Щось гостре глибоко вп'ялося йому під лопатку. В скляних дверцятах високих книжкових шаф спалахнули й розсипались тисячі блискавок. Потім Ірінгс втратив свідомість. Назавжди.

Увечері в круглій кімнаті Якобсової вілли знову відбулась нарада. Все було, як і вчора: лампа на овальному столі; червоне сяйво від каміна, в якому догоряли дрова. Зібралось «вузьке коло».

— Прошу, Уль,— з жестом нетерпіння сказав шеф.

Доктор Шерц, у якого під лівим оком був наліплений пластир, взяв у рот сигарету. Потім довго шукав сірники, нарешті знайшов і закурив. Затягнувшись, він зручно вмостився в м'якому кріслі, відкинувшись на спинку.

— А що ви, власне, хочете від мене почути?

— Дурне запитання,— сердито, знервовано випалив Джонні Літт.— Що трапилось сьогодні вдень, що робить поліція, що...

— Тихо, тихо, все по порядку, любий Джоне. Пробач, але це т в о е запитання дурне. Що робить поліція! Для вас поліція— це поліція та й годі, далі ваш кругозір не сягає. Ви забуваєте, що в карній поліції є два десятки різних відділів. Оскільки ми в нашій роботі,— на превеликий жаль, дозволю собі додати,— дуже різносторонні, ми маємо справу не з поліцією взагалі, а з кількома спеціальними відділами цієї неспокоїної установи.

— Це все словоблудство! — зневажливо кинув Боббі Кош.

— Ні в якому разі,— недбало заперечив доктор Шерц.— Звичайно, для вас це трохи складна матерія. Але поговорити про це не завадить. Один з наших давніх знайомих — фальшивомонетний відділ, з криміналратом Шнабелем на чолі. Ці панове вже півроку займаються нами, з чого ви можете судити, що за йолоп той Шнабель. Але цього не можна сказати про його комісара Ірінгса. Я мало не попався йому на гачок. Ще вчора увечері в цей час, коли я тут говорив про нього, я й гадки не мав, що він служить у поліції. Щасливий випадок,— інакше я цього не можу назвати,— в останню мить відкрив мені, з ким я маю справу. Його треба було за всяку ціну вивести з гри; ви вже знаєте, як це було зроблено. Я його, хоч і не без труднощів, відправив на той світ. Можете мені за це подякувати.

Доктор Шерц замовк, дожидаючись проявів вдячності. Натомість шеф сказав.

— Значить, тепер у нас на шиї ще й комісія в справі вбивства...

— Що ти! Нічого подібного,— люб'язно відповів доктор Шерц.— Ви, я бачу, й справді мало розбираєтесь у цих речах. Повноваження комісії починаються тоді, коли, висловлюючись барвистою поліцейською мовою, є в наявності речові докази вбивства чи хоча б підозра на вбивство. Для цього треба принаймні знайти труп. В нашому випадку труп, звичайно, не буде знайдено. Тому вважатиметься, що цей суб'єкт пропав безвісти. А це вже справа служби розшуку. Нам, друзі, її боятись нема чого, адже ці панове нас не знають. Натомість я застерігаю вас щодо відділу доктора Горна. Можете радіти, що серед вас є досвідчений юрист, який завжди може розтлумачити, з якою установою ви в даний момент маєте справу.

— Дурниці. Доктор Горн? А це що за цяця?

— Начальник відділу крадіжок із зломом. З цієї неділі він почав цікавитись нами. Ми сподівались, що й на цей раз інформації зі Сходу в нашій президіумі не візьмуть до уваги. На жаль, ми помилялись. Ірінгс був ворог № 1; його ми позбулись. Тепер ворогом № 1 став Горн.

— Так треба й цього позбутись, ясна річ! — нахабно кинув Боббі Копш.

— Припни язика,— сказав Якобс. Він, як людина спокійного, флегматичного темпераменту, з глибокою відразою ставився до непотрібного кровопролиття.

— Я попрошу мене більше не перебивати. Поки що в мої наміри входить тільки розтлумачити вам, у яке надзвичайно небезпечне становище ми потрапили; контрзаходи будемо обговорювати потім. Отже, відділення доктора Горна, за моїми останніми відомостями, складається з семи чоловік: його самого, комісара Вольфа, криміналсекретаря Ульмана і чотирьох нижніх чинів. Ульмана ми знаємо, це той, що в понеділок уранці приходив сюди і записав твоє алібі, Руді. Вольф — це той шпиг, що поставив у нас автомобіль; а Горн... ну, Горна ми теж знаємо. От кого нам у першу чергу треба стергитись...

На цей раз доктора Шерца перебив Літт:

— Відколи це ти знаєш Горна, Уль?

Доктор Шерц не відповів.

— Яке це тепер має значення, Джонні? — сказав Якобс.

— Я бачу, тут якісь секрети... я не розумію, як можна...

— Ну, годі! — крикнув Якобс, і Літт утихомирився.

Доктор Шерц струснув попіл з сигарети просто на килим.

— Панове, щось у вас у всіх нерви не в порядку. Краще було б, якби ви зараз не здіймали суперечок через дрібниці. Наше становище стало таким ненадійним, що я змушений висунути одну пропозицію, яка поставить нас перед дуже важливим рішенням.

— Що ж це за пропозиція? — спитав шеф.

— Коротко: пропоную вирішити, чи варто нам взагалі тут лишатись, чи не краще було б зовсім закрити нашу лавочку. Досить серйозна пропозиція, правда?

Всі звели очі на Якобса, який раптом рвучко випростався в кріслі. Запала важка, гнітюча тиша. Видно було, що в боса на язиці щось гостре, але він стримався і сказав холодно:

— Таке могло спасти на думку тільки божевільному! Звичайно, ми лишаємось тут. А хто боїться — будь ласка, держати не будемо.

Доктор Шерц теж випростався. Йому було не дуже-то легко відкрито виступити проти Якобса. Шпигнути грізного боса іронічним зауваженням, час від часу сказати неприємну правду йому в вічі — це було цілком у характері доктора Шерца; але те, на що він ішов зараз, було незрівнянно серйозніше.

— Я добре знав, що ти будеш упиратись, — почав він підкреслено спокійно. — Але скажи, чого ще ти хочеш тут ждати? Що ми тут можемо робити? Нічогосінько. Поліція стежить за нами, ми не маємо змоги провести ні однієї операції — ні тут, ні в східній зоні. Єдине, що ми можемо, це сидіти й ждати, поки пастка не закрийється. Ви що, — повернувся він до двох інших, — маєте охоту чекати до того часу?

Літт і Копш ухилились од відповіді; вони, очевидно, вичікували, що буде далі.

— Ах, так! — Якобс ледве стримував свою лютю. — А ти подумав, що в нас тут є, що ми тут кидаємо? Зви-

чайно, не подумав!.. Плоди трирічної праці! Віллу! Гаражі! Все підземне господарство! Лабораторію! Друкарський верстат! Чоловіче, ти що...

— Друкарський верстат треба вивезти,— спокійно сказав доктор Шерц і побачив, як очі Джонні Літта засвітилися радістю. Якобс розлютився ще дужче:

— Треба, треба! Нічого не треба! Нічого, я тобі кажу! Краще купимо цього Горна! І всіх інших!

— Купимо? — перепитав Боббі Копш: він не міг осягти своїм розумом усєї широти цього поняття.

— По три тисячі західних марок! — бушував Якобс.— А начальникові вдвічі більше! По-моєму, вистачить з них!

— Щось наш бос почав тисячами розкидатись,— стривожено промурмотів Джонні Літт. Цей дивовижний факт нарешті по-справжньому розкрив йому всю серйозність становища.

Доктор Шерц нахилився вперед і сказав тихо, але гостро:

— Чудово. Це твоя контрпропозиція. Вона нікуди не годиться, та все-таки... Тільки, будь ласка, не кричи так, Руді. А втім, я пропоную поставити це на голосування.

Якобс прикусив губу. Він не сподівався, що наразиться на такий опір. Бос давно звик до того, що останнє слово завжди лишалось за ним. Він ніколи не був дуже красномовний, та в нього й потреби ніколи не було вдаватись до риторичних пишнот, щоб захистити свою точку зору. Вистачало його авторитету, сили волі. Але тепер вони раптом дали осічку. В чому ж річ?

Якобс змусив себе заспокоїтись.

— Добре, проголосуємо. Хто за пропозицію Уля, хто хоче кинути нас у біді, хай піднесе руку!

Він явно хотів вплинути на Літта. Бос не дуже-то шанував демократичні принципи організації.

Доктор Шерц недбало, повільно підніс руку, в якій була сигарета, і підбадьорливо глянув на Джонні. Той явно вагався. Погляди всіх були звернені на нього. Раптом він мовчки підняв праву руку і сперся ліктем на стіл, щоб знову не опустити її під поглядом шефа. Голоси поділились порівну: два на два.

Доктор Шерц погасив сигарету.

— От бачиш, Руді, яка комедія виходить. Ми —

неправоздатна корпорація. Правда, до цього часу в нас було традицією, що тоді, коли голоси ділилися нарівно, ми підкорялися своєму авторитету. Але принаймні сьогодні, як виняток, ми повинні послухатись здорового розуму. Хоча б тому, що ми зараз сидимо на вулкані.

Якобс не відповів, бо йому нічогосінько не спало на язик. І доктор Шерц тим енергійніше продовжував наступ:

— Ми знаємо, що ти не без причин ввів Боббі до складу «вузького кола». Боббі завжди голосує разом з тобою. В гіршому випадку буває два на два, і тоді ти звичайно теж проводиш свою лінію. Але сьогодні я тобі кажу коротко і ясно: я далі на таке не згоден!

Понад усяке сподівання, Якобс лишився спокійним. Йому хотілося витерти піт з лоба, але він цілком слушно боявся, що це буде витлумачено як знак слабості і пошкодить йому. На щастя, йому нарешті спала на думку відповідь:

— Он як! Значить, тепер для різноманітності повинно бути навпаки? Коли буває два на два, танцювати під твою дудку, чи що?

— Зачекай. Це дурниці. Я вимагаю, щоб «вузьке коло» було перебудоване. Не чотири члени, а три або п'ять. Або вивести з складу Боббі, або ввести ще одного чоловіка.

— Кого ж тоді? — встряв у розмову Боббі, який боявся втратити право голосу у «вузькому колі»: це означало б зменшення окладу рівно наполовину.

— Є дві пропозиції. Перша — Лью Кросбі, друга — Александер Шенцлін. Третій варіант — вибуває Боббі.

Руді Якобс знову відкинувся на спинку крісла і сказав, на диво всім, уже зовсім іншим, лагіднішим голосом:

— Знаєш що, Уль: по-моєму, зараз не час зводити тут наші особисті рахунки. Якщо ти не заперечуєш, я б волів перенести питання про перебудову «вузького кола» на завтра. Про те, щоб Боббі вилетів, не може бути й мови. Про інші варіанти можна буде поговорити.

«Маневр ухилиння», — подумав доктор Шерц; але він зрозумів натяк. Бос, очевидно, хоче поговорити з ним про це наодинці. Чудово, це можна буде зробити зразу ж після наради. Перегинати палицю ні в якому разі не можна.

— Ну що ж... про мене хай і завтра. Але не пізніше...

— Добре,— перебив його шеф.— На сьогодні є ще які-небудь важливі питання на порядку денному? Уль, ти розслідував учорашній випадок. Довідався, хто то біг униз по сходах?

Доктор Шерц зняв окуляри — на ньому тепер були жовтуваті — й заходився протирати їх.

— На жаль, Джонні звалив тоді лампу,— продовжував Якобс.— Така невдача. Чи дурість. Можна й ще дещо подумати...

— Будь ласка, не церемонься. Що ти хотів сказати?

— Навмисне,— буркнув Якобс.

Джонні обурено схопився.

— Я можу подумати, ніби ти в'ївся на мене за те, що я зараз голосував проти тебе! Але це ще не дає тобі права на таку образливу підозру, яку я, пробач мені, Руді, не можу назвати інакше, як безсоромною... Не говорючи вже про те, що вона абсолютно безглузда і висмоктана з... що вона, по-моєму, абсолютно безглузда і висмоктана...

— Панове, панове! Спокійно! — обізвався доктор Шерц.— Руді, твоя підозра суперечить усякій логіці. Якби Джонні звалив лампу навмисне, це означало б, що він хотів захистити того, хто підслухував. Значить, він мусив би бути з ним у зв'язку. А в такому разі, той шпигун не мав би ніякої потреби підслухувати. Бо Джонні, як учасник наради, звичайно, міг би розповісти йому все, що ми тут обговорювали. Я думаю, що це ясно.

— Мав би, мусив би, міг би,— передражнив Шерца Боббі, але шеф одним поглядом урвав його. Якобс не зовсім зрозумів ці надто абстрактні для нього міркування, але він невиразно відчував, що Шерц має рацію.

Обговорювали ще й інші питання, але всі відчули, що сьогоднішній вечір проходить під знаком порушеної гармонії «вузького кола» — і це в той час, коли небезпека зростає з загрозливою швидкістю.

Коли нарада закінчилась, Якобс хотів, не попросившись, вийти з кімнати, але доктор Шерц затримав його.

— Руді, я хотів би з тобою ще про дещо поговорити. Зайдемо на хвилину до мене в бібліотеку?

— Гм... Ти хочеш зі мною говорити? Тільки не в бібліотеці. Я терпіти не можу книжкового духу. У моєму кабінеті!

Доктор Шерц з деякою неохотою пішов за ним. Як

і більшість людей, він найкраще почував себе в звичній обстановці кімнати, в якій він жив і працював, у якій знав кожний куточок...

7

Руді Якобс замкнув за собою двері й опустився в крісло з сталевих трубок. Доктор Шерц теж сів.

— Прошу, — простягнув він Якобсові свій портсигар.

Якобс похитав головою.

— Скажи, Уль, що мала означати твоя сьогоднішня поведінка на «вузькому колі»?

— По-моєму, я досить ясно висловлювався.

— Що?!

— Мова йшла, як ти, сподіваюсь, зрозумів, про твоє ненормальне панівне становище в організації. Мені вже остобісіло, що мене водять за ручку. Весь час здійснюються виключно твої ідеї, а нам лишається тільки підкорятись. Боббі своєю жажливою дурістю перетворює «вузьке коло» на посміховище. Це ж просто маріонетка: він, як папуга, повторює все, що ти пропонуєш. «Вузьке коло» збирається вже не обговорювати плани, а одержувати накази. Ти став диктатором.

— Ах, он як—диктатором!—пробурчав Якобс аж ніяк не ображено. В його голові цей вираз неясно асоціювався з іменами великих людей світової історії, й це потішило його самолюбство.— Думаєш, ти відкрив щось нове? Всі з цим погоджувались. Бо я вів вас від удачі до удачі.

— До цього часу — так. Але тепер почались невдачі. Наше становище гіршає з години на годину. Одним словом, ти дав маху, ти наробив помилок, тримав у себе людей, що мали судимості, хоч ми всі тебе застерігали від цього. А зараз ти збираєшся переплюнути всі попередні помилки — хочеш лишатись тут. Сьогодні я з небезпекою для власного життя відбив одну атаку поліції, і ми не знаємо, чи другу атаку взагалі вдасться відбити. От які наші справи!

Доктор Шерц зараз охоче підкріпився б чарочкою чогось міцного, бо під поглядом шефа його, незважаючи

на хоробрі слова, мороз проймав. Якобс неспокійно погойдувався в пружинистому кріслі. Нарешті він знайшов відповідь.

— Ти сам добре знаєш, що я в сто разів частіше за тебе наражаюсь на смертельну небезпеку. Ми лишаємось тут — і крапка. Всіх помилок уникнути не можна. Я відповідаю за них.

— Якщо висловлюватись точно,— заперечив доктор Шерц, хоч він уже побачив, що б'ється лобом об стіну,— про якусь відповідальність не може бути й мови. Твої права такі широкі, що ти вже не маєш обов'язків. Та й перед ким би ти мав обов'язки, перед ким тобі відповідати? Перед рядовими членами? Вони на тебе моляться, ніби ти бог; хоч насправді ти чорт. Про мене, хай буде чорт, аби тільки він знав своє діло. Але ти нездатний керувати складною обороною, до якої ми тепер змушені перейти. Що ти знаєш про методи роботи поліції? Дуже мало або взагалі нічого. Ти можеш розіграти по нотах операцію з сейфом, непогано володієш кулаками... Ну, нарешті, ще вмієш так поділити спільні прибутки, що тобі дістається подвійна пайка. На щось більше ти нездатний, а цього нам у даний момент мало.

Як не дивно, але ця нашпигована обра́зами й нападами промова не розлютила, а заспокоїла Якобса. Таке з ним бувало часто.

— Три роки ти задовольнявся другим місцем,— замислено промурмотів він.— А тепер раптом...

— Я не маю ні найменшого бажання наслідувати тебе. Тобі це, може, до вподоби — тримати віжки в руках; мені — анітрохи. Мені вже п'ятдесят років, і я збираюсь прожити ще двадцять чи двадцять п'ять. І в цю останню третину свого життя я зовсім не хочу морочитись з поліцією або з заздрісними й нещирими спільниками, як це доведеться тобі до кінця твоїх днів. Я хочу покинути всі справи і нарешті трохи порозкошувати. Для цього мені не вистачає тільки достатньої суми грошей. І я їх ніколи не зможу зібрати, якщо ти й надалі будеш мене і всіх інших так спритно обдурювати, як до цього часу. Зрозумів?

Якобс наморщив лоба. Він не розумів нічогосінько.

— Обдурювати? Тобто як!?

— Це я тобі охоче поясню. Візьмімо, наприклад, останній місяць, листопад. Тридцятого числа ти, як зви-

чайно, звітував перед «вузьким колом». При цьому ти назвав суму прибутків за листопад у розмірі п'ятдесяти шести тисяч марок. Чудово...

— А що, хіба це невірно?

— Та вірно, вірно. Я ж веду твою бухгалтерію, кому ж краще знати, ніж мені, що дійсно було заприбутковано п'ятдесят шість тисяч. В тому місяці було не дуже густо. Далі: від цієї суми треба відняти витрати в сумі вісімнадцяти тисяч марок, потім постійні оклади тих членів, що живуть за межами Берліна; всього їх у нас двадцять сім чоловік, це становить круглим числом тринадцять тисяч марок на місяць. І нарешті йдуть нагромадження; цього разу «вузьке коло» виділило для них дев'ять тисяч марок. Якщо відняти все це від суми прибутків, лишається шістнадцять тисяч марок чистого доходу. Ця остання сума мала бути виплачена двадцяти берлінським членам, причому учасники «вузького кола» одержують подвійну ставку. Таким чином, рядові члени мали одержати по шістсот шістдесят марок, а ти, Боббі Копш, Джонні і я—по тисячі триста двадцять, чи не так?

— Ти ж знаєш, що я...

Доктор Шерц не дав йому договорити: він наче хотів приголомшити його цифрами.

— Я знаю, що треба було десь узяти дві тисячі марок надбавки за ризик для тих, хто збуває фальшиві гроші. Ти сказав, що рядові члени невдоволені нашими принципами дільби, й під цим приводом запропонував зібрати потрібні дві тисячі, відрахувавши у членів «вузького кола» по п'ятсот марок. Тепер виходить така картина: рядові члени одержали по шістсот шістдесят, я—вісімсот двадцять. А ти... ти поклав у кишеню три тисячі триста двадцять. Невеличка різниця, правда?

Шефові на якусь мить відібрало мову; а коли він уже хотів відкрити рота, доктор Шерц заговорив знову.

— Мені твоє здивування зрозуміле, бо ти й сам уже як слід не знаєш своїх прибутків. Тому я хотів би поновити в твоїй пам'яті ту обставину, що ми, крім темних справ, маємо ще легальне підприємство: бензоколонки, гаражі, ремонтну майстерню, транспортну контору. Вони за останній місяць дали чистого прибутку дві з половиною тисячі марок; їх ти, як звичайно, мовчки поклав у кишеню. Ось звідки в мене вийшло три тисячі триста двадцять! Насправді ж...

— А прибутковий податок? — розлючено заревів Якобс.

— Еге ж, останню сорочку з тебе, бідолахи, зняли!.. Насправді ж твої прибутки ще значно більші. Офіційна зарплата твоїх робітників існує тільки на папері: ти її ніколи не виплачував. Дивно, що на це й досі ніхто не звернув уваги. Сума зарплати становить приблизно п'ять тисяч марок. Отже, ти щомісяця маєш круглим числом вісім тисяч; це в десять разів більше, ніж я. От на цій підставі я й говорю про обдурювання!

Бос судорожно вчепився в блискучі хромовані бильця крісла. Якусь хвилину панувала зловісна мовчанка. Нарешті він трохи підвів голову і з свистом втягнув носом повітря.

— Я міг би багато чого сказати, — буркнув він, — наприклад, гараж — це моя власність, чорт забори! Забезпечує маскуванню — не забувай. Не загризайся зі мною! А то я тобі... ти й рота роззявиш!

Тут Якобса прорвало. Він ударив кулаком по столу, стіл підскочив на своїх трубчастих ніжках, перекинувся й заgrimів по підлозі. Якобс сам не сподівався на таке. Він спантеличено дивився на те, що накоїв.

Доктор Шерц ясно відчув, що зайшов надто далеко. Тепер він мовчав, і слово перехопив Якобс.

— Завваж! Ете Йордан, цей чортів п'яниця, сьогодні вдень мало нас не завалив. Тепер сидить у підвалі, має час подумати. Біля нього собака на ланцюгу — тільки-тільки не дістає до його кутка. Будь певен...

Він коротко, здушено відкашлявся.

— Будь певен, це його приведе до пам'яті! І будь певен, ніхто не посміє й писнути, так само як і він...

Доктор Шерц ехидно всміхнувся.

— Непогана ідея, Руді! Пересаджаємо один одного, щоб поліції потім було менше клопоту.

— А хоч би й так! Раз я вже ступив на цю доріжку, я не побоююсь нічого, щоб надалі... щоб надалі... — він збився. — Можеш базікати, що завгодно, — тут, між нами. Але як іще раз таке трапиться на «вузькому колі», то я потурбуюсь... то я тобі гарантую, що та остання третина твого життя, про яку ти так мрієш, просто відпаде. Зрозумів?

— Що ж тут було не зрозуміти, — сказав доктор Шерц і встав. — Я знаю, що на твоєму боці більшість

берлінських членів. Але не забувай, що я тримаю в руках усі — так, усі! — зв'язки за межами міста. Добраніч. Він майже беззвучно причинив за собою двері.

РОЗДІЛ П'ЯТИЙ

1

Александр вийшов з аеропорту. Понад тротуаром Колумбіаштрасе виблискував нікелем і лаком довжелезний ряд розкішних американських лімузинів.

Треба було десь перепочити, і він пішов по Темпельгофердам шукати яке-небудь уже відчинене кафе. Було ще дуже рано, але невдовзі йому пощастило.

Александр сів у кутку, замовив кухоль пива і спробував обдумати своє становище. Він пробував зробити це ще в дорозі, але так нічого і не вирішив.

Маленька закусочна швидко наповнилась людьми. Це, видно, були мулярі з будови поблизу, що зайшли перед початком робочого дня перехилити чарочку. Може, серед них були й робітники з нічної зміни. Александр не звертав на них уваги; він стільки бачив і пережив за останні дні, що вже нічого не міг сприймати. Але безперервний рух, тупіт ніг, брязкіт склянок дратували його і перебивали хід думок. Він був надто втомлений для того, щоб думати по-справжньому, і тому вирішив трохи задрімати.

— Мене щоразу зло бере, — заявив чийсь голос поруч з ним.

— Гм... Чому це? — спитав другий.

— Та коли я бачу оту дурнувату штуку.

— А, «Пам'ятник повітряного моста»!

— А що, хіба не жахливо?

— Авжеж, трошки смішний. Він уже півроку там стоїть, час би й звикнути.

— До цієї чортівні я ніколи не звикну. І оце називається пам'ятник? Це ж поламана виделка! От на що йдуть наші гроші...

Александр сховав обличчя в долоні і задрімав на кілька хвилин. Він стрепенувся, коли хтось, пробігаючи, штовхнув його й промурмотів на ходу вибачення. В раптового спалахові страху рука його сіпнулась до портфеля, але зразу ж заспокоєно повернулась назад. Долари були цілі.

Потім він знову поринув у неспокійну дрімоту, і йому приснився дивний сон. Не фантастична маячня; сон був дивний тим, що точно відтворював дійсні події, півгодини з власного життя Александера. Вже понад шість років минуло з того часу, і він давно забув цю пригоду. А тепер вона розгорталась перед ним з дивовижною точністю, у всіх подробицях. Наче раптово відкрилась якась давно засипана комірчина його пам'яті.

Він стояв у переповненому, як звичайно в ті часи, вагоні: їхав з Дармштадта, з табору «А-21», додому, в Гамбург. Хоч рідних у нього там уже не було, але все-таки був один знайомий.

Александр був на волі всього три чи чотири дні, але в кишенях у нього було вже не густо.

Поїзд монотонно грюкотів на стиках рейок. «Ні-і, це було останній раз, — сказала якась жінка біля Александера. — З мене вже досить, більше я через кордон не піду. Всього позбулась!» — «Поліція чи росіяни?» — компетентно спитав хтось. «Та ні, чуєте, у мене був рюкзак і важкий чемодан. Якись два чоловіки взяли мене перевести. Вже йдемо по нічийй землі, знаєте, кругом ліс, ніхто там точно не знає, де той кордон... Коли раптом просіка, ходить вартовий-росіянин. Ті, що мене вели, обоє кажуть: переходити треба по одному. Спершу один, потім я, потім другий. Перший — той за пачку сигарет усю дорогу ніс мені чемодан. Так той перший, чуєте, як дремене з чемоданом! Перебіг і сховався на тім боці за деревами, вартовий нічого й не помітив. Тоді другий бере мій рюкзак, щоб мені легше бігти, я кидаюсь через просіку. Перебігла...» — «Та ми вже цю історію знаємо», — докинув хтось, і всі в купе, як один, оскірились зловтішною посмішкою. «Перебігла я благополучно, дивлюсь, того, що побіг першим, ніде нема, ви тільки подумайте, а той другий теж не йде...» Але її вже ніхто не слухав. «От дурепа», — подумав Александр.

Поїзд зупинився біля перону ганноверського вокзалу. Александр вийшов з вагона і пристроївся до «хвоста» біля віконця каси. Коли надійшла його черга, він подав касирові свій «Discharge-paper»¹, де як місце призначення був указаний Гамбург, і попросив квиток. Але тут виявилось, що в нього не вистачає грошей. Касир зни-

¹ Посвідка про звільнення (англ.).

зав плечима, задні відтіснили Александера од віконця. Він розгублено став збоку. «А що, в тебе, хлопче, продати нічого? — сказав йому якийсь чоловік. — Я тобі за валянки хоч зараз дам п'ятсот марок». Александер почув ще кілька подібних пропозицій. Бомбосховище на ганноверському вокзалі було в ті часи чи не найбільшим спекулянтським і злочинським кублом у всій англійській зоні. Хтось попередив Александера про це; він вийшов з-під напівзруйнованого перекриття перону і сів осторонь на сходах.

Стояла тепла осінь, можна було б обійтись і без валянок, якби в нього була друга пара взуття. Але нікуди не дінешся, щось доведеться продати. Він трохи подумав, нарешті розв'язав рюкзак, у якому було все його майно, і почав порпатись у ньому. Щось повинно знайтись. Може, цей кусок мила? Ні, він йому ще знадобиться... Хіба оцю пачку тютюну?

Раптом на нього впала якась тінь: «Що, вояко, продаєш?» Два спекулянти, досить пристойно одягнені, нахилились над ним і почали обдивлятись білу пачку, яка пахла скоріше фініками, ніж тютюном.

«Що, амі?» — «Та бачиш же. А що даси?» — «Твій же товар, твоя й ціна. Кажи, скільки хочеш?» Як звичайно, хвилину чи дві перекидалися різними словами, поки не було названо ціну: вісімдесят марок. Александер, який ще в таборі навчився торгуватись, чекав звичайної на цій стадії співчутливо-зневажливої посмішки, але він помилився. Той, що перший заговорив до нього, взяв пачку, покрутив її в руках і сказав: «Роберт, заплати йому». Роберт поліз у кишеню штанів і витяг товсту паку грошей, вигляд якої заспокійливо вплинув на Александера. Він подумав: «Цей дав би й дев'яносто». Тим часом зібралась купка цікавих. Роберт сердито оглянувся навколо і нарешті почав рахувати. «П'ять,— сказав він і поклав Александерові на долоню п'ятірку.— Десять»,— флегматично продовжував Роберт, але другого папірця наче забув покласти. «В чому справа?»—спитав Александер. «Та ні в чому»,— сказав Роберт, захватив гроші назад у кишеню, повернувся й пішов. Перший теж уже десь зник.

Александер стояв ні в сих ні в тих. У полоні такого не бувало. «Що ж це ти, хлопче,— сказав хтось із присутніх,— на такий гачок попався». — «А що він зробить,

вони його ще відлущують і заберуть усе».— «Пачка тютюну — дрібниця, це тобі за науку»,— патякала одна жінка. «Он же поліцей — підіть заявіть»,— сказав якийсь пан, що, видно, знав кращі часи. Всі засміялись ще голосніше, ніж недавно в поїзді. «Це ж підлість»,— промурмотів хтось; але ніхто й пальцем не ворухнув, щоб допомогти...

Александр прокинувся. Як звичайно, він зразу не міг добрати, де він, і кілька секунд безтямно дивився на брудну підлогу. Батарея опалення поруч з ним пашила нестерпним жаром. Від стін смерділо застарілим тютюновим чадом.

Александр квапливо намацав портфель. Цілий... Чашка міцної кави зовсім прогнала сон, і він почав обмірковувати своє становище. Ясно було одне: він потрапив до рук злочинцям, які спочатку обіцянками, а потім погрозами змусили його взяти участь у грабунку великого масштабу. Те, що він не брав безпосередньої участі у самому акті крадіжки, не мало ніякого значення. Він переправляв украдені документи далі, отже, безперечно був співучасником злочину.

Тому найпростіший шлях був для нього закритий. Він не міг просто піти в поліцію і про все розказати. Як колишій працівник карного розшуку, він добре знав, що його звідти не відпустять, а візьмуть під попередній арешт. Бо коли він признається в такому тяжкому порушенні закону, хіба йому повірять, що за ним нема більше ніяких гріхів? Потім, на суді, доктор Шерц навряд чи намагатиметься вигородити його в своїх зізнаннях. Суд теж просто не повірить, що його примусили взяти участь у злочині погрозами— цього ж ніхто не засвідчить,— а зверне особливу увагу на те, що його спокусили великою сумою грошей. Можна передбачити також, що пошлють запит у гамбурзьку поліцію і дізнаються, що він влітку тисяча дев'ясот сорок восьмого року вже раз привласнив сто марок. Прокурор скаже, що між привласненням сотні марок і співучастю в викраденні мільйонних цінностей, безумовно, треба шукати цілий ланцюг інших злочинів, які, на жаль, лишилися невідомими суду, тому що обвинувачений свого часу визнав за краще втекти в східну зону; присяжні скажуть: «Винен», і його присудять... скажімо, до двох років позбавлення волі. Такий або подібний буде дальший розвиток подій, якщо

він зараз піде в поліцію. Два роки? Може, й менше, бо західноберлінські суди, як він чув, дуже поблажливо ставляться до людей із східної зони. Але все-таки — «судимість», «судимість», «судимість»... Це слово все життя каменем висітиме на ньому.

Александера морозило, хоч від батареї струменіло тепло. Кілька хвилин він розмірковував, чи не переслати анонімно частину грошей, які він мав при собі, потерпілому заводу, щоб там могли за ці кошти розпочати нові дослідження і хоч частково компенсувати втрату... «Все це дурниці — тільки заспокоїлива пілюля для сумління», — промурмотів він з гримасою огиди і зневаги до себе.

В цю мить йому згадався той сон. Чи, може, то був і не сон? Скоріше ланцюжок спогадів у напівдрімоті. Александер знову пригадав усе до найменшої подробиці. «Так було тоді, так і тепер, — подумав він. — Неодмінно я мушу вклепатись... Я поведився, як дурень, нерішуче, боягузливо. Сам винен, що вскочив у цю халепу. Але це останній раз! Вони в мені помилились. Надалі я буду пильнувати; може, прикинусь, що я з ними заодно, а при нагоді виведу на чисту воду всю компанію, особливо цього доктора Шерца...»

«Я їх провалю, я помщуся!» — обпекла його ця думка, і в Александера одразу полегшало на душі. Досі ним розпоряджались інші, він був зняряддям у чужих руках; але віднині так більше не буде! Александер не думав про небезпеки, які таїв у собі цей сміливий план. На кілька хвилин він поринув у мрії: в його пам'яті спливали кадри захоплюючих детективних фільмів. Зовсім забувши про те, що в нього нема ніякої зброї, Александер уявив себе переможцем після шаленої перестрілки. Заплющивши очі, він дав волю своїй фантазії. Але це тривало недовго. Поступово юнацький захват вивітрився. Лишилось тільки рішення. Александер розгорнув план міста і повернувся до прозаїчної дійсності. Іспанська алея? Де ж це?

Александер не знав Берліна. Він був чужий у цьому величезному місті і тепер усвідомив, що це аж ніяк не допоможе йому здійснити свій план. Коли він сам, без сторонньої допомоги, хоче побороти цілу організацію злочинців, то він повинен принаймні знати майбутнє бойовище. І Александер вирішив спочатку вивчити район Целендорф і околиці будинку на Іспанській алеї, адресу

якого йому дав Кросбі. Крім того, треба знайти собі квартиру. Долари він одвезе тільки ввечері...

«Тільки ввечері? Що, знову злякався?» — подумав він, уже не довіряючи сам собі. Промайнула думка — написати поліції анонімного листа. На випадок, якщо його план зірветься.

Але він зразу ж відкинув цю думку. Анонімні листи — це не його стиль. Крім того, він міг сповістити поліції тільки те, що знав сам, а цього було так мало... Лише одна адреса, що любісінько могла виявитись адресою людини з незаплямованою репутацією, невинного посередника, до якого абсолютно неможливо причепитись.

«Нічого, якось упораюсь! — сказав собі Александер. — А тоді можна буде з легким серцем іти в поліцію: тоді буде ясно, на чиєму я боці. Впораюсь! Усе залежить від того, чи зумію я втертись у довір'я до банди. Моя успішно завершена місія і привезені долари полегшують це завдання. Треба висадити їх у повітря зсередини! Так, зсередини — оце правильний метод!..»

2

Александер зійшов з електрички на станції «Целендорф-Вест» трохи розчарований. Йому раніше стільки доводилось чути про берлінський міський транспорт! А тут, виявляється, нема нічого особливого. Нічим не краще, ніж у Гамбургу. Навіть ескалатора немає.

Він проминув кіоск, ущерть напханий газетами і всякими сумнівними журналами, і спустився вниз по сходах. Під мостом Александер здибав поліція в голубувато-сірій уніформі («наче авіаційна», — подумав він) і в зеленому кашкеті, з гумовим кийком у руці. Александер спокійним голосом спитав його, як пройти на Іспанську алею, і той чемно пояснив йому.

Александер довго тинявся вулицями; він і сам не помічав, як сповільнюються його кроки. В грудях зростало важке почуття. Зараз він знову потрапить у тенета організації, яка буде стежити за кожним його кроком і жбурлятиме його, куди захоче, наче безвільну ганчірку.

Але він узяв себе в руки. Онде вже той будинок,

який він шукає! Невеличка гарненька вілла, огорожена свіжофарбованим парканом, ховається серед молодих канадських ялин.

Александр перейшов через вулицю, спинився перед білою хвірткою і почав розглядати прибиті на ній таблички. На першому поверсі живе якийсь лікар. А он — вицвіле прізвище людини, яку він шукає: Дойчман. Александр глянув на годинника: скоро дев'ята година, не сплять же вони й досі. Він подзвонив.

Хвіртка зарипіла, Александр пройшов палісадником. Двері будинку були незамкнені. Він піднявся нагору. На сходах пахло лінолеумом, фарбою і мастикою для паркету. У Александра болісно заколотилось серце. «Старайся говорити якомога менше»,— застеріг він сам себе. З ким же він зараз зустрінеться? Хоч його пекла змішана з страхом цікавість, він ішов, низько опустивши голову, і підвів очі, тільки ступивши на останню сходинку.

Його погляд упав на темноволосу молоду дівчину в плащі, яка стояла в напіввідчинених дверях. Вона, видно, вже зібралась іти.

Александр подумав: «Гарна... не гірша за Брігіту,— а потім:— Може, я переплутав номер будинку? Але ж прізвище...»

— Ви до мене? — почув він її голос.

Александр зняв капелюха й поліз у кишеню плаща. Там лежав рекомендаційний лист, якого йому дав Кросбі. Він нерішуче крутив конверт у руці.

— По-моєму, так. У мене тут записка... це ж ваша адреса?

— А можна подивитись, що там у вашій записці?

— Будь ласка.

Дівчина злегка всміхнулась — зовсім не глузливо, ні, це вона сміється не з його неголеної бороди. Як би це сказати? Мило; так, мило...

— Ах, це ви.— Александр відчув на собі її уважний погляд. — Прошу, заходьте!

Він увійшов у маленький передпокій.

— Вам доведеться тут трохи почекати. Сідайте, будь ласка! — Вона відчинила двері в кімнату і показала на крісло.

Александр сів. «Витерта шкіряна куртка, нечищені черевики, зарослі щоки — гарне ж я на неї справив вра-

ження! — з досадою подумав він.— Навіть не відрекомендувався, йолоп!»

Дівчина ввійшла в кімнату і поставила перед ним склянку молока.

— Не смійтеся, будь ласка, але нічим кращим я зараз не можу вас почастувати... Ви приїхали з Західної Німеччини? — перебила вона його заперечення.

— Так...— Не знаючи, чи можна ще що-небудь їй сказати, Александер замовк, зніяковіло взяв склянку з молоком і випив його великими ковтками. Він здавався собі дуже незграбним.

— А...— Дівчина знову посміхнулась, як тільки що біля дверей, але Шенцлін відчув, що її великі сірі очі уважно розглядають його. «Їй не більше як двадцять два роки,— подумав він, ставлячи склянку на стіл.— Цікаво, яку вона тут у них грає роль?»

— Літаком,— пояснив він, щоб не здатись цілковитим дурнем.— Але поки що я більше нічого не можу вам сказати.

— А, літаком! Ну, добре... На жаль, мені доведеться вас на якийсь час залишити самого; я вас замкну. Не більше як за півгодини прийде людина, з якою ви будете говорити. Всього кращого!

— До побачення.

«Швидко вона од мене відкараскалась,— подумав Александер, коли дівчина зачинила за собою двері.— Звичайно, з таким співрозмовником, як я... Навіть за молоко не подякував».

Він почув, як клацнув замок. Кроки віддалялись. «Може, я побачу її з вікна»,— подумав він і підвівся. Але вікно виходило в сусідній двір. Шкода... «Вона сказала «півгодини»? Авжеж, півгодини!..»

Александер добре знав, що такі «півгодини» звичайно розтягуються вдвічі. Знічев'я він почав розглядати кімнату. На столику стояв маленький приймач. Александер покрутив регулятор. Американці передавали танцювальну музику. У нього трохи покращав настрій. «Цікаво, чи вона тут сама живе,— подумав він.— Це можна з'ясувати. Але... гм... не дуже чемно буде, якщо я почну так безцеремонно тут ритись. А чом би й ні, коли вона з їхньої банди? Правда, важко повірити: вона тримається так невимушено, так мило... Я міг би її полюбити».

«І телефон у неї є!» Александер оглянув маленький

чорний апарат. За диск була застромлена записочка. «84-98-48 не можна!» — було тоненько написано олівцем.

«Дивно,— подумав він.— Що б це могло означати. «84-98-48 не можна!» Очевидно, не можна дзвонити? Раптом йому сяйнула одна думка; він зняв трубку і набрав цей номер. Кілька секунд чути було сигнали, потім у трубці клацнуло і чийсь голос відповів:

— Гараж «Зюд-вест» слухає.

Александр поклав трубку. Гараж «Зюд-вест»... Чому це туди не можна дзвонити? Дурниці! Тут, напевно, щось зовсім інше.

А чи не все одно? Краще піти в ванну і поголитись. Давно вже час!

Александр іще голився, коли біля воріт зупинилась автомашина. Невже так швидко?..

На сходах почувлися чийсь кроки. Клацнув замок, хтось увійшов у кімнату.

— Алло! — гукнув писклявий, неприємний голос.— Де ви заховались?

— Я тут,— озвався Александр, виходячи з ванної.

В кімнаті він побачив маленького чоловічка років тридцяти, з гидким прищуватим обличчям, що розвалився в кріслі і навіть не подумав устати.

Александр не бачив причини, чому він повинен бути чемнішим. Він сів у друге крісло, не сказавши й слова. Хай починає перший.

Той так і зробив.

— Хто ви такий? — спитав він.

— Ви теж іще не відрекомендувались.

— Ваше діло відповідати!

— Тільки не вам.

— Ах, так! Тоді давайте сюди гроші, долари. Ану, швидше!

— У мене з собою ніяких грошей немає, тим більше — доларів.

— А он, у портфелі,— гість простяг руку.

Александера вже почала дратувати нахабна поведінка незнайомого. Він схопився з крісла й гримнув:

— Ану, геть руки, бо ви в мене зараз вилетите звідси!

Незнайомий, здавалось, нітрохи не образився. Навпаки, він заговорив значно чемніше:

— Заспокойтесь, колего. Я вашого портфеля не зачеплю. Ви тільки дайте мені відповідь на одне питання, тоді ми з вами зразу порозуміємось. Ви знаєте Кросбі, Лью Кросбі? Чули коли-небудь таке прізвище?

— Ні. А ви пан Дойчман?

Невідомий встав. Він був зовсім низенький.

— Копш,— сказав він.— Моє прізвище Копш.— І простяг Александерові руку, незграбно вклонившись. Александер холодно потис його пальці.

— Моє прізвище ви знаєте. Ви великий нахаба, пане Копш.

— Ну, ну, не треба так гарячитися,— заспокоїв його Боббі Копш.— Інакше не можна було, це був, так би мовити, екзамен.

— Що-о!?

— Екзамен. На благонадійність.

Александер здивовано втупився в нього і постукав себе пальцем по лобі.

— У вас тут що... не все гаразд?

— Не вірите? Про мене. Але все-таки ви його витримали, і я тепер можу дати вам адресу нашої фірми.

— Ох, який же він був важкий, цей ваш екзамен! — сказав Александер.— Я дуже радий, що витримав його. Тут хто завгодно може зрізатись. Ех, голова, голова! — І знову постукав себе пальцем по лобі. «Неприємний тип»,— подумав він.

Боббі Копш відчув насмішку і огризнувся:

— Витріть краще піну з щоки... Ви, звичайно, не знаєте, куди тепер податись з вашими доларами. Я можу вас підвезти.

— Гараж «Зюд-вест»,— сказав Александер навмання і прочитав на здивованому обличчі Копша, що слова його влучили в ціль. Це ще більше зміцнило в ньому почуття власної вищості.

— Про те, щоб поїхати зараз, не може бути й мови. Я приїду десь по обіді.

— А гроші ви мені теж не віддасте? Там же всі ждуть не діждуться.

Александер засміявся.

— Тоді мені довелось би спочатку проекзаменувати вас на благонадійність, пане Копш.

— Значить, не хочете. Тоді я поїхав. А ви поки що

ждіть тут, я вас сповіщу. Тільки телефоном не користуйтеся — за нами ще стежать.

— А я й не думав. Я зараз лягаю спати. Давно вже не спав по-людському. Ну, вшивайтесь звідси.

Боббі Копш пішов. «Отак з ними й треба,— перекопував себе Александер.— Рішуче наступати, тоді я їх обкручу кругом пальця. Я ще вам себе покажу! Іще побачимо, хто кого!»

3

Десь опівдні двері бібліотеки у Якобсовій віллі відчинились, і ввійшов Джонні Літт.

Доктор Ульріх Шерц, який саме кінчав обідати, підвів очі і встав, явно зраділий.

— Добре, що ти прийшов, Джонні! Сідай ось тут!

Він показав на те саме крісло біля дубового столика, у якому двадцять годин тому сидів Гергард Ірінгс. Літт нерішуче сів. Після того, що сталося тут учора, йому було не вельми приємно заходити сюди і сідати в це крісло.

Доктор Шерц спорожнив тарілку з компотом і поставив її на піднос, де вже стояло кілька тарілок і мисочок з недоїдками, потім витер губи салфеткою, витяг золотий портсигар і подав його своєму гостю.

— Турецьку, Джонні?

— Дякую.— Літт закурив.

Кімната сповнилась ароматом дорогого тютюну. Джонні Літт мерзлякувато притулився до спинки крісла. Його погляд блукав за вікном. Над голими деревами саду висіло сіре осіннє небо. Літт жадібно, нервово затягався сигаретою.

— Ти просив, щоб я зайшов поговорити з тобою, Уль. Нас тут ніхто не почує? Я маю на увазі двері...

— Авжеж,— сказав доктор Шерц.— Цілком можливо. Але цьому легко зарадити.— Він підійшов до середніх дверей, біля яких стояла радіола, і поставив пластинку. Залунала мелодія вальса.

— Ця радіола — дуже корисна річ,— промовив він, повертаючись до столу.— Вона стоїть біля дверей і грає собі, а я тим часом балакаю з ким хочу біля вікна. Якщо кому заманеться підслухувати під дверима, то він почує

тільки музику — про мене, хай слухає її скільки завгодно.— Шерц знову сів.

— Отже, Джонні, ти сам добре знаєш, як стоять зараз наші справи. Паскудне становище. Ми обидва сидимо на пороховій бочці, під яку з двох боків підкладено запалений гніт...

— Правда, правда. Я навіть не знаю, хто для нас небезпечніший: поліція чи бос.

— Якобс. Якби його усунути і я взяв до своїх рук берлінське ядро організації, тоді поліція для нас була б уже не страшна.

— Цебто як?

— А я б уже потурбувався про те, щоб при обшуку не знайшли ні крихітки такого, що могло б нас скомпрометувати. Так. Тільки Якобс з своєю безрозсудністю й ідіотською легковажністю робить поліцію небезпечною для нас. З другого боку, він ясно відчуває, що ми його через це хочемо, висловлюючись делікатно, висадити на берег. Вірніше сказати, відчував. З учорашнього дня він це знає напевно.

— Тобто як?

— Вчора після екстреного засідання «вузького кола» ми з ним мали розмову. Я не церемонився, різав йому правду в вічі...

— А тим часом він, не погодивши цього з «вузьким колом», посадив трьох членів у підвал! — збуджено випалив Літт. Його довгі тонкі пальці тремтіли.

— Що ти кажеш? Трьох? Я знаю тільки про Ете Йордана...

— Йордана? Так це ще вчора! А сьогодні, півгодини тому, забрали обох моїх хлопців від друкарського верстата. Це, видно, має бути попередженням для мене.

— Я теж так думаю. Власне, нам уже давно час діяти, але...

— Що — «але»? Треба щось робити, Уль! Може, сьогодні ввечері нам уже буде капут!

— Може й так,— холодно сказав доктор Шерц.— Може, ти й маєш рацію, Джонні. Але ми неспроможні нічого зробити. Ми не можемо вчинити двірцевий переворот. Ми — самотні!

Він вимовив ці слова з трагічною величчю, з тим театральним пафосом, який завжди був у нього

напоготові і з допомогою якого він до цього часу вмів кого завгодно переконати у щирості своїх намірів.

Якийсь час обидва мовчали. З радіоли лився безпервний потік віденських вальсів. Доктор Шерц перехилився через стіл і приглушеним голосом почав:

— Якобс вирішив лишитись тут, він хоче ризикнути. Але не пізніше як через сорок вісім годин сюди нагряне поліція — і з приводу фальшивих грошей, і з приводу потсдамської історії. З усього видно, що цей божевільний Горн сприйняв її не так, як ми сподівались. Наскільки я знаю нашого боса, він пожертвує всіма нами до одного, тільки не собою. Але я вже постараюсь, щоб він не вислизнув. Як — це полиш мені; в мене є вже одна ідея. З решток організації я створю за межами міста нову групу, без Якобса, без Боббі Копша і їхніх прихвостнів. Ядром підприємства буде друкарський верстат. Ми більше не будемо працювати в різних галузях, ми друкуватимемо гроші — в одному сільському будинку в Ольденбурзі, який я вже давно маю на прикметі. Ти очолиш виробництво, я беру на себе збут, — і все піде як по маслу. За рік-два понапихаємо добре кишені й заживемо собі спокійно. Оце мій план. А зараз не будемо виступати одверто проти Якобса, а то він нас і справді запроторить у підвал, і ми потрапимо до рук поліцаям. Отже: більше ніякої опозиції, і...

Доктор Шерц затнувся, бо радіола раптом змовкла. Він встав і повернув вимикач настільної лампи, але вона не засвітилась.

Шерц злісно всміхнувся.

— Ага, їм заважала музика! Що ж, добре...

В коридорі зарипіли чийсь черевики.

— Це Боббі Копш, — злякано сказав Джонні Літт.

— Авжеж, — відповів доктор Шерц. — Хоч би повстали пантофлі собі завів. Отже, — він ще більше приглушив голос, — про це ми домовились. До речі: очевидно, в нас буде ще один спільник.

— Хто ж це?

— Александер Шенцлін. Наскільки я його знаю, він наш. З тими хуліганями йому не по дорозі. Він уже в Берліні...

Раптом одчинились двері, і ввійшов чоловік у білому фартусі. Джонні Літт, що справді вже чекав арешту,

схопився, як обпечений, і обернувся до дверей. В ту ж мить знов заграла радіола.

Доктор Шерц і оком не змигнув. Недбало вказавши лівою рукою на піднос, він сказав:

— Можеш забрати, Еріху. Правда, тобі не завадило б трохи подбати про свої манери і стукати, коли ти входиш.

— Вибачте, пане доктор. Я тут міняв пробку, вона перегоріла, і...— Він затнувся і злякано глянув назад.

— Так, так, в Іспанії — отам дівчатка! — співав солов'ячий голос у гучномовці.— Такі миленькі, наче курчатка...

Еріх дурнувато всміхнувся.

— Добре, добре! Це її, мабуть, перевантажили п'ятдесят ват мого приймача,— сказав доктор Шерц, явно глузуючи.— Не забудь принести горіховий торт, я тобі сьогодні замовляв.

— Цілуй, цілуй їх, тільки затям,— співав голос у ритмі танго,— дуже ревниві мужчини там.

Еріх, помічник кухаря, який на додачу був спеціалістом по вирізання великих вітрин, узяв піднос і вийшов. Джонні Літт теж попрощався. Він, здавалося, був на грані нервового припадку.

Лишившись сам, доктор Шерц скривився. Не дуже надійний спільник! Але треба брати, що дають...

4

Доктор Горн сидів у себе в кабінеті. За вікном згасало денне світло; неясним гудінням долинав знадвору вуличний шум. Поруч, у кімнаті № 381, де містився відділ у справах самогубств, цокотіла друкарська машинка.

Горн порився в шухляді стола і витяг велику жовту папку, на якій друкованими буквами було написано: «№ 19/51. Гараж «Зюд-вест». Він збирався передати для ознайомлення криміналдиректорові Вюрцбургеру документи, які одержав від народної поліції.

Але криміналратові з якоїсь йому самому незрозумілої причини не хотілось відкривати папку... Йому щось не подобалось у написі на палітурці. Ага, ось воно що: «Гараж «Зюд-вест». Адже звичайно справи називались

за місцем злочину або прізвищем потерпілого. Та в даному випадку так не можна було, бо потерпілі були із східної зони. «Взагалі якась химерна справа...— думав доктор Горн, невесело гортаючи вже досить товсту папку.— Йому потрібен новий обвинувальний матеріал!»

Горн прочитав: «Хто біля телефону? — Якобс.— Говорить Кросбі. Все о'кей. За півгодини будемо в Бремергафені, там...— Добре, добре, чудово. Як доїхали? Заглядайте до нас, коли знову будете в Берліні. Я дуже радий, що наші ресори витримали. Щасливої дороги! — Thank you. Bye-bye!». Цей запис стояв під рубрикою «понеделок»; за ним ішов рапорт комісара Вольфа про візит у гараж «Зюд-вест» — візит, який не дав ніяких позитивних наслідків. Далі йшло записане Ульманом алібі Якобса; до нього було пришпилене телеграфне підтвердження базельської поліції, яка допитала обох водіїв роттердамського автопоїзда. Їхні свідчення цілком збігались з показаннями Якобса. Тут не було за що вчепитись: «...Полагодити його самостійно вони не могли через брак спеціальної деталі, що її в східній зоні не можна було дістати. Оскільки була неділя і всі мої робітники, крім двох, мали вихідний день, я сам виїхав з цими двома до місця, де застряв автопоїзд, — приблизно за тридцять п'ять кілометрів від Берліна». Це було свідчення Якобса. «Ніч була темна, йшов дощ, видимість була дуже погана»,— прочитав Горн далі в протоколі допиту водіїв. Авжеж! У базельській поліції їх спитали, що це за «спеціальна деталь», яку треба було везти з Західного Берліна. Вони сказали — форсунки. Автомобільний відділ на запит Горна підтвердив, що форсунки для дизелів дійсно навряд чи можна дістати в східній зоні.

Здавалося, все в найліпшому порядку, але доктора Горна нелегко було ввести в оману. За довгі роки служби йому траплялося немало фальшивих свідчень, які часом були погоджені між собою не гірше ніж зараз. Але самої тільки підозри, що свідчення куплені, ще не досить, це ще треба довести. А поки немає таких доказів, алібі оберігає Якобса від обшуку. Необхідний новий обвинувальний матеріал.

Кримінальний матеріал гортав папери в жовтій папці. Під рубрикою «вівторок» був підшитий висновок податкового інспектора; теж нічого особливого. З цього висновку випливало, що гаражі Якобса весь час експлуа-

туються тільки частково, транспортна контора теж ледве зводить кінці з кінцями; тому капітал не давав доброго проценту, і коли б Якобс користувався банковим кредитом, він, можливо, вже вилетів би в трубу. Але, з другого боку, ремонтна майстерня і особливо продаж пального давали непоганий прибуток; у всякому разі, Якобс у 1950 році сплатив податок з річного доходу двадцять дві тисячі п'ятсот марок, і не було ніяких підстав думати, що з того часу прибутки його зменшились. Штат працівників, згідно з фондами зарплати, хоч і перевищував на п'ятнадцять процентів середній рівень, але інспектор зазначив, що такі коливання ще лишаються в межах норми.

Тут теж абсолютно не було за що вцепитись. Підшиті в самому кінці папки списки людей, що працювали в гаражі, теж не дали нічого нового: крім Йордана, там більше не було людей, які б мали судимість; прізвища «Кросбі» там теж не було.

Доктор Горн поклав жовту папку на стіл. Незважаючи ні на що, він був переконаний, що гараж «Зюдвест» — кубло тієї самої банди, заради якої дев'ять місяців тому була створена секція «F».

Криміналрат відірвався від своїх роздумів. Його мучило питання: де подівся новопризначений до відділу комісар? Він сьогодні вранці не прийшов на роботу, і це давало повід до найгірших побоювань. Горн згадав, як він відпустив Ірінгса самого на побачення з невідомим фальшивомонетчиком. Комісар навіть не взяв з собою зброї. А що, як його заманили в пастку?

Доктор Горн знову задумався. Сутінки надворі густішали.

Раптом у криміналрата сяйнула нова ідея. Може, його наштовхнула на неї згадка про клапоть чорного паперу, на якому було знайдено відбитки пальців Йордана. Ірінгс йому позавчора — в понеділок — віддав ту фальшиву банкноту, яку він одержав від невідомого на пробу. Очевидно, банкнота, крім відбитків комісарових пальців, повинна мати відбитки пальців невідомого. Крім того, він сам кілька разів брав її в руки і, нарешті, з дурного розуму показав позавчора ввечері в Георга Зірінгауза.

Доктор Горн пригадав, як це було. Георг зовсім не брав банкноти в руки. Але Рудольф Крамер уважно

розглядав її і, звичайно, доторкався до неї. Отже, на ній є відбитки пальців таких осіб: комісара Ірінгса, доктора Горна, Рудольфа Крамера і невідомого. З точки зору математики тут було рівняння з одним невідомим — задача, яку легко розв'язав би учень середньої школи. «Щоб знайти тут рішення, не обов'язково бути кримінальратом», — сказав собі доктор Горн. Ірінгсові і його власні відбитки пальців у нього є, не вистачає тільки Крамерових.

Дійшовши в своїх міркуваннях до цього пункту, кримінальрат схопився з стільця. Банкнота лежала, загорнена в цигарковий папір, у його бумажнику. Треба зараз же передати її у відділ ідентифікації, нехай працюють хоч і цілу ніч. А Рудольфа, мабуть, вдасться побачити ввечері у Георга, бо сьогодні ж середа — вони в цей день збираються щотижня.

Через десять хвилин доктор Горн вийшов з червоного цегляного будинку на Фрізенштрасе. В кишені його пальта лежала плоска дерев'яна коробочка, яку дав йому колега з восьмого відділу. В коробочці була полірована металева пластинка, пляшечка з дактилоскопічною фарбою, валик для її нанесення і кілька маленьких аркушків гладенького паперу.

5

Приблизно в цей же час Александер ввійшов задніми воротами, як йому було сказано, у Якобсів сад. На заході догоряв останній відблиск дня.

Пройшовши крізь похмурі залізні ворота, він побачив перед собою віллу, що стояла в кінці широкої алеї, метрів за п'ятдесят від нього. На темному фасаді можна було розрізнити дві колони та ганок з широкими низькими східцями. На трикутному фронтоні було висічено великими латинськими літерами: «Ласкаво просимо».

Значить, ось де він, центр берлінської організації! Александер спокійно, з легким серцем — це його самого дивувало — піднявся по низеньких сходинках. Ця велика, масивна будівля, господарів якої він сподівався перехитрити, анітрохи не злякала його; він вирішив не відступати від свого плану.

Перед самими дверима хтось присвітив йому ліхтариком в обличчя.

— Стій! Хто такий?

— Китайський імператор, — машинально відповів Александер; так його навчив Боббі Копш. Ліхтарик погас, він ввійшов у двері й опинився в тьмяно освітленому вестибюлі. Ліворуч від себе він побачив величезне дзеркало; навпроти були сходи. Александер пішов нагору, беззвучно ступаючи по товстій доріжці. Третій поверх, передостанні двері праворуч...

Коридор третього поверху здався йому нескінченно довгим. Крізь товсті шибки двох квадратних отворів у стелі просочувалося кволе вечірнє світло. Справа і зліва тяглися високі двійчаті двері.

Александер напружено вдивлявся в півтемряву. Просторий будинок, здавалось, був сповнений мовчазною, затамованою тривоною. З дверей праворуч крізь отвір для ключа пробивався жовтий промінь, долинали тихі голоси. Він пройшов мимо, але раптом зупинився як укопаний: назустріч йому так само безшумно, як і він, ішла якась темна постать. О! Тепер і вона спинилась і стоїть насторожено, вичікуючи...

Александер кашлянув, щоб розвіяти гнітючий страх. Він згадав про пакунок з доларами і мимоволі притис до себе портфель. Невідомий, що стояв усього кроків за чотири від нього, зробив такий самий рух.

В ту ж мить Александер зрозумів, що таємничий незнайомиць — то він сам. Коридор кінчався великим, на всю стіну, дзеркалом. Це була одна з багатьох примх колишнього власника вілли.

Александер з досадою повернувся і знову полічив двері. Ага, це ті, з яких падає світло. Він уже підняв руку, щоб постукати, але за дверима знову хтось заговорив. Схвильований жіночий голос, у якому він пізнав голос дівчини з Іспанської алеї, сказав:

— Ви думаете, я не знаю, що у нас займаються спекуляцією, пане Шерц? Якщо ви мене зараз же не випустите, я заявлю на вас!

— Якщо я вас не випущу, ви не зможете на нас заявити, — відповів низький приємний голос. — Але я мушу заперечити: спекуляцією у нас не займаються.

— Ні, займаються! Наприклад, кольоровими металами. Частину приносять із східної зони, частину крадуть

на колях електрички, а потім його вивозять наші машини, що йдуть у західні зони.

— Ах, так от що ви маєте на увазі! Чудово... І через це ви хочете заявити на нашу фірму?

Александр не розчув її відповіді; він то слухав, то підглядав у отвір для ключа.

Доктор Шерц широко засміявся.

— Ви мене не зрозуміли, фрейлейн Рут. Звичайно, ви можете іти, двері не замкнені. Але я раджу вам: залишіться поки що тут і почекайте на мене в бібліотеці, поки не закінчиться нарада.

— І не подумаю!

— Як хочете. Я мав намір розповісти вам про нашу фірму дуже важливі речі, якими, безумовно, зацікавиться ваш татусь.

— То розкажіть зараз.

— Не можу. Тільки розмова з шефом з'ясує мені все. Я маю підозру, що тут ідеться про дещо гірше, ніж про... спекуляцію, як ви сказали...

Александрові здалось, що голоси наближаються до дверей; він покvapливо відскочив на кілька кроків назад і удав, ніби щойно прийшов.

Двері відчинились, і вийшла Рут. Вона рушила просто до Александра. Дівчина помітила його тільки в останню мить і злякано відсахнулась. Він глянув у розширені від ляку очі, хотів щось сказати, але у нього здушило в горлі.

— А, це ви,— майже нечутно сказала вона, ніби з полегкістю, і пішла далі.

— Вибачте,— кинув Александр їй навздогін, але вона, мабуть, не почувала.

— Заходьте, колего,— люб'язно сказав доктор Шерц.— Що, трошечки підслухали? Не відмовляйтесь, усі ми це робимо, коли трапляється нагода. Так-так! Мені ж швейцар ще п'ять хвилин тому подзвонив, що ви прийшли. Непогано працює машина, правда? — З цими словами він підвів гостя до крісла, широким жестом запросив його сідати і ввімкнув радіо. «РІАС» передавала американських композиторів. Доктор Шерц не сів за стіл, а присунув своє крісло до Александрового, щоб можна було розмовляти півголосом.

— Я хочу спершу віддати вам гроші,— сказав Александр і почав відщипати портфель.— Тут, на жаль, не

шістдесят тисяч, а всього п'ятдесят дев'ять п'ятсот. Так сказав мені Кросбі. Агент обшахрав його на п'ять сотень.

Доктор Шерц лукаво примружив одне око.

— На цукерки розтринькали, ласуни... Ну, нічого, не треба вибачатись. З мене й цих вистачить. Перед шефом я теж закину слівце; він щодо грошей дуже вимогливий, але ми вже якось усе владнаємо.

Александр витяг з портфеля пакунок, зроблений гамбурзьким агентом фірми у вбиральні бремергафенського кафе; він порозв'язував численні вузлики і на решті вийняв кілька пачок доларів. Але, на його безмежне здивування, там були тільки ліві половинки банкнот.

— Ого,— сказав доктор Шерц.— Обережний хлопець. Правда, в даному випадку його обережність, безумовно, була надмірною. Можете мені повірити, що він зробив це не за моєю вказівкою. Я взагалі не прихильник таких фокусів.

Він сховав половинки доларів, потім витяг золотий портсигар:

— Сигарету?

Вони закурили. Доктор Шерц напружено думав. Перед ним стояло нелегке завдання. Йшлося про те, щоб прихилити Шенцліна на свій бік. Треба було зважувати кожне своє слово, обережно промацувати співрозмовника. Матеріальний інтерес— це важіль, яким волю кожної людини можна спрямувати на потрібний шлях. Коли цей важіль знайдено, лишається тільки швидко й міцно вчепитись за нього.

Александр сам полегшив Шерцові його завдання. Він раптом одним розчерком перекреслив свої дипломатичні плани, сказавши:

— Це було востанне!

— Що? — спитав доктор Шерц.

— Востанне я допомагав вашій так званій організації.— Ледве Александр встиг вимовити ці слова, як його кинуло в дрож. Він і сам не міг собі пояснити, як це сталося, що він сказав правду, хоч іще хвилину тому мав твердий намір обдурити Шерца і приспати його пильність. Треба ж було сказати щось зовсім інше! Справа, очевидно, в тому, що цей доктор Шерц з тих людей, збрехати яким надзвичайно важко, бо весь час думаєш: «Він же мене наскрізь бачить».

Проте Александер не зовсім втратив надію здійснити свій план. Може, ще вдасться виправити помилку. І все-таки перший раунд програно. Він скося поглянув на свого сусіда. На жаль, обличчя доктора Шерца ховалося в тіні від абажура і не видно було, яке враження справили на нього Александерові слова.

А доктор Шерц не дуже здивувався: він іще не забув сцени на шосе № 2. Правда, треба було ще з'ясувати, які саме мотиви спонукають Шенцліна до такої поведінки. Чи це сумніви морального чи практичного характеру? І раптом він тихенько засміявся. Не навмисне; для цього не було причин. Просто його щось потішило в цій ситуації; він мав гостре почуття гумору, яке в усьому відкривало йому насамперед смішні сторони.

— Ну й цяця ж ви! — промовив він. — Двічі вас профільтрували, а ви й досі непрозорий.

Александер безтямно витріщився на нього.

— Ви не знаєте, що я маю на увазі? Кросбі пробував вас на зуб, Боббі теж екзаменував вас. Обидва переконані, що ви наш до останньої жилки. Інакше ви ніколи не узнали б нашої адреси. Ви прослизнули крізь обидва ці фільтри, а тепер приходите сюди і доводите мені протилежне...

Говорячи це, Шерц гарячково думав: «А може, він змовився з Кросбі проти мене! Боббі. Копш дурень, він просто поклався на думку Кросбі...»

Доктор Шерц був у Якобсовій банді, так би мовити, начальником контррозвідки — людиною, яка знала все і всіх. Але Лью Кросбі становив виняток: його Шерц знав не дуже добре. Американець і йому розповідав історію про велику недостачу на складі обмундирування і про своє дезертирство; але доктор Шерц ставився до цієї історії скептично й не дуже-то вірив Кросбі. Він у своєму житті чув і сам пустив у світ цілу купу різних історій, які далеко не завжди відповідали дійсності. Лью Кросбі був для нього terra incognita¹, величина ікс, яка його частенько тривожила. От хоча б, наприклад, таке: Кросбі ніколи не брав участі в операціях на території Західного Берліна. Боїться американської військової поліції? Можливо, але малоймовірно. Далі: при всіх шпигунських операціях в НДР посередником між бандою й за-

¹ Невідома земля (лат.).

мовниками був Кросбі. З одного боку — військові власті полюють на нього, а з другого — органи розвідки передають через нього свої доручення. Тут була суперечність, і доктор Шерц мав намір скористатися з неї при нагоді, бо він досконало володів прийомами судового слідчого, який знаходить поживу в кожній суперечності й уміє з тези й антитези вивести щось таке, що вже більш-менш наближається до істини. Зараз він думав: «Чи можна припустити, що між Кросбі й Шенцліном є якась таємна змова? Навряд. Кросбі типовий індивідуаліст. Змовитись з Александером він міг хіба що для того, щоб привласнити гроші, одержані за документи. Цього не сталося — можливо, перешкодив «трикутник». Отже, такої змови йому нема чого боятись. Гм... Александер зараз хоче втекти... але тут ще треба дещо з'ясувати...»

— Скажіть мені, — спитав Шерц незворушно. — Кого ви, власне, боїтесь? Поліції, нас чи, може, самого себе?

— Я нікого не боюсь, — відповів Александер, — але я не можу вести таке життя, як ці останні дні. Ви думаєте, я страшенно щасливий від того, що мені довелося сипати якісь залізяки під колеса нашим переслідувачам? Я не знав, що роблю, мені наказав Кросбі. Вони ж налетіли на ті залізяки на повному ході. Може, це їм коштувало життя. Як по-вашому, мені від цього дуже весело?

Доктор Шерц нахилився до Александера і спитав уже іншим тоном:

— Виходить, вас переслідували?

— Авжеж. Поліція. Наче ви не знаєте.

— Хіба той фокус біля Міхендорфа не вийшов?

— Один все-таки ще гнався.

— І ви його таким способом здихались?

— Так.

— Гм... — Шерц знову відкинувся на спинку крісла. — Я згоден, такі речі спочатку вимагають певних зусиль. Ви ще молодий і, як видно, маєте ніжну душу. Повірте мені, ці сумніви з часом і звичкою відпадуть, і досить скоро. Ви кажете, що це не весело — знищити когось. Можу вас запевнити: ще менш приємно, коли знищать тебе. Скрізь, і в природі, і в житті людей, панує принцип: ти або я!

— Це звірячий принцип, а не людський!

— Дурниці. Це просто закон природи. А як було на війні? Мені самому, на жаль, довелось відправити на

той світ чимало людей. Я кажу «на жаль», бо це було абсолютне безглуздя. Я завдав їм непоправної шкоди, не здобувши при цьому ані найменшої користі для себе. Але так уже здавна ведеться: сліпе, безглузде знищення людей дозволяється, а осмислене, свідоме усунення супротивника викликає жах і огиду. Де ж тут логіка?

Александр майже не слухав його.

— Не старайтесь підсолонити мені злочин, шкода праці! — промурмотів він, знову забувши свій план.— Я вам уже сказав, що не хочу більше мати ніякого діла з вашою компанією!

Щерц недбало збив попіл з сигарети об край столу.

— Я теж! — відповів він.

— Я вас не розумію.

— А я вам зараз поясню. Але спочатку скажу вам таке: ви поки що лишаєтесь у Берліні.

— Я завтра їду! — уперто сказав Александр.— Ви мене більше не побачите.

— О ні,— засміявся доктор Щерц.— Завтра ви будете ще тут, і післязавтра теж. Ви тут ще потрібні.

— Ви збираєтесь примусити мене?

— Будь ласка, говоріть тихше. Ні, я не збираюсь. Але вас примусить щось інше.

— Що ж це таке?

— Гроші,— коротко сказав доктор Щерц.

— Помиляєтесь. Моя честь і свобода мені дорожчі. За гроші я їх більше не поставлю на карту.

Щерц приклав вказівний палець до носа.

— Ну, ну, не поспішайте так говорити. Я думаю, що це завжди залежить від розмірів запропонованої суми. Особливо в такому становищі, як ваше. Куди ви думаєте податись? Назад у Магдебург? Я б вам не радив. Чи, може, в Західну Німеччину? Так для цього вам потрібні гроші. Ви думаєте, там легко знайти роботу? І подружку вашу ви теж не зможете забрати з собою.

Александр зрозумів, що доктор Щерц має рацію, але все-таки подумав: «Нащо він мені все це розказує? Певно, ще надіється використати мене в своїх цілях? Може, іще вдасться надолужити програний раунд? Треба вдати, що я пристаю на його пропозицію...»

— Так, так! Грошенята б вам зараз не завадили. А особливо зручно у вашому теперішньому становищі було б мати в руках один з наших західнонімецьких

вкладів. У мене, наприклад, є одна книжка, на якій лежить понад п'ятдесят п'ять тисяч західних марок.

— І що ж ви за неї від мене хочете?

— Поки що нічого. Чекати й триматись мого боку.

Александр мало не розреготався: за якого ж дурня його вважають! Але пам'ятаючи про свій намір, він пробелькотів, удаючи, ніби це його страшенно вразило:

— П'ятдесят п'ять тисяч? Сто чортів! Невже це можливо? Поясніть, будь ласка!

Доктор Шерц задоволено відкинувся назад. Ключуло!

— Добре, я вам поясню. Перш за все треба вам сказати, що ми, тобто організація, маємо досить великі ресурси. На протязі кількох років напруженої праці,— він вимовив ці слова не без іронії,— ми весь час відкладали про запас певну частину наших прибутків. Наші грошові фонди становлять близько чотирьохсот тисяч західних марок, розкиданих у різних банках мало не по всій Європі. До цього треба ще додати земельну власність, кілька будинків, автомобілі. Зрозумійте мене правильно: все це належить не мені, не Якобсові і не вам, а всім членам організації. Коли наша група розпадеться,— а це, на мою думку, станеться не пізніше як за сорок вісім годин, бо доктор Горн з західноберлінського карного розшуку вже наступає нам на п'яти,— тоді всі згадані мною цінності не належатимуть нікому, тобто вони належатимуть тому, хто візьме їх собі. А взяти їх може тільки той, хто володіє необхідними документами і знає потрібні адреси. Коло таких людей дуже обмежене, і я один з них. Причому з цього кола ніхто не залишиться живий, крім мене і ще одного чи двох вірних друзів. Між нами й буде поділено весь капітал організації, і тоді кожен з нас зможе облишити наше небезпечне ремесло і зажити спокійно. Любий пане Шенцлін, хочете бути одним з цих друзів? Хочете стати на мій бік? Чи можу я розраховувати на вас?

Хвилину обидва мовчали. З приймача лились мелодії Гершвіна. Александр удав, ніби обмірковує пропозицію Шерца.

Доктор Шерц терпляче ждав. Досвід навчив його, що інтелігентну людину часом буває легше залучити до справи, коли розкрити й її небезпечні сторони.

— Я не хочу від вас приховувати, що тут є й деякий ризик. Ці гроші, певна річ, вам не просто подарують. Я поки що маю тільки одного спільника; решта наших членів — на боці шефа. Якобс знає про існування опозиції. Я правдиво змальовую вам становище, бо хочу мати у вашій особі не сліпе знаряддя, а справжнього, свідомого помічника. І я зовсім не хочу натискати на вас. Якщо ви відмовляєтесь від моєї пропозиції і вважаєте за краще втекти зараз, я не чинитиму вам ніяких перешкод. Квиток до Західної Німеччини я вам теж куплю. Але там...

Шерц знизав плечима, наче хотів підкреслити всю безвихідність становища, в яке потрапить там його співрозмовник.

Александр сказав, що він згоден, і відчув велике задоволення від того, що перехитрив доктора Шерца.

— Я дуже радий, — сказав той, — що ви такий розсудливий. П'ятдесят п'ять тисяч вам забезпечені. Може, буде навіть трохи більше. Ну, добре, на сьогодні все. Ви поки що житимете на Іспанській алеї, там, де ви сьогодні вранці...

— Хіба там не живе ця дівчина?..

— Ви маєте на увазі нашу секретарку, яку ви тільки що зустріли? — недбало сказав доктор Шерц. — До сьогодні — так, але... але ви можете спокійно там розташуватись, ми влаштуємо її в іншому місці.

— Я не хотів би, щоб вона через мене...

— Не турбуйтеся, — урвав його доктор Шерц.

Александр встав і одягнув плащ. Вслід за «Blue Sky»¹ з радіоли полились нестямні зойки «Moonshine-Serenade»² — твору незабутнього Гленна Міллера, як оголосив диктор.

Вони потиснули один одному руки, й Шенцлін зачинив за собою двері. В коридорі було вже зовсім темно. «Що, цей Якобс на кожній лампочці економить?» — подумав Александр. Він спустився сходами, проминув вартового й вийшов надвір. Холодне осіннє повітря освіжило й заспокоїло його.

Нагорі, в бібліотеці, доктор Шерц відчинив шафку в стіні і налив собі зеленого шартрезу. Не те щоб це був

¹ Синє небо (англ.).

² Місячна серенада (англ.).

його улюблений напій, але чарочка міцненького часом наводила його на цікаві ідеї. Він і гадки не мав, що дав-но вже не помилявся в людині так, як цього разу.

6

Криміналкомісар Вольф повільно, якось неохоче спустився по сходах. Потік пасажирів, стримуваний бар'єром, унизу розливався вшир, і його безслідно вбирали сутінки осіннього вечора.

Криміналрат Горн уже розповів Вольфу про свою розмову з Вюрцбургером. Потім вони вдвох ще раз усе обміркували і вирішили ні в якому разі не складати зброї. Горн мав утомлений вигляд; здавалось, він уже зневірився в успіхові. «По суті, це моя заслуга, що ми продовжуємо розслідування»,— думав Вольф.

Звичайно, він зробив дурницю, зійшовши на станції «Целендорф-Вест». Від «Ніколасзе» було б значно ближче. Але цією дорогою він ще ні разу не ходив, а познайомитись з місцевістю не завадить. Вольф звернув ліворуч і пройшов під залізничним мостом. Йому треба було добрих півгодини йти пішки.

Цей міст нагадав йому про одну подію, яка сталась тут поблизу в середині 1949 року, тобто понад два роки тому. Підкуплені американцями юрми хуліганів хотіли припинити рух електропоїздів. Це вже була не просто собі крадіжка мідного проводу, а організована диверсія з метою пошкодити електричку, яка була у віданні східноберлінського магістрату. Якби це була звичайна крадіжка, то поліція Штумма неодмінно втрутилась би. А так вона змушена була лишатись бездіяльною. Заарештували лише кількох чоловік з народної поліції, які, відтісняючи хуліганів, ненароком перейшли межу залізничної лінії і таким чином вторглись на територію штумівської поліції. Західному карному розшуку були відомі прізвіща багатьох учасників диверсії, але за вказівкою згори уже на другий день розслідування було припинено. Комісар Вольф ще й зараз несхвально похитував головою, коли згадував про цю подію. Арештовано не бандитів, а працівників транспортної поліції, які чинили їм опір. Де ще таке видано?

Ця історія була однією з перших, що заронили в його душу сумніви. Ернст Вольф був спочатку людиною західної орієнтації. Він дуже цікавився технікою, і на нього завжди справляли глибоке враження чудеса американської індустрії — хоч те, що йому доводилось бачити, було в основному військовою продукцією. Навіть усе, що він пережив в американському полоні, не похитнуло його симпатій. Голодний пайок, ночівлю просто неба, гумові кийки варткових — усе це можна було пробачити. На те й полон; яких же тут сподіватись церемоній? Повернувшись до Берліна, Вольф дуже зрадив, що його квартиру, яку пощадили бомби, була в американському секторі.

Згодом, коли вибухла війна в Кореї, він почав розчаровуватись. То був саме час, коли західні держави, за висловом генерала Клея, скинули лайкові рукавички і розпочали ідеологічну війну. І Вольф дуже скоро пере-свідчився, що в цій війні використовується не тільки ідеологічна зброя.

Вольф вийшов на Потсдамське шосе — дві паралельних голубуватих стрічки асфальту, по яких котились важкі грузовики, тріскотіли мотоцикли і з тихим гудінням проносились шикарні легкові машини. Лишалось ще п'ятнадцять хвилин дороги. Вольф звернув праворуч і замислено попросував далі, час від часу поглядаючи на автостраду. Він любив ці автомобілі, що виблискували хромом, але зовсім не вважав себе зобов'язаним любити їхніх власників. Чи багата людина неодмінно хороша? Нічого подібного. Чи обов'язково багата нація — наш друг і бажає нам добра? Зовсім ні. Але яка сила людей вірять у це!

Вольф злегка посміхнувся. Він у це вже не вірив. З якого часу, власне? Комісар згадав той день, коли він випадково зустрів на вулиці свого однополчанина, Мартіна Коха. Той жив тепер у східному секторі, працював у БФГ¹ і був, як скоро виявилось, комуністом. Зав'язалась нескінченна розмова. Спочатку вони розмовляли на вулиці, потім у якомусь кафе і, нарешті, у Вольфа вдома. Вольф засипав свого приятеля запитаннями. Відповіді Коха багато чого йому роз'яснили.

¹ Berliner Verkehrs-Aktiengesellschaft — Берлінське акційне товариство міського транспорту.

Після цієї розмови Вольф почав регулярно купувати газети, що виходили в східному секторі.

Комісар Вольф відігнав свої думки. Він уже досягнув мети своєї подорожі. Перед ним був яскраво розмальований фасад заправної станції, осяяний рано запаленим неоновим світлом. На тлі похмурого осіннього неба таємниче світилися великі блакитні літери: «ГАРАЖ «ЗЮД-ВЕСТ».

Крізь широкий триметровий прохід з табличкою «В'їзд» Вольф увійшов у нескінченно довгий двір гаража, посеред якого стояв голий бетонний куб контори. Він хотів узяти свою машину і трохи проїхатись — просто так, щоб відвести очі. Його гараж був майже в самому кінці двору — біля великого спільного гаража, що замикав собою двір, і це було дуже вигідно для нього. Він міг ходити по всьому двору, не викликаючи підозри.

Після довгої прогулянки від станції електрички комісарові хотілось пити, і він пошкодував, що тут немає буфета, як у конкурентів, на значно меншій «Західній автоплощадці». «Якобс не хоче, щоб його люди напивались, — подумав Вольф. — Але ж можна було принаймні влаштувати молочний бар».

Тим часом уже добре посутеніло. В глибині двору тьмяно засвітилися електричні лампочки. Змагаючись з останніми променями дня, вони сповнювали подвір'я якимсь химерним сяйвом.

На півдорозі між конторою і великим гаражем купкою стояло кілька автомашин. Щось у цій купці привернуло увагу комісара. Поміж «мерседесами», БМВ і «адлерами», все переважно довоєнних моделей, стояв оливково-зелений автомобіль обтічної форми з номером IC 373—772—«United States of America»¹. «Студебекер—«Land-Cruiser»², — подумав Вольф, який знав усі моделі напам'ять. За цією машиною він побачив другу — сірий, ще більший лімузин, який мав західноберлінський номер KB. Це була чудова машина; при кволуму, непевному світлі вона нагадувала великого хижого звіра, що приготувався до стрибка.

В комісарові зразу ж прокинулась його давня пристрасть. Не довго думаючи, він підійшов до блискучого

¹ Сполучені Штати Америки.

² «Сухопутний крейсер» (англ.).

лакованого чудовиська. І коли Вольф двічі обійшов машину і заглянув усередину, його раптом охопило зовсім не службове, але тим сильніше бажання — хоч трохи посидіти на місці шофера.

Швидко озирнувшись навколо, Вольф переконався, що в цій частині двору немає нікого. Правда, з боку великого гаража пузатий «опель-супер-6» закривав двір від його очей. Але комісар був не з полохливих. Він смикнув за ручку; дверцята були незамкнені. Сприймаючи це за добру прикмету, Вольф з триумфом вліз до машини і тихенько зачинив за собою дверцята.

Він пригадав, що вже бачив цю модель торік улітку, на автовиставці 1950 року: «крейслер-ньюйоркер», довжина п'ять з половиною метрів, вага тридцять вісім центнерів¹.

Він замріяно дивився крізь вітрове скло, згадуючи всі технічні дані «крейслера»: «Мотор восьмициліндровий, робочий об'єм п'ять і три десятих літра, низькообертовий і безшумний, як у більшості американських машин... Три тисячі двісті обертів, якщо не помиляюсь. Ну, і відповідна витрата бензину — двадцять літрів на сто кілометрів. Машина не для післявоєнної Німеччини! Максимальна швидкість за фірменими даними сто п'ятдесят п'ять кілометрів на годину; насправді можна витиснути ще трохи більше... Але що з того, в нас усе одно нема таких доріг. Хіба що Афус...»

Авжеж, так і є — автоматична передача... Комісар з цікавістю розглядав щиток приладів, порівнюючи в той же час «ньюйоркера» з іншими відомими йому моделями. В уяві перед його очима безшумно проносились б'юїки з срібними акулячими зубами радіаторів, «фордлінкольни», «де-сото», «олдсмобілі», «шевроле», «каділлаки», «неші», «фрезери», «понтіаки» — цілий парад лаку і хрому, сталі, скла й гуми. «Правда, по-моєму, це теж не ідеал. Вони надто тихі,— думав Вольф.— Не можна розчути, коли з мотором щось не гаразд. І все-таки цей «крейслер» непогана машина... Та, на жаль, я всього-на-всього скромний офіцер поліції з не менш скромним окладом. Для мене навіть малолітражка навіки залишиться прекрасною мрією... «Ньюйоркер» навіть у найпростішому оформленні коштує за каталогом, по-моєму,

¹ Німецький центнер дорівнює п'ятдесяті кілограмам.

дві тисячі п'ятдесят п'ять доларів, тобто близько десяти тисяч західних марок — це заводська ціна...»

Вольф сумно похитав головою, і зразу ж йому стало соромно. Все це речі, які старому навряд чи стануть у пригоді. Зрештою, йому не за те платять гроші, щоб він розважався у робочий час — та ще тут, де треба робити важливі спостереження. Але ж до автомобілів він ніколи не міг лишатись байдужим, це його дошкульне місце.

Може, він ще довго милувався б машиною, якби випадок не спрямував його думки зовсім у інший бік. Коли Вольф нахилився, щоб вивчити розташування вкритих товстою гумою педалей, нога його сковзнула і різко вдарилась об стінку кузова. Але замість чистого дзвону автомобільного листового заліза Вольф почув слабенький глухий гул.

Комісар стривожено випростався. Сталь? Звук точно такий. Кісточками пальців він обстукав кузов у різних місцях. Не може бути сумніву, це сталь. Елегантний лімузин під тоненькою бляшаною оболонкою кузова мав панцир.

Для комісара Вольфа цього було досить. Він тихенько виліз із дивної машини і вже хотів був іти, як раптом у нього блиснула нова думка. Та машина, що в неділю ввечері втекла від поліції на шосе № 2, на Міхендорфському шляхопроводі переїхала через автостраду; тоді саме йшов сильний дощ, і на розмоклій землі зеленої смуги лишилися відбитки шин. Народна поліція сфотографувала ці відбитки, і в розпорядженні XII-а були знімки і реконструйований за ними рисунок протектора.

Порівняти рисунки зараз же, на місці, Вольф не міг, бо він не пам'ятав того зразка. Але ж можна принаймні зарисувати візерунок шин «ньюйоркера» і порівняти потім у відділі. Вольф швиденько присвітив кименьковим ліхтариком і вийняв блокнот і олівець. Тільки-но він зібрався провести першу лінію, як здригнувся, почувши за спиною голос.

— Добрий вечір. Нічогенька машинка, еге?

Вольф умить сховав блокнот і обернувся.

За кілька кроків від нього стояла висока широкоплеча постать. Комісар бачив тільки чорний силует і червону іскорку сигарети.

— Та-ак... — сказав комісар Вольф. — Цікаво, чия вона. Це ж треба бути мільйонером...

— Моя,— почув він у відповідь.— Дешево купив. Один амі загнав у рів, пом'яв геть усю. Я відремонтував.

— Он як! — здивувався Вольф.— Так це ви тутешній хазяїн, пан Якобс, правда?

Сигарета спалахнула червоною жариною.

— Угу,— пробурчав той.— Ну, всього кращого.— Він обернувся й пішов.

Комісар Вольф, хитаючи головою, дивився йому вслід.

7

Рівно о сьомій годині вечора доктор Шерц рвучко відчинив важкі двері кімнати для засідань на другому поверсі. На сьогодні теж була призначена нарада «вузького кола».

Якобс і його племінник уже сиділи в своїх кріслах. Доктор Шерц теж мовчки зайняв своє звичайне місце. Джонні Літта ще не було.

Посеред овалного стола стояла та сама лампа, яку Літт у понеділок звалив на підлогу. Ліворуч від неї Шерц неясно розпізнав у півтемряві шефа, поруч з ним — Боббі. Голови всіх трьох ховались у тіні від абажура, ні один не бачив як слід двох інших і не міг стежити за виразом обличчя співрозмовників.

Після п'яти хвилин ніким не порушеної мовчанки, що нагадувала сцену зустрічі вождів ворожих індійських племен з роману Купера або Мея, доктор Шерц нетерпляче поглянув на свій годинник і спитав:

— Чому не йде Джонні? Доки ми тут сидітимемо? Мені потім ще треба буде поїхати в місто.

Якобс наче тільки й ждав цього запитання.

— Сьогодні ми будемо позбавлені приємності бачити Джонні. Боббі його заарештував півгодини тому.

— Підстави? — сухо і зовні незворушно спитав доктор Шерц.

— Підстави? — захлинаючись іронією, перепитав Руді Якобс. — Твоя вчорашня пропозиція. Ти ж хотів, щоб «вузьке коло» було переформовано. Тобі потрібне було непарне число. Ну... тепер подивись: якщо ти вмієш рахувати до трьох, тобі неважко буде помітити, що твоє бажання виконане!

Під час цієї тиради обличчя його світилося злісним тріумфом.

«Така чудова промова, — подумав доктор Шерц. — Це для Руді справжній подвиг. Мабуть, він її завчасно скомпонував. Та як би там не було, справи мої кепські».

— Нащо ця комедія, Руді? Тобі не здається, що є важливіші питання? Я гадаю, ми зібрались для того, щоб обговорити наше становище?

Бос різко змінив свій тон.

— Ми зібрались для того, щоб з'ясувати, чи ти ще на нашому боці. У вас з Джонні сьогодні була якась таємна нарада. При цьому ти навмисне підкрутив голосніше своє кляте радіо. Думаєш, я не знаю нащо? Потім, дві години тому, ти прийняв цього твого Шенцліна і теж, замість того щоб привести його до мене, досить довго шепотівся з ним. Радіо, звичайно, знову було ввімкнуте. Я тобі не довіряю ще дужче, ніж Літту. Проте даю тобі можливість виправдатись. Ну?

Наче на підкріплення дядькових слів Боббі вийняв з кишені праву руку, в якій був невеличкий чорний предмет, і пояснив:

— Уль, ти, будь ласка, не здумай зробити якусь дурницю. А то тобі капут. У цьому пістолеті...

— ...міститься п'ять кубічних сантиметрів слезоточивого газу, — перебив його доктор Шерц, — а конкретніше — бромацетону. Коли ти ним вистрелиш, заплаче сам господь бог — над таким ідіотизмом, хочу я сказати.

Обличчя Боббі Копша пересмикнулось від люті. Він підвівся з свого стільця і сів осторонь, у темряві. Очевидно, він мав завдання за першим знаком шефа вивести супротивника з ладу.

Доктор Шерц ясно відчув небезпеку, що нависла над ним. Одне необережне слово, і бочка з порохом може вибухнути. Безумовно, Якобс догадується, що проти нього готується змова. І, напевне, він твердо вирішив, як тільки підозра підтвердиться, знешкодити його, Шерца.

Настала довга мовчанка. В каміні потріскували дрова. Полум'я жадібно пожирало їх поліно за поліном, і відблиски його примарно танцювали й звивались на темних різьблених стінах.

Доктор Шерц видобув з кишені маленьку бляшану коробочку і взяв з неї м'ятну цукерку. Він хотів підкреслити свою байдужість, свій спокій. Але, розгортаючи

цукерку, він помітив, що рука його злегка тремтить. В цю мить він бажав появи поліції: вона була б для нього меншим лихом.

Раптом він витяг свій пістолет, тримаючи його, щоб уникнути можливих непорозумінь, за дуло. Злегенька розмахнувшись, він кинув його на стіл. Пістолет ковзнув по полірованій поверхні столу і зупинився прямо перед Якобом. Бос мовчки сховав його в кишеню.

Доктор Шерц заговорив. Він говорив поволі, обережно добираючи слова: ці слова мали врятувати йому життя. Його промова, у якій не було й слова правди, закінчувалася так:

— Ви можете мене арештувати, якщо хочете. Можете обшукати мене, можете перевернути все в моїй кімнаті догори ногами. Я опиратись не буду. Але в такому разі я не бачитиму ніякої змоги для себе сповістити вам деякі речі, що їх вам було б досить корисно знати.

— Комедія, — різко сказав Якобс.

— Помиляєшся, Руді. Ти вважаєш мене ворогом, який хоче тебе усунути. Тільки з такої точки зору я можу зрозуміти твою поведінку. Але ти помиляєшся. Ми не можемо дозволити собі таке — відмовитись від тебе. Але, з другого боку, я теж знаю, що й ви без мене не можете обійтись. Ми повинні держатись гурту. Коли ми виберемось з цієї халепи, в нас завжди знайдеться час розв'язати свої приватні суперечки.

— Це все твоє звичайне базікання, — грубо пробурчав бос. — Воно мене не переконує. Слова мене ще ніколи не переконували. Даю тобі ще три хвилини.

Доктор Шерц відчув, як у нього на лобі виступають дрібненькі крапельки поту. В каміні тріскотіли дрова, відблиски полум'я бігали по стінах... Як раптом стало душно! Шерцові очі кілька секунд безпорадно блукали по кімнаті. За вікнами стояла ніч. Дрібний дощ стукотів у вікна.

Доктор Шерц акуратно стулив кінчики пальців і трюхи нахилився вперед.

— Я це врахував, Руді. Мене теж самі слова рідко переконували. Але я маю на доказ дещо серйозніше.

— Ну, ну?

— Гроші, — сказав доктор Шерц і недбало сунув руку в кишеню піджака. Боббі, що запідозрив якусь каверзу, вмить підняв газовий пістолет.

Але його обережність виявилась надмірною. Доктор Шерц кинув на стіл пачку американських банкнот. Якобс підняв її.

— Долари! Половинки... Що це означає?

— Це означає, що Александер Шенцлін відвідав мене виключно для того, щоб віддати мені привезену ним компенсацію за потсдамські документи. Кросбі приїде завтра і привезе другі половинки.

Шеф тим часом рахував долари.

— Гм... — пробурчав він. — Але ж сума не та. Тут не вистачає п'яти сотень!

Доктор Шерц пустив ці слова повз вуха. Він знову відчув ґрунт під ногами і вирішив піти козирем.

— Руді, я повинен розповісти тобі одну маленьку, але досить цікаву історію.

— Давай, — буркнув Якобс. — Тільки якщо вона не довга.

— Бо в тебе лишилась усього одна хвилинка, Уль, — ехидно додав Боббі. Він ще не помітив зміни в настрої боса, хоч цю зміну легко зрозумів би кожний, хто хоч трохи знав Якобса. Вигляд справжніх банкнот, — байду-же, що це тільки половинки, — завжди справляв на Якобса заспокійливий вплив. До того ж, ці гроші нагадали йому, що ними він завдячує докторові Шерцу; адже той спланував усю потсдамську операцію.

— Так слухай, — сказав доктор Шерц, не звертаючи уваги на запізнілу репліку Боббі. — Я взнав, хто нас тут під дверима підслухував у понеділок увечері. Так, я вже знаю це.

— А хто? — Шеф почав виявляти нетерпіння.

— Спочатку пообіцяйте мені, що ви цій людині нічого не зробите.

Якобс і Боббі кивнули.

— Так от, це була Рут.

Якобс схопився з місця.

— Це точно? Можна тобі вірити?

— Так. Тільки прошу тебе, хай те, що я сказав, лишиться між нами. Я не хотів би, щоб це роздзвонили. Будь ласка, Руді, сядь і заспокойся.

Але Якобс зробив якраз протилежне. Не промовивши й слова, він підійшов до каміна і відчинив потайні дверцята в панелі.

Боббі Копш сидів з роззявленим ротом. Він сам собі

не вірив. Доктор Шерц посварився з Рут! На інше пояснення у Боббі просто не вистачило розуму. Але ж у такому разі його власні шанси зростають! Тому він нетерпляче дождався, що ж буде далі.

Якобс тим часом зняв трубку і покрутив ручку телефону. Як звичайно, відповіло одразу півдесятка різних голосів.

Якобс відкашлявся.

— Питаю всіх: де зараз Рут Дойчман?

Контора відповіла:

— Півгодини тому вийшла і пішла до вілли.

— Ввійшла до вілли через задні двері, — уточнив вартовий у парку.

Бос поклав трубку й зачинив дверцята. Потім повернувся і люто, але тихо сказав:

— Може, вона й зараз стоїть тут, під дверима!..

— Піти подивитись? — послужливо вихопився Боббі.

— Не треба. Тепер ми її позбудемось. Все... вся халепа через жінок, — розлючено прохрипів Якобс. — Боббі, ти потім зразу ж про неї потурбуєшся, розумієш?

Боббі Копш ледве приховував своє задоволення. Він кивнув і схвально буркнув. Боббі ще дужче зрадів би, якби треба було розправитись з доктором Шерцом, але це теж було непогане завдання.

— А тепер про Шенцліна, — сказав доктор Шерц, що намагався не випустити нитку розмови з своїх рук. — Йому, так само, як і мені, й на думку не спадало кинути організацію напризволяще в хвилину небезпеки. Він прибув у наше розпорядження...

— Добре, — сказав Якобс; він помітив, що Шерц хоче забити йому баки, — але Шенцліна поки що обличмо. Займімось краще справою доктора Шерца. Про що ти там пашекував з Джонні Літтом?

— Руді, я буду цілком одвертий. Ми висловлювали невдоволення твоєю політикою. Джонні передусім підкреслював, що треба якнайскоріше вивезти друкарський верстат. Ми вирішили ще раз запропонувати тобі негайну евакуацію.

— Пропонувати ви можете скільки завгодно! — сказав Якобс.

Боббі хрипко, глузливо засміявся.

— Та, очевидно, ні, бо ти зразу вдаєшся до насиль-

ства, як тільки вчуєш заперечення. Я тебе з усією серйозністю прошу випустити Джонні.

— Просити можеш теж, Уль. Просити і пропонувати — такі речі я завжди вислухаю. Навіть коли пропозиції безглузді.

— Маєш рацію, — ошелешив Якобса несподіваною поступкою доктор Шерц. — Щиро кажучи, моя пропозиція справді була не надто розумною. Тому я більше на ній не наполягаю, тобто я вже не думаю про те, щоб стрімголов тікати звідси.

Від цих слів Якобсові на хвилину відібрало мову. Шеф задумався. Нарешті він сказав:

— І що ж це так змінило твій настрій?

— Бездіяльність поліції. Вони там більше нічого не роблять. Видно, хтось нарешті сказав цьому Горну: «Куш!» Може, ще все обійдеться, Руді! Ти тільки подумай! Може, нам ще пощастить залишитись тут!

Це було саме потрібні слова, і доктор Шерц зрозумів: з цього треба було починати! Бо коли Якобс почув, що його позиція підкріплюється солідними (принаймні на вигляд) аргументами, його наче хто підмінив; де й поділися вся його злість і підозри. Він забув, що всього дві години тому застукав детектива, який зарисовував візерунок шин «крейсера»; забув усю непевність і загрозливість становища, в яке він завів свою банду стількома зухвалими й ризикованими наскоками. Якобс підступив до доктора Шерца і вп'явся в нього гострим поглядом.

— Це справді твоя щира думка, Уль?

— Так, — відповів той. — Звичайно, це моя думка.

Шеф подав йому руку:

— Тоді кінець, питання вичерпано. Так, це хороша ознака, коли людина визнає свою помилку... Гм... добре... — Якобс відкашлявся. — Що я ще хотів сказати... ага, знаєш, коли ми виберемося з цієї халепи, тоді та справа з... ну, ти розумієш... — він притишив голос, щоб його не почув племінник, — з розподілом виручки... Ми це владнаємо... тихенько, вдвох, певна річ...

— Сподіваюсь, що так, — сказав доктор Шерц і потис протягнуту руку шефа.

Боббі Копш тим часом сховав свій газовий пістолет у кишеню, підвівся і став поруч з дядьком.

— Давай теж помиримось, — ніяково сказав він і

незграбно простяг руку новоспеченому фавориту. Доктор Шерц наче не бачив її. Він швидко встав, як директор, що кінчив аудієнцію, і поплескав Боббі по плечу.

— Нічого, нічого, хлопчику, — сказав він батьківським тоном; потім підняв на прощання руку і вийшов з кімнати.

За дверима Шерц швидко встромив руку в ліву кишеню піджака і намацав холодну металеву рукоятку крихітного плескатого браунінга. «Добре, що не довелося хапатись за нього, — думав він. — Миром завжди краще. «Драйзе» він мені завтра віддасть... А непоганий був жест, коли я його кинув на стіл. Так Наполеон III під Седаном віддавав свою шпагу. Подібні сцени завжди справляють враження на примітивні натури...»

8

У бібліотеці в цей час горів торшер, який, звичайно, не міг рівномірно освітлити велику кімнату. Густа тінь від абажура вкривала всю стелю, зубчастий край її спускався по стінах мало не до підлоги. Середні двері, що бели в коридор, тільки знизу були трохи освітлені, але на них було ясно видно вчорашні пошкодження.

Рут замислено стояла посеред кімнати. Потім підійшла до дубового столика — під ногами затріщало скло — й сіла в крісло доктора Шерца. Він просив її почекати на нього тут і обіцяв передати якісь важливі новини для її батька. «Але ж він міг і сам йому все розповісти, адже вони близькі друзі», — думала Рут, і якесь неясне почуття знову застерегло її: краще було б не послухатись Шерца!

Руки її весь час мимовільно обмацували край стола, і раптом пальці натрапили на якесь заглиблення на нижній стороні товстої дошки, якусь дірочку. Рут нахилилась і спробувала роздивитись, що це таке. Це була дірочка від сучка, в глибині якої стирчав шматочок дерева, що піддавався під натиском пальця. Спробувати?..

Рут завагалась. Але ж вона мала намір вивчити всю обстановку вілли й ознайомитись з усім, що тут робиться! І навіть якщо зараз хтось ввійде, може, теж не

буде нічого страшного. Вона знала, що Якобсові люди всі люблять її, і сподівалась, що ніхто не сприйме цього всерйоз: адже ніхто не знає, яка її справжня роль тут. Ніхто... крім доктора Шерца!

Рут мерзлякувато зіщулилась, хоч у кімнаті було тепло: парове опалення, за наказом Якобса, день і ніч підтримувало в будинку постійну температуру — вісімнадцять градусів. Вона квапливо зиркнула на свій малесенький золотий годинник. Двадцять хвилин до дев'ятої. Конференція в вежі почалась о сьомій годині. Звичайно такі наради тривали більше години, часом навіть дві або три. І все-таки є ризик, що раптом увійде доктор Шерц. Можливо також, що ця кнопка зв'язана з потайним дзвінком...

Та що там, треба спробувати!.. Тепер цей сучок уже не давав їй спокою. Вона неодмінно мусила взнати, що там за секрет. Цікавість — це одна з форм жіночої хоробрості. Рут рішуче натисла кнопку — і раптом збоку з товстої дошки стола вискочила плоска шухлядка. В ній лежав тоненький зшиточок, завбільшки з поштову листівку.

Рут рішуче оглянулась навколо і виїняла зшиточок з шухлядки. Руки в неї тремтіли. Вона розкрила його й поквапливо почала гортати. Перед її очима замигтіли прізвища, адреси, дати, телефони, номери автомобілів. Кілька секунд від хвилювання вона нічого не могла розібрати. І раптом зрозуміла, що вона тримає в руках. Це був список членів організації.

В ту ж мить вона почула чийсь кроки в коридорі. Поруч відчинились і знову з грюкотом зачинились двері.

Боббі Копп! Ні в кого більше немає таких рипучих черевиків.

Рут на якусь мить заціпеніла з переляку. Вона не знала — брати зошит з собою чи ні. Тоді з страхом кинула його назад і закрила потайну шухлядку. Її нестерпно пекла божевільна думка, що вона, відкриваючи шухлядку, привела в дію секретний сигнал у якійсь з кімнат вілли. Тремтячи всім тілом, Рут встала, підійшла до однієї з шаф, узяла якийсь товстий том і почала гортати його.

Пронизливо завищали, відчиняючись, пошкоджені середні двері. На порозі з'явилась якась постать. Спочатку видно було тільки ноги; тулуб і голова лишалися в ті-

ні. Хоч Рут знала, хто це такий, її серце від цієї химерної картини шалено заколотилось.

Боббі Копш увійшов до кімнати повільно, майже з гідністю.

— Ах, ти диви, ось де вона! Що ти там хорошого читаєш?

У Рут пересохло в горлі, вона навіть не догадалась обуритись цим «ти» і тільки мовчки простягла йому книжку.

— Ого! Відколи це ти цікавишся ботанікою?

Він поставив книжку на місце і пройшов повз неї.

— В чому справа, пане Копш?

Боббі сів на бильце великого кабінетного крісла і схрестив руки на грудях.

— Ану йди сюди, — сказав він владно, хоч і з доброзичливою ноткою в голосі.

Рут не зрушила з місця.

— В чому справа?

Боббі не відповів. Він зіскочив з крісла, схопив Рут за руку і міцно стис її, сповнений свідомості своєї необмеженої влади над дівчиною.

— За наказом шефа тебе заарештовано. Ми повинні знешкоджувати підглядачів і шпигунів, ясно?

Рут з силою вирвалася і відскочила на кілька кроків. Але Боббі був швидший. Він загородив їй дорогу до дверей і вийняв крихітний пістолетик.

— Ну, стріляй же, стріляй, ти!.. — крикнула Рут у розпачливій люті.

Але зброя Боббі була призначена не для стрільби. З пістолетика вилетіла тоненька цівочка досить невинної рідини. Рут відчула, як щось лоскотно потекло по підборідді й шиї, і зразу ж у неї рясно полились сльози. Ідуча пара здавила горло, і вона закашлялась.

Боббі Копш підійшов до безпорадної дівчини й викрутив їй руки назад.

— Ти така симпатична, коли ревеш, — глузливо сказав він, потім спохватився і додав: — Але для цього більше нема ніяких причин. Під моїм наглядом тобі буде непогано, якщо тільки... ну, сама розумієш.

У відповідь Боббі одержав удар ногою нижче коліна.

— Ах ти стерво! — люто закричав він. — Ти зі мною краще по-хорошому, а то я теж можу інакше!

Доктор Горн подолав останні сходи встелених гарною червоною кокосовою доріжкою сходів і спинився перед високими скляними дверима. «Георг Зіррінгауз» — дрібним чітким шрифтом було написано на латунній табличці, що при світлі лампочки блищала, наче золота. Едуард Горн натиснув кнопку дзвоника.

Друг сам відчинив йому.

— Рудольф уже тут, — сказав він.

Криміналрат зняв капелюх і пальто, на яких іскрились дрібненькі крапельки дощу, і ввійшов у кімнату. За мить усі троє вже сиділи біля стола.

— Ну, Еде, що в тебе на серці? — спитав Георг.

Доктор Горн нерішуче всміхнувся.

— А що, хіба це так помітно? Я сподіваюсь, що ви на мене не образитесь...

Він на хвилинку вийшов з кімнати і повернувся з плоскою дерев'яною коробочкою в руках.

— справа ось у чому. Я позавчора показував вам фальшиву банкноту. Цього не слід було робити. Це була помилка.

— Помилка? — вражено спитав доктор Крамер.

— Так. Чому саме, цього я вам, на жаль, не можу пояснити. Службова таємниця. Нічого не вдієш. Отже, це була помилка, але її можна виправити, якщо ти, Рудольф, дозволиш зняти в тебе відбитки пальців.

Доктор Крамер посміхнувся. Перспектива бути «відпечатаним» спочатку наче потішила його.

— Ну, звичайно, Еде, можеш їх зняти. Про мене хоч і в кількох екземплярах. Зрештою, можеш мене тоді вже заодно сфотографувати для альбома, справа, зліва і анфас, чи як це там у вас робиться.

Крамер вимовив це з добродушною іронією, але криміналрат відчув у його словах якусь гостру нотку. Це йому було прикро, бо він зовсім не мав наміру порушити затишок дружнього кола. «Але, по правді, — подумав він, — така реакція Рудольфа цілком природна. Кожний неспеціаліст ставиться до дактилоскопії трохи недовірливо. Коли від нього вимагають відбитки пальців, йому одразу здається, що його прирівнюють до злочинців. Чом я, дурень, про це раніше не подумав? Треба було тільки під кінець сказати...»

— Ну, на яку тему ви тут без мене філософствуете? — зам'яв він поки що це питання.

— Як звичайно — світові проблеми розв'язуємо. Рудольф виголосив одну з своїх славнозвісних промов, у яких він намагається довести, що не існує ніякої, верховної істоти. Я знічев'я спробував захищати протилежну точку зору, і ми трохи посперечались. Але, по-моєму, було б цікавіше, якби запросити до нашої компанії справжнього віруючого християнина. Він, мабуть, краще впорався б з моєю роллю.

— Не думаю, — відповів доктор Горн. — Людина, яка справді вірує, навряд чи погодиться вступити в таку суперечку, бо вона знає наперед, що це безнадійна річ. Зрештою, тема ця, по-моєму, досить заяложена. Один думає так, другий — так, а довести тут не можна нічого.

— Та це давно відомо, — сказав Зіррінгауз. — Але Рудольф цього разу висловив дещо досить оригінальне... Може, ти розкажеш Едуардові ще раз?

— Ні, — сказав адвокат категорично, — я знаю, він таких речей не любить. До того ж, це була просто скороминуща ідея, я навряд чи зможу зараз усе пригадати...

— Зате я зможу, — запевнив Зіррінгауз. — Рудольф намалював таку картину: якийсь природознавець створив у своїй лабораторії пару мурашок. Дика ідея, але спробуй собі уявити...

— Ми припускаємо, що дія відбувається у 2051 році, — чемно зауважив доктор Горн.

— Хоч би й так. Отже, сфабрикувавши цих мурах, він поселяє їх укупі і починає спостерігати, як поступово розвивається ціла мурашина держава. Він встановлює контроль над кожною мурашкою, заводить картотеку, і скоро виявляється, що в поведінці окремих комах є велика різниця. В той час як більшість поводить себе цілком нормально, деякі з них прагнуть допомагати своїм ближнім-мурахам, а інші — навпаки, кусають їх і весь час обкрадають. Нашого природознавця цей останній вид чомусь починає дратувати; чому — він сам не знає. Перший вид, навпаки, тішить його. Проте, замість того щоб просто видалити тих нехороших пінцетом, він видає обов'язковий для всіх своїх мурах закон: в міру сил наслідувати поведінку виду № 1. І ця заповідь якимсь таємничим способом стає відомою мурахам, що не менш дивним чином уявляють свого господаря теж мурашкою. Та

користі з цього мало: в принципі все лишається по-старому. Ти ще слухаєш?

— Гм... дуже цікаво, — сказав доктор Горн.

— І от одного чудового дня нашому експериментаторові терпець уривається. Він виливає на свій мурашник пляшку сірчаної кислоти, збирає трупи в коробочку і відносить у свою лабораторію. Там він знову пробуджує їх до життя, але вже з іншим наміром; з допомогою картопки оцінювати поведінку кожної мурашки, щоб винагороджувати або карати всі їхні вчинки. Тепер слухай: деякі з мурашок усе це знали наперед. Тому вони на цей раз мудро придушують бажання кусатись або грабувати, за що дістають щедрі винагороду. Тепер постає питання: чи не хитріші ці мурашки за свого творця? От приблизно те, що розповів Рудольф.

Доктор Горн слухав з якоюсь досадою. Він повернувся до Крамера і сказав:

— Ти знаєш, Рудольфе, що я зовсім не ортодоксальний християнин; але мені ніколи не спали б на думку такі цинічні речі.

— Який же тут цинізм, коли людина каже правду або те, що цілком щиро вважає правдою?

— По-моєму, цинізм — це коли кажуть гірку правду так, наче радіють з цього.

— А що це взагалі означає — гірка правда? Візьмімо, наприклад, загальновідомий факт: у житті дуже багато несправедливості. Це правда. Але чому неодмінно гірка правда? Тому що, на твій погляд, повинно бути інакше? В світі повинна панувати справедливість? Так це ж неможлива річ.

— Зовсім не обов'язково неможлива, — заперечив доктор Горн, згадавши свого улюбленого автора — Бернарда Шоу.

— Аякже! Завваж: вимога справедливості — це вимога рівності. Цю вимогу висуває заздрість, і заздрість же знаходить поживу у всякій нерівності. Ця історія ні в якому разі не кінчається з досягненням майнової рівності, як думає дехто з соціалістів. Бо один високий — другий низенький, один вродливий — другий бридкий, один боязкий — другий хоробрий і так далі. Люди різні, й долі їх різні. Коли б це було не так, як нудно жилося б на світі! Саме з цієї причини не може існувати рівності, а значить, і ніякої справедливості.

— Ти, Рудольфе, як завжди, доводиш усе до крайності. Справедливість — це ідеал, до якого ми пориваємось, не досягаючи його. Але треба принаймні робити все, що в наших силах, щоб уникнути свідомої несправедливості. Бо ніщо інше не завдає такого болю.

Доктор Крамер знизав плечима й холодно відповів:

— Шопенгауер був іншої думки. Він говорив, що найбільшого болю завдає природжена нерівність: бридкий злиться на вродливого, бездарний — на талановитого. Адже безробітний може розбагатіти, багатий підприємець завтра може прокинутись банкрутом; а природженої нерівності позбутись не можна.

— Авжеж, — втрутився господар, — поки що, мабуть, не можна. Але в Західному Берліні є вже заклади, в яких вправний хірург за надзвичайно високу плату може зробити з бридкого обличчя досить привабливе. Може, через якусь сотню років така операція буде доступною кожному — так само, як для нас зараз послуги перукаря. І Шопенгауер залишиться далеко позаду.

Цими словами Зіррінгауз ніби хотів завдати суперечці смертельного удару. Він добре знав, чим вона може скінчитись: часом Горн і Крамер просто починали сваритись. В таких випадках найкращим виходом була якась репліка, що спрямовувала розмову в інший бік. Зіррінгауз на подібні речі був мастак, але сьогодні він не мав успіху. Очевидно, адвокат трохи образився на Горна за відбитки пальців і тепер знайшов поле бою, на якому ніби хотів помститись, притиснувши супротивника до стінки своєю блискучою риторикою.

І раптом Крамер здивував Зіррінгауза, відмовившись від свого наміру. Він підняв руки, засміявся й сказав:

— Ну, Еде, давай уже покінчимо з тими відбитками. Хоч раз у житті побачу, як це робиться.

Криміналрат відкрив коробочку, накапав на пластинку чорної фарби і розкачав її валиком у тонесеньку плівочку. Потім вийняв аркушик паперу, перегнув його посередині і поклав згином на край столу. Одна половинка аркушика була призначена для правої руки, друга — для лівої.

Горн з легеньким натиском прокотив кінчик адвокатового пальця — від одного краю нігтя до другого — по

вкритій фарбою пластинці і зразу ж відпечатав його на папері — вже без натиску. Те ж саме він зробив з усіма десятима пальцями Крамера. Вся процедура тривала майже п'ять хвилин, у цілковитій мовчанці.

— Одного тільки я не розумію, — сказав доктор Крамер, коли все було закінчено. — З одного боку, кажуть, що іноді навіть частини відбитка одного пальця буває досить для ідентифікації, а з другого — ти зняв у мене відбитки всіх десяти, притому найвищої якості.

Криміналрат пояснив.

— Але одну річ вони забули покласти в цю твою коробочку. Я маю на увазі розчинник, яким можна було б змити оцю гидоту.

Господар підвівся, щоб принести флакон з бензином. Раптом з сусідньої кімнати донеслось тихе дзижчання телефону.

Зіррінгауз вийшов, але зразу ж повернувся.

— Це тебе, Едуарде.

Доктор Горн встав. Що б це могло бути? Погляд його випадково сковзнув по Крамерові, який витирив пальці бензином. І Горна вразив дивний вираз адвокатового обличчя — вираз якогось задоволення чи навіть прихованого тріумфу. «Щось мені вже ввижатись починає. Нерви, нерви... — відкинув він цю думку. — Але й справді Рудольф сьогодні якийсь... спробуй зрозумій його...»

Горн вийшов і взяв трубку. Якусь мить він сподівався, що об'явився Ірінгс. Але потім спитав:

— Це ви, Вольф?

— Так, пане криміналрат. Справа от у чому: я тільки що був у гаражі. Зробив одне відкриття. В глибині двору стоїть великий автомобіль обтічної форми, американський. Я заліз у нього. Машина броньована.

— Що? Що таке? — перепитав доктор Горн, хоч у відношенні цього типowo ділового повідомлення не могло виникнути найменшого сумніву.

— Так. Цілком точно встановлено.

— Американський, кажете?

— Модель американська. Але номер КВ. Належить Якобусу. «Крейслер», восьмициліндровий мотор, сто тридцять п'ять кінських сил, вага дві тонни...

— Досить, досить, — доктор Горн притишив голос і прикрив мікрофон рукою, так що його слів не можна було розібрати вже за три кроки.

— Чекайте біля задніх воріт гаража. Я зараз приїду сам.

Горн поклав трубку і повернувся до друзів. Звістку про те, що йому треба йти, вони зустріли з великим невдоволенням. Особливо старався затримати його Крамер, якого наче хто підмінив. Він запропонував зробити їхній традиційний рейд по ресторанах Курфюрстендама або Будапестерштрасе. Але зрештою їм довелося втішитись перспективою завтрашньої зустрічі.

Едуард Горн швидко зібрався й вирушив. Надворі йому сипнуло в обличчя дрібненькою мрякою. Він насунув капелюх на лоба і сховав руки в кишені пальта. Скельця його окулярів одразу вкрились мережкою дрібних крапельок, усі контури розпливались і зливались, утворюючи нові, загадкові фігури. Вуличний ліхтар попереду здавався якоюсь химерною зіркою.

Горн ішов і думав: а чи не мав ще якоїсь причини оцей сьогоднішній чудний настрій у їхній компанії? Він був тонким спостерігачем, і від його ока не сховалась певна дисгармонія в відносинах між друзями. Але вже на сходах метро ці думки відтіснила давня тривога: що таке з Ірінгсом? Тепер уся надія на банкноту...

РОЗДІЛ ШОСТИЙ

1

Александр прокинувся — не від дзеленчання будильника, як удома. Глянув на годинник: ого, вже восьма година. А втім, не дивно, що він так заспав: від самої неділі він уперше зміг як слід виспатися. Звечора він довго вагався, де лягти — на дивані чи в ліжку; в чужій квартирі завжди відчуваєш себе якось незручно. Правда, це почуття майже зовсім зникло, коли він думав про ту гарненьку молоду дівчину, що жила тут до нього. «А, ви маєте на увазі нашу секретарку... — сказав тоді доктор Шерц. — Ми влаштуємо її в іншому місці».

Щось тут не так. Що це за секретарка, яку, не довго думаючи, можна виселити з квартири? Її одяг усе ще висів у шафі, і від нього йшов тонкий аромат духів; на туалеті стояло з півдесятка флакончиків, лежала губна

помада вишневого кольору — повністю переселитися дівчина ще не встигла. Вона може прийти сюди кожної хвилини. Ця думка змусила Александера рвучко відкинути ковдру і схопитися з ліжка.

Голячись, він перебирав у голові вчорашні події і прийшов до висновку, що, власне кажучи, мало чого добився. Правда, з Боббі Копшем вийшло досить вдало. Він довідався від нього адресу організації, що, власне, й було його єдиним досягненням. А от Шерц! Александерові до найменшої дрібнички пригадався його вчорашній провал. Хіба ж він не мав спочатку твердого наміру обдурити свого супротивника? А потім узяв та й бовкнув те, чого зовсім не хотів казати. На цей раз, правда, ще якось обійшлося, але задуматись усе ж було над чим. Обдурити хитрого пройду Шерца — справа нелегка. Щоб обкрутити кругом пальця таку людину, треба самому бути хитрим, спритним і, головне, мати твердий характер. І він почав сумніватися, що у нього щось вийде. Це завдання стало здаватися йому непосильним. «Нічогоісінько з цього не буде, — говорив собі Александер, — не може ж мені завжди щастити так, як учора. Краще піти в поліцію, — вирішив він. — Зараз я все-таки дещо маю для неї — адресу, якої я вчора ще не знав».

Александер знайшов у буфеті кілька черствих булочок, поквапливо намазав їх чимось — він навіть не помітив чим саме — і швидко з'їв. «У поліцію, мерщій у поліцію, — снувалася уперта думка, — поки ще не пізно». Однак Александер не збирався говорити в поліції все, що знав. Він взагалі ще не зовсім уяснив собі, що ж саме хоче розповісти, і вирішив подумати про це дорогою. Так, дорогою... але спочатку треба було узнати, як знайти поліцайпрезидіум.

Йдучи до зупинки електрички, він запитав про це у поліцає в сіро-блакитній формі. Шенцлін знав, що колись президіум був на Александерплац, але поліцає сказав, що то було ще до капітуляції. Тепер це східний сектор; десь там недалеко розмістилася народна поліція, але туди він, напевне, не хотів би потрапити, — вишкірив зуби поліцає. Александер енергійно похитав головою. Насправді ж він і сам не знав, у яку з поліцій розділеного Берліна краще звернутись. Та, зрештою, він вирішив, що народна поліція все одно нічого не зможе зробити, бо гараж знаходиться в американському секторі...

— Отже, сідайте тут в електричку і їдьте до Шенеберга, — докладно пояснював поліцей, який прийняв Александра за приїжджого, — це — дайте подумати — шоста, сьома, ні, восьма зупинка. Там ви пересядете на кільцеву електричку. Запитаєте, куди вона йде, щоб, бува, не поїхали назад. Вам треба до Темпельгофа, це друга зупинка. Звідти ще проїдете дві станції метро. Вийдете біля аеропорту, пройдете пішки хвилин десять, а там вам кожна дитина скаже, де поліція.

Александр здивувався: адже вчора вранці він проїздив саме цим шляхом, і коли вийшов з аеропорту, то був зовсім близько від президіуму. Дорогою йому спало на думку, що він діє дуже необачно. А що, коли за ним стежать? Може, Шерц приставив до нього шпига? І той наглядав за ним від самого дому, бачив, як він говорив з поліцаєм, а зараз сидить десь тут, у вагоні. Треба негайно позбутися його! Александр вийшов з вагона і протиснувся поміж людьми в останній. Він ледве встиг вскочити в вагон, як двері зачинилися. На першій же зупинці, Фейербахштрассе, Александр вийшов, щоб пересісти в інший поїзд. Він уважно приглядався до людей, що вийшли разом з ним. Їх було небагато, і вони швидко зникли в тунелі. Тільки один чоловік у теплій коричневій куртці зупинився біля кіоска і почав розглядати напівголих красунь на обкладинках ілюстрованих журналів.

«Чому цей тип не йде з перону? — думав Александр. — Адже тут нема пересадки. Купує сигарети... Не зійшов же він з поїзда тільки заради цього! Напевно, це шпиг. Тільки який незграба... Ну, та й стежити за мною не так-то просто».

Минуло чимало часу, поки підійшов другий поїзд. Александр стрибнув у вагон в останню хвилину, намагаючись не випускати з ока коричневу куртку. Той сів слідом за ним. Сумніву більше не було. «А що, як встати у Фріденау, — говорив собі Александр, — і, якщо він вийде за мною, підійти до нього, ляснути по плечі і сказати навіпрямки: «Гайда додому, голубе, тут тобі нема чого робити».

Та згодом це здалося йому не дуже розумним, не кажучи вже про те, що він втратить іще з чверть години. Александр вирішив зробити інакше. У Шенеберзі він не вийшов, а став під самісінькими дверима. Коли поїзд ру-

шив, він спробував втримати їх відчиненими — та даремно: вони зачинялися автоматично, і нічого не можна було вдіяти. Він щосили смикав ручку...

— Нічого не вийде, хлопче, — сказав один з пасажирів.

Александр промовчав. Поїзд набирав швидкість. Він з усіх сил натис на ручку — вона піддалася. Двері рвучко відчинилися, і під обурені вигуки пасажирів Александр вистрибнув на край платформи. Він поточився, обернувся і встиг углядіти, як у вікні вагона промайнула коричнева куртка.

— Могло б погано скінчитися, юначе, — сказала якась жінка, — хіба можна так легковажно...

Йому пощастило: якраз відходила кільцева електричка на Темпельгоф.

За чверть години Александр добрався до Фрізенштрассе і зупинився перед червоним будинком, схожим на казарму. Біля входу стояв поліцай.

— Доброго ранку!

— Доброго ранку. Вам до кого?

— Я хотів би бачити доктора Горна.

Це прізвище назвав учора Шерц, і Александр запам'ятав його.

— Криміналрата доктора Горна?

Александр підтвердив.

— У якій справі?

— Я хотів би дати показання.

— Добре, — поліцай трохи подумав. — Пана криміналрата зараз нема, однак показання ви можете дати й комусь іншому. Бачите он ті двері? — він показав рукою через двір. — Підніметесь на третій поверх. Кімната триста вісімдесят.

Александр подякував і пішов через двір. До цієї хвилини він почував себе досить впевнено, його підбадьорило те, що йому вдалося втекти від шпіга. Але чим вище він піднімався по сходах, тим менше лишалося в нього впевненості, а коли він ступив у коридор, йому навіть пересохло в горлі. О, який довгий коридор! 369, 372, 374, і нарешті «379. Вхід через кімнату 380!» «До службових приміщень стукають тільки боягузи», — промайнуло в Александра в голові, і він рвучко відчинив двері.

За письмовим столом сидів молодий чиновник у ци-

вільному одязі, з ріденьким волоссям і рум'яним повним обличчям. Він звів на Александера круглі блакитні очі.

— Чим можу прислужитись?

— Я хотів би дати показання, — з зусиллям вимовив Александер.

Обличчя секретаря Ульмана набрало невдоволеного виразу. На його насупленому лобі ніби було написано: «Ви не туди потрапили». Завжди отак хтось вривається, саме коли у нього роботи по саму зав'язку. А ще старий от-от має прийти...

— В якій справі ви хочете дати показання?

— У справі одного гаража в Целендорфі, так званою «Гаража «Зюд-вест».

Якби Вернера Ульмана хтось стусонув кулаком у живіт, це не вразило б його сильніше. Він насилу перевів подих.

«Горна нема, — було його першою думкою, — і вся відповідальність лягає на мене. А коли тут справді щось серйозне, то доведеться мені моє зведення починати з початку. На це знову піде кілька годин. Звичайно, якщо не дуже старатися, як багато моїх колег... а от у мене завжди все ясно і переконливо, навіть розділові знаки усі на місцях — це начальству подобається...»

— Прошу, — нарешті неохоче сказав він, — сідайте, я застенографую ваші показання. Почнемо з анкетних даних. У вас є при собі документи?

Александер поклав на стіл своє посвідчення. Ульман здивовано кліпнув очима:

— Але ж це посвідчення з східної зони!

— Так точно, пане комісарє: я прибув із НДР.

— З радянської зони, — машинально поправив Ульман. — Ви емігрант?— Він почав записувати анкетні дані.

Александер здивовано поглянув на нього.

— Ні... чого це?

Ульман почав нервувати. Він знав, що Вюрцбургер забороняє будь-які стосунки із східною зоною. Може, цей чоловік з тамтешньої кримінальної поліції? Але ні: він би сказав про це. Ульман навіть застогнав тихенько. Неспокій його зростав...

— Ну, так от... — почав Александер і відкашлявся.

Ульман пригладив своє ріденьке волосся. У нього раптом виникла непогана ідея: що, як послати цю людину до Вюрцбургера, хай його сам допитує. Секретар Уль-

ман відчував, що тут пахне політикою, і вважав себе некомпетентним у таких справах. Він узяв трубку і попросив комутатор з'єднати його з шефом. «Негайно до мене!» — наказав той.

— Пане Шенцлін, нам з вами доведеться спуститися на поверх нижче. — Ульман випростався на весь свій не вельми високий зріст. — Що ви сказали? Нічого? Ну, гаразд, тоді ходімо.

Внизу, в приймальні Вюрцбургера, обставленій трохи краще, ніж приймальня Горна, їм довелося трохи почекаати. Товстошочий чиновник зняв трубку і доповів про них Вюрцбургерові, що сидів у кабінеті поруч.

Коли вони зайшли до кабінету, з-за письмового столу, поблискуючи скельцями окулярів, підвівся кремезний чоловік років шістдесяти, з густим сивим волоссям.

— Дякую, дякую, друже мій, — перебив він Ульмана, який виструнчився біля самих дверей і почав офіційно доповідати. — Можете йти.

Ульман з полегкістю опустив плечі. Правда, у нього промайнула думка, що краще все-таки було б самому записати показання цієї людини, хоча б заради Горна, якого він дуже любив. Та він тільки стиха промовив:

— Слухаю, пане криміналдиректоре! — і повернувся до дверей.

Вюрцбургер сів.

— Дайте-но ваше посвідчення, — недбало кинув він, — і сідайте сюди, — він показав рукою на крісло, що стояло кроків за три від столу. Тримаючи у лівій руці посвідчення, він правою барабанив по столі, на якому, крім телефону, нічого не було.

— Яке відношення маєте ви до гаража «Зюдвест»? — ніби цілком байдуже запитав він.

— Службове, — збрехав Александер. — Я диспетчер однієї магдебурзької транспортної фірми. Наші водії часом ставлять там свої машини.

— Дрібна нелегальна торгівля між Сходом і Заходом, правда ж? — Вюрцбургер не чекав відповіді. — Ваш рік народження?

— 1925, шостого червня, — сказав Александер, посміюючись у душі над цим старим, як світ, поліцейським прийомом.

— Де ви народились?

— У Гамбурзі.

Вюрцбургер повернув йому посвідчення.

— Добре визубрено, — пробурмотів він. — Ну, так що там у Целендорфі, в тому гаражі «Зюд-ост» чи «Зюд-вест». Розповідайте!

— Там займаються спекуляцією кольоровими металами, — почав Александер. — Я випадково почув одну розмову і зрозумів...

— Скажіть, які ваші показання були записані на третьому поверсі?

— Тільки анкетні дані.

— Так-так, отже, тільки анкетні дані.

— Я, власне, йшов до доктора Горна.

Вюрцбургер насторожився. Його темні очі допитливо глянули на Александера.

— Ви знайомі з доктором Горном?

— Ні, в Берліні у мене нема знайомих. Я тут уперше в житті. Ім'я Горна я почув у гаражі. «Доктор Горн з кримінальної поліції наступає нам на п'яти», — чи щось подібне. От я й подумав: «Поїду й усе розповім».

«Вистачить з нього, — подумав Александер, — це звучить досить правдоподібно для того, щоб він мені повірив. Більше я нічого не скажу, а то вони мене відразу затримують...»

Однак обличчя Вюрцбургера набрало скептичного і ледь глузливого виразу. Та він не встиг нічого сказати, бо задзвонив телефон; він зняв трубку.

Александер весь упрів у теплій шкірянці. Знічев'я він почав оглядати кабінет. Велика, пофарбована в світлий колір кімната, дуже скупко обставлена: дощана підлога без лінолеуму, два великі письмові столи, шкіряне крісло, гарна настільна лампа, звичайні стінні шафи — оце і все. Дещо по-спартанському, але солідно. Єдина прикраса — портрети Конрада Аденауера та Якоба Кайзера. Це був кабінет людини, яка проводить тут усього кілька годин на день і не дуже зважає на обстановку.

— Що не говоріть, а цікаво, досить цікаво, пане докторе, — казав Вюрцбургер у трубку. — Тобто не так сам факт, як ваша невтомна заповзятливість. Ви кажете, машина броньована? Гм... А як це виявилось? Випадково стукнули по дверцятках? Он як! Хіба це так легко виявити? Що? Звук не той? Прекрасно, прекрасно. Але, звичайно, це ще не доказ, ні, аж ніяк не доказ. Тут, мабуть, якась помилка. Що? Я сказав: тут, напевне, помилка. Ні,

броньованих лімузинів у нас не буває, колего. Це колись Аль Капоне займався такими речами. Як? Не знаєте? Хіба ви ніколи не читали «Міжнародного криміналістичного бюлетеня»? От бачите, згадали. Ну, про все інше поговоримо при зустрічі. До побачення!

Вюрцбургер провів рукою по своєму густому сивому волоссю і, помовчавши трохи, — мабуть, думав над тільки що закінченою розмовою, — повернувся до Александра.

— Юначе, — заговорив він, проникливо глянувши на нього своїми темними очима, — я дам вам пораду: кажіть усю правду, все, що знаєте, а не якісь дрібниці. Махінації з кольоровими металами — це не дуже цікаво. Кажіть усе, абсолютно все. Для вас теж так буде краще.

Під цим поглядом у Александра все попливло перед очима. У нього було таке відчуття, ніби очі Вюрцбургера впиваються йому в мозок і проривають тоненьку плівочку, яка відділяла те, що можна сказати, від того, що треба було приховати. Могутній натиск чужої волі прорвав цю плівку, — і Александр розповів усе. Точнісінько так сталося і учора ввечері, коли він говорив з Шерцом: у такому пригніченому стані він не міг брехати.

— Чудово, — сказав Вюрцбургер, коли Александр закінчив. — Ну й що ж тепер, як ви думаєте? Ви хочете добровільно піти в попереднє ув'язнення?

— Та, мабуть, доведеться. — Александр говорив хрипким голосом, його настрої важко було б описати. Після повного зізнання у нього полегшало на душі. Страху перед в'язницею він не відчував, проте його пригнічувала думка, що він знову дав маху: вибрав те, чого зовсім не збирався розповідати.

Вюрцбургер уважно дивився на нього, і недавній глузливий вираз знову з'явився на його обличчі.

— Та ні, — сказав він недбало, — це зовсім не обов'язково. Провина ваша не така вже й велика, як вам здається. А якщо ви — будемо говорити відверто — згодні допомагати нам, то ми, зрештою, теж можемо дивитись на дещо крізь пальці.

— Я згоден, звичайно.

— Гаразд. Тоді слухайте. Ось папірець. Погляньте що там таке?

— Шестизначне число.

— Як ви гадаєте, що це?

— Номер телефону?
— Блискуче. Та не дивіться на мене з такою недовірою. Це не перевірка ваших здібностей, як ви, здається, думаєте. Це номер мого домашнього телефону, тільки читати його треба з кінця. Розумієте?
— Так.
— Гаразд. Зараз ви повернетесь в гараж. А тільки-но будуть якісь важливі новини, знайдіть привід залишити гараж і подзвоніть мені. Ви зрозуміли мене?
— Цілком. Однак часто відлучатися я не зможу, це викликало б підозру...
— І не треба. Досить буде один-два рази на день. Ризикувати не слід. І ще одне: інформувати про все мене особисто. Повторіть, будь ласка.
— Інформувати про все вас особисто, — машинально повторив Александер.
— Запам'ятайте добре, — підкреслив Бюрцбургер, — це надзвичайно важливо. Успіх залежить майже виключно від цього. Отже, у вас є мій номер телефону. Дзвоніть тільки мені. А взагалі будьте німі, як риба.

2

Невдовзі після Александрового візиту в президіум до кімнати 380 увійшов поліцай з VIII відділу і передав Ульманові синій конверт. Той відразу одніс його Горну, який тільки що повернувся з Целендорфа.

Горн був у поганому настрої: його мучив сильний нежить. Він розпечатав конверт і вийняв звідти двадцятимаркову банкноту і записку. Обережно тримаючи банкноту за різок кінчиками пальців, він сховав її у письмовий стіл і підняв на лоб окуляри в чорній оправі — так йому зручніше було читати.

«На банкноті, — хвилюючись, прочитав він у записці, — виявлено відбитки пальців трьох осіб. Ці відбитки збігаються з переданими нам для порівняння відбитками пальців: а) криміналрата доктора Горна; б) криміналкомісара Ірінгса, в) Рудольфа Крамера. Інших відбитків виявити не вдалося. *Криміналоберсекретар Бруннер*».

«Знову невдача, — розчаровано подумав Горн. — А я чекав хтосьна-чого. Невідомий, мабуть, був у рукавичках.

На його місці це зробила б кожна розумна людина. Напевно, так воно й було, бо інакше Ірінгс відразу одні би банкноту до восьмого відділу. Правда, він мусив зробити це за всяких обставин, адже він не міг знати, чи не тримав її невідомий до зустрічі з ним голими руками... Це недогляд Ірінгса і мій також. Я повинен був подумати про це і підказати Ірінгсу».

Горн дістав банкноту, поклав її разом з запискою в той самий конверт і, сколовши конверт двома скріпками, наказав віднести його у відділ Шнабеля.

Потім він витяг з середньої шухляди жовту папку з написом «№ 19/51. Гараж «Зюд-вест» і почав перегортати папери. Вюрцбургер ще не повернув йому матеріалів, одержаних із східної зони, але й не повторив вимоги припинити слідство. Можливо, він відчував, що наразився б на впертий опір Горна. Криміналрата гнітила думка, що він — тільки він один — винен у зникненні Ірінгса і що зникнення комісара має якесь відношення до справи гаража «Зюд-вест». Тому він ще заповзятливіше взявся за цю справу; йому було приємно, що всі співробітники відділу перейнялись його завзяттям.

Горн взяв листок паперу і авторучку, щоб зробити короткі виписки з справи, як раптом згадав, що вже доручив цю роботу секретареві. Він покликав Вернера Ульмана, і той ввійшов у кімнату і поклав перед ним старанно складене зведення обвинувальних матеріалів проти гаража «Зюд-вест». Усе викладалося тут пункт за пунктом в строгій хронологічній послідовності. «Не вистає, власне, тільки показання того хлопця з Магдебурга, якого я допіру відіслав до Вюрцбургера», — винувато подумав Ульман.

«1. Відбитки пальців Йордана, — читав тим часом Горн, — підтверджують його безпосередню участь у потсдамському злочині. Зареєстрований у поліції під номером 609/49. З 1/12 1949 працює автослюсарем у гаражі «Зюд-вест».

2. Доведено, що Якобс, власник гаража «Зюд-вест», перебував під час вчинення злочину за межами Берліна, недалеко від Потсдама. З ним були двоє його підлеглих.

3. Йордан, за яким було встановлено нагляд, безслідно зник через кілька годин після цього.

4. Через двадцять годин після подій у Потсдамі Якобсові подзвонили по телефону з Бремена, і він закінчив розмову з підозрілою поквапливістю. За характером розмову можна розглядати як донесення співучасників Якобса про успішну доставку викрадених документів.

5. Комісар Вольф виявив на підвір'ї гаража «Зюд-вест» броньований лімузин. (Вольфові доручено порівняти рисунок протекторів машини з фотографіями слідів і з'ясувати, чи не має в ній пристрою для скидання залізних предметів, призначених для виведення з ладу засобів транспорту). Як заявив Якобс, машина належить йому».

Нижче йшли докладні пояснення, а під ними було прикріплено ескіз карти, на якій позначено Целендорф, Потсдам і зовсім унизу — Міхендорф; червоним олівцем були нанесені: гараж «Зюд-вест», потсдамська лабораторія, місце аварії на шосе № 2 і місце, де в ніч на понеділок народна поліція застрелила невідомого мотоцикліста. Воно було всього за чотири кілометри на південний захід від Ванзе.

— Мушу визнати, — сказав Горн, — що робота виконана бездоганно. От тільки хіба що пункт третій я сформулював би інакше. Люди, за якими ми встановлюємо нагляд, не можуть зникати безслідно, правда ж? Все ж інше — добре.

На обличчі Ульмана з'явилася сором'язлива посмішка: такі хвилини були найкращими в його житті. Він вийшов.

Та за хвилину він знову відчинив двері, розчервонілий, видимо, чимсь дуже схвильований.

— Пане криміналрат, ви... ви чули? Оберкомісара Штромайера заарештовано! Чверть години тому. Заарештовано й відправлено в Моабіт!

— Що за жарти!

— Ні, справді! Мені щойно подзвонив Вернер...

— Вам відомо за що?

— До деякої міри, пане криміналрат. Вернер розповідає таке. Адже ви знаєте, що за останні місяці крадіжки машин почали траплятися значно частіше...

— Так, мені це відомо.

— Ну, так от: то були махінації Штромайера. Відбу-

валися не справжні крадіжки — їх інсценували два хлопці за дорученням Штромайера. Вони крали машину і по телефону сповіщали йому, де саме знайти її. Звідси і його нечувані успіхи. Пригадуєте, пане криміналрат, він дуже рідко ловив самих злочинців?

— Але ж це нісенітниця, Ульман. Я не бачу тут розумної основи. Яка йому була з того користь? Ет, усе це дурниці.

— Він одержував за кожную машину двісті п'ятдесят марок, пане криміналрат!

— Що ви сказали? — Горн дивився на секретаря, нічого не розуміючи.

— Вернер сказав, що Штромайер уклав з концерном Герлінга неофіційну угоду: за кожную знайдену машину страхова компанія виплачувала Штромайеру триста марок премії. З цієї суми п'ятдесят марок він віддавав тим хлопцям. От як воно було.

Ульман пішов, а Горн ще якийсь час сидів нерухомо. Він не міг працювати. Те, що він почув, глибоко обурило його. Якщо про це довідається громадськість, то репутація західноберлінської кримінальної поліції знову буде підірвана. А якщо не дізнається, якщо ця історія не вийде за стіни президіуму, — тим гірше. Горн вважав, що громадськість має право в першу чергу бути інформованою про все — це було одним з його небагатьох політичних принципів. На жаль, людей з подібними поглядами не тримають у інформаційному відділі поліції. Та зараз Горна, власне, менше цікавили наслідки цього скандалу. Він просто був глибоко вражений, як людина. Нарешті з великим зусиллям він узяв себе в руки.

Підвівшись, Горн дістав з шафи карту, яку Ульман приніс учора з Земельного управління. Володіння Якобса були зображені на ній у масштабі 1:250.

Горн у задумі дивився на довгий прямокутник території гаража. Його обвід становив більше як дев'яност метрів. Отже, якщо оточити гараж загоном у сто чоловік, на дев'ять метрів припаде одна людина. Занадто мало у випадку збройного опору. Це довела минулого року ліквідація банди Мертеса. Треба принаймні вдвоє більше людей, тільки тоді можна сподіватися на успіх...

— Ну, пане Шенцлін, бурю пронесло, — сказав Шерц, зручно вмовстившись у м'якому кріслі в затишній квартирі на Іспанській алеї. — Якобс утихомирився, а в поліції, здається, зрозуміли, що нас краще не чіпати. Я кажу «здається», бо той Горн рано чи пізно неодмінно повернеться до свого. Поза всякими сумнівами гараж «Зюдвест» колись та викриють. Якби я був астрологом і якби погоду у нас не створював Захід, то я визначив би день і годину. Однак чи не натякнули б ви мені, з ким вам довелось говорити в президіумі?

«Це він навмання, — не розгубився Александер, — він нічого не знає, не може знати!»

— У вас виникла така підозра тому, що я вийшов з електрички в Шенебергу? — він засміявся зовсім невимушено. — Невже ви думаєте, що я такий дурень? Адже з поліції мене уже не випустили б. Ні, до того змусив мене ваш шпиг, він дратував мене.

— То був не мій шпиг, дякуйте за нього Якобсу. До речі, ви блискуче обдурили його, я навіть не чекав такого від вас.

— Ви забуваєте, що я якийсь час був у поліції. Не сьогодні вранці, ні, — Александер засміявся, — а три роки тому, у Гамбурзі. Дечому я там навчився.

— Що правда, то правда, — Шерц кивнув. — Слід було б мені подумати про це раніше. Ми могли б влаштувати вас тут у президіумі, це було б непогано... — та він не став розвивати свою думку далі, а ще раз закинув вудочку: — Гамбурзький президіум, мабуть, подобався вам більше, ніж ота стара казарма на Фрізенштрассе, правда ж? Я не хотів би працювати там...

— Справжнього президіуму в Гамбурзі, власне, не було; ми працювали у будинку «Німецького страхового картелю». Яке приміщення тут — не знаю... Якщо вас цікавить, де я був...

— Мене це не обходить. Вам не треба звітуватися, ви повноправний співробітник. Мене цікавить інше. Сьогодні ввечері о сьомій годині відбудеться нарада «взузького кола». Ви візьмете в ній участь. Познайомитесь з босом; його небожа ви вже бачили. Це супротивна партія. На нашому боці Джонні Літт, наш спеціаліст по грошак. Якобс посадив його під арешт, але незабаром ви-

пустить. Отже, при голосуванні нас буде троє проти двох. Проте ми майже нічого не можемо дозволити собі. З Якобсом треба поводитися обережно, як з сирим яйцем, чи вірніше, як з пляшкою нітрогліцерину. Приходьте о п'ятій годині, коли стемніє. Я дізнався, що Горн встановив нагляд за обома нашими виходами. Але нехай вас це не лякає. Якщо поліція надумається взятись за нас всерйоз, у нас на такий випадок є запасні виходи.

Александр відповів не зразу. Він не любив, щоб ним отак розпоряджалися, і йому захотілось трохи поковерзувати.

— Прийду охоче, але я вже собі геть-чисто позбивав ноги, — нахабно заявив він. — А таксі найняти нема за що, грошей катма. Мої східні марки вилетіли страшенно швидко! То скільки там мені належить за рейс у Бремергафен?

— Ваша правда, — погодився Шерц, — зволікання ні до чого. Та все це через те, що ви ще не поговорили з Якобсом. Учора не можна було, бос був не в гуморі. Зрештою, — він притишив голос, — у вас у перспективі п'ятдесят п'ять тисяч західних марок, так що вам повинно бути байдуже, дасть вам щось Якобс чи ні. На перший час я вам, звичайно, дещо підкину.

Незабаром Шерц попрощався і, виходячи, лишив на столі невеликий світло-коричневий бумажник. В ньому було двісті тридцять східних марок. На думку Александра, сума досить мізерна. Мабуть, Шерц просто не чекав, що він попросить у нього грошей. Продовжуючи машинально обмацувати бумажник, Александр відчув під рукою щось тверде. Це була фотографія вродливої дівчини з довгим темним волоссям. Журлива посмішка торкала її напіврозтулені губи, і від цього обличчя дівчини здавалося ще милішим і привабливішим. То була секретарка...

4

В четвер рано-вранці дев'ять детективів з відділу Горна утворили кільце навколо гаража «Зюд-вест». Час від часу вони змінювались. Двоє з них розмістилися проти головного входу; двоє — на протилежному боці, де проходила польова дорога; ще двоє влаштувалися з заходу,

вони натягли на себе старий одяг і, лаючись, полягали на м'яку ріллю. Ті, що були з заходу, бачили тільки сірий триметровий бетонний мур, обтиканий угорі битим склом, що тягся метрів на чотириста. Вартовим зі східного боку поталанило більше. Там, недалеко від муру, посеред невеличкого городу, хазяїн якого навряд чи міг прийти сюди в цю пору року, росла висока яблуня, вкритая місяців зо два тому розкішними плодами і ще розкішнішим листям. Зараз вона стояла без листя, і це не подобалось Вольфу. Та зрештою він видряпався на дерево на таку висоту, щоб бачити більшу частину парку, і непорушно застиг там. Вілла була кроків за двісті від нього. Коли б там спало комусь на думку глянути на яблуню в бінокль, то його, безперечно, викрили б.

Дев'ятий детектив був зв'язковим. Він улаштувався в порожньому кіоску біля Потсдамського шосе. Там встановили польовий телефон, і він залишав його тільки тоді, коли треба було передати товаришам новий наказ Горна.

Хоча все було організовано добре, Горн мав дуже невдоволений вигляд, коли десь о першій годині дня вийшов з свого кабінету. Ніби зумисне, на сходах він зіткнувся з криміналратом Шнабелем, маленьким кремезним чоловічком з квадратним черепом. Горн не міг його терпіти.

— Ну-ну, колего Горн, яка це вас муха вкусила? Га?

— «Колего»! — розсердився Горн. — А ви знаєте, що таке «колега»?

— Гм?..

— Що, не знаєте?

— Ні, — виширив зуби Шнабель.

— Це людина, якої треба стерегтись.

— Ну, це ви жартуєте. Мабуть, натякаєте на Штромайера? Добре все-таки, що я вас зустрів. Хотів спитати, для чого ви передали мені оту двадцятимаркову банкноту.

— Тому, що вона фальшива, — холодно відповів Горн, — це ж ваша парафія.

— Фальшива? — здивувався Шнабель. — А в супровідній записці про це нічого не говорилося! Мова йшла лише про відбитки пальців, якщо мене не зраджує пам'ять.

— Ви ж спеціаліст, — ущипливо відповів Горн, — і мусили самі побачити, що то фальшивка. Банкноту мені

дав у понеділок Ірінгс. Він одержав її від невідомого, з яким домовився знову зустрітися в четвер. З того дня, як ви знаєте, комісар зник. Я сподівався, що ви в курсі справ.

— Так-так, — буркнув Шнабель, — фальшивка зроблена досконало...

— Не вище середнього рівня...

— Ну-ну... А що чути про Ірінгса? Ви не провадили ніякого розслідування?

Горн мало не задихнувся від гніву.

— Наскільки мені відомо, — різко сказав він, — Ірінгс до останнього дня працював у вашому відділі. Він зник, розслідуючи справу з фальшивими грішми. І це ваш святий обов'язок — трохи потурбуватися про нього, чорт забирай! Я вже досить сушив собі цим голову. Вам же повинно бути відомо, кого висліджував Ірінгс, з якого кінця треба розпочати розслідування!

— Та не хвилюйтеся так, колего! Я взагалі нічого-сінько не знаю. Ірінгс, бачте, нічого мені не казав. Він завжди був мовчуном, а я давав йому повну волю і можливість діяти цілком самостійно... І зараз є дві справи, яким я не можу дати хід: ними займався комісар... Так що ж ви порадите мені відносно Ірінгса, що мені робити?

— Якщо ви цього не знаєте, то зверніться до відділу розшуків, кімната двісті одинадцять. Але мушу сказати відверто: для вашого відділу — це ганьба. Ви, начальник відділу, справді не знаєте, де може бути Ірінгс?

— Кімната сто одинадцять, — бездумно повторив Шнабель. — Кімната сто одинадцять — це десь тут... хоча ні, десь у тому крилі...

— Сто одинадцять — це відділ садових крадіжок, — сухо кинув Горн, — я сказав — двісті одинадцять!

— Так, так, авжеж, — зовсім змішавшись, белькотав Шнабель, — я зараз, зараз... до побачення, колего, це ж... — він збився, схопив Горна за рукав і сказав, видно, почувавши себе в боргу перед ним: — Бога ради, будьте обережні. Говорять, ви розпочали велику справу. Про такі речі чутки розходяться швидко. На минулому тижні — чули, мабуть? — трапилася така історія з типографією СДПН... ой-ой-ой! Це Ірінгс заварив кашу. А мені тепер хоч пропадай! Такого дістав прочухана!.. Так що, колего, будьте дуже обачні, у наш час легко посковзнутися...

На розі Фрізенштрассе та Фідіцінштрассе є невеличкий ресторанчик, де можна випити чудового пива й непогано пообідати. Горн жив у західній частині міста, і щоб добратися додому, йому треба було зробити дві пересадки на метро. Їздити обідати в таку далечинь не дуже приємно, і Горн майже завжди обідав у цьому ресторанчику, за двадцять кроків від під'їзду президіуму.

Горн був людина невибаглива. Він полюбляв просту їжу, ніколи не вередував і завжди закінчував обід пляшкою пива за сорок фенігів. Потім переглядав свіжі газети або розмовляв з хазяїном, гладким астматиком, що звичайно сидів за більярдним столом і любив поговорити з відвідувачами. Однак сьогодні Горн похмуро мовчав. У нього був поганющий настрій, і вина за це падала не лише на нежить. «Сто чортів! Кожен, навіть неспеціаліст, — з досадою думав він, — маючи такі докази, покличуть б, що гараж «Зюд-вест» — це кубло злочинців і знищити його слід якнайшвидше. І тільки криміналдиректор з сорокарічним досвідом роботи в поліції не розуміє цього. Тут можливі два пояснення: або на шефа настільки впливає складна політична ситуація в Західному Берліні, що він уже не здатний розібратись у найпростіших питаннях криміналістики, або... ну, або тут замішані його особисті інтереси...»

Якщо Горн запідозрював якусь людину, він принципово не зважав на особи. Це був перевірений метод.

Цього разу в Горна викликало підозру те, що його начальник уперто не погоджується на проведення операції об'єднаними силами кримінальної поліції і шупо. У цій підозрі немає нічого нереального, сердито говорив собі Горн, подібні випадки траплялися в Берліні вже не раз. Наприклад, скандал з спекуляцією золотом, який зчинився рівно рік тому, у грудні 1950 року. Тоді криміналкомісар Альберт і його помічник «конфіскували» на золоторозмінному пункті на Луїтпольдштрассе дванадцять кілограмів золота. Одного засудили на два, другого на півтора року. Було встановлено, що вони діяли в згоді з групою спекулянтів, але тих, хто стояв за ними, викрити не вдалося. Громадськість майже ні про що не довідалася. В президіумі ходили вперті чутки, що між ними ще шукатимуть співучасників. А кілька тижнів тому заарештували оберкомісара Гомана. Згодом у слідчу в'язницю Моабіт було відправлено кількох працівників

відділів у справах азартних ігор та шахрайства. А тепер ще історія з Штромайером... Невтішна картина. І, очевидно, ще далеко не повна. Припускати, що вже всіх хабарників виловили, — абсурд. Кожного дня можна чекати повторення історій Альберта, Гомана чи Штромайера. В той же час кількість карних злочинів невпинно зростає. Про це красномовно свідчать щомісячні статистичні дані. В Західному Берліні двадцять дві тисячі злочинців. Поліція не управляється з усім. У чому ж причина? Горн не знав. Він виконував свій обов'язок, і навіть більш того. Він працював десять-одиннадцять годин на добу. Працював самовіддано, обачно, вміло, був розумним керівником і досвідченим спеціалістом, з головою поринав у кожную справу. Тому завжди бувало так, що у відділі XII-а — відділі крадіжок із зломом — справи розслідувалися негайно й досить успішно. Інші відділи не могли похвалитися успіхами. У відділі вбивств, наприклад, тільки за цей рік назбиралось двадцять вісім незавершених справ...

Зрештою Горну захотілося відпочити від цих думок, і він взяв газету, що лежала перед ним на столі. Першу сторінку він, як завжди, ледве пробіг очима. Ну, що там? Переговори про перемир'я в Кореї, остання сесія ООН, висловлювання якихось коментаторів про неї — все нудні, нецікаві речі. На останній сторінці він проглянув повідомлення про погоду, поздоровлення, потім статтю про необхідність поліпшити освітлення приміських поїздів. Горн хотів уже відсунути газету, та нараз у вічі йому впав заголовок: «Новий скандал у західнонімецькій поліції». Кров відлила від обличчя Горна: він сприйняв ці слова як образу для себе особисто і тут же подумав: «Це вже, мабуть, про Штромайера...»

Однак у статті говорилося не про нього. Горн вихопив очима рядки:

«Західноберлінська прокуратура розслідує зараз обставини розбійницького нападу, що стався тридцятого січня цього року перед будинком № 90 на Кнезебекштра-се в Шарлоттенбурзі. Того дня шістнадцять членів злочинної організації «Сила» напали на комерсанта Р., який не має підданства, і ретельно обшукали його. Наступного дня Р. дав показання поліції, але згодом відмовився від них і пояснив це тим, що він уже нічого не пам'ятає. Як було виявлено, злочинці шукали розписку, в якій

одна з керівних осіб західноберлінської поліції підтверджувала одержання тридцяти двох тисяч західних марок. «Зацікавлені кола» обіцяли велику винагороду, якщо напад вдасться і розписка буде повернута. Один з шістнадцяти грабіжників, людина без підданства, Адам Чарні, через два дні після нападу був тяжко поранений іноземцем Майером Курцбардом, який чотири рази вистрілював у нього з пістолета. Чарні відмовився дати будь-які показання і через кілька тижнів, одержавши велику суму грошей від невідомої особи, безслідно зник».

Ця стаття ще більше стривожила Горна. Він ще раз глянув на першу сторінку і побачив, що читав газету, яка виходить у східному секторі. Однак це мало втішило його: не вірити газеті у нього не було підстав. Те, що він знав про цю справу, цілком відповідало надрукованому. Про одне тільки він не чув, що напад організували заради розписки, яка тайла в собі тяжке обвинувачення однієї з «керівних осіб західноберлінської поліції».

До цього часу Горн вважав, що підкупи — це поодинокі прикрі випадки. Вони підривають авторитет поліції, але все ж таки це поодинокі випадки. Подібне, зрештою, траплялося всюди, хоч, може, і не так часто, як у Західному Берліні. Більшість з цих випадків Горн ставив на карб англійцям та американцям, що — з якихось нецікавих для нього мотивів — весь час намагалися впливати на добір кадрів для поліції. На думку Горна, саме через них на відповідальні посади в поліції потрапляють люди, морально нестійкі. З усіх цих скандальних історій складалась досить виразна картина. Те, що він прочитав про «керівну особу в поліції», не виходило у нього з голови. Керівна особа, в руках якої сходяться всі нитки... Просто смішно! Настрій у нього раптом змінився. Ні, все це газетна брехня! Хіба Вюрцбургер схожий на хабарника? Або доктор Йоганнес Штумм? Тільки чому ж тоді Вюрцбургер поводить себе так загадково? Його поведінка просто незрозуміла. «Я перевірю його, — вирішив Горн, — але як? Треба подумати».

Горн ніколи не приймав важливих рішень зопалу, він завжди залишав це на завтра. «Однак у поліції, як і взагалі в діловому житті, треба ловити момент, аби не запізнитися, — думав він. — А тут ще й справа така заплутана, що сам чорт в ній ногу зломить. Ульман каже, що сьогодні вранці приходив якийсь свідок у справі га-

ража «Зюд-вест», але ж він, дурень, не вислухав його, а відправив до Вюрцбургера. Той сказав мені, що йшлося про дрібну спекуляцію кольоровими металами, мовляв, не варто й говорити. Щось тут не так. Нема навіть протоколу допиту! І нащо він втручається? Коли начальство всюди пхає свого носа, завжди неприємно, а тут більш ніж неприємно, тут — це підозріло. Але мені, здається, знову ввижаються привиди, — раптом обірвав він свої думки. — Коли сердишся, важко бути об'єктивним».

Він без смаку допив пиво, розплатився, підвівся й вийшов. «Похолоднішало, — подумав він, опинившись на вулиці. — Похолоднішало, а тут ще цей клятий нежить...»

5

Десь о третій годині дня — було дуже хмарно і вже почало смеркати — перед віллою на Іспанській алеї зупинився невеликий чорний форд на високих колесах. Його створили років двадцять п'ять тому, ще в ті добрі часи, коли Генрі Форд, сповнений свідомості своєї монополії на світовому автомобільному ринку, заявив: «Покупець може любити який завгодно колір, але машина мусить бути чорною!»

З форда вийшов Руді Якобс, грюкнув дверцятами і хвилин за три вже сидів перед Александером. Вони нашвидкуруч познайомилися, перекинулися кількома фразами, і розмова між ними урвалася. Вступившись у вікно, Якобс якийсь час добирав слова, щоб перейти до справи. Однак, зрештою, вирішив обійтися без вступу, який доктор Шерц, безперечно, придумав би.

— Слухайте, — сказав він напрямки, — ми маємо одержати від вас ще п'ятсот доларів. Це не іграшки!

Александера роздратовало, що Якобс так повернув справу, адже названа сума не становила й одного процента від загальної; це був доказ того, про що з натяків Шерца він уже здогадувався: бос — скнара.

— Про них вам дасть пояснення Кросбі, — відповів він. — До речі, я теж маю одержати від вас гроші!

— Те, що вам належить, я приніс, — буркнув Якобс. — Ось вони! — Він кинув на стіл конверт. — Беріть їх,

вони ваші. Я завжди додержую свого слова. Але де ті п'ятсот?

— Можливо, пішли на дорожні витрати, — нетерпляче сказав Александер. Він і справді не знав, хто поцупив ті гроші: представник замовників, Кросбі чи гамбурзький агент, і тому не міг дати кращого пояснення. Проте Якобсу, хоч він був не вельми вразливий, таке пояснення здалося надто коротким, так, наче йому, як собаці, кинули голу кістку, аби відв'язатися.

— Слухайте, — сердито сказав він, — поясніть точніше або ще краще, напишіть доповідню!

Зробити цього Александер не міг, і почалася довга неприємна суперечка. Скінчилось на тому, що він написав розписку на п'ятсот доларів або дві тисячі чотириста західних марок.

— Поки не з'ясується, — задоволено сказав Якобс. Він акуратно згорнув папірець, заховав його в нагрудну кишеню і, зразу подобришавши, додав майже по-батьківському: — Я вірю, що ви вмієте тримати своє слово так само, як і я. Може, завтра вже трапиться нагода, коли ви... коли в нагороду вам... словом, я хочу сказати, може статися, що я порву цю розписку, розумієте?

Александер добре усе розумів. Організація переживає зараз тяжкі часи, і бос хоче усіх приборати до своїх рук, щоб у разі необхідності використати так, як йому буде потрібно.

Водночас слова Якобса означали, що він більше не має до Александера ніяких претензій. Він попрощався з Александером. Ідучи сходами вниз, Якобс глибоко замислився: «Що воно буде? Вискочимо чи ні? Нагряне поліція, а чи все обійдеться й цього разу?» Він був трохи забобонний і, спускаючись, говорив про себе: «Так, ні, так, ні». Коли ж на останню сходинку припало «так», він, хоч і розумів ненадійність цього методу, зразу повеселішав і так швидко кинувся до дверей, що мало не збив з ніг літню жінку, яка йшла до лікаря.

6

Приблизно через годину після візиту Якобса Александер уже стояв перед високими шафами у бібліотеці вільи: його цікавили історичні романи. Доктор Шерц

щось писав, час від часу поглядаючи на нього. Та він не любив довго мовчати і незабаром почав розповідати Александеру веселі пригоди з свого життя, глузував з Якобса, змальовував кумедні портрети тих членів організації, з якими Александер ще не був знайомий, і в гумористичній формі описував події дня.

— Гляньте-но у вікно, ліворуч, — говорив він. — Ще не зовсім смеркло, може, вам вдасться побачити по той бік муру самотне дерево. Що, бачите? — Александер підтвердив. — Так от на тому дереві цілісінький день сидить якийсь бідолаха з поліції — певно, з платнею в двісті п'ятдесят марок — і ні на мить не зводить очей з парку. Що ви на це скажете? Хоч видно тільки його маківку, та в мене є чудова мисливська рушниця з оптичним прицілом. Уявляєте, як би я його звідти шугнув! Це звільнило б нас від необхідності слухати о сьомій годині нашого заїку-шефа: хвилин за десять тут з'явилася б поліція. Мені іноді хочеться скоротити чекання. Та, признатися, шкода хлопця. По-перше, йому ж нічого не видно, адже ми користуємося підземним ходом, який з'єднує віллу й контору. Над ним довелося колись добре попрацювати, хоча ще з війни тут було бомбосховище, яке ми й використали. З нього вийнято кубометрів тисячу землі. А куди з нею подінешся? Це було не так-то просто... Ну, а потім я ще подумав про цього бідолашного хлопця: може, в нього є дружина й діти...

— О, то ви й на це зважаєте?

— Завжди, якщо є змога. Ви, любий друже, здається, маєте мене за якесь чудовисько. У мене склалося таке враження. Ну, та з часом ми краще визнаємо й оцінимо один одного.

Він знову взявся до роботи, а Александер заглибився в книгу, якою він захопився з перших рядків. Це були «Пригоди Давіда Бальфура» Роберта-Льюїса Стівенсона. Він сів у кутку, увімкнув настільну лампу і влаштувався, мов у себе вдома. Та дійшовши до третьої сторінки, помітив, що зовсім не пам'ятає змісту двох попередніх. Таке читання — марна витрата часу. Давалося взнаки хвилювання останніх днів: у голові все перемішалось, у вухах шуміло...

Едуард Горн, як уже згадувалося, служив у кримінальній поліції двадцять п'ять років. За цей час він твердо засвоїв, що в його професії більш ніж деінде необхідна взаємна виручка. Кожен мусить бути готовий стати на захист іншого і при потребі рискнути навіть своїм життям. Однак така беззастережна готовність прийти на виручку товаришеві, готовність навіть до самопожертви була поширена лише серед невисоких чинів кримінальної поліції. Чим вище піднімалися вони по службі, тим більше зростали їхній егоїзм і продажність; товариських відносин тут уже не існувало.

Звичайно, були й винятки. Одним з них був Горн. Тепер коли вже було ясно, що Ірінгс потрапив у біду з його вини, він не міг заспокоїтися.

«Ну що ж, піду сам... — заявив тоді Ірінгс. — Правила також суворо забороняють брати на той бік зброю. Ось, будь ласка!»

«І я відпустив його, — дорікав собі Горн, — я побоявся дозволити йому те, що дозволяв собі. Взявшись за цю потсдамську справу, я ігнорую всі інструкції, бо не знаходжу в них сенсу і не можу узгодити їх зі своїми обов'язками. А коли це саме хотів зробити Ірінгс, я вставив йому палицю в колеса, бо не хотів брати на себе відповідальності!»

Після довгих і важких роздумів Горну почало здаватися, що це Ірінгс, якого вже, певно, не було в живих, лишив йому заповіт: розібратися у справі гаража «Зюдвест», навіть якщо доведеться йти проти Вюрцбургера. Горн передчував, що одночасно він розгадає й таємницю зникнення комісара.

Він звернувся по допомогу до одного капітана охоронної поліції — свого давнього знайомого. Капітан Мюллер охоче погодився допомогти, і вони разом узялися складати план дій. Вони вирішили, що Мюллер нікому не говоритиме про цю справу, щоб потім це мало такий вигляд, ніби він прибув з загоном на місце подій за викликом Горна. Насправді ж вони вдвох розробили план операції до найменших подробиць.

— Нам слід взяти до уваги, — сказав Горну капітан Мюллер, — що в цьому кублі можуть бути підземні сховища й ходи, про які ми абсолютно нічого не знаємо. В

таких випадках єдиний вихід, — він перевів дух — це раптовий наскок. Моїх двадцять машин плюс ваші люди. Половина наших сил з ходу оволодіє подвір'ям гаража, інша — прорветься до парку. Залізні ворота, кажете? Якщо вони й замкнені, то це затримає нас не надовго. У мене є дванадцятитонний тягач, який за півхвилини впорається з ними. Як на вашу думку, пане криміналрат?

— Ваш план, здається, розрахований на те, що ми реалізуємо його сьогодні вночі. Та з цього, мабуть, нічого не вийде. А вдень це пов'язано з надто великим ризиком.

— Одну хвилиночку, давайте по порядку... у мене єдесь ваша карта, — Мюллер поліз у портфель, — судячи з неї, гараж займає чималу територію...

— Два з половиною гектари, — уточнив Горн.

— Ага... ось, будь ласка, — капітан поклав на стіл папку. Горн розгорнув її й почав читати, чим далі, тим з більшим здивуванням:

— «Проба, доставлена 28/II 1951 р., знаходиться у пляшці з номером 8, виштампуваним на неспаяному бляшаному обідку. Пляшка запечатана непошкодженою сургучною печаткою з написом: «Четверта поліцейська інспекція». Результати аналізу: колір — синюватий; смак — водянистий; питома вага...»

— Що це за пляшка? — спитав Горн.

— Що, що? — не розуміючи, перепитав Мюллер.

— «На підставі додаткової інструкції до закону від 15/V 1931 р., § I (пункт I), — прочитав йому Горн, — молоко визначається як продукт, одержаний від однієї або кількох корів шляхом регулярного й повного видоювання вим'я, старанно перемішаний, незбираний і без домішок. Додача води в молоко знижує його поживність, погіршує якість. Це кваліфікується як підробка. Тому доставлений нам на аналіз продукт на підставі закону про якість молока повинен вважатись непридатним для вжитку». Певно, ви помилилися, — нарешті сказав він.

— А, чорт, звичайно, — вилаявся Мюллер і почервонів, — і який йолоп засунув мені цю гидоту! Пробачте, пане криміналрат... — він знову почав нишпорити в портфелі.

— Облиште, у мене є друга карта, якимось обійдемося...

— Отже, у вас є сумнів щодо проведення операції вдень у зв'язку з можливим збройним опором. Але все скінчиться за кілька секунд. Ми з'явимося біля входу, швидко проскочимо машинами через двір, і наші люди миттю проникнуть на перший поверх.

— Це те, — перебив його Горн, — що зветься ідеальним випадком. Як досвідчений тактик, ви повинні знати, що на практиці обов'язково все буває не так і щонайменше половина запланованого не виходить. Уявіть собі, наприклад, так звану контору...

— Так... — капітан притис пальцем з пожовклим від тютюну нігтем відповідне місце на карті.

— ...це не що інше, як бетонний бункер з небагатьма вікнами, що мають, як ми встановили, залізні жалюзі, — нібито протипожежного призначення. Там тільки одні двері, надзвичайно міцні, сталеві, на яких абсолютно ні за що вчепитись. Як бачите, я цікавився подробицями. Навкруги цього бункера широкий відкритий простір — забетоноване подвір'я — ідеальне поле обстрілу.

— Однак якимось же треба туди проникнути, — уже з меншою певністю сказав Мюллер.

— Я не прихильник великої стрілянини. Треба пам'ятати, чим ми ризикуємо. На подвір'я виходить вісімдесят невеликих одиночних гаражів і один спільний. Якщо навіть менша частина з них зайнята, то все ж під загрозою буде принаймні на чверть мільйона чужої власності. Двері гаражів дерев'яні, отже, постріли можуть заподіяти неабиякої шкоди. Це одне. По-друге, хотілося б обійтись по змозі без людських жертв.

— Само собою, — погодився капітан. — Якщо я правильно зрозумів вас, ви збираєтеся оточити всю територію гаража. Але коли ми поліземо на мур і дахи гаражів, то можете бути певні: добре, якщо половина з нас лишиться неушкодженими. Звичайно, при умові, що справді буде вчинено організований збройний опір.

— Та ні, я такого не мав на увазі, — заперечив Горн. — Я думав, що можна було б використати димову завісу. А потім сльозоточивий газ...

Нарада «вузького кола» тривала вже з півгодини. Вперше в житті Руді Якобс виявляв деякий неспокій. Це проявилось перш за все у тому, що він переніс нараду на раніше, чого ще ніколи не бувало. До того ж, Шерц помітив, що бос сьогодні звертає увагу на такі речі, які його звичайно анітрохи не цікавили. Так, він усе ще не довіряв Шерцу, незважаючи на вчорашнє примирення; Джонні Літт теж страждав від підозріливих поглядів боса. Зараз вони, як могли, старалися приспати його недовіру. Тільки Александер не промовив ще жодного слова. Він почував себе тут ніби стороннім спостерігачем і хвилювався не більше, ніж кіноглядач, який в особливо драматичні моменти заспокоює себе тим, що з героєм кінець кінцем нічого не станеться, або — якщо кінець був поганий — що все це лише фільм. Впевненості Александерові додавала свідомість того, що він перебуває тут як успішно законспірований агент поліції, який повинен тільки уважно спостерігати — і більш нічого.

Вразливий, як ніколи, Якобс сердився на нього за таке вперте мовчання, кидав уривчасті злі репліки і раз за разом спльовував на килим, щб Александер вважав вершиною невихованості.

Для поганого настрою боса треба було знайти якусь віддушину, і доктор Шерц старався щось придумати. Та цього разу Якобс зробив це сам. Він подзвонив — і тієї ж миті з'явився один з його людей.

— Еріху, — наказав бос, — візьми ще кого-небудь і приведи до нас ту... панночку, що сидить у підвалі. Хутко!

Той зник.

— Що ти хочеш зробити з нею? — байдуже запитав доктор Шерц.

— Допитати, — буркнув Якобс, — сподіваюся, вона порозумнішала і викладе все.

— Що викладе?

— Дурне запитання. Розповість, хто її підіслав.

— Б'юсь об заклад, що вона стала м'якою, як віск, — задоволено оскалився Боббі Копш. — Ми поводилися з нею дуже делікатно, але підвал не санаторій!

«Якщо у своєму житті я відчував до когось огиду, так

це до оцього бовдура», — подумав Александер. Він догадувався, про кого йде мова, і догадка його незабаром підтвердилася. Двері відчинилися, і ввели Рут. Вона була бліда, втомлена безсонною ніччю, не зачесана, але від того не менш приваблива. Рут, здавалось, не бачила його. Хто ж вона і що має тут відбутися? Та скляна стіна, крізь яку він до цього часу дивився на все, дивився зовсім байдуже, раптом зникла; з гострою цікавістю він спостерігав зараз цю своєрідну сцену.

Руді Якобс випростався в кріслі. Він підозрівав, що проти нього існує змова, і був досить близький до істини. Та підозри свої він помилково спрямував проти Рут.

— Ми хотіли б знати, — почав він, — що примусило вас підслухувати тут у понеділок під час нашої наради. Ну? — Його голос звучав спокійно, по-діловому.

Рут стисла губи й вперто мовчала.

Бос чекав хвилин зо дві і почав знову:

— Можете не сумніватися, у нас є засоби примусити вас заговорити... Але у нас обмаль часу і буде краще, якщо ви заговорите самі, — він глянув на годинник. — Я чекаю ще одну хвилину, потім ми будемо змушені... — він урвав на півслові і глянув на Боббі. Той бридко посміхнувся, виширивши зуби.

— Еріху, ти забув свої рукавиці, — сказав він півголосом, не зводячи очей з Рут.

— Що це означає? — занепокоївся Александер, хоча доктор Шерц знаками просив його мовчати.

— Це означає, — відповів бос, — що ми зробимо з неї котлету, якщо вона не хоче відкрити рота.

— Що ж, — іронічно посміхнувся Шерц, — коли вам до душі такі жарти... Я, у всякому разі, хотів би підкреслити, що вмиваю руки.

В душі в Александера все закипіло. Він ладен був затопити йому в пику за ці слова.

— У нас нема часу, — нагадав Якобс, якому все це мало подобалося. Вигляд блідої дівчини вже заспокоїв його. Єдиною пристрастю Якобса були гроші; його найлютіші вороги, навіть сам прокурор, не могли б закинути йому злостивість чи жорстокість. Але на цей раз він дав небожеві вмовити себе.

— Так точно, шановна панночко, — підтвердив Боббі, — у нас нема часу. Якщо ви будете ласкаві... — він

замовк, бо саме увійшов Еріх, нарочито повільно натягаючи шкіряні рукавиці. Боббі встав і підступив до Рут.

— Стійте! — скрикнув Александер. — Я прошу поставити на голосування ті засоби, які тут мають застосувати. Я голосую проти!

— Хто ще? — діловито запитав бос.

— Я утримуюсь, я вже сказав, — обізвався Шерц.

— Я також, — луною відгукнувся Джонні Літт, який спостерігав цю сцену з тривогою на обличчі і до цього часу не промовив і слова.

— Отже, двоє — за, один — проти, — сказав Якобс. — Давай, Боббі! Швидше!

Александера ніби паралізувало. Серце його несамо-вито колотилось, стискувалось горло...

— Я ніколи не міг дивитися на таке, — відвертаючись, простогнав Джонні Літт.

«Тримай себе в руках, старий», — хотів шепнути йому Шерц, та не встиг, бо в цю мить по підлозі загуркотів перекинутий стілець.

Александер зірвався на рівні ноги і кинувся на Боббі Копша. Він ударив його з такою силою, що той поточився і впав на Еріха. Якусь мить здавалося, що вони все-таки втримаються на ногах. Та Александеру було цього замало: він ще раз стусонув їх обох — вони обидва захиталися, втратили рівновагу і гепнули на килим, збивши цілу хмару сірої пилюки.

Скориставшись з загальної розгубленості, Рут вибігла з кімнати, однак далеко втекти не змогла. Якобс послав навздогін їй Еріха, що встиг уже звестися на ноги, і по телефону наказав вартовим перейняти її. Потім він повернувся до Александера, який, важко дихаючи і все ще стискуючи кулаки, стояв біля каміна.

Всі присутні не зводили з боса очей і напружено чекали, що він скаже. Але Якобс розчарував їх. Він мовчав. Здавалося, він онімів, приголомшений загадковою поведінкою Александера. Насправді ж у нього з'явилася думка, чи не замішаний Шенцлін у змові разом з дівчиною. Йому пригадалося, що обоє вони потрапили сюди за рекомендацією доктора Шерца. Це надало його підозрам іншого напрямку. Він забув, що Шерцом взагалі завербована більшість членів організації. Йому розпирало голову від усіх цих думок та підозрінь. Однак він

прекрасно бачив усе, що діялося навколо нього. Зараз треба було рятувати свій авторитет.

— Йолоп! — загорлав він на Александра. — Ану на місце! Ну: раз-два-три! А то стрілятиму! — і він сунув руку в кишеню.

Цей жест підбадьорив Боббі, що тільки-тільки отямився. Він намацав у кишені свій пістолет з сльозоточивим газом, вихопив його і наставив на Александра. Той, однак, тримався насторожі: він схопив Боббі за руку і вивернув її. Пістолет вистрелив, тоненька цівка рідини, розбризкуючись, високою дугою перетнула кімнату і влучила в Джонні Літта. Той здушено закричав і почав судорожно кашляти й чхати. Зчинилася страшна паніка. Шерц, боячись, щоб Якобс не вистрелив і не стривожив поліцейський пост за муром, підскочив до нього і вчепився йому в рукав. А той, втрачаючи над собою владу, схопив попільницю і жбурнув її в голову Александеру, а доктору Шерцу просичав, що дуже просить не заважати йому і не втручатися.

Повітря в кімнаті було отруєне сльозоточивим газом, ніби в армійській камері для випробування проти-газів. Всім дошкуляв їдучий газ, у всіх градом котилися сльози, всі лютували. Зчинився страшений гармидер.

Нараз відчинилися двері. На порозі стояв Лью Кросбі, високий, худий, в теплому плащі, з посмішкою на гладенько виголеному обличчі. Від сліз і пекучого болю в очах Якобс не відразу впізнав його і просто оскаженів, що хтось без попередження насмілився увірватися на нараду «вузького кола», оскаженів тим більше, що розумів, яку кумедну картину вони зараз собою являли. Тільки доктор Шерц не втрачав спокою. Він повідчиняв усі вікна, і кімнату сповнило прохолодне вологе нічне повітря.

Та тільки-но Кросбі передав у руки Якобса половинки доларів, з Якобсом сталося щось незвичайне. Де й подівся його гнів. Він витяг з нагрудної кишені кілька банкнот з привезених Александером, склав дві половинки докупи, і на його обличчі, шойно спотвореному люттю, з'явився вираз чистої й широкі радості. Він був тепер схожий на дитину, у якої на різдво сповнилися всі бажання. І не диво, якщо згадати, що ця тепер повноцінна пачка доларів становила двісті дев'яносто тисяч за-

хідних марок — тобто втричі перевищувала місячний прибуток усїєї організації. Та й на всіх інших ця подія справила велике враження. Бромацетон уже майже вивітрився, і до всіх повернувся спокійний діловий настрій. Бос смачно позіхнув, показавши свої довгі жовті зуби, і наказав знову відвести Рут у підвал. Александерові Якобс не сказав нічого, але було видно, що він ще не заспокоївся.

Кросбі стояв, засунувши руки в кишені. Сцена, на яку він тут наскочив, мала для нього просте пояснення: передсмертна паніка. Мабуть, наближалось те, чого він уже давно боявся: поліція загрожувала існуванню організації Якобса. *It's a pity!*¹ Нечасто трапляються організації, що працювали б так чисто, так бездоганно...

Доктор Шерц коротко ввів його в курс справ. Поки вони розмовляли, Якобс мовчки сидів на своєму місці; настрої його знову погіршав: «вузьке коло» випадково збільшилося на двох осіб, і авторитет його, здається, луснув. Він відчував, що влада повільно вислизає в нього з рук, і його взяв страх, що Лью Кросбі знову заведе мову про переселення організації. Однак його побоювання були даремні. Кросбі висловив свою впевненість у тому, що справи їхні покращають.

— Але що нам робити, щоб розвіяти підозри поліції? — сказав Шерц.

— *Nothing*², — відповів Кросбі. — Я подивлюсь, чим тут можна зарадити.

Шерц насторожився: таємниця Кросбі починає розгадуватись. Величина ікс набувала ясніших форм.

— Що ви хочете робити? — поцікавився він.

— *Look you*³, — пропустив Кросбі повз вуха небажане питання, — що я вам казав весь час, га? Не слід працювати тут, *in the western sectors*⁴. Що ми маємо з цього? Сварку з *police, yes! Soviet Zone that's okay*⁵, зрозуміло?

— Я давно це кажу, — кивнув Шерц.

— Ще з тридцять третього року, — нахабно обізвав-

¹ Шкода! (Англ.)

² Нічого (англ.).

³ От бачите (англ.).

⁴ В західних секторах (англ.).

⁵ ...поліцією, так! У радянській зоні — оце о'кей (англ.).

ся Боббі, сподіваючись догодити цим дядькові. Та Якобе не підтримав небожа, а Кросбі присадив його нищівним поглядом.

— Spot-nose¹, — кинув він.

— А як же бути з нашими західними банкнотами?.. — несміливо втрутився Джонні Літт.

— Оті ще мені клятві банкноти! — вилаявся Кросбі. — Я вже говорив тобі: це нікуди не годиться. Print bank-notes and documents of the Soviet Zone as much as you want², але ні в якому разі не західнонімецькі. Ти дурень, Джонні...

— Гаразд, — перебив його доктор Шерц, який уже все зрозумів і хотів довести справу до кінця. — Ми дали б зобов'язання працювати віднині тільки в радянській зоні. Мені здається, що на таких умовах ви могли б нам допомогти.

Американець низав плечима і невдоволено скривив гладенько виголене, аж синювате обличчя:

— Sure³, я охоче допоможу, але як?

— Мені здається, є один спосіб, — доктор Шерц мимоволі притишив голос. — Зовсім близько звідси міститься Сі-ай-сі...

— Сі-ай-сі? Не знаю, що це таке, — буркнув Кросбі.

— Counter Intelligence Corps — американська контррозвідка, — терпляче роз'яснив Шерц, хоч був цілком впевнений, що Кросбі знає все якнайкраще. — Чули про таке?

— Maybe⁴.

— А в поліції Штумма є політичний відділ. Досить одного телефонного дзвінка з Сі-ай-сі, і нам дадуть спокій. Так я думаю.

— Ти так думаєш, док? — Кросбі підвівся й застібнув плащ. — Все це не так просто. Проте подивимось, що тут можна зробити.

— Ми так часто працювали на американців, — писклявим жалібним голосом сказав Літт, — тепер і ви повинні б нам допомогти.

— За те ви одержували долари, — обернувся Кросбі

¹ Шмаркач (англ.).

² Друкуйте банкноти й документи радянської зони, скільки хочете (англ.).

³ Безумовно (англ.).

⁴ Можливо (англ.).

від дверей. — Besides¹, Джонні, ти не працював на нас, ти робив bank-notes². So long!³

Двері за ним зачинилися.

Та тієї ж миті вони знову відчинилися, і в них про-
снулася голова Кросбі.

— How much? На скільки ви розщедритесь?

Якобс трохи розгубився.

— Дві тисячі, — буркнув він.

— Доларів?

— Західних марок.

— You are a niggard!⁴

— Ну, три, — знітився бос.

— Скажи: десять, Руді, — підказав йому доктор
Шерц, — не треба шкодувати для доброї справи.

Якобс пересилив себе.

— П'ять тисяч, Кросбі, — видавив він і витер з лоба
піт.

— О'кей, цього досить, — сказав американець, і го-
лова його зникла за дверима.

— На цю допомогу мало надії, — промимрив бос, —
куди там йому щось зробити! — Його злило, що він за-
був нагадати Кросбі про ті п'ятсот доларів, яких йому
не додали.

— Він може, Руді, покладися на нього, він може. А
рука руку миє.

Але взагалі напівобіцянки Кросбі всерйоз не спри-
йняли, і настрої у всіх був пригнічений. Обговорення си-
туації, для якої вони зібралися, не вийшло. Бос розпо-
рядився тільки, щоб Боббі склеїв долари у майстерні
Літта. На його ж вимогу Александер залишився ночу-
вати в бібліотеці, де йому приготували щось на зразок
ліжка. З півгодини він ще посидів з Шерцом за пляш-
кою вина, а потім, коли його партнер пішов у сусідню
кімнату, ліг на імпровізоване ліжко. Він не роздягався
і лежав з розплющеними очима, намагаючись не за-
снути.

У цій великій кімнаті Александер почував себе зов-
сім самотнім. У вікна барабанив осінній дощ. Іноді між

¹ До того ж (англ.).

² Гроші (англ.).

³ Бувайте! (Англ.)

⁴ Ти скнара! (Англ.)

хмарами виглядав блідий місяць, світло якого несміливо проникало в кімнату і малювало на килимі ледь помітні обриси віконних рам. Двері в коридор не замикалися; на сходах часом чулося якесь рипіння. Йдучи спати, Шерц вклав у руку Александра маленький пістолет; очевидно, він теж вважав становище серйозним. Александер повернувся на лівий бік, бо на праве вухо він чув краще, затис у руці пістолет і вирішив усю ніч не стуляти очей. Однак міцне солодке вино та монотонний шум дощу скоро приспали його. Глухий стук, з яким пістолет упав на килим, не порушив його рівномірного дихання.

9

Едуард Горн та Георг Зіррінгауз приятелювали ще з тих часів, коли двадцятирічний Горн приїхав до Геттінгена, щоб вступити на юридичний факультет. Було цедесь тисяча дев'ятсот двадцять другого року. Зіррінгауз тоді втілював собою тип вічного студента; у нього не вистачало ні честолюбства, ні енергії, щоб добути якийсь диплом, він хапався за все і заробляв на прожиток роботою в журналах; жив він, правда, досить злиденно з двома такими ж гультьями в майже голій мансарді. Ця атмосфера богемі приваблювала Горна, сина чиновника. В Зіррінгаузі його захоплювало все: починаючи з манери курити сигарети та тримати тростинку і кінчаючи умінням випроваджувати небажаних гостей. Якщо Едуард навчився у всякій обстановці триматися вільно, ніби вдома, то це тільки завдяки Георгу. Їхня дружба витримала навіть тоді, коли у Берліні вони обоє закохалися в одну дівчину; зрештою вона обрала новоспеченого доктора права Горна, хоча Зіррінгауз на той час був кращою партією. Та все це давня давнина.

Основа цієї дружби, яка не старіла з роками, лежала в характері Горна. Хоч він був дотепний і мав гострий розум, однак у товаристві з нього був поганий співрозмовник, незалежно від того, чи було там чотири, чи сорок осіб. Він не вмів вести легких, невимушених розмов. Якщо він був у веселому настрої, то здавався насмішкуватим; якщо ж хотів бути щирим, то, завдяки своїй проникливості, часом бував образливо відвертим. Щоб

мати успіх у товаристві, треба бути або просто дотепним, або добрим оповідачем, або ж уміти терпляче слухати. Горн не мав жодного з цих хистів, хоча інколи, переборюючи себе, брав участь у жвавих порожніх розмовах за чашкою кофе. Так бувало за життя його дружини, і він робив це, власне, тільки на догоду їй. Але кожного разу він мало не вмирав з нудьги і приходив у німий відчай від пошлості своїх ближніх — людей одного з ним класу.

Його стихією була розмова сам на сам, дискусія, обмін думками, спільне шукання причин, зв'язків, істини. Такі розмови потрібні були Горну як хліб насущний, і гідним партнером для нього був Георг, людина високого інтелекту, що знала чужі краї і людей, єдиний, на думку Горна, з ким можна було перекинутися розумним словом. Тільки в ті часи, коли при владі стояли нацисти, їхня дружба трохи похитнулася. Це сталося тому, що в Горна не лежало серце до нової соціальної теорії; але те вже було давно забуте. Невдовзі після капітуляції Горн і Зіррінгауз познайомилися з адвокатом Рудольфом Крамером, волею випадку занесеним тоді в Берлін.

Горн був людиною з прогресивними, хоча до деякої міри утопічними поглядами, мав нахил до теоретизування, по природі своїй був оптимістом, досконало володів логікою, але в сучасній політиці він тямив мало. Зіррінгауз, навпаки, був світською людиною, практичною, бувалою і вмів так повернути розмову, що на словах усе виходило красиво, натхненно, а по суті нічого не значило. Але пальма першості, безперечно, належала Крамерові — найкращому діалектику серед них трьох. Він завжди приголомшував їх своїми парадоксами і все повертав з ніг на голову. Прихильник Дідро, Гельвеція та Шопенгауера, Крамер вишукував у їхніх творах висловлювання, що відповідали його поглядам, і завжди тримав їх наготові у своїй адвокатській пам'яті. За політичними переконаннями Крамер був анархістом, якщо під анархізмом розуміти жагучу ненависть до будь-яких державних устроїв. А оскільки Горн був представником одного з таких устроїв, то легко уявити, як проходили у них бесіди: вони фехтували не тупими шпагами.

Сьогоднішній вечір, однак, був несхожим на всі попе-

редні. Крамер не прийшов, і Горну ніяк не вдавалося розвіяти досаду, яку він приніс з собою з президіуму.

Сидячи у вигідному кріслі, він довгий час похмуро мовчав, поки, зрештою, думки його не прорвалися назовні:

— Хай йому чорт, — вилаявся він, — коли б не той дурень, їх можна було б узяти ще сьогодні... — Він замовк, зрозумівши, що така манера висловлюватись і взагалі ця тема зараз недоречні.

— І чому ж їх не взяли? — ввічливо поцікавився Зіррінгауз, не знаючи навіть, про що йде мова.

— По-перше, тому, що дехто проти цього...

— Начальство?

— Атож. Та є й інша причина, — він трохи помовчав, а потім додав, як завжди, трошки іронізуючи сам із себе: — По-друге, у мене жахливий нежить. Це справжнє лихо, що проти нього нема ефективного засобу. Сьогодні, здається, він досяг найвищої точки і, мушу зізнатися, таки здорово дошкуляє мені.

— Чудово, Едуарде, це просто блискуче, цим ти безпосередньо підтверджуєш теорію Гольбаха.

— А хто він такий? Лікар? То краще б він винайшов якийсь щеплення проти нежитю, ніж розводити відносно нього теорії.

— Ніякий не лікар, а барон, причому — філософ; помер сто шістдесят років тому. Він говорив, між іншим, що погане травлення правителя держави часом має вирішальне значення в питанні про війну: починати її чи ні. Ось як він дослівно сказав: «Розлад шлунка монарха або примхи красуні...»

— Ну, я не можу поскаржитись на свій шлунок — принаймні зараз, — але я розумію, про що тут йде мова: дрібні причини мають великі наслідки.

— Авжеж. Потім цю думку підхопили і прийшли до досить химерного висновку: якби ніс у Клеопатри був трохи довший або трохи коротший, то світова історія могла б піти іншим шляхом. Парадокс, але потрапляє в саму точку.

— Це нісенітниця, хоч і звучить красиво, любий друже, — заперечив Горн, обережно прикладаючи хусточку до носа, до якого вже боляче було доторкнутися. — Ти, здається, говорив, що маєш для мене невеликий сюрприз. Якого роду?

— Оптичного.

Зіррінгауз простяг руку і вимкнув велику настільну лампу. Друзів огорнула глибока темрява. Горн не бачив, що робить Зіррінгауз, але здогадався, що той відійшов і з чимсь возиться.

Нараз посеред кімнати спалахнула велика скляна куля. Горн не міг пригадати, чи була вона там раніше, чи ні. З лампи-кулі лилось таємниче яскраво-блакитне світло, що сповивало все в кімнаті якимсь містичним серпанком. Та враз колір змінився. По всій кімнаті розійшлася неприємна їдуча зелень. Горн швидко глянув на друга й злякався: його обличчя... То було не обличчя, а морда якогось страховиська з вищиреними у посмішці зубами.

Зелене світло раптово перейшло в жовте, різке й зловісне. Наче прозора слизька плівка, кольору сірки, затягла стіни й меблі. Та ось світло пригасло — в кулі змішалися, завихрилися всі кольори разом, а потім з них виділився тремтливий, тривожний червоний колір — колір крові.

По кімнаті ніби попливли червоні мінливі хвилі. Горну здалося тепер, що голова Георга вся залита кров'ю, і в нього мороз пробіг поза спиною.

Раптом пролунав удар гонга і світло погасло. Горн з полегкістю підвів погляд — і відсахнувся: в дверях стояла постать, закутана у біле покривало. Горн закачався. Минуло кілька секунд, поки він догадався, що цей привид — кадр з проекційного ліхтаря.

І знову м'яке світло настільної лампи повернуло в кімнату затишок.

— Здається, ти вирішив вилікувати мій нежить шокотерапією, — сказав Горн ущипливіше, ніж звичайно, бо він і досі ще відчував страх.

— Шокотерапією, — байдуже повторив Зіррінгауз, глибоко затягуючись сигарою. — Хочеш джину? Я показав тобі своє нове захоплення. Ця лампа мій вірний помічник: вона допомагає моїй фантазії розправляти крила. Зараз я працюю саме над розділом, дія якого відбувається в пустелі. Коли я помічаю, що мій стиль стає сухим, як кактуси на краю Сахари, то зміню атмосферу: настроюю радіо на Алжир і вмикаю жовте світло.

— Чудово, — сердито кинув Горн, — не забудь поставити дзеркало, щоб ти міг бачити й верблюда!

Вечір, як завжди, пройшов досить весело. Але на душі у Горна було тривожно. Він не знав, чи в цьому винен грип, чи думки про Ірінгса, чи Георгова шокотерапія. На прощання, всупереч своїй звичці, він випив ще кілька чарок міцної гіркої настойки.

РОЗДІЛ СЬОМИЙ

1

Александр прокинувся десь після півночі від важкого кошмару. Він звівся на лікоть і, як це з ним нерідко бувало, ніяк не міг збагнути, де він і що з ним. Він безпорадно оглянувся: крізь високі вікна проникало слабеньке молочно-біле сяйво, при якому обриси предметів у кімнаті тільки вгадувались. Надворі, закриваючи вікна білою пухнатою завісою, слався густий туман, пронизаний місячним промінням. Александр сів, і під ним загрозово тріснуло хитке ліжко. Йому враз пригадалося, де він.

«А чи не спробувати прослизнути повз вартових, скориставшись туманом?» — подумав Александр. Навіть Шерц не знав, що їх чекає, інакше він не дав би йому пістолета... ага, а де той пістолет? Певно, вправ.

Александр з величезною обережністю встав, намацав на килимі пістолет і сховав у кишеню. Якусь хвилину він напружено прислухався. Від Потсдамського шосе, що проходило за триста метрів звідси, глухо доносились крізь туман гудіння дизеля. Протяжні гудки клаксонів у нічній тиші ніби жалілися на щось.

«Там воля, там нічого не треба боятися, — з тугою подумав Александр, — а тут... — і раптом він згадав про дівчину з Іспанської алеї. — Я й не подумав про Рут. І як я міг забути про неї? — Йому стисло у горлі. — Я думав про втечу, а тут Якобс та Копш — ці негідники — знущуються над беззахисною дівчиною...»

В цю мить Александр почув, як зарипіли сходи. Це примусило його швидко прийняти рішення. Поряд пробив годинник, раз і вдруге. Певно, вже друга година ночі, а може, й пів на дванадцятую або пів на першу чи другу, чи хто його знає... Можливо, сходи в цьому дивному бу-

динку риплять самі собою? Але не виключено, що хтось іде до нього з візитом. Тоді буде краще, якщо його тут не знайдуть...

Александр безшумно перейшов кімнату, натис на ручку середніх дверей і повільно, міліметр за міліметром, почав відхиляти їх. На це в нього пішло хвилини зо три. В непроглядній темряві, обережно переступаючи ногами, він навромацьки рушив коридором. Зараз Александр прийняв тверде рішення відшукати підвал. Відваги й потягу до пригод йому не бракувало. Адже не кожен наважився б на таке в незнайомому будинку з трьома вартовими. Він це розумів, але заспокоював себе: «Коли б я був по той бік муру, у мене, звичайно, нічого не вийшло б. Зовнішня охорона у Якобса, мабуть, надійна. Але раз я вже тут — у цьому моя перевага. Я був би боягузом, коли б не скористався з неї, щоб допомогти дівчині».

Александр нечутно пройшов трохи коридором і завмер: раптом потягло сигаретним димом. Вартовий? Нічого ж не видно, хоч в око стрель! Він обмацав руками навкруг себе і — торкнувся зимового пальта на вішалці, від якого тхнуло сигаретами та винним перегаром.

Кроків за двадцять його чекало нове, значно серйозніше випробування. Від головного коридора праворуч відгалужувався ще один, до кімнат Літта. Александр ледве встиг відступити туди і приплющив очі — людські очі теж можуть світитись у темряві, якщо їх широко розплющити. Повз нього, скрадаючись, прослизнула якась темна постать. Незнайомець був великий, огрядний. Під ним злегка здригалась підлога, чулося човгання ніг, шарудіння рук по дерев'яних панелях, уривчасте дихання, — очевидно, йому важко було йти тихо. Та почути все це можна було тільки тоді, якщо знаєш, що тут хтось є. Александра попередив легкий запах поту. «Виходить, я добре чую носом, — подумав Александр, — мабуть, тому, що мало палю».

Він не сушив собі голови над тим, чи не до нього, бува, прямує цей гість, бо зрозумів уже, що тут усі шпигують один за одним. Серце його шалено колотилось, коли він рушив далі.

Йти по сходах було легше, ніж йому уявлялось. Вони були широкі, міцні, застелені товстими доріжками. Як-

що вони й рипіли, то просто самі собою. Тут було видніше: крізь мокрі вікна, за якими стояв сірий туман, проникало жовтаве місячне сяйво. Спустившись у вестибюль, Александер хвилини двадцять розшукував вхід до підвалу. Кілька разів він втрачав усяку орієнтацію. За єдиний компас для нього правила температура: ближче до виходу ставало холодніше. Вихід був завішений важким килимом. Якщо відхилити його, то крізь високі скляні двері видно було чорну постать вартового. Він сумлінно виконував свій обов'язок: незважаючи на холод, ні на крок не сходив з місця, ніби був прикутий до нього, і тільки ледь помітні рухи свідчили, що вартовий не спить.

Нарешті збоку від головного входу Александер відшукав двері до підвалу; вони були незамкнені. Але чи не зариплять? Минуло ще хвилини п'ятнадцять, поки він спустився в підвал і опинився в лабіринті темних коридорів. Тут можна було б присвітити собі ліхтариком, та він мав з собою тільки сірники, при світлі яких побачиш мало, а себе виявиш. Однак, сподіваючись, що в підвалі, крім нього, нікого нема, він наважився запалити сірника. «Ш-ш-ш», — зашипів вогник, і Александер злякано озирнувся: білі стіни, дерев'яні двері без замків, під стелею товсті, в азбестовій ізоляції труби центрального опалення. Сірник погас.

«Котельня міститься, звичайно, у тилевій частині будинку, з боку гаража, — міркував він. — Очевидно, там і треба шукати підземний хід, про який говорив Шерц. Його ж, мабуть, проклали так, щоб він був найкоротшим шляхом між віллою й конторою: так би мовити, повітряною трасою під землею». Навпомацки, але досить швидко Александер пішов уперед, визначаючи на поворотах напрямом по трубах опалення. Пробравшись через вугільний бункер, він зрештою потрапив у котельню. Там стояла нестерпна жара.

Александер відразу взявся до роботи. Він освітлював стіни, головним чином фундамент з південної сторони, і вперто шукав потайних дверей. Не було сумніву, Якобс так заховав їх, щоб не могла знайти поліція. Однак проморочившись добру годину, він остаточно пересвідчився, що ні з котельні, ні з бункера до підземного ходу пройти не можна.

Александер трохи занепав духом від невдачі, та й

жара знесила його. Проте він був упертий і не хотів здаватися. Він вирішив обстежити фундамент у східному напрямку і через якісь дві комірчини, захарашені автомобільними камерами та порожніми каністрами з-під бензину, проник у винний погрібець. Тут було вже не так жарко. Александер зітхнув з полегкістю. Тут стояло чимало пляшок, вкритих порохом; з крана на протилежній стіні текла вода в широкий похилий жолоб, що розділяв погрібець навпіл. Таким примітивним способом у погребці підтримувалась потрібна температура.

Александер пошукав поміж пляшок і знайшов трохи пепсинового вина, — йому зразу спало на думку, що це вино п'є хіба що Джонні Літт, — і чимало пляшок з содовою водою. Спорожнивши одну з них, Александер відчув, як сили повертаються до нього.

В суміжній комірчині було повно ящиків. Він відломив тріску, бо сірники вже кінчалися, запалив її і спробував пробратися попід стіною. Його увагу привернуло те, як були складені ящики. На перший погляд здавалося, що вони кинуті будь-як, без усякого ладу. Насправді ж це було зовсім не так. Деякі ящики були без дна, і крізь них можна було пролізти, а де-не-де й піднятися по них, як по сходах. Александер, який намагався не шуміти, витратив на подолання цієї барикади більше ніж півгодини.

В одному місці поміж ящиками і стіною прохід був значно ширший. Тут стояв стелаж на шість полиць, заставлених консервними бляшанками.

Те, що консерви зберігалися в такому місці, здалося Александеру кумедним і водночас викликало в нього підозру. Вигадка Якобса була не дуже вдалою: це неодмінно насторожило б першого-ліпшого поліцейця. При тьмяному полум'ї тріски Александер уважно розглядав бляшанки: тут були каліфорнійські фрукти, варення з персиків, сливи — все вкрите товстим шаром пороху. Він зняв передній ряд на землю. На четвертій полиці йому кинулась у вічі одна бляшанка з грейпфрутами: вона була чистіша і не заснована павутинням. Він узявся за неї, але не міг зрушити з місця; потім обережно обмацав її. А що, як повернути?..

Він злякано здригнувся: біля самих його ніг провалилася земля. Невеличкий люк опустився вниз, і бляшанки, що стояли на ньому, з гуркотом посипалися в темний

отвір. Александер, не гаючись, почав спускатися туди. Серце в нього лунко стукало від юнацького запалу, ноги обережно ступали по шаблях іржавої драбини. Ще крок — і він, відхиливши завіску з мішковини, ступив у кругле приміщення з цементною підлогою, завбільшки таке саме, як кімната для нарад.

«Очевидно, я під східною баштою вілли», — здогадався Александер. Під стелею горіла електрична лампочка, яка, можливо, вмикалася автоматично, коли падав люк, але могло бути також, що внизу хтось є. Крім входу, крізь який Александер потрапив сюди, тут було ще троє дверей; залізна пожежна драбина зводилася прямо вгору і, мабуть, виходила аж у кімнату для нарад.

«Так воно, мабуть, і є, — вирішив Александер, — там якраз стоїть камін. Спеціальний колодязь прорізує всі поверхи, і драбина виходить десь біля каміна. Взагалі-то, якщо не рахувати отих дурних бляшанок, усе зроблено непогано; я виграв би дві години і значно легше добрався б сюди, якби спускався з кімнати для нарад».

«На пожежу — з водою й піском!» — закликав ще добре помітний напис на протилежних дверях. Александер відчинив їх. Як він розраховував, саме за цими дверима мав бути той підземний хід, з якого, за словами доктора Шерца, вийнято тисячу кубометрів землі. Та спочатку він потрапив у невеличке приміщення, що колись, мабуть, правило за «газовий шлюз». У кутку лежав запопорошений пожежний шланг, забутий тут ще з війни. За «шлюзом» був підземний хід! Важко описати картину, що відкрилась перед Александером. Це було щось схоже на довгу трубу чи тунель. Хто не заглядав у таку трубу або не побував у тунелі, тому важко уявити цей підземний коридор. Він був весь зацементований, завширшки приблизно метр, висотою — в два метри; через певні інтервали в ньому горіли електричні лампочки. Кінця його не видно було, бо трохи далі коридор звертав убік.

Александер пішов цим коридором; йому було страшно, але впевненість, що кожен крок наближає його до мети, гнала його вперед. В одному місці коридор був трохи ширший, під стінами тут стояло кілька лавок, над якими був написаний заклик: «Неухильно виконуйте вимоги протиповітряної оборони!» Александер ніби навіть

побачив незграбного чергового протиповітряної оборони — раніш двірника панської вілли, а тепер поважну персону, звичайно, наці, — як він невправною рукою виводить на стінах: «Спершу гасити пожежі, потім рятувати майно!», «Світло приваблює бомби!» — а потім, уже перед кінцем війни: «Наші стіни впадуть, але наших сердець не зломлять ніколи!» Однак «ланкастери» та «В-17» пощадили цю самотню віллу поблизу Ніколасзе, а її нові господарі розширили маленьке бомбосховище.

Александр пройшов уже чималу відстань, кроків півтора, як йому вдарив у ніс запах сиріої землі. Тут кінчалася зацементована частина коридора, далі стіни й стеля були обшиті дошками, між якими проглядала вкрита мохом земля. Раптом Александр почув за поворотом якийсь звук... помилки бути не могло: хтось іде. Але чи наближаються кроки, чи віддаляються, він не міг розібрати. Поки він гарячково обмірковував, як триматися під час неминучої зустрічі, і стояв, не рухаючись, розгублений і безпорадний, у світлі лампочки з'явився якийсь чоловік. Александр відразу впізнав його. Це був Боббі Копш, який кілька годин тому став найлютішим його ворогом. «Якобс доручив Копшу склеїти долари, оце він досі... — промайнуло йому в голові. — А може, він був у Рут?..»

Боббі підходив усе ближче. Їх розділяло вже метрів двадцять. За спиною Александра горіла електрична лампочка, тому Боббі неважко було впізнати його. Він зупинився. Йому треба було добрих п'ять секунд, щоб усвідомити неждану появу Александра. Як і його дядько, він носив грубі парусинові штани, не особливо гарні, зате практичні. З правого боку на них була нашита глибко кишеня і з неї, як завжди, стирчав гайковий ключ, довгий, важкий, з гострими кряями. Боббі вихопив ключ, стрибнув уперед і пожбував ним на Александра.

Важкий ключ влучив Александерові в плече і ледве не перебив ключиці. Але він не відчув болю. Переляк і лють зробили його нечутливим, затьмарили розум. У нього лишився тільки один звірячий інстинкт — знищити, щоб не бути знищеним самому. Схопивши ключ, він рвонувся до Боббі і щосили вдарив його по голові. Дико скрикнувши, той упав.

Александр не затримувався біля нього: він боявся,

що цей крик підніме на ноги весь «гарнізон» гаража. Він шодуху кинувся вперед і побачив праворуч двері, обшиті сталевими листами. Двері були замкнені. «Ключі у Копша», — майнула думка, — і він метнувся назад. Александер був як п'яний: ноги його бігли наче самі, незалежно від його волі, те ж саме було і з думками в голові. Він ніби збоку спостерігав себе і дивувався, що може ще бігти і думати. Біля Копша на землі блищали ключі, які, видно, вислизнули з кишені, коли він падав. Александер схопив їх і, задихаючись, побіг до дверей. Йому пощастило: першим же ключем замок відімкнувся.

Александер увійшов і намацав вимикач. Він іще володів собою настільки, що догадався замкнутися зсередини. В кімнаті він побачив креслярські дошки, граверні інструменти, стіл з телефоном, стопку паперу і щось схоже на друкарський верстат. «Ага, он воно що, — подумав він, дихаючи уже спокійніше, — цікаво! Але Рут тут нема».

Праворуч і ліворуч від нього були двері, які вели до приміщень, розташованих паралельно підземному ходу. Двері праворуч були замкнені. Якусь хвилину Александер підбирав ключі. Нарешті відімкнув. Не подумавши, що тут можуть бути сходи, він ступив у темряву — і на весь зріст простягся на купі паперу.

2

А Горн саме в цей час повертався з боку на бік у неспокійному сні. Гарячкові кошмари, яких він раніше ніколи не знав, тепер невідступно мучили його. Він раз у раз кидався, весь зрошений холодним потом, його нудило, серце шалено колотилось, боліла голова, і знову поринав у важкий сон, сповнений страшних кошмарів. Перед ним з'явився Рудольф з одутлуватим обличчям. Він затулився від Горна руками, які росли й росли до велетенських розмірів; пучки пальців на руках були чорні!

— О господи, — стогнав Горн, — я знаю, що мені верзуться дурниці, і все ж не можу позбутися їх... що ж це таке...

З'явилась голова Георга і засвітилася зеленим, жовтим, а потім зловісним червоним вогнем. Георг відкрив

рот і дико, пронизливо закричав. Горн схопився. Цього не витримала б жодна людина! Напруживши всю свою волю, він розплющив очі. Сон зник, але пронизливий звук залишився. Ага, це дзвінок!

Горн схопився з ліжка, накинув халат. Була третя година ночі. За вікном клубочився густий туман, пронизаний якимсь таємничим сяйвом. Дзвінок замовк. «Треба глянути, що там», — вирішив Горн.

В передпокої він відщепнув ланцюжок, відімкнув спочатку звичайний, а потім англійський замок і повільно відхилив двері. Але за дверима нікого не було. Біля порога лежав лист. Горн підняв його.

Повернувшись до кімнати, він засвітив лампу і надірвав конверт. З нього випала маленька записка, написана друкованими літерами.

«Радимо Вам у Ваших власних інтересах, — прочитав Горн, — припинити розслідування потсдамської справи. На знак своєї згоди Ви скажете завтра Вюрцбургеру, що натрапили на інший слід. В суботу на Ваш рахунок у Німецькому банку буде переказано п'ять тисяч марок. В противному разі вам буде те саме, що й Ірінгсові!»

Підпису, звичайно, не було. Слова: «у власних інтересах», «Вюрцбургеру» і «п'ять тисяч марок» були підкреслені; записка була написана жирно, м'яким олівцем.

— Яке страшенне безглуздя! — пробурмотів Горн, що мав звичку іноді на самоті розмовляти вголос.

Але потім він прочитав лист іще раз і зупинився на імені «Вюрцбургер»: «На знак своєї згоди Ви скажете завтра Вюрцбургеру...» — що це значить: «на знак своєї згоди»? Горн тільки тепер помітив, що аж тремтить від холоду. «Зараз піду на кухню і приготую собі чогось гарячого», — подумав він якось мимохідь і продовжував читати: «В противному разі Вам буде те саме, що й Ірінгсові!» Але звідки знають про Ірінгса злочинці з Потсдама? Хіба ж це не свідчить про те, що зломщики й фальшивомонетчики, які вже не один рік порушують спокій у Західному Берліні, — члени однієї й тієї ж організації?

Горн зненацька чхнув з усієї сили і пішов на кухню. Він був прихильником народних методів лікування і регулярно пив відвар з липового цвіту. Він вживав його разом з фенхелем і чебрецем проти катару бронхів, який завжди загострювався у нього пізньої

осені. Ось такий напій він поставив зараз на газ і трохи згодом випив його без цукру.

Одночасно він думав про Вюрцбургера: чи справді причетний той до цієї справи? «Якщо справді так — а його поведінка говорить за це, хоча посада і умови життя, вірніше, прибутки, суперечать цьому, — тоді вони зробили величезну дурницю, підкинувши мені цього листа. Проте, можливо, він написаний без відома Вюрцбургера. Якщо Вюрцбургер не має до цієї справи ніякого відношення (на що я від усієї душі сподіваюсь), тоді цей лист — спроба кинути на нього тінь, досить-таки жалюгідна спроба. Очевидно, їм хочеться мене запевнити, що мій шеф — їхній спілльник, і тим полегшити мені зраду. Отже, є три варіанти. Який з них найвірогідніший?» Він вирішив обміркувати їх по черзі... Перше: чи мислимо, щоб чиновник, який займає високу посаду, який сподівається в майбутньому стати начальником західноберлінської кримінальної поліції, дозволив собі взяти хабара? Спочатку така думка здалася неймовірною. Гараж «Зюд-вест» — дрібне підприємство. Звідки ж їм узяти стільки грошей, щоб спокусити людину, яка одержує кілька десятків тисяч платні на рік, на риск і тяжкий злочин? Горн згадав про Рудольфа, який любив говорити жартома, що навіть генерального прокурора можна підкупити — були б тільки гроші! Просто ні в кого немає такої суми. Але йому відразу ж згадалася стаття в газеті, й він подумав: а чи й справді нема?

Коли припустити, що гараж — це тільки ширма, то справа набирає зовсім іншого вигляду. Організація, яка за ним криється, може мати досить капіталу, щоб при небезпеці витратити на підкуп значну суму. Щоб підкупити Вюрцбургера, звичайно, замало п'яти тисяч, які пропонують йому...

Але Горн облишив свої міркування: він розумів, що для правильного висновку у нього не вистачає даних. До того ж, усе тіло його ніби налилося свинцем і знову розболілася голова. «Зовсім розклеївся, — сказав він сам собі. — Не дуже корисна для здоров'я звичка — працювати дванадцять годин на добу, та ще в таку грипозну погоду. Треба буде ввісити у себе на дверях об'яву про години прийому, щоб добродії з гаража «Зюд-вест» більше не робили мені візитів у такий пізній час. Так, тобі тільки й лишилося жартувати, старий дурню, — вилаяв

він сам себе і ковтнув таблетку. — Постарайся краще заснути, щоб через кілька годин...»

Він погасив світло і накрився з головою. Відразу перед очима знову з'явився лист. «На знак своєї згоди ви скажете Вюрцбургеру... ви скажете Вюрцбургеру... що ви натрапили на інший слід, — крутилося в голові... — скажіть Вюрцбургеру... ви натрапили на інший слід... У противному разі Вам буде те саме, що й Ірінгсові!...»

3

Александр зарився в купу паперу. Під ним шелестіли гроші. Справа в тому, що Джонні Літт винайшов оригінальний метод надавати новим банкнотам старого вигляду. Їх м'яли й скидали на купу в сусідньому приміщенні. Там вони проходили, так би мовити, процес достигання, — їх топтали ногами, посипали графітом, поливали водою і кофейною гущею, кілька разів перевертали, і за тиждень вони набували такого вигляду, ніби були у вжитку вже з півроку.

Александр трохи підвівся, у нього дуже боліло плече. Він відчув легкий запах духів, тих самих, якими пахло у квартирі на Іспанській алеї. Очевидно, дівчина була десь тут. Побачити щось було майже неможливо. З сусіднього приміщення, з якого він щойно вийшов, пробивалася тільки вузька смужка світла. Александр узяв банкноту в п'ятдесят марок і підпалив її своїм останнім сірником. Папірець спалахнув, і він побачив Рут. Вона тихо зойкнула і підійшла до нього.

— Як ви потрапили сюди? — злякано спитала вона.

— Це... це не важко, — непевно відказав Александр, але зразу ж збентежено змовк. Тільки тепер він повністю усвідомив, що наробив. Боббі Копш лежить посеред коридора. Він добре-таки стукнув його якоюсь важкою залізякою, — що то було, він і не знає. Може, він його тільки поранив, а може — й убив. Правда, він зробив це обороняючись, але де ж свідки? Копш — мерзенний підлий негідник, однак чи він заслуговував на таку кару? Александр відчув, як тремтять його руки, і з великим зусиллям опанував себе. «Треба думати не про те, що було, а про те, що буде, як вибратися звідси...» — сказав він собі.

— Мені щось почулося недавно, — прошепотіла Рут, — якийсь крик, жахливий крик!

— Так, так, справді, — насилу видавив Александер. — Але те вже минуло. Нам треба якнайшвидше тікати звідси.

Вона не відповідала і, здавалося, до чогось прислухалася.

— Ходімо, — наполягав він і схопив її за руку, — нам треба поспішати, поки ще не пізно!

Вона не поворухнулася.

— Ви боїтеся?

— Так.

— Я розумію вас, але треба спробувати, це наш останній шанс. Побіжімо до контори, на подвір'ї гаража вони не наважаться нас переслідувати, там, може, вже є клієнти...

— У вас же є ключ, — перебила вона його, — давайте замкнемося, замкнемо двері в коридор...

— Ключ є, але...

— Тоді лишайтесь тут! — вигукнула вона. — Нам треба лишитися тут, розумієте? Ми не пройдемо. Послухайте мене — лишаймося тут!

Александер зрозумів, що йому не вдасться її переконати. Його охопило гірке розчарування. Виходить, усе було марно, все ні до чого. Він був близький до розпачу.

Дівчина, видно, відчула це.

— Не гнівайтесь на мене, що я не слухаю вас. Я така вдячна вам за те, що ви заступилися за мене вчора ввечері... — і вона тепло потисла його руку. — Повірте мені, виходити не можна. Ніяк не можна. Нам треба сидіти тут, поки не прийде поліція. Шерц шепнув мені вчора, що гараж доживає останні години. А біля контори завжди стоїть вартовий.

— З вартовим я б справився, — сказав Александер і до половини витяг з кишені пістолет. — А втім, може, й не доведеться стріляти, хіба що в повітря.

— Ви б краще не носили з собою таких речей, а то вас ще колись за це арештують. Давайте я покажу вам, де ми можемо сховатися. Ходімо!

Вона хутко пройшла вперед і піднялася по східцях у приміщення, де стояв друкарський верстат. Александер пішов за нею і одним з ключів відімкнув двері в комірчину навпроти.

З першого погляду було видно, що це хімічна лабораторія. Тут стояв довгий стіл для дослідів, до якого були підведені вода, газ і електрика. Стіл був заставлений колбами, ретортами, штативами, пробірками. В стелі був вентилятор, що забезпечував необхідну подачу повітря. Отвір його виходив, напевне, десь у парку і був схований поміж кущами. За лабораторією була ще одна маленька комірчина, захищена картонними коробками та ящиками.

— Ось тут ми й заховані, — сказала Рут.

— Заховатися-то ми, звичайно, можемо, — іронічним тоном відповів Александер, — та якщо ми замкнемо двері, вони зразу догадаються, де ми.

— А що, як ми заховані в оцій останній кімнаті?.. Мені здається, сюди вони не заглянуть.

— Це нам не допоможе. Треба забарикадувати всі двері якомога краще столами і ящиками. Це їх затримає до приходу поліції. Цього вже не довго чекати.

Александер згадав свій вчорашній візит у президіум. Правда, йому не вдалося більше нічого сповістити Вюрцбургеру. Але й того, що він розповів, цілком досить, щоб найближчим часом сюди обов'язково нагрянула поліція. Справді, це повинно статись не пізніш як через кілька годин. «Чи не розповісти Рут, що я був у поліції? — подумав він. — А чому б і ні? Це трохи заспокоїть її...»

4

В п'ятницю в президіумі сталася небувала подія: криміналдиректор Вюрцбургер з самого ранку — за дві хвилини до восьмої — зайшов у кімнату 379, де знаходився Горн і два вахмістри з його відділу.

— Ну, колего, — відразу ж почав він, дрібними кроками походжаючи по кімнаті. — Чи не натрапили ви на які нові сліди в цій прикрій целендорфській справі?

Горн сторопів. Невже натяк на лист... Він глянув на Вюрцбургера, який не зводив з нього очей, і примусив себе відповісти:

— Ні. Якщо не рахувати анонімного листа, підкинутого мені вчора.

— Он як! — Вюрцбургер зупинився.

— Так. Я вже передав його на експертизу у восьмий відділ.

Жодна рисочка на обличчі Вюрцбургера не здригнулася. Горн подав йому через стіл копію листа.

— Нічого особливого, правда?

— Не знаю, — лаконічно сказав Горн, але, помовчавши, додав: — Одне лише можу сказати: лист підтвердив моє припущення, що люди, які прибрали з дороги Ірінґса, знаходяться в гаражі «Зюд-вест».

Вюрцбургер нічого не сказав на це.

За вікном пливли сірі пасма туману. Запала мовчанка; криміналдиректор швидко походжав по кімнаті. Обидва вахмістри шанобливо стояли біля дверей.

— Про це ми поговоримо при нагоді, — промимрив Вюрцбургер і пригладив своє густе сиве волосся. — Отже, нових даних у вас нема... — Не промовивши більше й слова, так само неждано, як з'явився, він вийшов з кімнати.

Вахмістри здивовано Perezирнулися, а Горн нервово забарабанив пальцями по столі.

«Якщо Вюрцбургер у змові з злочинцями, то тоді багато дечого стає зрозумілим. Наприклад, те, що секція «F» з дня її заснування в лютому весь час зазнавала невдач. В листі є пароль, і фактично Вюрцбургер уже вимовив його. Він ясно натякнув мені про свою причетність до цієї справи, але цього замало, щоб всерйоз обвинуватити його. Автор листа хотів дати мені можливість зрадити цілком легально. Ми повинні були взаємно відкрити свої карти, не промовивши про це й слова, — ось як треба, очевидно, розуміти той лист. Ми розіграли б один перед одним роль вірних своєму обов'язку людей, і все було б тишком-нишком — так було задумано... О, він хитра лисиця, але ж і я не осел».

5

Десь після восьмої години ранку доктор Шерц закінчив голитися. Як завжди, обприскався одеколоном, одягнув коричневий шовковий халат на ваті і попрямував у бібліотеку, щоб не пропустити ранкового концерту з Дройтвіча, Хілверсума чи Калундборга. Він любив слухати музику, п'ючи своє ранкове какао.

Шерца трохи здивувала відсутність Александера. Однак вирішивши, що той незабаром з'явиться, він спокійно сів за приготовлений Еріхом сніданок. У нього був непоганий настрій, хоча трохи меланхолійний. Снідав він, за звичкою, досить довго.

Двері раптом відчинилися, проте увійшов не Александер, а Руді Якобс. Обличчя його було землистого кольору, галстук з'їхав набік, і взагалі вигляд у нього був такий, ніби він провів безсонну ніч.

— Доброго ранку! — буркнув він і став біля приймача, засунувши руки в кишені.

— Доброго ранку, Руді! — привітно обізвався доктор Шерц, продовжуючи снідати. У такі хвилини він глибоко відчував, наскільки він переважає свого компаньйона зовнішнім лоском і культурою.

Не спитавши дозволу, Якобс роздратовано вимкнув радіо і різко сказав:

— Я прийшов сказати тобі, що нас оточили варто-вими!

— Я знаю, — відповів Шерц. — І що ж з того?

— Це ще не все. Двоє наших, скориставшись з туману, ходили на розвідку і в кількох місцях наткнулися на телефонний кабель!

— Будемо сподіватися, що вони його не пошкодили, — добродушно мовив Шерц. — Цілком природно, що поліції потрібен зв'язок. Не можна їх суворо засуджувати за це.

— Не дратуй мене! — розізлився Якобс. — Краще порадь що-небудь розумне. Здається, пахне смаленим, сто чортів йому в печінку!

— Оце правильно сказано! — весело вигукнув Шерц. — Ти завжди потрапляєш у самісіньку точку! — він відсунув убік чашку з какао. — Голову собі дам відрубати, що через три години поліція буде тут, якщо Кросбі нічого не зробив. Хочеш, поб'ємося об заклад? Я ставлю третину свого грудневого прибутку...

— Не мели дурниць! Ти, здається, вже з глузду з'їхав!

— Оте «здається» часто підводить, — спокійно промовив Шерц, добре бачачи, що його слова дратують боса. На цей раз він не послухався розуму, а піддався бажанню відомстити за перервану музику й порушений сніданок. — Ні, любий Руді, я не мелю дурниць, навпаки.

І порада моя така: по-перше, треба негайно почати пакувати всі рухомі цінності. Я маю на увазі перш за все друкарський верстат. Його треба розібрати і з усім приладдям перенести в контору й навантажити на «бю-сінг». Якщо Кросбі чогось доб'ється, тоді ми завжди можемо перенести його назад. На мою думку, треба зробити тільки так. Наші особисті речі винесемо через аварійний вихід. Я спакував свій чемодан ще позавчора. Проте тягти за собою весь старий мотлох нема рації, — зараз же поправився він, — цінність речей, як відомо, відносна. Це одне. По-друге, зараз надворі такий розкішний туман, що просто гріх не скористатися ним. Нехай хтось з наших вислизне й підключиться до поліцейського кабеля: тоді ми будемо в курсі їхніх справ і зможемо приймати відповідні рішення.

Якобс підійшов до вікна і з похмурим виглядом дивився надвір. Що робилося в нього в голові, вгадати було нелегко. Однак, план Шерца він, здавалося, схвалював, бо кілька разів кивнув головою і якимось невиразно гмукнув, що можна було розуміти, як згоду.

— А де це твій Шенцлін? — раптом спитав він.

Шерц знизав плечима.

Якобса охопила тривога. Він уже простяг був руку до телефонної трубки, щоб спитати про Шенцліна у вартових, але телефон задзвонив сам. Якобс здригнувся і зняв трубку. По голосу він упізнав Джонні Літта.

— Алло, алло, хто біля телефону? Мені потрібен шеф... прошу шефа негайно взяти трубку... трапилось лихо... страшне лихо! — кричав він істерично.

— Якобс слухає, — обізвався бос. — Що сталося?

— В лабораторії хтось є, — белькотав Літт, — замкнувся і не відповідає. Скажіть мені, ради бога, в чому справа? А кімната, де була дівчина, порожня!

Якобс пройнявся передчуттям якогось лиха, бо він знав звичку Літта залишати найважливіше на кінець.

— Що там іще? — запитав він.

— Посеред підземного ходу... — о, страшно вимовити! — посеред ходу лежить Боббі... мертвий... уже зовсім холодний...

— Це твій Шенцлін! — проревів Якобс, жбурнувши трубку на стіл; кров ударила йому в обличчя.

— Що там таке? — спокійно спитав Шерц, який, звичайно, не чув новини. — Де він?

Якобс оскаженів від цих слів. Брутально вилаявшись, він схопив стілець і щосили грюкнув ним об стіну — з нього аж тріски полетіли. Однак цього йому було замало. Він шалено рвонув скатертину з столу, і посуд з брязкотом посипався на підлогу. Джонні Літт на другому кінці проводу почув цей брязкіт і інстинктивно затулив обличчя рукою.

Доктор Шерц, однак, лишився спокійним. Він підвівся з незворушним виразом обличчя і байдуже змахнув з халата бризки какао. Він не знав нічого гіршого за нестриманість, але вважав, що зараз не підходящий час, щоб робити зауваження.

Бос, стоячи однією ногою в калюжі какао, знову вчепився в трубку і гаркнув так, що у Джонні заболіло у вухах.

— Зараз одержиш підкріплення, зрозумів?.. Висади двері, знищ обох!

— І починай розбирати верстат, — підказав Шерц, який умів підхоплювати все на льоту.

— ...І починай розбирати верстат, — повторив Якобс голосом, що зривався від гніву, і грюкнув трубкою.

— Я сам піду туди, — сказав Шерц і вийшов з кімнати. Бос гнівно кинув йому вслід:

— Мавпа!

«Пожди, Руді Якобс, скоро я з тобою поквітаюся. О, дуже скоро!» — подумки відповів йому Шерц, який ніколи не прощав образ.

6

Александр майже перемиг свою ніяковість перед Рут. Для нього це вже була не та молода вродлива дама в елегантному плащі, перед якою він стояв, неголений і безпорадний. Це була мила дівчина, яку він мусив захищати. «Якби не Брігітта, я закохався б у неї, — подумав він. — Брігітта... що вона робить зараз? Зараз пів на дев'яту, і вона, мабуть, давно вже сидить за машинкою в конторі «Баум і К°». Цікаво, чи одягла вона сьогодні свою коричнево-жовту шерстяну сукню?»

Александр порівнював у думці Брігітту й Рут; але ж він міг порівнювати їх тільки за зовнішністю. Рут була вища, стрункіша, жвавіша: йому подобалися її

великі сірі очі й гарне каштанове волосся, від якого ішов тонкий аромат. Та, крім цього, він нічого про неї не знав. Вона здавалася розумнішою, ніж Брігітта, і, незважаючи на страх, який зараз відчувала, сміливішою й рішучішою. Таке в нього склалося враження. І все ж він віддавав перевагу Брігітті. Він надто звик за останні тижні бачити в своїй подружці найкращу, найвродливішу дівчину в світі, щоб так ураз змінити думку про неї. Він добре розумів, що є жінки, які де в чому перевершують її: у них біліші зуби, пружніша хода, краща фігура. Але зваблива зовнішність могла приховувати різні духовні вади, які він уже добре вивчив. Жінки бувають жадібні на гроші, чванливі, самозакохані, надмірно ревниві, недбайливі, занадто легковажні, або ще гірше — нудні чи завжди в поганому настрої. У Брігітті, звичайно, теж є свої невеликі вади: впертість, а також кумедна пристрасть до зовсім не потрібних речей: мереживних комірців, браслетів, ланцюжків, усяких витребеньок. Ну, і до квітів... Хто ж не знає, що квітам місце в саду, а не в кімнаті? «Брігітта — гарне дівча, але хіба через це мені вже й поглянути на інших не можна?.. Ось Рут, наприклад... Мені хотілося б ближче з нею познайомитися...»

Ось вона сидить перед ним на ящику, підперши голову руками. Може, заснула? Він підійшов ближче, сів поряд. Над ними набридливо погойдувалася сліпуча електрична лампочка. Коротка тіль Рут тремтіла на цементній підлозі. Якусь мить він відчував спокусу обняти її, але стримався і тільки тихо сказав:

— Ви могли б більше довіряти мені. Чому ви не хочете розповісти, як потрапили сюди?

Вона підвела голову і глянула йому просто в вічі.

— Тому, що я вас дуже мало знаю.

— Як ви можете так говорити, коли я вже спав у вашому ліжку? — пожартував він.

— Я вас не розумію.

— Справді. Доктор Шерц послав мене ночувати у вашу квартиру на Іспанській алеї. Я чекав на вас цілу ніч, але ви не прийшли...

Вона тихо засміялася, але нараз замовкла і здригнулася.

— Ви нічого не чуєте?

З коридора відчинилися двері, пролунали швидкі

кроки, і хтось почав торгати забарикадовані двері в лабораторію. Рут схвильовано задихала і злегка притислась до Александра. За дверима заговорили, але чувся тільки один голос, ніхто йому не відповідав.

— Літт говорить по телефону, — задихаючись, прошепотіла Рут.

На деякий час у друкарні запала тиша. Раптом у двері постукали.

— Алло! — почулося з-за дверей. — Пане Шенцлін, ви чуєте мене? — Це був голос Шерца.

Александр промовчав.

— Послухайте-но, пане Шенцлін. Ви допустилися тяжкої помилки і, певно, самі це розумієте. Тобто я хочу сказати, те, що ви пристукнули Боббі, ще не страшно. Але час ви вибрали невдало, страшенно невдало, хлопчику.

Александр мовчав.

— Чому ви не озиваєтесь? Я тут сам, нас ніхто не чує, слово честі! Відчиніть і спокійно поговоримо про те, як уладнати справу.

Відповіді не було.

— Юній дамі нічогісінько не загрожує, — почекавши трохи, запевнив доктор Шерц. — Я умовив шефа зразу ж відпустити її. Правда, він має на неї великий зуб, але ми влаштуємо так, щоб вона йому не попала на очі. Як ви на це дивитесь?

— Це один варіант, — вів далі доктор Шерц. — І навпаки, якщо ви волієте залишитись, ваші справи будуть значно гірші, повірте мені. Якобс знайде спосіб викурити вас звідти, і я нічого не зможу зробити для вас. Поміркуйте над цим і вирішуйте.

Александр і не думав відповідати. Монолог Шерца потішав його надзвичайно. Йому було приємно сидіти поруч з Рут, відчувати її тепло, її дихання, вдихати запах її волосся. Він сидів би так хоч і все життя.

— Хлопче, ви чуєте? Годі вам дуріти, — не вгавав Шерц. — Невже вам хочеться дістати півфунта свинцю в живіт? Згадайте про Західну Німеччину, про п'ятдесят тисяч! Ви ж не могли забути всього, про що ми говорили з вами позавчора!.. Вам захотілося заступитися за дівчину, яка зараз з вами, але, повірте мені, ви зробили їй погану послугу, дуже погану! — він зачекав трохи і раптом запитав зовсім іншим тоном: — Чи, може, вам

теж дісталось від Боббі, хлопчику? Тоді я беру вас під свій особистий захист, можете на мене покластиись. От нещастя...

Стурбований тон Шерца викликав в Александра огиду. Він зіскочив з ящика, склав рупором руки і крикнув:

— Замовчіть! Робіть, що хочете, але не скигліть, будь ласка, під дверима. Зрозуміло вам чи ні?

— Цілком, — відповів Шерц, якому вже увірвався терпець, — більше нам говорити нема про що. Для дурнів закони не писані. Гуд бай, друже! Тримайтеся!

Відразу ж у двері почали з силою чимсь гатити. Бам! бам! бам! — шість разів підряд. Проте сталеві двері не піддавалися. Александер з задоволенням відчув, як Рут потягла його за руку. Він сів на ящик і обмацав своє плече: воно розпухло і дуже боліло.

За дверима зчинилася страшенна метушня. Гупали кроки по цементній підлозі, щось тягли з криком: «Раз-два, разом!» — долітав скрегіт металу: очевидно, там до чогось готувалися. Раптом за дверима пролунала автоматна черга. Хтось щось крикнув. Знову прогрімилі постріли, значно гучніші. На мить стихли, потім пролунали знов.

Напевне, десь-таки двері були пробиті, бо барикада почала здригатися. В одному місці впала дошка, в іншому — з гуркотом звалився ящик. Десь проскочила куля і влучила прямо в сулію з етикеткою «Liquor ammonii hydrosulfurati» на полиці з хімікаліями. На підлогу потекла жовта рідина з запахом аміаку і тухлих яєць.

— Сконцентровані пахощі корівника, — пожартував Александер, хоч це був гумор відчаю. На очах у нього виступили сльози. Рут закашлялась. Справа дійсно поверталася так, що було не до жартів. Александер, подумавши якусь мить, схопився на ноги і потяг Рут у комірчину за лабораторією. Двері до лабораторії він замкнув, інакше за кілька хвилин гази задушили б їх.

7

Комісар Вольф і секретар Ульман вартували поблизу східної стіни. Стояв густий туман. Вони ходили по осінньому голими грядами, перелазили через невисокі

огорожі з залізного брухту та іржавого дроту. Обидва змерзли: холод і сирість забиралися в рукава, під комір, в холоші штанів.

— Може, вилізти на дерево, пане комісар?

— Не варт. Звідти теж нічого не видно.

— Котра година, пане комісар?

— Пів на дев'яту.

— Пів на дев'яту. Дякую. Мені треба поставити годинника. Мабуть, знову протопчемося тут цілий день...

— Говоріть тихше. Йдіть сюди, ми взяли праворуч, он, здається, вже мур. Між іншим, знаєте, вас слід було добре відшмагати. Навіщо ви вчора відіслали того чоловіка до Вюрцбургера! Ви теж могли вислухати його показання.

— Я й сам не знаю. А ви думаєте, пан криміналдиректор щось приховав з його показань?

— Я абсолютно нічого не думаю, колего. Розумієте? Але щось мені тут не подобається. Наш старий твердо переконаний, що цей гараж — справжнє кубло злочинців. Скоріш за все, це вони облагодили ту справу в Потсдамі. У них є броньований лімузин, американська модель. Сьогодні вночі старому підкинули анонімку, в ній говориться, що у власних інтересах він повинен припинити розслідування. Що ж це таке! Не розумію, чому Вюрцбургер досі зволікає? Чому ми не можемо зробити принаймні хоч обшук? Ось що мене цікавить. Та хіба це вперше!

— Що ви маєте на увазі?

— А, що там казати!.. Іноді мені гидко дивитись на все це.

— Я теж вважаю, що в цьому випадку ми діємо надто обережно, — погодився з ним Ульман.

— От бачите, це впало в око навіть вам. Якщо хочете знати, тут усе не так просто, треба вгадати, на яку ступіть: чи втрутитися в цю справу, а чи триматись від неї подалі. Головне — аби тільки не зачепити американців. Почитайте-но, що пишуть східні газети про потсдамську історію. Досить цікаво!

— Та мені не треба й читати, я й так можу це уявити. Вони знову все валять на західних агентів та шпигунів. — Ульман засміявся.

— Еге ж, валять! Ось прочитайте-но...

Вольф витяг бумажник і дістав з нього газетну

вирізку. Це було вчорашнє повідомлення «Юнайтед прес». «Військова комісія палати представників, — прочитав Ульман, — одногослосно схвалила проєкт закону, який надає урядові Сполучених Штатів право на оплату тих іноземних громадян, що допомагають агентам американської розвідувальної служби...»

Ульман розгублено глянув на Вольфа і віддав йому вирізку. Комісар витяг ще одну. В ній говорилося про закон, підписаний президентом Труменом 10 жовтня 1951 року, тобто два місяці тому. Законом передбачалася витрата ста мільйонів доларів виключно на фінансування шпигунів та саботажників.

Задубілі пальці Ульмана тремтіли.

— Зрештою, це не наше діло, — промовив Вольф. — Ми виконуємо свій обов'язок — і крапка. Та коли бачиш оце все, зло бере. І з'являється бажання перейти в народну поліцію. Може, там усе якимось по-іншому.

— Я б на таке не пішов. Західні гроші приємніші, пане комісар, — Ульман тоненько захихикав.

— Авжеж. Тобто — поки що.

— Пане комісар, — раптом пошепки перебив його Ульман, — он перед нами наче хтось пройшов.

— Я нічого не бачив. Цей клятий туман...

Цього ранку туман то трохи розвіювався, то знову густішав. Зараз за десять кроків уже нічого не було видно. Вольф витяг з кишені плаща фляжку, відкрив кришку, надпив трохи і, крякнувши, обтер губи.

— Хочете? Тепліше стає... якщо не заперечуєте, — просто з фляжки...

Ульман сором'язливо посміхнувся, пом'явся трохи і, зрештою, сказав:

— Та правда, алкоголь дезинфікує. — Він нерішуче випив кілька ковтків і закашлявся: — Ух, це щось міцне, я п'ю лише лікер. Щиро вдячний... Пане комісар, — раптом перебив він сам себе, — гляньте, он знову той, ні, здається, інший...

— Давайте простежимо! — Вольф ще раз відкрив фляжку і перехилив її. Ніби привид, з туману перед ними виринула людська постать. Це був літній чоловік, що, видимо, збирав паливо, бо ніс під рукою сухе гілля та різне паліччя.

— Доброго ранку, дідусю! — привітався до нього комісар. — Чи не наші, бува, курені ламаєте?

— Ні, ні, ні!

— Кумедний дід, — сказав Ульман, коли вони відійшли, — ви помітили, як від нього тхне горілкою? На неї в нього знаходяться гроші, а на дрова, бач, не вистачає.

— Він зігрівається зсередини так само, як і ми з вами.

Ульман ще раз оглянувся, але старого вже не побачив.

— Кумедний тип, — повторив він. — Аж порохня сплеться.

8

Коли Горн десь о дев'ятій ранку вийшов з свого кабінету в коридор, за двадцять кроків від нього відчинилися двері і на порозі з'явилася молода жінка, з якою він познайомився — пригадалося йому — торік на різдвяному балу в Шарлоттенбурзькому поліцейському управлінні. У Горна була добра пам'ять на обличчя, і, хоч з того часу минуло вже одинадцять місяців, він одразу впізнав дружину Ірінгса. Вона пройшла мимо, не глянувши на нього, і Горн з полегкістю зітхнув. Бо що ж він міг їй сказати, крім слів розради, в які й сам не вірив.

Навіть дивно, як глибоко схвилювала його ця зустріч. Перед очима в нього стояло бліде обличчя жінки, її червоні від сліз очі, і він теж пройнявся її тривогою за чоловіка, збагнув її марні надії, її тяжкий душевний біль з такою силою, що в нього ніби обірвалося серце. Потім воно тьохнуло, закалатало, і кров гаряче застукотіла в скронях. Пекучий біль змінився гнівом. «Ах, мерзотники! — вигукнув він у душі. — Я мушу якнайшвидше розквитатися з цією наволоччю».

Він швидко збіг униз по сходах. «Я не дам Вюрцбургеру далі зволікати з цією справою або попередити гараж про мої плани, — вирішив він. — Зараз же піду до Мюллера, і ми визначимо час, коли почати операцію. Беру все на свою відповідальність, а потім нехай мене карають!»

Ете Йордан, крекчучи, видирався на мур. Згори хтось простяг йому руки, він схопився за них і застогнав від болю, напруживши свої кволі м'язи; на його зморшкуватому обличчі п'яниці набрякли товсті фіолетові жири. Ще мить — і він був на мурі. Спуститися з нього було значно легше: там стояла драбина, і він зліз по ній, тремтячи від перенапруження й страху. З голови в нього злетів капелюх, та він не нахилився, щоб його підняти. Все пройшло якнайкраще!

Це була його реабілітація. Якбс, який дорожив тепер кожною людиною, годину тому звільнив його з-під арешту з умовою, що Йордан підключиться до поліцейського телефонного кабеля, і в нагороду за це обіцяв йому волю. Йордан, радий, що його ув'язнення скінчилося, обіцяв усе зробити. Йому дозволили підкріпитись трохи горілкою, і він пішов на завдання. Під пахвою в оберемку сухого гілля в нього був захований невеликий моток кабеля. Цей оберемок і стареньке пальто робили його схожим на нужденного пенсіонера, що збирає дрова, і фокус удався. Він набрів на кабель кроків за п'ятдесят від муру, підключився до нього, а повертаючись назад, старанно прикрив свій провід опалим листям.

Тепер Йордан біг парком, мимрив щось собі під ніс і п'яно гикав. Він був задоволений, що з небезпечним дорученням покінчено, і радів, згадуючи про недопиту пляшку горілки, яка чекала його на кухні вілли... Силует Йордана швидко танув у густому білуватому тумані...

Початок операції проти гаража «Зюд-вест» був призначений на десяту годину п'ятдесят хвилин ранку. В цей час усі виділені для операції машини шупо і кримінальної поліції повинні були з'явитися у точно визначених місцях навколо території гаража, незважаючи на несприятливу погоду. За розробленим дванадцять годин тому планом, що лежав у письмовому столі капітана Мюллера, мур треба було форсувати на всьому його протязі. Крім того, три машини мали зразу ж прорватися у двір і перешкодити людям Якобса засісти в кон-

торі. Деякі істотні пункти цього плану, який потрапив у архів кримінальної поліції під шифром Го/Мю—ХІІ-а—19/51, виявилися нездійсненними, інші ж — зайвими, як, наприклад, пункт «Димова завіса при форсуванні муру з метою уникнення людських втрат». Такою буває іноді доля планів.

О десятій п'ятнадцять на Потсдамському шосе, біля кіоска з газованою водою, метрів за півтора на схід від території гаража, зупинився «мерседес» Горна. Криміналрат пройшов городами до порожнього незамкненого дачного будиночка. Тут уже стояв польовий телефон, що з'єднував будиночок з усіма спостережними пунктами. Горн прийняв рапорт від Вольфа та Ульмана і заходився прищиплювати до старого почорнілого столу план Якобсової ділянки. Йому допомагав Ульман. Це він добув у земельному управлінні план і перемалював його в масштабі 1:250. Проте Горн випровадив його з розпорядженням до Вольфа. Обидва трималися неподалік від дачки, і до Горна доносились уривки їх неголосної розмови. Залишившись сам, Горн запалив майже чорну сигару, поклав перед собою кишенькового годинника і, пускаючи кільця сивого диму, заглибився в план.

У відділі ХІІ-а Ульмана вважали чимось на зразок начальника канцелярії. Така людина потрібна майже у кожному відділі: вона складає щоденні звіти, вивчає нові накази, підшиває додатки до старих, надписує папки — взагалі виконує всю адміністративно-технічну роботу. «Ульман — славний хлопець, але його мозок настільки напханий різними теоріями, що для здорового людського глузду в ньому не вистачає місця», — думав Горн, слухаючи крізь тоненьку стіну дачі розмову Вольфа і Ульмана.

— А як закінчилася справа з банкнотою? — якраз запитав Вольф, очевидно не знайшовши іншої теми для розмови з Ульманом, бо тем з позаслужбового життя, на які можна було б поговорити з ним, існувало дуже мало. Вольф уже знав, що анекдотів розповідати йому не варто, бо на кожному двозначність він реагує досить кислою міною.

— Нічим не закінчилася, пане комісар, — відповів Ульман.

— Справді?

— Так. Історія з банкнотою, здається, здана в

архів. Вона лишилася без кінця. Я, признатись, теоретично займався цією справою... — Горн уявив собі, яка презирлива гримаса з'явилася в цю мить на обличчі Вольфа... — сподіваюся, ви не смієтеся з мене?..

— Нітрохи, — з невинним виглядом запевнив його Вольф.

— Отже, як ви, певно, пам'ятаєте, ту банкноту тримали в руках четверо.

— Правильно, — підтвердив Вольф.

— Але на банкноті лишилися відбитки пальців тільки трьох осіб. Ну, скажіть мені, будь ласка, пане комісар, — підбадьорений зацікавленістю свого старшого колеги, просторікував Ульман, — скажіть, що б це мало означати?

— Це дуже легко пояснити: один з чотирьох був у рукавичках.

— Звичайно, могло бути й так, однак мені не віриться. А якщо ми спробуємо відкинути таке припущення?

— Це схоже на урок у поліцейській школі, — сказав Вольф. — Що можна ще припустити? Ну, та зрозуміло ж: відбитки пальців однієї особи встигли стертися. Ви ж знаєте, якщо руки дуже сухі...

— Ваша правда, безперечно, — погодився Ульман, — такої ж думки і наш шеф. Але спробуйте уявити собі, що відбитки пальців невідомого за ті два дні (що, на жаль, минули до експертизи) не встигли зникнути. Який з цього можна зробити висновок?

Вольф не відповів, напевне, вважаючи все це за дурницю.

— Насамперед той, — вів далі Ульман, — що вони під час експертизи ще були на банкноті!

— Ну, це вже нісенітниця!

— Ні, не зовсім так, — делікатно заперечив Ульман. — Як я вже сказав, я роблю поки що чисто теоретичні припущення. То що виявилось б, на вашу думку, пане комісар?

Комісар знизав плечима.

— Не дивно, що зразу воно вам не впадає в око. Але я думав над цим кілька годин. Якщо вам цікаво...

— Надзвичайно.

— Банкноту тримали в руках четверо, — значуще і таємниче прошепотів Ульман, — але на ній виявлено відбитки пальців тільки трьох. Отже, один з них тримав її

в руках двічі. Може, вдруге він видавав себе за іншу людину, та пучки пальців, які він не міг замаскувати, зрадили його.

Ульман недовго тішився радістю теоретика, який прийшов до такого дивовижного висновку, бо Вольф поставився до його слів скептично.

— Таким чином, це означало б, — переніс він ідею Ульмана на реальний ґрунт, — що наш старий, або Ірінгс, або приятель старого адвокат Крамер і є той самий фальшивомонетчик з Мулакштрасе. Я радив би вам викинути все це з голови, колего.

— Ну, пане комісар, — не здавався Ульман, — нашого шефа ми до уваги не братимемо. Так само і комісара Ірінгса. Але що нам, зрештою, відомо про цього доктора Крамера? Завважте, моя гіпотеза має ще одне підтвердження: Ірінгс був знайомий тільки з людиною з «Черепахи», а не з Крамером. Наш шеф знає свого друга Крамера, але не знає фальшивомонетчика. Разом їх ніхто ніколи не бачив. Розумієте?

— Цілком, — іронічно відповів Вольф, — так само ніколи не бачили разом Конрада Аденауера і містера Трумена або Чан Кай-ші і вас, приміром. Проте мені б ніколи не спало на думку стверджувати, що вони являють собою одну й ту ж особу. Друже, це — нісенітниця!

Більше нічого Горн не чув. Чи то Ульман образився й замовк, чи обое відійшли від будиночка.

Горн глянув на годинник. Була за чверть одинадцята. За п'ять хвилин — початок операції. Він загасив недокурк сигари, узяв трубку й покрутив ручку.

— Перший слухає! — Другий слухає! — Третій слухає!.. — доповіли йому з різних спостережних пунктів.

— Говорить Горн, — сказав він. — Приготуйтеся зустріти машини! За чотири хвилини починається операція «Ведмідь». Усе.

В цей час Руді Якобс був у підвалі під конторою. Біля стіни на довгому вузькому столі стояли чотири зовсім однакових телефони. Перший був підключений до міської мережі, другий був внутрішній, третій зв'язував

контору з підземною друкарнею, четвертий був нещодавно приєднаний Ете Йорданом до поліцейського кабеля.

Якобс не відходив від телефонів. Він обрав собі командний пункт всупереч принципу: «Добрий обзір важливіший за безпеку» — а тому майже нічого не бачив, і не чув, і мусив цілком покластися на свої телефони. Зрозуміло, що трубку четвертого телефону він не віднімав від вуха. Під час розмови по іншій лінії він мусив прикривати її рукою, щоб до поліцейського телефону не проник підозрілий шум.

Зараз саме задзвонив третій телефон; Якобс узяв трубку.

— Ми винесли друкарський верстат і всю іншу апаратуру в коридор, — доповідав Джонні Літт, — гроші спакували в ящики. Хвилин за десять переправимо все в контору, а там можна буде вантажити на машину.

— Та-ак, — буркнув бос, — а що роблять оті... — він не договорив, бо в цю мить задеренчав четвертий телефон. Якобс не розгубився, він притиснув обидві трубки до вух і крикнув Джонні Літту.

— Заткни пельку! Мовчи і не відходь від телефону!

Він почув рапорти поліцейських постів, а потім такі слова: «Говорить Горн. Приготуйтеся зустріти машини! За чотири хвилини починається операція «Ведмідь». Усе».

«Зустріти машини? Що це за операція «Ведмідь»? Це може бути тільки умовна назва для... Прокляття!..»

— Що там сталося? — допитувався Джонні Літт. — Я мушу поспішати, щоб перенести все в контору...

— Не мели дурниць! — загорлав Якобс. — Хто сказав, що треба через контору?..

— Ти сам тільки що... — хоробро доводив Джонні Літт.

— Тільки що — це не зараз! — сердито вигукнув бос. — Зараз усе змінилося, зрозуміло тобі? Виносити все через західний аварійний вихід!

— Але чому? — наважився спитати Літт. — Так ми втратимо щонайменше цілу годину!

— Роби, що кажуть! — гаркнув бос. — Якщо скажу чому, ти накладеш у штани! Хутко там!.. Ага, почекай-но. З тим типом покінчили нарешті?

— Ще не зовсім. Двері напіврозбиті, а він — ні пари з уст. Ульріх говорить, що в нього є пістолет, отже, вдиратися туди небезпечно. Тут, до того, так смердить...

— Тут також. Смаленим, — сказав Якобс, сприйнявши слова Літта за образний вислів. — Ви в лабораторії?

— Ми могли б зайти туди, коли б не цей сморід... — нерішуче відповів Літт.

— Вигадки. Позатикайте носи! Висадіть двері і відкрийте газові вентилі в лабораторії!

— Не можна, — заперечив Літт, який завдяки великій довжині провода не втрачав мужності в розмові з босом, — газ проникне в коридор, і там тоді не пройдеш.

— Ах, он як, — буркнув бос і занепокоєно глянув на годинника: було десять годин сорок вісім хвилин, — в такому разі пустіть воду! Відкрутіть кран і добре закрийте вихід до коридора. Зрозуміло? Та мерщій, мерщій кінчайте!

Якобс поквапливо кинув трубку, схопив іншу і шалено крутнув ручку.

— Всім, всім! — крикнув він у трубку. — Хлопці, за хвилину поліція буде тут! Тим, хто ще біля бензоколонок чи в гаражах, негайно повернутись до контори. Облишити все! Про кожну подію доповідати! — Він перевів подих. — Де доктор Шерц? Нехай обізветься!

— Слухаю, — почулася спокійна відповідь, — я перебуваю зараз у бібліотеці.

— А я перебуваю зараз у підвалі контори, — злісно передражнив його Якобс. — Бери на себе командування у віллі. Нам необхідно протриматися щонайменше з годину, поки Джонні не відправить верстат і весь мотлох. Зрозуміло?

— Зробимо, що буде в наших силах, — спроквола відповів Шерц, але раптом додав жвавіше: — Алло, Руді! Здається, починається!

— Що?

— Щось гупає в ворота парку. Ах, чорт, з комфортом хочуть...

У цю мить до Якобса крізь товсті стіни долинув ледь чутний своєрідний звук: спочатку тріск, потім пронизливий скрегіт. «Десять, певно, біля бензоколонок», — подумав він і глянув на годинника: було десять годин п'ятдесят хвилин.

— Ага, почалося! — задихаючись, крикнув він. — Тримайтеся! Про все сповіщати мене. Твого Шенцліна ми втопимо. Я наказав повідкручувати водопровідні крани.

— Джонні промочить ноги, — зауважив Шерц і поклав трубку.

Така поведінка завжди обурювала Якобса. Кінчати розмову належало йому і нікому більше. Та тепер, коли запахло смаленим, вони всі почали зуби показувати... Нікчемний набрид...

Дзвінок другого телефону перервав його думки. Він узяв трубку. «Не могли ті дурні приладнати до поліцейського телефону навушник, — майнуло у нього в голові, — а то морочся весь час з двома трубками...»

«Алло, шеф, — почув він, — говорять з даху контори. Біля головних воріт якась машина налетіла на наш трос, уже видно, туман порідшав».

12

Першою домчала до гаража велика поліцейська машина. Вона круто розвернулася і з шаленою швидкістю — дуже небезпечною при такому тумані — рвонулась повз бензоколонки до воріт.

Майнула вивіска «В'їзд», і машина без сигналу влетіла на подвір'я. В останню мить шофер помітив товстий трос, натягнутий на висоті вітрового скла, і натис на гальмо. Але було вже пізно.

Машина з усього розгону налетіла на трос. Брязнуло розбите скло. Здавалося, тросом знесе весь верх машини. Але й трос не витримав такого удару — лівий кінець його вирвало з муру. Загальмовані колеса пронизливо завишали, машина просунулася ще метрів десять і повернулася боком. Запахло горілою гумою. Друга машина наскочила на першу і буфером пробила їй борт. Сама вона лишилася майже неушкодженою, але скільки не давав шофер задній хід, звільнити свій буфер він не міг. Проїзд був закритий! Раптовий напад на контору було зірвано.

Система оборони гаража «Зюд-вест» мала один недолік, який пояснювався тим, що тут про неї ніколи всерйоз не задумувались. У Якобса не вистачало людей, щоб забезпечити оборону всієї території, і тому з гаражів, з парку й від бензоколонок довелось відступити заздалегідь. Це відбулося організовано, і лишалося тільки два об'єкти, які чинили впертий опір, — вілла та контора.

В цьому, проте, була не слабкість оборони, а скоріше навпаки. Якобс знав своїх людей і розумів, що він може покласти на них тільки тоді, коли вони в гурті. Кожен з них мусить весь час бачити, що його сусід ще не втік.

Недолік полягав у іншому. Захищати віллу було важче, ніж контору. Тому її, зрозуміло, мали захопити в першу чергу. Щоб відступити з вілли, треба було потайною драбиною в каміні спуститися з кімнати для нарад у підвал, а звідти вийти через аварійний вихід. З контори ж доведеться тікати довгим підземним коридором до підвалу під віллою, і це тоді, коли вілла буде вже зайнята поліцією. Отже, шлях відступу пролягав під самісіньким носом у поліції.

Тому для Якобса було дуже важливо, щоб вілли не здали занадто рано, хоч він і знав, що знайти драбину, захovanу в каміні кімнати для нарад, нелегко. Другий же хід до підвалу, яким пробирався Александер, годину тому був ліквідований: колодязь з драбиною завалили бензиновими каністрами, люк закидали ящиками. За нього можна було не боятися.

Через якусь годину верстат винесуть, і тоді можна дременути звідси. Руді Якобс витер з лоба піт. Треба тільки усе як слід організувати...

13

Як тільки в лабораторії зашуміла вода і, поблискуючи, потекла з-під напіврозламаних дверей, Александер відразу ж взявся за підрахунки. «Тут чотири підвали, — міркував він, — всього близько вісімдесяти квадратних метрів площі, об'єм їх при висоті два з половиною метри становитиме кубометрів двісті. Щоб затопити все це, треба кілька днів...»

— Рут, у вас удома є ванна?

— Так, а що?

— За який час вода з крана наповнює ванну?

— Точно не можу сказати, здається, за три-чотири хвилини, — відповіла Рут, з острахом поглядаючи на калюжу, що швидко розтікалася по підлозі.

Александер кивнув з удаваною безтурботністю і продовжував свої розрахунки. «Ванна вміщує двісті літрів, або одну п'яту кубометра. На всякий випадок припустимо,

що на це йде не три чи чотири хвилини, а дві; в такому разі через звичайний кран за десять хвилин витікає один кубометр води. Я бачив два крани, значить, треба взяти вдвічі більше. Отже, мине принаймні шістнадцять чи сімнадцять годин, поки вода залле всі чотири підвали. Немає ніяких підстав для паніки, абсолютно ніяких! До того ж, за дверима є стік, і частина води витече». Він коротко пояснив це Рут, що примостилася на ящику.

— Звичайно, це все теоретично, — додав він. — Будемо вимірювати рівень води кожні п'ять хвилин і, можливо, прийдемо до ще більш втішних висновків.

Александр помилявся. Якбс, для якого речі мали якусь вартість тільки тоді, коли вони були його власністю, з самого початку будівництва гаража подбав про заходи, щоб при потребі знищити своє підприємство. Зокрема по подвір'ю гаража і навколо вілли, всупереч постанові поліції «Про поводження з вогнебезпечними рідинами» від 26/ІІ 1930, як згодом визначив Ульман, — були розставлені бочки з бензином, які своїм зовнішнім виглядом нагадували діжки для дошової води.

В стіні лабораторії з тією ж метою був встановлений великий вентиль, підключений до магістральної труби. При достатньому тискові в мережі з нього за хвилину виливалося близько трьох кубометрів води струменем завтовшки в руку. Літ перед тим, як вийти з підземелля, відкрив цей вентиль.

— У вас є годинник? — спитав Александр.

— У мене його забрали.

Стоячи по кісточки у воді, Александр придивлявся до дверей. Крізь проломи тоненькими цівками біла вода — ознака того, що за дверима рівень води був уже значно вищий.

— Шкода, — сказав він, — ми могли б вирахувати, коли... — і затнувся.

— Що ви хотіли сказати?

— Треба зробити якийсь підвищення!

Вони поставили ящики, що вже плавали по кімнаті, один на один. Це нелегка робота, якщо стояти майже по коліна в крижаній воді. Ледве вони вибралися на збудовану піраміду і вмостилися там — погасло світло.

— Якбс був і лишається скнарою, — спробував пошартувати Александр.

Рут не відповіла. В кімнаті була непроглядна темря-

ва. Удвох на верхньому ящику було тісно. Александер обняв Рут за плечі і відчув, як вона здригається. Під ними, на відстані якогось метра, невидима, клекотіла вода.

14

Доктор Шерц, по-турецькому підібгавши ноги, сидів під столом у бібліотеці. На ньому був спортивного крою костюм з добротного англійського сукна, і він вважав принизливим для себе лягати на підлозі, хоч з точки зору безпеки це не завадило б. На килимі перед ним стояв телефон.

Обороняти віллу було важко ще й тому, що в ній було багато вікон, до того ж, великих. Поліцаям уже на початку операції вдалося перелізти через мур, і постаті в сірих уніформах розсипалися по всьому парку. Вони просувалися вперед під прикриттям альтанок, горбків, мокрих кущів, голих заросених дерев. Туман трохи розійшовся, і кулі раз у раз летіли у вікна вілли. Доктор Горн, що керував операцією на цій ділянці, наказав своїм людям діяти дуже обережно. Він не забув заплаканого обличчя дружини Ірінгса і хотів по змозі уникнути нових сліз.

Тому-то Шерц уже півгодини даремно чекав на якісь рішучі дії поліції, на штурм вілли. Він розумів, що затяжний опір, якого вимагав Якобс, — небезпечна й нерозумна справа. Надії на врятування верстата було мало. Аварійний вихід був за кілька сот метрів від вілли, у підвалі одного дачного будиночка поблизу Потсдамського шосе, і підїжджати туди вантажною машиною, мабуть, було уже надто ризиковано. Значно доцільніше було б винести в портфелі тільки найцінніше, тобто кліше банкнот. Правда, пропозицію вивезти все устаткування він сам він, та лише тому, що це відповідало його особистим планам.

Доктор Шерц вичікував. Перевіривши, чи досить у його людей патронів, він повернувся в бібліотеку, ліг і задрімав, незважаючи на тріск пострілів. Його збудив телефонний дзвінок.

— Бібліотека. Шерц слухає.

— Говорить Якобс. Ну, як справи?

— Нічого нового. Повилітали майже всі шибки. Страшенно дме з вікон. Наші хлопці підхоплять ревматизм.

— Ага, он як, — промовив бос, і з того, що він не реагував на Шерцове зухвальство, Шерцу стало ясно: Якобсові щось від нього треба. І він не помилився.

— Послухай, Уль, — сказав Якобс, — у моєму кабінеті, у верхній лівій шухляді письмового стола, лежить сталева касета, я забув її.

— Очевидно, вона тобі не дуже потрібна.

— Не вигадуй! — з досадою вигукнув Якобс. — У ній цінні папери, візьми її з собою, чуєш?

— Ну, гаразд.

— Чи не винесли б двоє з твоїх людей, — знову заговорив Якобс, — ще деякі особливо цінні речі? Такий жаль... Я маю на увазі перш за все...

— Не може бути й мови! — перебив його Шерц. — Ти що собі думаєш?! Нас тут усього-на-всього восьмеро: з кожного боку по одному, два біля порталу, один біля чорного ходу, а один у резерві — я.

— Та-а-ак, — невдоволено буркнув бос, — ну, то хоч знищ усе, що не зможете винести. Поріж картини...

— Зробимо, — запевнив Шерц і скривився. Він знав, що буде далі.

— Ну, добре, тримайтеся там, — сказав Якобс, — не шкодуйте набоїв; якщо не вистачає, я пришлю ще підземним ходом. Сюди вони не поткнуться. Недавно двоє спробували видертись на дах гаража, та більше вони туди не полізуть. Ну, постарайтесь там, Уль...

Шерц, який уже напам'ять знав оці підбадьорення, одразу кинув трубку, хоч почасти це сталося мимоволі, бо саме цієї миті щось просвистіло крізь вікно і врізалось в стелю. Посипався гіпс. Куля влучила в ніжку гіпсового амура, що розгорнув крила над люстрою. «Шеф стає балакучим, — подумав Шерц. — Це доказ того, наскільки небезпека змінює людей. Ну, а я лишусь у добром настрої, навіть якщо штукатурка сипатиметься мені на голову...»

Зненацька рвучко відчинилися двері, і в кімнату вскочив замурзаний чоловік.

— Внизу вже поліція! — задихаючись, вигукнув він. — Ми вшиваємось!

Шерц підхопився. Він усвідомлював, що настав кри-

тичний момент. Якщо побіг один, побіжать усі; чого доброго, ще й перестріляють один одного, бо кожен намагатиметься пролізти в люк першим. Треба було запобігти паніці.

Він вискочив у коридор і шодуху побіг до сходів. На якусь мить у голові його майнула страшна думка: а може, поліція вже добралася до другого поверху, і шлях йому відрізано?..

На сходах було повно сльозоточивого газу. Сходи пливли перед очима. Він оступився, впав з усього розмаху і покотився вниз, стукаючись головою об поруччя. Зате враз опинився на другому поверсі.

Очманілий, він схопився на ноги. Фюїть — просвистіла куля. Посипались тріски і скалки дзеркала. В коридорі, що вів до кімнати для нарад, Шерц наткнувся на Йордана. Той безстрашно гасав по коридору, розмахуючи довгою ломакою.

— Всі повтікали! — з радісним збудженням вигукнув він, обдавши Шерца горілчаним перегаром. — Тільки Еріх лежить унизу. Його клюнуло в живіт, хи-хи-хи...

— Шезни! — крикнув Шерц, якому раптом занудило; однак, він сам шез першим. Він прожогом кинувся до кімнати для нарад. Ете Йордан з щасливою п'яною посмішкою дивився йому вслід. «Тікай, тікай, боягузе, — думав він. — Я й сам їх затримаю! Жоден не пройде!»

Влетівши в кімнату, доктор Шерц зразу ж замкнув двері. Потім перевів дух і підійшов до каміна. З жалем глянувши на свій костюм, переступив низеньку решітку і, зігнувшись, поліз у камін. Люк був усередині каміна, і з кімнати його було важко помітити.

Це суперечило планам доктора Шерца. «Поліція знайде цю дірку хіба що за годину, — міркував він, — а це було б страшенно прикро».

Не довго думаючи, він скинув піджак і повісив його на камінну решітку. Потім, крекчучи, поліз у отвір. Це вимагало майже акробатичної спритності. Йому довго не вдавалося протягти праву ногу. Він до краю напружив м'язи, і раптом його пронизав пекучий страх. Йому уявилося, що судорога схопить його і він, безпомічний і безбройний, потрапить до рук поліції. Проте все обійшлося. Він проліз у отвір.

Уже стоячи на драбині, доктор Шерц потяг рукав піджака і закріпив його так, що він, ніби простягнута

рука, вказував на відхилений люк. «Маленький дороговказ для поліції до тебе, Руді Якобс!» — про себе сказав він і, намацуючи ногами щабель за щаблем, почав спускатися вузьким колодязем.

15

Якобс придумав, як звільнити руки: він затис трубку поліцейського телефону між плечем і вухом, як це роблять телефоністи. Та тільки-но він запалив нову сигарету, як задзвонив перший телефон.

— Говорить зубний лікар Лоренц. Пан шеф? Дуже добре! Скажіть, будь ласка, пане Якобс, як там з моєю машиною? Ви обіцяли, що вона буде готова сьогодні в першій половині дня. Ви ж знаєте, «опель-олімпія»...

— Шановний пане, — буркнув бос, відчуваючи велику насолоду від того, що ніщо більше не зобов'язує його до ввічливості. — Ідіть під три чорти з своєю паскудною таратайкою. Мені не до неї... — і Якобс поклав трубку на стіл.

З подвір'я долинав тихий безперервний тріск. Раптом задзвонив поліцейський телефон; Якобс прислухався. З трубки першого телефону проривалися окремі сердиті слова. Це заважало йому; він узяв обценки і перекусив шнур.

— Увага! — пролунало з поліцейського телефону. — Говорить криміналрат Горн. Усі поверхи вілли зайняті. Взято двох чоловік. Залишайтеся біля телефону, чекайте нових повідомлень.

Якобс ледве не вилаявся в трубку: його ніхто не сповістив, що поліція захопила віллу. Як швидко це сталося! Чи, може, ще спробувати викликати Шерца?

Та знову задеренчав дзвінок — другий телефон.

— Алло, шеф! Ідуть! Нас оточують! — У трубці чути було постріли, уривки слів, якісь нерозбірливі звуки. Якобс так і похолов: адже ці слова могла почути поліція в віллі. Та й взагалі усі ці телефони доводили його до нестями.

Після останнього тривожного повідомлення зв'язок з конторою, здавалося, перервався.

«Треба б подзвонити Джонні, — подумав Якобс, — спитати, чи він з усім впорався... та, мабуть, він давно

вже пішов і телефон залило водою... хоч би двері там зачинили добре, бо...»

— Увага, увага! — почулося в трубці поліцейського телефону. — Говорить комісар Вольф. На другому поверсі вілли щойно виявлено потайний хід з драбиною...

Якобс помертвів, руки в нього затремтіли.

— В якій кімнаті? — спитав він і заплющив очі.

— У східній башті, — відповів комісар, який не міг знати, хто його питає. — Мабуть, бандити втекли цим ходом. Криміналрат Горн з двадцятьма чоловіками переслідує їх. На його думку, існує підземний зв'язок з конторою. Лишайтеся біля телефону, чекайте дальших повідомлень...

— Падло! — заревів Якобс. Він жбурнув трубку об стіну, скочив з місця і, схопивши стіл за дві ніжки, з дикою силою крутнув ним навколо себе. Всі телефони з гуркотом полетіли на підлогу. Секунд за п'ять він зупинився, майже заспокоєний, тільки широке, чисто голене підборіддя ще злегка тремтіло. Безшумно, мов великий хижак, він пройшов у дальній куток кімнати, відкрив потайний люк і схилився до вузького темного колодязя. Звідти не долиняло ані звука. «Прослизнути повз двадцятіро поліцаїв нема чого й думати, — вирішив він. — Хід завширшки всього метр, а подвір'я — п'ятдесят. Тут нічого роздумувати».

Якобс зірвався з місця, відчинив двері, пробрався через комірку, захарашену запасними частинами для автомашин, і швидко піднявся по сходах з підвалу. Як не дивно, він нітрохи не злякався, зустрівши двох поліцаїв.

— Унизу нема нікого, — сказав він і протиснувся мимо.

На першому поверсі все було перевернуто шкереберть. Лунали поодинокі постріли. На порозі троє поліцаїв в уніформі, стоячи навколішках, викручували руки одному з його вартових. Той виривався, репетуючи на все горло, і вони люто били його гумовими кийками, або, як їх офіційно називають, поліцейськими жезлами. Кілька шупо бігли на другий поверх; дехто поглядав на нього. Якобс підбадьорливо кивав усім. Костюм у нього не був ні надто гарний, ні поганий, щоб впадати у вічі. В такій великій операції всі учасники не можуть знайти один одного. Все залежало від його поведінки.

Якобс підійшов до вікна, що виходило на задній двір,

і вдав, ніби обшукує приміщення. Жалюзі, рами й шибки — все було побите й понівечене. З вікна було видно частину подвір'я. Крізь прозору завісу туману просвічувало оранжеве полум'я: очевидно, куля влучила в бочку з бензином. Це навело Якобса на непогану ідею. Він метнувся до дверей і зірвав з стіни вогнегасник. В цю мить у контору зайшов офіцер поліції з пістолетом у руках. Обличчя в нього було червоне, зрошене потом.

— Горить! — крикнув йому Якобс. — Дайте людей! — Він крутнувся і вискочив у вікно.

Ледве відчув він під ногами бетон подвір'я, як помчав з такою швидкістю, якої ніхто не міг би від нього сподіватись. До великого гаража було близько сотні метрів. Якобс задихався. Вогнегасник заважав йому, але так він увів в оману кількох поліцаїв, що інакше неодмінно затримали б його.

Біля гаража справді яскраво горіла бочка з бензином. Вона стояла в західному кутку подвір'я. Перед нею була канава, і стіна вогню, неначе потік лави, загородила шлях. Якобс оббіг цю стіну, мало не налетівши на якогось поліцаю, що жваво розмахував руками, вскочив у гараж і кинувся до «крейсера». Це й була його мета, на нього покладав він — і не без підстав — свої надії.

Якобс сів у машину і натис стартер. «Ньюйоркер» стиха замурчав, як кішка біля теплої печі, і рушив з місця. Якобс вивів машину на подвір'я, досить повільно об'їхав вогненний потік і повів її вздовж гаражів східного ряду, повз контору. Все це забрало кілька секунд. Головний вхід загороджували дві поліцейські машини. У Якобса пересохло в роті. Він майже безшумно повернувся понад бензоколонками до виїзних воріт. Поперек них стояв невеликий опель.

Якобс роздумував недовго. В такі моменти він умів блискавично приймати правильні рішення. Він дав задній хід. Сірий «крейсler» легко подався назад, як рись, що хоче взяти розгін перед вирішальним стрибком. Потім повільно ковзнув уперед. Машина слухалась найменшого руху Якобсової руки. Удар був легкий, майже беззвучний. Та ледве блискучий хромований буфер торкнувся кузова поліцейської машини, як Якобс до кінця натис педаль газу. «Ньюйоркер» тихо загарчав, дюйм за дюймом посуваючи опель убік.

Проїзд поступово розширювався, однак все ще був

недостатньо широким. Якобс повторив маневр: він подав «крейсера» назад і знову переключив швидкість. Раптом пролунав крик. Пронизливо залився поліцейський свисток, і ззаду об кузов дзенькнула куля. Якобс злякався: у «крейсера» теж були гумові шини, і це, за висловом доктора Шерца, було його ахіллесовою п'ятою.

Якобс прищулив очі й утретє дав газ. Машина вагою мало не в дві тонни рвонулася вперед, ударила опель ще раз, з величезною силою відштовхнула його вбік і, зробивши крутий розворот вліво — аж шини завищали, — вилетіла на Потсдамське шосе. Обриси її розтанули в тумані.

16

— Мій батько познайомився з Якобсом у роки війни. Потім довгий час він про нього нічого не чув, аж поки близький друг батька, адвокат доктор Шерц, не звів їх знову три роки тому. Якобс якраз шукав людину, яка фінансувала б його гараж. Він купив ділянку землі, геть чисто витратився й сів на міліну. Тоді, невдовзі після девальвації, дістати кредит в банку було не так легко. Здається, він пролонував досить високі проценти, але батько чомусь вгався.

— Чому ж?

— Він щось прочув про Якобса, що саме, я не знаю. Певно, Якобс не здавався йому солідною діловою людиною. Він так і не пройнявся до нього повним довір'ям, хоча Якобс завжди вчасно сплачував проценти. Час від часу в батька знов оживали сумніви. Одного разу він сам відвідав гараж і, повернувшись, сказав мені: «Обличчя кількох працівників мені не сподобались». Я вважала тоді, що він перебільшує... Доктор Шерц і я, ми обоє переконували його в цьому. А виявилось, що він мав рацію.

— Так, ваш батько мав рацію, — сказав Александер, — в голові не вкладається, як міг він дозволити вам працювати тут.

— Саме тому й дозволив. Тобто частково тому. Спонукало в першу чергу те, що я втратила роботу, а тут...

— А де ви працювали?

— В одній фірмі конторських машин. Батько наполягав, щоб я вступила в університет, та мене це не приваб-

лювало: я хотіла працювати. Закінчила курси й влаштувалася секретаркою. Згодом залишилась без роботи, а тут якраз нагодився доктор Шерц...

— Він часто бував у вас?

— Щотижня; вони з батьком друзі. Він запропонував влаштувати мене в гаражі «Зюд-вест», сказав, що таким чином ми вб'ємо двох зайців: я матиму роботу — до речі, платня в них вища, ніж я мала раніше, — а водночас зможу переконатися, що гараж — солідне підприємство. Тоді я розвіяла б останні сумніви батька.

— На словах це звучить добре. Зрештою, як і все, що говорить ця людина. Але які, власне, були в нього наміри?

— Про це можна тільки догадуватись, — промовила вона тихо. Губи її ворушилися десь біля самого його вуха. Александер згадав підслухану вчора розмову. Він починав дещо розуміти.

— Боббі Копш докучав мені значно більше. Шерц був обережнішим, — шепотіла Рут, — почав хитріше. Він, мабуть, сподівався, що я не помічу, які махінації провадяться в гаражі.

— Махінації! Це сказано надто м'яко. Тут займалися справами куди серйознішими. — Александер підтягнув угору ноги, бо холодна вода намочила його підшви.

— Так, він натякав на це. Може б, ви розповіли мені докладніше?

— Спочатку докінчіть ви, будь ласка.

— Я вже все розповіла. Коли я сказала Шерцу про те, що мені стало відомо, він повівся підло: видав мене Якобсу, і мене замкнули в підвалі. Решту ви знаєте.

— А ваш батько?

— Мені не хотілося б називати його імені.

— Я мав на увазі не ім'я, — сказав Александер, посміхаючись дещо вимушено, — але це свідчить, що ви не втратили надії вийти звідси. Я радий цьому.

Рут тихо скрикнула: вода дістала їй до ніг.

— Не бійтеся, — заспокоював він її. Ви тільки-но говорили, що батько посилав вас в університет. Це значить, що ви закінчили середню школу. Але на уроках з фізики ви, мабуть, частенько дрімали, правда ж?

— Чому це?

— Тому, що інакше ви були б спокійні, так само, як і я. Поліція може запізнитись на кілька годин, але зна-

ми нічого не станеться. Вода не підніметься до стелі. Шонайвище — це на сорок сантиметрів від неї.

— Дуже мило з вашого боку втішати мене казками, — ледь чуто промовила Рут. — Ви так стараетесь... Це мені ви маєте завдячувати, що сидите тут і... і...

— Ніяка це не казка. Ось послушайте, — голос його звучав переконливо. — Двері тут досить низькі, верхній одвірок знаходиться приблизно за метр від стелі. Якщо вода підніметься вище одвірка, — а зараз, певно, так воно й є, — тоді повітря нікуди буде діватися. В лабораторії було б інакше. Там у стелі я бачив витяжний отвір. Дякувати богу, тут його нема. Отже, повітря лишається в кімнаті, а де є повітря, там не може бути води. Повітря, правда, стискується, але при такому тиску води, як тут, воно стиснеться хіба що вдвоє. Ви розумієте мене, Рут?!

Вона ствердно кивнула головою, наполовину переконана.

— Якщо ми вийдемо звідси, чи зробите ви мені одну послугу?

— Охоче!

— В бібліотеці — ви ж, напевне, знаєте, де вона, — стоїть стіл. На його дощі знизу є дірочка, ніби від сучка. То замок від потайної шухлядки. В ній ви знайдете маленьку записну книжку. По-моєму, там списки членів організації; адреси зі східної зони теж...

— Мій годинник лишився в бібліотеці. Слушний привід для цього. У всякому разі, якось можна буде... Я... я... дістану ту книжечку, неодмінно!

— Шкода, — з сумом сказала Рут і додала: — Ви добре заховайте її, а при першій нагоді спаліть.

Настала мовчанка. Холодна вода вже поїняла їхні ноги; та Александер мав рацію: вона піднімалася повільніше. Принаймні так здавалося.

— Чому шкода? — нарешті спитав він.

— Бо ви теж належите до банди. Ви ж мене навіть не спитали, для чого мені та книжечка. Ви самі зацікавлені в ній...

— Так. На жаль, ваша правда.

— Ви говорили, що ви сюди потрапили з відома поліції, за її завданням. Я так і думала, бо ваша поведінка давала підстави так думати. Я вважала, що ви щось на зразок детектива...

— А тепер ви цього не думаєте?

— Не знаю... ні, напевне, ні.

Відповісти він не встиг. Почувся якийсь невиразний шум, і рівень води враз упав. Вода з плюскотом витікала геть. Очевидно, висадили двері в коридор.

— Ну, от, — сказав Александер, — тепер я, мабуть, не існую для вас. — Він зняв руку з її плеча. — Зараз ми вийдемо звідси. Я тільки хочу сказати вам, що іноді бувають такі обставини, за яких кожна проста людина може потрапити в залежність від темних елементів.

— Вся справа в тому, як вона при цьому поведеться... — тихо сказала Рут.

— Так, правда, — відповів він розчаровано.

І раптом відчув на шиї її руки. Вона палко поцілувала його в губи.

— Я така вдячна тобі, — прошепотіла вона. — Ти, у всякому разі, поведився правильно.

Александер узяв її за голову і притис до себе. Сам він зовсім не був у цьому впевнений.

17

Коли Горн близько дванадцятої години дня увійшов до кімнати 379, він побачив за своїм столом криміналдиректора.

— Ви були настільки ласкаві, що не сповістили мене про початок вашої операції, — різко сказав Вюрцбургер. — Я розцінюю це як бажання звільнити мене від турбот. Ви не повідомили мене, і в вас майже нічого не вийшло, — як воно й мало бути.

— Ваша правда, на жаль, — сухо відповів Горн. — Ви маєте на увазі Якобса. Але це сталося не на моїй ділянці.

— На своїй, пане криміналрат, ви взагалі спромоглися взяти тільки двох чоловік.

— Там підземний хід.

— Ви повинні були знати про це раніше. Або, як це зробила б кожна розумна людина, треба було спочатку оволодіти підвалом, тоді втеча з другого поверху була б неможливою. Мені прикро говорити про це, але у вас вийшло не гаразд!

— У своєму рапорті, пане криміналдиректор, — спо-

кійно сказав Горн, — я викладу причини, з яких оволодіння підвалом все одно нічого б не дало. Архітектура вілли...

— Авжеж, — похмуро посміхаючись, перебив його Вюрцбургер, — офіцер шупо теж напише рапорт і викладе причини, чому Якобс зміг втекти з подвір'я, де було півтора ста поліцаїв.

— Вілла збудована за дуже складним планом, і я дозволю собі зауважити, що ваш висновок передчасний. Вюрцбургер пригладив своє густе волосся.

— Гм, передчасний, — сказав він. — Ви так гадаєте! — Пальці його забарабанили по столу.

Очевидно, він не збирався звільняти місця Горна, і той сів за стіл Вольфа. Запала ворожа мовчанка.

Аварійний хід, як Горну тепер стало відомо, мав вихід у підвалі одного дачного будиночка, недалеко від шляхопроводу шосе № 1, над під'їзним шляхом до Афу-са. Щоб велосипедисти і пішоходи не заважали інтенсивному рухові транспорту, перед війною там почали будувати тунелі. Вони не були закінчені, однак у них змогли сховатися чотири легкові машини, які й чекали там, за півкілометра від гаража, на тих, хто мав вийти аварійним ходом. Завдяки невтомній роботі комісара Вольфа, поліція мала опис усіх машин Якобса. Цей опис разом з наказом про арешт утікачів з одинадцяти години безперервно передавався по поліцейському радіо.

В нагрудній кишені Горна лежала ще одна річ, яка могла стати вихідною точкою для подальших дій: записна книжка, яку знайшли у піджаку на каміні. Він ще й досі не встиг проглянути її. Зараз, коли шеф, настроений до нього так недоброзичливо, звинувачував його в бездіяльності, він витяг книжечку. Невеличка, в обкладинці ультрамаринового кольору, вона була заповнена номерами телефонів та автомашин.

— Де ви поділи тих двох, що були замкнені в підвалі? — коротко спитав Вюрцбургер. — Взагалі хто та молода дівчина?

— Рут Дойчман, секретарка з контори гаража.

— Ви допитали її?

— Я її не бачив. Комісар Вольф задав їй кілька питань, а потім у супроводі вахмістра відпустив додому.

— Це було ваше розпорядження?

— Не міг же я тримати її довго в мокрому одязі.

Підвал був залитий водою. Пожежники викачують за-
ра воду з підземного ходу.

— Ви — зразок любові до ближнього, — Вюрцбургер швидко підвіся і став ходити по кімнаті дрібними нечутними кроками.

«Він виведе мене з терпіння, — подумав Горн. — Хотілося б знати, що за цим криється. Здається, він надміру роздратований тим, що я діяв без його санкції...»

— А що з тим юнаком із східної зони, цим... цим...

— Його прізвище Шенцлін.

— Ваш славний комісар теж поставив йому кілька запитань і відправив додому? Я наказав якнайшвидше доставити його сюди для допиту. Де він?

— Вольф на місці допитав його і склав протокол. Шенцлін направлений у Моабіт. Протокол мають зараз принести.

— Кому той ваш протокол цікавий. Хай приведуть його самого. Зрозуміло?

Горн не міг пояснити собі роздратування начальника. Щоправда, він діяв самовільно, але ж операція була потрібна. Про це свідчить збройний опір і шістнадцять зарештованих! Втечі Якобса і незначної частини бандитів не вдалось запобігти, але ж далеко вони не втечуть. Підозра Горна, забута в гарячці подій, впливла знову.

— Ваші розпорядження з цього приводу мені невідомі, — сказав він спокійно, дещо офіційним тоном. Як це — протокол не цікавий? Здається, якраз навпаки — судячи з того, що Вольф на ходу шепнув йому.

— У мене таке враження, — голос Вюрцбургера звучав різко й суворо, — що ви на мої розпорядження — доходять вони до вас чи ні — взагалі не звертаєте особливої уваги. Ви не були уповноважені домовлятися з офіцерами шупо і не мали права вводити в дію такі значні сили. Але ви вперто не зважаєте на це...

— Пане криміналдиректор...

— Замовчіть! У вас ще буде нагода виправдатись. Мене турбує зараз інше. Дуже прикро, коли підлеглі в сліпому запалі нехтують розпорядженнями і тим чинять шкоду. До того ж, пане Горн, у вас абсолютно немає інтуїції. Нам же на берлінському плацдармі потрібні люди, які вміють бачити далі вузьких рамок своєї професії.

Горн дивився на розгніваного шефа, нічого не розуміючи. Він приклав хустинку до носа, до якого все ще

боляче було доторкнутись, і, нічого не сказавши, узявся до своїх справ, сердитий, втомлений, спантєлений; голова у нього, здавалось, ось-ось розколеться. Він ще ніколи не бачив Вюрцбургера таким і поступово усвідомлював, що він накоїв. Справи оберталися зле, було мало надій, що все обмежиться доганою або навіть переводом на нижчу посаду.

Він розгублено перегортав сторінки блакитної книжечки. Його морозило, він погано почував себе. Ось номери машин. Ой, що це таке?! В книжечці стояло: «Георг Зіррінгауз», під ім'ям точна адреса, а далі кілька дат... це були ті дні, коли він разом з Рудольфом Крамером бував у Георга! Дивний збіг чи... У Горна зашуміло в голові.

Тим часом Вюрцбургер дзвонив по телефону в усі кінці. В Моабіті про Шенцліна нічого не знали. Нарешті він натрапив на потрібне місце.

— ...Зараз же звільнити, — невиразно донеслося до Горна. Він сидів зігнувшись, важко спершись на стіл. Тяжкий хриплий стогін вирвався у нього з вуст. Виходить, те, що вранці говорив Ульман, — не дурні балачки, а щира правда! Рудольф Крамер і цей доктор Шерц — одна і та ж людина...

Руки з набряклыми синіми венами судорожно стиснули блакитну книжечку. Бліде як віск обличчя жахливо перекошилося.

— Що з вами, колего? — холодно й байдуже спитав криміналдиректор, помітивши, що з тим щось діється.

— Ні... нічого, — відповів Горн і з величезним зусиллям примусив себе підвестися. — Мабуть, серце, але вже минуло.

— Ви дуже зблідли. Може, вам краще поїхати додому? — Темні очі за скельцями окулярів насторожились. Потім Вюрцбургер опустив їх, розглядаючи свої нігті, і трохи випнув губи.

«Якщо я зараз скажу, що за станом здоров'я йому найкраще було б подати у відставку, — зважував він, — то доконаю його остаточно... Ну, та це, звичайно, сентиментальність, любий мій! Але й мстивість тут ні до чого. Візьми себе в руки, проаналізуй становище й прийми рішення. Хай йому чорт, цьому Горну, що мені з ним робити?»

Горн важко, безсило опустився в крісло. Серце

шалено колотилося. Ніби металеві молоточки болюче стукали в скроні: «Після роботи я відразу ж піду до Георга, так, до Георга. Я повинен був догадатись, повинен був знати. Хіба не згадував Георг кілька разів про підприємство, гараж, куди він вклав усі свої гроші? Хіба не говорив кілька тижнів тому, що його дочка одержала там роботу? Чи не вона то була там, у підвалі...»

Вюрцбургер підвів очі. Блиснули скельця окулярів.

— Ви розумієте, пане Горн, що я мушу притягти вас до дисциплінарної відповідальності. Вирішальне слово належатиме доктору Штумму. Сьогодні вранці у нього було засідання. Останнім часом трапляються прикрі випадки — хабарництво. Цьому треба рішуче покласти край, так само, як і порушенням дисципліни!..

Вюрцбургер замовк, не зводячи з Горна пильного погляду. За ці хвилини чимало думок пронеслося у нього в голові. В цьому складному становищі треба було діяти надзвичайно обережно. Виявилася ціла серія скандальних історій. Кілька безглузвих випадків, надмірна заподливість старанних служак, типу Горна, та паніка серед винуватців, які самі викривали один одного, — ось що спричинилось до тієї ланцюгової реакції, яка загрожувала розвалити таємну коаліцію всередині західнонімецької поліції. Та ще преса. Західні газети, пам'ятаючи про надану їм «позику» в триста тисяч німецьких марок, делікатно мовчали, але газети східної зони, які чимдалі мали все ширше коло читачів, публікували статті про поліцію Штумма, про людей, які працюють з ним, Вюрцбургером, під одним дахом. Ситуація була складна. Сенат під тиском обуреної громадськості призначив комісію в справах поліції і доручив одному «незалежному» юристу провести розслідування. Між партіями СДПН та ХДС існував антагонізм, вони — ходили чутки — знову проводили закулісні переговори про переділ ключових позицій влади; між англійцями та американцями теж точилася боротьба за більший вплив на берлінський поліцейський апарат. Вюрцбургер був певен, що тут він робить ставку на надійного коня; він сподівався при підтримці американців незабаром просунутися на посаду начальника кримінальної поліції.

Крім того, недавно був виданий наказ, за яким усяке порушення дисципліни, особливо з боку нижніх чинів кримінальної поліції, повинно негайно каратися, щоб

у громадськості склалося враження, ніби в поліції вживають рішучих заходів. Про цей закон стало відомо бандам злочинців, що існували під прикриттям різних товариств — страхових, співочих, садівничих, — і вони скористались з нової ситуації, подаючи через своїх юристів скарги на негодних їм службовців поліції за грубе поводження і зловживання владою, вимагаючи притягти їх до відповідальності. Чимало занадто старанних служак вилетить на вулицю. А чому б і ні? Хіба в Західному Берліні не чекають на вакантні місця двадцять шість колишніх високих чинів кримінальної поліції, які займали в ній раніше керівні посади? А шупо мала ще більшу резервну армію безробітних: двісті п'ятдесят офіцерів, від полковника до дільничного лейтенанта, і вісімсот нижніх чинів. Досвіду вони набули переважно в роки нацизму і мали принаймні одну цінну властивість: вони були надійними виконавцями наказів. Ці люди ніколи не ставили зайвих питань і були раді, що мають роботу.

Криміналдиректор Вюрцбургер умів, так би мовити, одночасно жонглювати п'ятьма м'ячами; у нього рідко траплялися невдачі, подібні до випадку з гаражем «Зюд-вест», коли один з м'ячів вислизав з рук і падав на землю. Виною цьому була перевантаженість роботою. Кількагодинне засідання у поліцайпрезидента перешкодило йому запобігти цій операції. Крім того, його обдурили. Коли б не це, нічого подібного не сталося б. Вюрцбургер працював точно. Він мав тонку політичну інтуїцію, умів передбачати події. Ще до того, як були організовані поліцейські патрульні групи — ці воєнізовані загони — і «Відомство захисту конституції» — політична поліція, — він уже знав, що кримінальна поліція теж буде реорганізована, тому що її методи роботи вже не відповідали інтересам окупаційних військ. Велика група політично неблагонадійних службовців має залишити поліцію. А там буде видно. Криміналрат Горн теж повинен залишити її. Адже він один з тих, з кого ні на хвилину не можна спустити очей, щоб вони, бува, не накоїли лиха.

Він повинен залишити поліцію. Зробити це було неважко: формальний привід дає новий наказ. Серйозне порушення дисципліни є в наявності. Але Горн все ще лишається небезпечним противником. Він обізнаний з усіма деталями справи «Гараж «Зюд-вест» і має змогу

обвинуватити його, Вюрцбургера, в тому, що він хотів зам'яти справу з гаражем, натискав на свідків, брав хабарі. Хоч довести цього, звичайно, ніхто не зможе, але все ж на його репутації лишиться така брудна пляма, що американці, мабуть, відмовляться від його послуг. У всякому разі, його звільнять від обов'язків на час розслідування. А це означає, що події розвиватимуться без його участі. Вюрцбургер усвідомлював цю небезпеку, але все ж вирішив не пасувати перед нею. Може, розумніше було б почекати, поки все трохи забудеться. Але рішення Вюрцбургера виникло не так з теоретичних міркувань, як з того, що він побачив зараз. Перед ним сиділа людина, зломлена фізично, з обличчям, мов гіпсова маска. Звичайно, він не лікар, можна помилитись... Та він і тут поклався на свою інтуїцію. Зараз Вюрцбургер знав точно: Горна більше нічого боятися. Горн — труп.

— Я хочу звернути вашу увагу ще на таку можливість, — повільно, з притиском сказав він нарешті. — Ви можете уникнути розгляду вашої справи, якщо ще сьогодні подасте у відділ кадрів заяву про відставку. За станом здоров'я. Кожному видно, що ви не в змозі виконувати ваші обов'язки, і доктор Моріц підтвердить це. Не забувайте, що в такому випадку ви вийдете у відставку на вигідних фінансових умовах. Коли ми порушимо проти вас справу, буде гірше...

Горн з зусиллям підвівся і, похитуючись, пішов до дверей. Вюрцбургер провів його пильним поглядом. Двері зачинилися. Горн пішов не попрощавшись.

Вюрцбургер витяг носову хусточку і витер лоба. Щось схоже на страх закралося йому в душу. Та він відігнав його. З них двох він сильніший. У нього більше життєвих сил, він краще знає, що треба робити, має ширші зв'язки. За ним стоїть партія, його підтримують американці. Він розуміється на сучасній політиці, відчуває найменшу зміну її курсу і вміє скористатися з цього; Горн же в цьому абсолютно нічого не тямить.

Так, він міцно сидить у сідлі. До того ж, він знає людей, які, коли немає іншого виходу, влаштовують невеличку автомобільну катастрофу, — і небезпечний противник на кілька місяців потрапляє в лікарню. Засобів зробити кар'єру існує чимало. Хто ж одного разу сів у сідло, той знайде цих засобів ще більше, аби тільки втриматися в ньому!..

Через дві хвилини після того, як Якобс минув контрольний пост Шенерлінде на півночі демократичного сектора, туди надійшло розпорядження будь-що затримати сірий лімузин «крейслер» з західноберлінським номером і заарештувати водія. Комісар Вольф на свій страх і ризик сповістив народну поліцію про втечу частини банди і дав точний опис машин. Але Якобс діяв швидше. Намагаючись якнайскоріше потрапити в район повноважень іншої поліції, він не зважав на туман, нехтував усіма правилами руху і незабаром, перетнувши секторальний кордон, узяв курс за місто. Зараз йому особливо сприяла наявність двох окремих поліцейських апаратів, і він тріумфував у душі, коли його пропустили, перевіrivши звичайну перепустку.

Біля Шенвальде Якобс звернув праворуч і скоро виїхав на Бернауську автостраду. В цей час — було вже близько дванадцятої — сонце прорвалося крізь хмари, і тонкий серпанок туману почав швидко танути. Тільки легкі клапті його висіли над сірувато-жовтою бетонною стрічкою автостради, яка, наче конвейер, злегка тремтіла і з свистом неслася під колеса машини. Пронизливо співав мотор. Настрій у Якобса покращав. Та все ж він почував себе на автостраді не зовсім спокійно. Поблизу каналу Одер-Гафель він з'їхав з неї і звернув на шосе № 109 — чудову, рівну як стріла асфальтовану дорогу, що перетинає ліс Шорфгайде. Тут можна було їхати з великою швидкістю, і менш ніж за сорок хвилин Якобс був біля Пренцлау, тобто покрив відстань у шістдесят кілометрів. Йому вдалося пролетіти містом, не потрапивши на очі поліції. «Ньюйоркер» розганяв перехожих пронизливими гудками, задавив собаку, перелякав коней, що тягли фургон з пивом, і, зачепивши ручний візок, волік його за собою, поки не розтрощив уцент. Якобс не зважав ні на що, він же знав, що скарги на нього ходитимуть по інстанціях з місяць, і на той час, коли до нього прийдуть по штраф, сподівався давно вже бути в Данії або в Англії.

У Пазевальку теж усе обійшлося. Та за містом він зробив неприємне відкриття, що його переслідує мотоцикліст у синій формі. Якобс натис праву педаль. Стрілка спідометра перескочила дев'яносто. Сірий

«крейслер» ще швидше став поглинати Штральзундське шосе, брав повороти на такій швидкості, що вищали шини, і, наче кішка, перелітав через вибоїни, струшуючи з радіатора рештки візка. За ним лишалися довгі шлейфи пилу, пронизані слабким промінням сонця, і розчавлені кури.

Якобс не помічав краси пізноосіннього мекленбурзького ландшафту, він обома руками вчепився в руль і не відривав очей від дороги. Свист вітру і пронизливий гул мотора зливався з ритмічним шелестом дерев обабіч шосе. Загальмувати зараз — значило вилетіти з машини; він не міг і думати зупинити машину менше ніж за триста метрів у разі якоїсь перешкоди. Треба було напружувати всю увагу. Проте Якобс все ж наважувався час від часу поглядати в дзеркало і незабаром переконався, що мотоцикліст відстав. Його вже не було видно — відчепився!

У першому ж селі Якобс завернув у двір заїзду і подзвонив по телефону одному давньому знайомому. Цей знайомий займався тим, що скуповував вугрів на північному березі Узедому, коптив їх і переправляв у віддалені райони країни — в тому числі і до Берліна, — де вони продавалися з зиском у двісті процентів. Жив він у Трассенгайде, невеликому рибальському селищі між Цінновіцем і гирлом Пене, оточеному високими жовтими дюнами і запашним хвойним лісом. Цей чоловік мав власний моторний човен. Ще в середу, коли ситуація в Берліні загрожувала стати критичною, Якобс на всякий випадок домовився з ним про все. Тепер лишалось тільки визначити час, коли моторка візьме його на борт у одному безлюдному місці на березі Узедому. Умовилися на пів на шосту. В його розпорядженні, таким чином, було ще чотири години, а дорогу до місця посадки він міг проїхати за якусь годину. Якобс вирішив десь переховатись до вечора.

Тому скоро «ньюйоркер» зупинився вдруге. Якобс завів машину в глиб лісосмуги, так що з дороги її не було видно. Вийшовши з машини, він помахав руками й потупцював на місці, щоб зігрітись, бо, незважаючи на тепло від мотора, трохи змерз. Сонце ледь просвічувалось, воно було схоже на погано відполірований металевий диск, і від його кволого світла предмети майже не від-

кидали тіні. Був тьмяний холодний день пізньої осені. З недалекого лиману вітер доносив запах моря.

Якобс злавав соснову гілку і пішов до шосе замісти сліди від коліс. Потім він наповнив бак бензином з запасних каністр. Йому все ще було холодно, і він відкупорив пляшку ямайського рому, який міг пити, як воду. Цей напій добре пасував до свіжого терпкого морського повітря. Якобс довго плавав на морі й тільки в останні роки взяв курс на сушу. Північне море, Ельба, Гафель, Шпре, гараж «Зюд-вест» — ось етапи його шляху. Чим більше віддалявся він від моря, тим слабшим ставав у нього потяг до алкоголю; лишилися тільки шалені приступи гніву і колекція добірних лайок. Однак ледве він потрапляв у царство солоних вітрів, до нього знову поверталися давні смаки.

Бос заткнув пляшку. І тут же почув на шосе тріскотню важких мотоциклів, що пролетіли мимо. Якобс кивнув і в задоволеній посмішці вищирив свої жовті конячі зуби. Потім він заліз у машину і витяг малярний пульверизатор, балон якого був наповнений нітролаком кольору беж. Задзижчав підключений до акумулятора електромоторчик; він всмоктував повітря, стискував і подавав його шлангом у пульверизатор. Якобс працював швидко і не особливо старанно, щоб не виснажити акумулятора. Незабаром «крейслер» з сірого перетворився на бежевий.

Якобс відійшов убік і подивився на свою роботу. Лак покрив машину нерівномірно, деякі місця зафарбувались надто слабо, з інших сльозами збігав лак. Проте зараз важливо було змінити загальне враження. Якобс склав своє знаряддя, сховав у багажник і почав міняти номери. Раптом його занудило: здавалось, хтось стиснув рукою шлунок, ніби губку. Він почав блювати, зблід і застогнав. Якобс знав, що це не ром, а запах лаку. Він користувався лаком, з яким звичайно працюють тільки у масці.

Годинник показував чверть на п'яту, коли «крейслер» з тихим гарчанням рушив з місця. Легкі піщинки завихрились з-під його коліс.

За Анккламом Якобса чекала неприємність. Машина наближалась до перехрестя доріг № 109 і № 111. Вони перетиналися майже під прямим кутом, і жовті

таблички вказували чотири напрямки: «Грейфсвальд — 18 км», «Ярмен — 21 км», «Анклам — 18 км», «Вольгаст — 13 км».

Якобс відразу побачив, що попереду щось не гаразд, хоч сутінки швидко густішали. Він прийняв ногу з педалі акселератора і стишив хід. Посеред перехрестя під дороговказом стояли два поліцаї у блакитній формі. Їхній мотоцикл тихо стугонів на холостому ході. Поліцаї підняли вгору круглий червоний щиток.

Якобс з задоволенням відзначив, що карабінів у них немає. Якусь мить він вагався, потім вирішив зупинитися. Ром надавав йому сміливості і самовпевненості.

Він зупинився і показав документ на ім'я Михайла Корніловича Батуріна. Джонні Літт виготував його колись про всяк випадок.

На думку йому не спадало жодне російське слово, і Якобс мовчав. Говорити ж на німецькій мові з російським акцентом він не здогадався. Він надав своєму обличчю суворого замкнутого виразу.

Вахмістр повернув йому посвідчення і ввічливо подякував. Якобс кивнув... і раптом помітив, як вираз обличчя у поліцаія змінився.

Погляд вахмістра прикипів до нікельованої ручки. На сріблястому блискучому металі виднілись сліди бежевої фарби. Тепер він відчув і легкий запах лаку. Машина не давно і, видимо, наспіх перефарбована! Серед прикмет значалося: темний чотиридверний лімузин «крейслер». А перед ним стояв бежевий чотиридверний лімузин, здається, радянської марки. Але чи справді це так? Шкали на щитку приладів не було видно, і не можна було розібрати, чи на російській мові там позначення... а той, що сидів у машині, кивнув йому і втупився в нього поглядом...

І тут на дискові заднього колеса поліцаія помітив злегка зафарбовані опуклі слова — «New-Yorker». Рука його ковзнула в кобуру. Тієї ж миті товсті сірі шини з вищанням закрутились, розкидаючи навколо гравій, і машина, збивши з ніг другого поліцаія, рвонулася вперед. Вахмістр прицілився у шини і вистрілив, раз, вдруге, втретє...

Лімузин звернув праворуч у напрямку Вольгаста і з пронизливим гулом зник у сутінках.

Одна мить — і вахмістр підскочив до своєї машини.

Як добре, що мотор заведений! Як добре, що це важка п'ятисотка!

Він побачив лімузин уже перед самісіньким Люмансдорфом. Вони промчали селом. Відстань між ними не зменшилась. Лімузин дав протяжний гудок. Поліцай почав доганяти. Враз йому здалося, ніби на дорозі щось блиснуло, — і наступної секунди передня камера лопнула. Мотоцикл покотився в канаву. Спочатку вахмістр не відчув ніякого болю. Схопився. Недалеко виднілися будинки Прітціра. Він побіг. Обличчя заливала кров. Біля телефону він знепритомнів.

Його повідомлення прийшло у Вольгаст з запізненням на чотири хвилини. Бежевий «крейслер» уже проминув міст через Пене і вилетів на Узедом. Слідом за ним негайно було послано кілька мотоциклів. Розташовані поблизу частини морської і прикордонної поліції були підняті по тривозі.

19

На Берлін опускалися сутінки. Засвітилися вітрини, вуличні ліхтарі та неонові реклами. Александер вийшов з електрички у Віцлебені, спустився вниз по Рогніцштраسه і перейшов східно-західну магістраль, яка на цьому відрізку зветься Кайзердам. Праворуч, на кілька метрів нижче, гриміли жовто-червоні поїзди кільцевої дороги. Далі видно було голі кущі, порожні лавки. Почав накрапати дрібний дощ.

Александер підняв комір пальта і прискорив ходу. В нагрудній кишені в нього лежала та маленька записна книжечка, схованку якої описала йому Рут. Непомітно дістати книжечку було нелегко. Йому пошастило зробити це після того, як Вольф допитав його і звільнив за наказом Вюрцбургера. Ще важче було тепер вирішити, що робити з нею далі.

Тоненька, завбільшки з поштову листівку, книжечка містила в собі список членів організації. В ній були імена та адреси більше ніж сорока осіб; кожному відводилась окрема сторінка, йому — теж. Якщо він віддасть цю книжечку поліції, його знову арештують і судитимуть. Якщо ж він не зробить цього, то більша частина членів організації з його вини уникне арешту, лишиться непока-

раною. В його руках доля всіх посередників і довірених осіб за межами Берліна. Все це, мабуть, подібно до його шефа Роберта Шмербаха, люди солідні. Може, навіть займають керівні посади. Він уявив собі, яку шкоду можуть вони ще заподіяти, якщо він приховає книжечку. Ні, робити цього не можна! Він повинен віддати список і разом з тим відповісти за те, в чому винен сам. Комісар Вольф порадив йому негайно ж відвідати криміналрата Горна і розповісти йому все, що знає. Він дав домашню адресу Горна, на Фредеріціаштрассе, і додав, здивувавши цим Александера: «До речі, на вашому місці я ніколи більше не показувався б у президіумі». Ці слова Вольфа ще більше посилили те дивне враження, яке він виніс учора після відвідин західноберлінської поліції. Як сказав йому той високий чин, що знімав у нього показання? «Всю інформацію направляти тільки мені особисто. — А ще перед тим запитав: — Які ваші показання були записані на третьому поверсі? Тільки анкетні дані? Ви знайомі з доктором Горном?» З усього цього Александер зробив висновок, що в західноберлінському президіумі кожен проводить свою власну політику. Але це його не обходить, це не його справа. Він уже наважився, не пошадивши себе, допомогти знищити всю організацію; зараз це була єдина його мета.

Александер звернув ліворуч, на Фредеріціаштрассе, і пішов по ній, придивляючись до номерів будинків. Все ще сівся дрібний дощ. А чому, власне, Рут цікавив список членів організації? Її імені в ньому не було. Після звільнення вона відразу ж поїхала додому. Скидалось на те, що її справді, як вона й говорила, хитрістю заплутали в цю справу, і вона зовсім не винна. А може, її батько?.. Рут викликала в Александера велике співчуття, і він вирішив згодом з'їздити до неї і запропонувати їй свою допомогу.

Ось нарешті й потрібний номер. Він піднявся на п'ятий поверх і, важко дихаючи від хвилювання, натис на кнопку дзвінка. Деякий час ніхто не відчиняв. Александер подумав, що криміналрат, може, ще не повернувся з роботи. Він подзвонив удруге і почекав. Цього разу двері відчинилися скоро: перед ним стояв комісар Вольф.

— А, це ви. Ну, заходьте!

Він провів його в невеличку кімнатку і ненадовго — як сказав — залишив самого. Александер оглянув кім-

нату: темні масивні меблі, шкіряні крісла, велика книжкова шафа з різьбленими колонками, мармурова чорнильниця, попільничка, прес-пап'є. Всі ці речі, певно, стояли колись у значно просторішій квартирі. Між двома картинами в широких розкішних рамах був прищиплений невеличкий аркушик, схожий на вирізку з журналу. Александер підійшов ближче. Зверху було написано: «Судова статистика Західної Німеччини за тисяча дев'ятсот п'ятдесятий рік». Він машинально почав читати окремі графи: «Насильство і погрози по відношенню до службових осіб; порушення недоторканності помешкання; образи; вбивства; легкі тілесні ушкодження; розпуста; згвалтування; великі крадіжки; розтрати; шантаж; переховування; обман; підробка документів; матеріальні збитки; службові злочини; порушення автотранспортних законів...»

Цифри й літери розпливалися в нього перед очима. Він уяснив собі тільки результат: протягом одного року до судової відповідальності притягнуто майже один процент населення! «Цілий процент!» — з жахом подумав він. Поряд мелодійно задзвонив годинник. З сусідньої кімнати почулися приглушені голоси. Може, не слід було приходити сюди?.. Хто тримає у себе в кімнаті такі страшні прикраси, у того, певно, немає душі. Ще є час втекти звідси...

Мов зацькований, Александер оглянувся навкруги: масивні речі в напівтемній кімнаті гнітили його. Здавалося, вони підступають до нього, немов хочуть повалитись і поховати його під собою. Він довго стояв не рухаючись.

Дзвін годинника все ще тремтів у повітрі, відбившись луною в склі книжкової шафи. Александер заспокоївся; внутрішня боротьба, яка точилася вже кілька годин, виснажила його, і в душі в нього все перетліло на попіл. Безперервний натиск подій підірвав його здатність мислити, ослабив силу волі; час від часу в нього паморочилось у голові. Він заплющив очі, але настирлива думка про меблі, що валяться на нього, знову зринула в умі. Він бачив дивні картини і чув знайомі голоси. «Я така вдячна тобі,— шепотіла якась дівчина, він не міг розібрати, це Рут чи Брігітта,— ти, у всякому разі, поводився правильно». Шерц говорив посміхаючись: «Ви кажете, що це не весело — знищити когось. Можу вас

запевнити: ще менш приємно, коли знищать тебе самого». Людина з сивим волоссям заступила Шерца і про- ризпівала: «Інформувати про все мене особисто». А Кросбі розповідав з гримасою на обличчі: «Чотири тисячі bras- sières, panties, slips, away, пропали, вкрадено, — boy, boy, boy!» Шеф лютий, кричить: «Кросбі, go to hell you son of a bitch!» — «Ви до мене? — спитала дівчина в плащі. — А можна подивитись, що там у вашій записці? Ах, це ви. Не смійтеся, будь ласка; нічим кращим я зараз не можу вас почастивати». — «Мое прізвище Копш, — промовив хтось, — не треба так гарячитися. Це був, так би мовити, екзамен». — «Це надзвичайно важливо. Інформувати про все мене особисто!» — знову почулося йому. І тут же пролунав голос Шерца: «Юній дамі нічогісінько не за- грожує! Невже вам хочеться дістати півфунта свинцю в живіт?» Руді Якобс виширив свої жовті конячі зуби: «Ми маємо одержати від вас ще п'ятсот доларів. Це не іграшки!» — «Ви маєте мене за якесь чудовисько, — ска- зав Шерц на диво приємним голосом. — З часом ми краще взнаємо й оцінимо один одного». — «Охоче допомо- жу. Але як?» — оскалилось чисто виголене обличчя Крос- бі. А хтось пояснював йому: «Сі-ай-сі — Counter Intel- ligence Corps — американська контррозвідка. Чули про таке?» — «Maybe». — «Ви б краще не носили з собою таких речей, — це знову був голос Рут, — а то вас ще колись за це арештують!» — «Як ви можете говорити так, коли я вже спав у вашому ліжку», — запротестував Александер. «За це ви одержували долари, — сердився Кросбі. — Besides, ти не працював на нас, ти робив bank- notes, оті клятві банкноти, Джонні!» — «Кажіть усю прав- ду, — заклінала його людина з сивим волоссям, — ін- формувати про все мене особисто!»

Александер злякано кинувся. Перед ним на столі го- ріла лампа; темні меблі вже не здавалися такими зло- вісними. Двері, мабуть, були відхилені, бо він виразно чув два голоси.

— Наш головний свідок, здається, заснув, — упізнав він голос комісара Вольфа. — Важко повірити в таку підлість, пробачте мені на слові, — продовжував він, ви- димо, почату раніше розмову, — але інакше цього не на- звеш! Якщо дозволите дати вам пораду — не подавайте у відставку, пане криміналрат. Боріться. Можете розра- ховувати на мою цілковиту підтримку!

— Мені дуже приємно чути таке від вас, дуже приємно, дорогий колего,— відповів втомлений глухий голос,— але з цього нічого не вийде, повірте мені.

— Ви вважаєте, що він надто міцно сидить на своєму місці, так? Безперечно. Боротьба буде нелегкою. Але разом ми переможемо, я в цьому твердо впевнений. Історія з Шенцліном скрутить йому в'язи. Приховати важливі показання — це вдсятеро важча провина, ніж те, що закидають вам. Не будемо здаватися, хоч би там що! Треба вивести весь цей набрід на чисту воду!

— Я вже написав, колего Вольф.

— Що? Заяву про відставку?

— Так.

— Ви ще подумайте. Я дуже прошу вас від імені нашого відділу. До речі — наш відділ. Я, очевидно, теж впав у неласку: мене переводять. Знаєте куди? В комісаріат у справах садових крадіжок. Мое шанування! Так я їм і бігатиму за вкраденими поливальницями чи падалицею! Якщо йдете ви, тоді піду і я. Тоді я піду неодмінно.

— Я... я, на вашому місці, цього не робив би. У вас сім'я.

— Ваша правда. Тому вам треба залишитись. Інакше я просто не зможу там працювати. Мене вже й так частенько нудить — пробачте на слові. А зараз я піду. Поговоріть, будь ласка, докладно про все з Шенцліном, тоді побачите, як наш шеф наставив нам носа.

Він вийшов. За ним грюкнули двері, і через хвилину в кімнату зайшов блідий сивий чоловік в окулярах з чорною оправою. Він чомусь буз у пальті і в руці тримав капелюха. Александер підвівся. Очевидно, це доктор Горн.

— Добри вечір, — машинально промовив криміналрат і впустив з рук капелюха. — Як ви сюди потрапили?

— Пане криміналрат...

— Сідайте, — кивнув йому Горн, — забув ваше ім'я... але це не так важливо, — він відхилився на спинку крісла. — Ви хочете мені щось розповісти, але, боюсь, це не становить особливого інтересу — в же не становить... Ви бачили коли-небудь комісара Ірінгса? Ні?.. А адвоката Рудольфа Крамера? Він, здається, ще називав себе доктором Шерцом.

— Щерца я знаю. Востанне я чув його голос сьогодні вранці години о десятій.

Горн схилився вперед, руки в нього тремтіли. Він прописив докладно описати йому Щерца, але, здавалось, майже не слухав. Він неухважно кивав головою. Його землисте обличчя нервово посмикувалось.

— Ви знаєте й Зіррінгауза, Георга Зіррінгауза?

Александр сказав, що не знає.

— Ви сиділи в підвалі разом з його дочкою. Вам це відомо? Він... він помер. Георг помер. Ви розумієте? Цього не можна зрозуміти. Веронал, пане, така приємна річ... — прошепотів він ледь чутно, так, що важко було розібрати, — здається, у мене теж десь лежить у тумбочці одна трубочка... — він тихо засміявся, і в Александра мороз пішов поза шкірою. — Можливо, мій сусід з триста вісімдесят першої кімнати матиме роботу... — Горн замовк і невидючим поглядом дивився просто перед себе. Очі в нього блищали, як у божевільного. Щось стисло Александрові горло.

— Що... що це я тут наговорив... ви не звертайте уваги... пане... пане...

— Шенцлін, — здавленим голосом сказав Александр і підвівся. — Пане криміналрат, я прийшов до вас, щоб віддати вам записку книжку, яку я знайшов у бібліотеці вілли. Тут список членів банди Якобса...

Горн мовчки простяг руку. Він перегорнув усі сторінки книжечки, навіть придивився до неї біля лампи і повернув Александеру.

— Здається, ви маєте рацію, пане Шенцлін. Це справді схоже на список. Ось вам моя порада: підіть з нею в президіум народної поліції. Всі зазначені тут адреси, які не відомі нам, — це адреси з східної зони. Ви не знаєте, як туди пройти? Я... я поясню вам...

Якобс ввімкнув фари. Їх світло ковзнуло по лісу і піщаних дюнах — дикому безлюдному ландшафту. Він не знав цієї місцевості, але орієнтувався з допомогою карти — поруч з ним лежав розгорнутий атлас. За Цемпіном вліво відходила бетонована дорога, що вела до узбе-

режжя. На повороті фари освітили облізлу табличку. «Увага! Заміновано! Прохід заборонено!» — прочитав Якобс і зітхнув з полегкістю: він не збився з шляху. Під час війни тут був випробний полігон ракет «фау», від шпигунів і диверсантів він був захищений мінним поясом. Тоді ж проклали й бетоновану дорогу, по якій зараз їхав «крейслер». Вона доходила майже до моря. Там, де її уявне продовження перетинає берегову лінію, і знаходилось домовлене місце зустрічі.

Якобс глянув на годинник: залишалось ще десять хвилин. Дорога погіршала. Бетон місцями був пошкоджений бомбами, від занесених піском воронок в усі боки зигзагами розбігались тріщини. Всюди валялися уламки цементу й арматурного заліза, ніби тут підірвали міцне укріплення. Раптом дорога поділилася на дві, і почався підйом. Якобс узяв праворуч і вимкнув фари. Нагорі він зупинив машину. Шуміло море. Нічого не було видно.

Якобс вийшов з машини, лишивши дверцята відчиненими, і пішов до моря. Він пробирався хвойним ліском. Гілки стьобали його по обличчю. Потім піднявся на дюну, де стояв телеграфний стовп. Тут пахло водоростями, гнилим деревом і дохлою рибою. Між соснами, покорченими від морських вітрів, показалаась зовсім близько — рукою подати — темна поверхня моря. Хвилі, набігаючи на сірий пісок, розбивали свої піняві гребені об палі берегозахисних дамб... Над морем нависло темне осіннє небо, по якому пливли клапті хмар. Північно-західний вітер пронизливо свистів у телеграфних проводах, хвилями пригинав до землі високу траву на дюнах. Моторного човна ніде не було видно.

Якобс оглянувся. Йому почулося, ніби десь далеко застугонів мотор. Він пильно вдивлявся в море. Воно майже зовсім почорніло, тільки далеко на півночі виділялася зловісна світло-сіра смуга обрїю, підведена чорною лінією, — то, певно, був берег Рюгену. Трохи праворуч від нього блимав вогник; на карті там був позначений маяк далекого острова Грейфсвальдер-Ойе. Якобс занепокоєно глянув на годинника. Зненацька йому почулося, ніби позад нього форкнув кінь. Та то, певно, здалося. Він знову оглянувся навколо. В обидва боки тяглася вузька, злегка вигнута сірувато-жовта смуга берега, що зливалась удалині з лісом і морем. Понад берегом

видно було якісь темні плями — мабуть, нанесені морем колоди. Праворуч, на трухлявих стовпах, висів переплутаний колючий дріт. Нічого і нікого не було видно. Більш безлюдного місця, мабуть, і не знайти. Але там, унизу, біля обточеного водою каміння, яке лизали хвилі, чи то, бува, не сліди кінських копит?

Вітер жалібно завивав над зловісною пустелею, зривав світлі шапки піни, ніс з моря водяний пил. Світла смуга над Рюгеном поволі темніла. Над чорною водою мигтіло жовте світло маяка. Воно спалахувало і гасло, знову спалахувало і знову гасло, навіваючи безнадію. Якобс сів на холодний сипучий пісок. Минуло вже чверть години зверх умовленого часу. Він бездумно дивився на мокрі, вкриті слизькими водоростями палі дамб, об які раз за разом у незмінному ритмі плескали хвилі. Раптом крізь невиразні шуми, завивання вітру, крізь плескіт хвиль і таємничий скрегіт у проводах він виразно вловив стукіт мотора: човен! Це він! Але де?

Якобс подумав, що в такій темряві з моторки важко буде побачити його. Він вирішив під'їхати машиною ближче до берега і сигналізувати фарами. Швидко підвівшись, він, обережно ступаючи, рушив назад. Машина стояла на місці — темна безформна маса. Йому кинулось у вічі, що дверцята машини причинені; але, напевно, машина стояла не зовсім рівно, і вони причинилися самі. Він сів за руль, увімкнув запалювання і натис на стартер. Шумові мотора звідкись зовсім зблизька відповіло кінське іржання. Якобс злякався. Руки його заклакли на рулі, плечі піднялися вгору, очі впилися в темряву. Зненацька машина хитнулася, ніби хтось вліз у неї. І в ту ж мить Якобс відчув, як його міцно схопили за руки і з силою викрутили їх назад. Щось холодне, металеве охопило зап'ястя і, клацнувши, защегнулося. Якобс заревів, як звір.

Височенний поліцай з літерою «G»¹ на рукаві витяг його з машини і штовхнув уперед. Спалахнуло з півдесятка ліхтариків. Його обшукали і знайшли пістолет.

— За це одне дають п'ять років, — приязно сказав йому один з поліцаїв; решта всі мовчали. Якобс теж мовчав. Це був кінець.

¹ Початкова літера від «Grenzpolizei» — прикордонна поліція.

Повз коней, що пирхали й перебирали ногами, його звели з горба. Вони йшли по розбитій бетонній дорозі, де-не-де зарослій травою. Іржавий колючий дріт, переплетений бур'янами, провисав обабіч дороги. Хвилини за п'ять вони підійшли до закритої поліцейської машини, біля якої стояло ще кілька мотоциклів. Якобса штовхнули всередину. Хтось ланцюгом прикував його руки до залізної штанги.

Але машина не рушала. Когось чекали. Крізь тонкий брезент чути було розмову. «Це останній, — почув Якобс. — Решту взяли ще три години тому біля Магдебурга при спробі перейти в англійську зону». «Партачі нещасні», — подумав він.

Почулись чийсь кроки, брезент відкинули, і Якобс побачив, на кого чекали. Два моряки-прикордонники допомогли його приятелю, торговцю вуграми, вилізти на машину. За ним піднялося кілька поліцаїв. Машина рушила. Це був кінець. Так, кінець.

21

Через тиждень після різдвяних свят хворий Горн — до його грипу ще прилучилася нервова гарячка — нерівним почерком записав у щоденнику: «Я втратив свого єдиного друга. Я втратив його подвійно. Георга вже нема, а спогад про нього навіки отруєний. Та, може, я надто суворий до нього? Як офіціальна особа, уповноважена суспільством, я повинен осудити його. Але як людина я все розумію. Щиро кажучи, всі ми не без гріхів, і ті моменти в житті, коли ми бували самовідданими і здатними на жертви, можна перерахувати на пальцях. Родина, виховання та соціальні обставини формують з нас або корисного, або шкідливого члена суспільства. Я пробую іноді уявити собі, наскільки менше було б злочинів, коли б усі жили в достатку».

Двадцять другого січня він записав: «Сьогодні мене знову відвідав Вольф. Він здійснив свою погрозу: оскільки я не забрав назад своєї заяви про відставку, він теж залишив президентом. Він тоді не розумів мене і весь час говорив про якусь політичну інтригу, жертвою якої я нібито став. Правда, я нічого не тямлю в політиці. Можливо,

Вюрцбургер діяв справді з політичних мотивів, як говорить Вольф, та для мене це байдуже. Моя відставка викликана зовсім іншим. Час лікує всякі рани, але він не поверне мені втраченої віри в себе. Я ніколи більше не зможу працювати на оперативній роботі. Я не тільки дозволяв обдурювати себе на протязі трьох років, я винен у смерті Ірінгса. Рудольф, чи то пак доктор Шерц, міг дізнатися тільки від мене, що ту фатальну банкноту він віддав у «Черепасі» службовцю кримінальної поліції. Він дізнався про це тоді, коли я так страшенно легковажно показав банкноту у Георга. Ще й сказав тоді: «...каторжними роботами на строк не менший за два роки».

Ірінгс не допросився в мене допомоги. Я відпустив його на смерть, сліпого й беззбройного. Мене не втішають запевнення Вольфа, що в житті кожного бувають помилки і що ніхто не може знати всього наперед. Між іншим, з Нового року він служитиме в народній поліції, де потрібні досвідчені спеціалісти по злочинах. Я щиро бажаю йому успіху. Він таки хороша людина».

В зв'язку з справою гаража «Зюд-вест» цікавий його останній запис, датований десятим лютого.

«На минулому тижні почався процес над двадцятьма п'ятьма членами банди Якобса, заарештованими народною поліцією. Серед них Якобс, доктор Шерц і ще один, Літ, який виготовляв у них фальшиві гроші. На підставі знайденого списку членів банди на лаву підсудних сіло також чимало поважних осіб з східної зони, які обвинувачуються в сприянні спекуляціям, грабункам, саботажу. Серед свідків державного обвинувачення Рут Зіррінгауз, дочка мого друга Георга, і юнак Шенцлін, який відвідав мене тієї пам'ятної п'ятниці. Він теж у дечому замішаний, але з нього зняли обвинувачення, тому що його примусили до участі в злочинах тільки погрозами, а крім того, це ж саме завдяки йому була ліквідована широко розгалужена злочинна організація. Він, напевне, був першим, на кому Шерцове мистецтво спокуси знало поразки. Розгляд справи провадиться публічно; я щодня буваю там. Наскільки Георг був замішаний у тій справі, все ще не в'яяснено. Рут виступала кілька разів, намагаючись реабілітувати батька. Доведено, що три роки тому в час заснування гаража він вклав у підприємство свої гроші, а згодом регулярно одержував великі

суми, які Рут Зіррінгауз називає «процентами». На мою думку, Шерц весь час, від початку до кінця, обдурював Георга, хоч те, що він був у списку організації та його самогубство, свідчать про інше.

Та ще той вечір у четвер. У мене склалося враження, ніби він навмисне намагався роздратувати мене. Він, очевидно, дивився тоді на мене не як на друга, а як на керівника можливої операції проти гаража «Зюд-вест». Я навіть припускаю, що в горілці, якою він мене так настирливо частував на прощання, був якийсь алкалоїд, що шкідливо вплинув на моє здоров'я. Я не пригадую, щоб коли-небудь ще пив таку гірку настойку. Це можна назвати холодною війною, провадженою психологічними та хімічними засобами. Але все це припущення.

Винесення вироку при такому великому обсязі матеріалу можна чекати не раніше як через три-чотири тижні. Ще й досі невідомо, хто вбив Ірінгса, але взагалі сказано вже так багато, що вистачить принаймні на двісті років тюрми. Між іншим, найбільш несприятливе враження справляє не Якобс, який говорить дуже мало, а Шерц. Він тримається нахабно, говорить огидні, цинічні речі, і доводиться раз у раз робити йому зауваження. Спочатку він заперечував компетенцію суду східної зони судити його, мешканця Західного Берліна; згодом він, здається, знайшов задоволення в цьому процесі і виголошує тепер довгі промови, звертаючись до представників преси. Він захищає себе сам і принципово заперечує всі злочини, в яких його обвинувачують. Що він сподівається цим виграти? Його співучасник Літт повністю у всьому зізнався і тим надзвичайно погіршив становище Шерца, але це, здається, не справило на нього особливого враження. Недавно, побачивши мене в залі, він кивнув мені. Це цікава людина, більшого прогнози я в своєму житті не зустрічав. Це тип інтелектуального злочинця, і мене дивує, що його вдалося зловити. Подібні люди звичайно вислизують з рук. Вчора як свідок виступив комісар Вольф. Я не зовсім зрозумів, про що йшла мова: певно, слухав не дуже уважно. Було названо ім'я Вюрцбургера. Після закінчення Вольф підійшов до мене. Він був дуже задоволений і сказав, що тепер увесь набрид виведено на чисту воду. Він, як завжди, висловлюється грубувато, але влучно. Мені подобається його щира, відверта вдача. Він сказав мені, що народній

поліції, безумовно, потрібні фахівці з дактилоскопії, і запропонував влаштувати мене там. Не знаю ще, чи зроблю я такий крок. Може, й так, бо без роботи я не можу жити. До речі, Вольф запросив мене до себе на неділю. Треба буде щось купити для його дружини... Може, букет квітів... А чи бувають квіти в цю пору?.. Та й діти ж у нього є...»

ВІД АВТОРА

Дія мого роману «Гараж «Зюд-вест» (в українському перекладі «Гараж пана Якобса») відбувається в перші роки після створення Німецької Демократичної Республіки — в той час, коли на руїнах, що лишилися після гітлерівців, починалось будівництво мирної німецької держави. Наші успіхи скоро збудили заздрість західнонімецьких монополістів, і мілітаристи Бонна й Вашингтона відповіли на боротьбу за мир і возз'єднання загостренням «холодної війни». Розколотий надвоє Берлін став фокусом суперечностей між Сходом і Заходом. З 1948 року в цьому місті дві влади, дві валюти, дві поліції. В той час як народна поліція демократичного Берліна захищає життя мирних громадян і суспільну власність у державі робітників і селян, поліція західних секторів підтримує більш ніж вісімдесят нелегальних організацій і потурає спекулянтам.

Ця безпрецедентна в історії людства ситуація навела мене на думку зробити стару німецьку столицю ареною

дії мого роману. Мене завжди приваблювало літературне відображення вузлових пунктів сучасної історії. У моєму документальному романі «Операція «Сандерсторм», що кілька років тому вийшов в українському перекладі, мова йде про політичну орієнтацію Польщі наприкінці другої світової війни; темою книжок «Сон капітана Лоя» і «Піратська хроніка» є американський повітряний шпіонаж — один з істотних факторів «холодної війни», а в «Зеленому страховищі» я відобразив напад «Юнайтед Фрут Компані» на Гватемалу в 1954 році.

Берлін і нині лишається розколотим. Але відкритого кордону з 13 серпня 1961 року не існує. Вірні сини німецького робітничого класу звели навколо «плацдарму західного світу» міцний мур, об який розбивається лють наших ворогів. І хоч Західний Берлін ще й тепер лишається вогнищем шпіонажу, саботажу та інших злочинів проти країн соціалістичного світу, але найгіршим неподобствам уже скоро рік як покладено кінець. Тому сюжет мого роману в певному розумінні належить історії. І все-таки я сподіваюсь, що книжка моя знайде друзів в Українській РСР, бо вона розповідає про ту сторінку історії Берліна, яку треба знати, щоб розуміти сьгоднішні події.

Магдебург,
літо 1962 р.

Вольфганг Шрайєр

З М І С Т

	Стор.
Розділ перший	3
Розділ другий	16
Розділ третій . .	46
Розділ четвертий	82
Розділ п'ятий .	110
Розділ шостий	154
Розділ сьомий	190
Від автора . .	253

ВОЛЬФГАНГ ШРАЙЕР

Гараж господина Якобса

Роман

(На українском языке)

*

Редактор *О. В. Хатунцева*

Художник *М. С. Туровський*

Художній редактор *В. В. Машков*

Технічний редактор *В. І. Палютін*

Коректор *А. В. Кудряцева*

*

Здано на виробництво 21/II 1962 р.

Підписано до друку 4/IV 1962 р. Формат паперу 84×108¹/₃₂.

Фізичн. друк. арк. 8. Умовн. друк. арк. 13,44.

Обліково-видавн. арк. 13,718. Ціна 56 коп.

Замовлення 1269, Тираж 165 000.

*

Держлітвидав України,
Київ, Володимирська, 42.

*

4-а поліграффабрика Головополіграфвидаву
Міністерства культури УРСР,
Київ, пл. Калініна, 2.

Scanning & book-mastering

56 коп.

ДЕРЖЛІТВИДАВ
УКРАЇНИ